

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ
DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KUR'AN-I KERİM'DE
İHANET KAVRAMI

AHMET DEMİRCİ

2502160058

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HAMİT ER

İSTANBUL-2022

ÖZ

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN KUR'AN-I KERİM'DE İHANET KAVRAMI

AHMET DEMİRCİ

İhanet, Allah'a isyan eden ve kendisinin ateşten, insanoğlunun çamurdan yaratıldığını ve ateşin çamurdan üstün olduğunu iddia ederek isyan eden ve büyüklük taslayan şeytan ile başlamıştır. Bu mesele Kur'an-ı Kerim'de sebep sonuç ilişkileri ile Bakara suresi, Araf suresi, Hicr suresi, Taha suresi ve Sâd suresinde net bir biçimde anlatılmakta, bunun kibir ve büyükleme sonucunda gerçekleştiği izah edilmektedir. Şeytanın Hz. Adem'e secde etmeyişi, kendisinin ateşten yaratıldığını söyleyerek üstünlük iddiasında bulunması ve çamurdan yaratıldığı için insanı küçümsemesi ve isyanı Allah'ın yaratışına ihanetin ilk örneğidir. İhaneti tetikleyen unsurlar olarak kibir, inat, büyüklük ve inkârın bir arada bulunduğu görülür.

Şeytandan miras kalan ihanet eylemi, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'den günümüze kadar güncelliğini korumaktadır. Din istismarı ve ihanet kavramının ifade ettiği anlam, zaman, kültür, örf, adet, gelenek ve görenekler ve coğrafi şartlara göre değişim gösterse de genel olarak Allah'ın gönderdiği hanif dini bozmak, emanet edileni korumamak, aldatmak, zarar vermek, sırları ifşa etmek, yapılan antlaşmaları bozmak, kıskançlık sonucu zarar vermek, eşini aldatmak, ailesinin nafakasını israf etmek ve yalan konuşmak gibi anlamlarda kullanılmaya devam etmiştir.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'in oğlu Kabil'in diğer oğlu olan Habil'i öldürmesi ile başlayan aile içi şiddet ve topluma yansıyan güven kaybı, Kuran'ın haber verdiğine göre tüm peygamberler ve kavimlerinin önde gelenleri arasında değişik versiyonları ile cereyan etmiştir. Hz. Nuh ile Hz. Lut Peygamberin hanımları Allah'ın vahyini ve Peygamberliği inkâr, eşlerini hafife alıp alay etmeleri ve sırlarını ifşa etmeleri, İsrailoğulları ve Nasraniler Allah'ın ayetlerini tahrif etmeleri ve verilen öğütlerin önemli bir bölümünü tutmamaları nedeniyle hainlikle suçlanmışlardır. Hz.

Muhammed'e verdikleri sözden döndükleri ve yapılan antlaşmaları bozdukları için Kurayza Yahudilerine, münafıklara, müşriklere ve onun verdiği bazı gizli bilgileri sızdıran Müslümanlara, emanetleri korumayanlara, işi ehil olanlara vermeyenlere veya kamu hukukunu yönetirken yöneticilikte bilerek kusurlu davrananlara, yaptığı kötülüğü iftira ile başkasının üstüne atanlara ve yalancı şahitlik yapanlara, Kur'an bizzat hain demektedir. Roma, Bizans, Germen, İngiliz ve Türk hukuk tarihinde de bireye, aileye veya devlete karşı işlenen bazı suçların ihanet kapsamında değerlendirildiği bilinmektedir.

Kur'an'ın nazıl olmasındaki ana hedefin; dini, malı, canı, nesli ve aklı korumak olduğu aşikârdır. Bu vesile ile ihanet niteliğindeki eylemlerin, korunması hedeflenen kavramları yok ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin, ayetlerin tahrif edilmesi dini, emanetin korunmaması ve nankörlük malı, toplumsal kaos ve katliamlar, zinanın yaygınlaşması nesli, alkol ve uyuşturucu kullanılması ve hurafelerin din haline getirilmesi ise aklı yok etmektedir. Tüm bu vasıfları ile ihanet kavramı; zalim, kâfir, münafık, müşrik, fasık, facir, mütekebbir, azgın, hırsız, âsi, zâni, kâzib, âsim, katil, din istismarı ve cehalet gibi kavramlarla sıkı ilişki içerisinde. Buradan hareketle çalışmada, ihaneti tetikleyen tüm bu olumsuz kavramlar sebep sonuç ilişkileri ile araştırılarak, din eğitimi metotları ile ihanetle mücadelenin yolları incelenecektir.

Anahtar kavramlar: Kur'an, Emanet, İhanet, İstismar, Eğitim Metotları

ABSTRACT

THE CONCEPT OF DISLOYALTY IN THE QURAN

IN TERMS OF RELIGIOUS EDUCATION

AHMET DEMİRCİ

The first disloyalty on earth started with Satan, who rebelled against Allah and claimed that he was created from fire, and the Man was created from clay and that fire was superior to clay. The situation is clearly explained in the Quran with cause-and-effect relations in the Surah of Bakara, the Surah of A'raf, the Surah of Hijr, the Surah Taha and the Sâd, and it is stated that this was the result of arrogance and conceit. Satan's rejection of prostrating to Adam, claiming superiority based on that he was created from fire, and disdaining Adam because he was created from clay are the first examples of betrayal of God's creation. As one can see, arrogance, stubbornness, patronizing and denial are all together to trigger disloyalty.

The concept of disloyalty which is inherited from the Satan has been kept up to date since the first man and the first Prophet Adam. Although the meaning of the concept of disloyalty varies according to time, culture, customs and traditions, and geographical conditions, in general terms, continued to be used as meanings such as not protecting the entrusted, deceiving, harming, revealing secrets, breaking the treaties, breaking the religion of Allah, jealousy and deceiving spouse and the family.

According to the Qur'an, disloyalty in the family or in the community that started with the Kabul, the son of the first man and the first prophet Adam, killing his brother Abel, took place for different reasons among all the prophets and the prominent people of their tribes. For example, the wives of the Prophet Noah and Prophet Lot were accused of disloyalty because they denied God's revelation and prophethood of their husbands, underestimated their husbands and mocked them, and the Israelites and Nasranians distorted the verses of Allah and did not keep a significant part of the advice given. The Quran calls disloyal to the Jews of Qurayza, the Hypocrites, the polytheists, and some Muslims leaked some confidential information who broke their promises and their treaties with prophet Muhammed, those who do not protect the entrusted, those who do not give jobs to the competent ones, those who were deliberately flawed in the administration of public law, those who shift the blame by slandering, and those who perjure. It is also known that some crimes committed against the individual, family or the State are considered as disloyalty in the legal history of Roman, Byzantine, German, English, and Turkish.

It is obvious that the main objective of Quran is to protect the Religion, the Possession, the Life, the Generation and the Mind. In this context, we can say that acts of disloyalty destroy those aimed to be protected. For example; falsification of the verses destroys the Religion, not protecting the entrusted and ungratefulness destroys the Possession; social chaos and massacres, danger of starvation, urder and isolation of girls by seeing them as ominous destroys the Life, threatening public health by making GMO foods become a part of daily life, and spreading adultery destroys the generation; and using drugs and drinking alcohol, making superstition as religions destroys the Mind. With all these qualifications, the concept of disloyalty is closely related to concepts such as cruel, infidel, hypocrite, polytheist, devious, sinner, arrogant, thief, adulterous, rebellious, murderer and ignorant.

Keywords: Quran, Entrusted, Disloyalty, Abuse, Methods of Education

ÖNSÖZ

İhanet kavramı, değişik evrelerden geçerek günümüze kadar gelen ve gündemden düşmeyen ürkütücü bir kavramdır. Her devir, coğrafya ve kültürde farklı gerekçelerle ve değişik isimlerle anılmış olsa da hepsinin kastettiği anlam; aldatma, eksiltme, tuzak kurma, sırları sızdırma, kendisine emanet edilen şeyleri korumama gibi

anlamlarda kullanılmaktadır. Bizim coğrafyamızda ve kültürümüzde, bu kavram halk arasında daha ziyade, eşler arası aldatma ve vatana ihanet şeklinde kullanılmaktadır. Dikkatlerimizi ihanet kavramına yönelten yegâne sebeplerden belki de en önemlisi 15 Temmuz 2016 tarihinde FETÖ tarafından gerçekleştirilen hain darbe girişimidir. Dine, vatana, millete, emanetlere ve diğer kamu hukukuna ihanet etmenin ne kadar kötü sonuçlar doğurduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Özellikle bu tarihten itibaren ihanet kavramı, gündemi ziyadesi ile meşgul etmiş ve toplumda adeta bir güven bunalımına dönüşmüştür. Buradan hareketle meselenin din eğitimi açısından ve Kur'an penceresinden ele alınması ihtiyacı bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

Tez danışmanım Prof. Dr. Hamit ER, Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı, Prof. Dr. Mustafa Usta ve Doç. Dr. Ayşe Zişan Furat hocalarımın tavsiye ve yönlendirmeleri ile ihanet kavramını Din Eğitimi açısından ve Kur'an penceresinden ele alarak tamamladım. Bu süreçte görüş ve yönlendirmelerinden dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Hamit Er'e, görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ, Prof. Dr. Mustafa Usta ve Doç. Dr. Ayşe Zişan Furat hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken teknik donanım konusunda elinden geleni yapan arkadaşım ve samimi dostum Mesut Kılıç'a, tashih aşamasını yöneten Hakan Battal'a ve Yavuz Göl'e, görüşlerine her zaman ihtiyaç duyduğum mesai arkadaşlarıma ve üzerimde hakkı olan tüm hocalarıma ve aileme candan teşekkür ederim.

İstanbul, 2022

Ahmet Demirci

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	1
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İHANET KAVRAMI VE KURAN PERSPEKTİFİ

1.1. İhanet Kavramı	6
1.2. Kur'an-ı Kerim'de İhanet	8
1.3. İhanet Kavramının Diğer Kavramlarla İlişkisi.....	11
1.4. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İhanet Örnekleri.....	37

II. BÖLÜM

İHANETİN SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ

2.1. İhaneti Tetikleyen Sebepler.....	56
2.1.1. Hastalıklı Kalp	57
2.1.2. Münafıklık.....	58
2.1.3. Nankörlük.....	60
2.1.4. Yalancılığı ve Yalancı Şahitliği Huy Edinmek	62
2.1.5. Azgınlık.....	62
2.1.6. Kibir ve Böbürlenme.....	64
2.1.7. Güç Zehirlenmesi	68
2.1.8. Hırs ve Tamah	73
2.1.9. Haset.....	75

2.1.10. Kötü Ahlâk.....	79
2.1.11. Nefsini Tanrı Edinmek.....	82
2.1.12. Cehalet.....	83
2.1.13. Hırsızlık, Haksız Kazanç, Haram Yemek ve Yalana Kulak Vermek	86
2.1.14. Şüphe, Zan ve İhtiras.....	89
2.1.15. Yapılan Antlaşmaları ve Verilen Sözleri Bozmak	91
2.2. İhanet Çeşitleri ve Yapılış Şekilleri	93
2.2.1. Allah’a İhanet.....	94
2.2.2. Peygamberlere İhanet.....	118
2.2.3. Hurafe ve Bidatleri Din Edinerek İhanet	120
2.2.4. Emanetlere İhanet.....	122
2.2.5. Allah’ın Kanunlarına, Doğaya ve Nesillere İhanet	1256
2.2.6. Vatana İhanet	1290

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHANET EDENLERİN VASIFLARI VE İHANETİN KARŞILIĞI

3.1. İhanet Edenlerin Nitelikleri ve Eylemleri.....	1478
3.1.1. Sapıklık ve Doğru Yolu Tercih Etmemek.....	1478
3.1.2. Gizlice Tuzak Kurmak ve Hile Yapmak.....	1478
3.1.3. İnsanlık İçin Kötü Eylemde Bulunmak.....	14849
3.2. İhanetin Karşılığı	14950
3.2.1. Allah’ın Müminler ile İhanet Edeni Cezalandırması	1490
3.2.2. Allah’ın Düşmanlarını İhanet Edenlere Musallat Etmesi	1501
3.2.3. İhanet Edenlerin Kıyamette Karşılık Görmesi	1512
3.2.4. İhanet Edenlerin Kıyamet Gününde Rezil Duruma Düşmesi	1513
3.2.5. Allah’ın Kıyamet Gününde Hainlerin Hasım Olması.....	1523
3.2.6. İhanet Edenlerin Cennete Girememesi.....	1534

3.3. Mü'minlerle İhanet Edenlerin İlişkileri.....	1546
--	-------------

IV. BÖLÜM

İHANET OLARAK DİN İSTİSMARI VE DİN EĞİTİMİNİN DİN İSTİSMARI İLE MÜCADELESİ

4.1. İstismar ve Din İstismarı	15759
4.1.1. Din İstismarında Tarihi Süreç Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	0
4.2. Din Eğitiminde İhanetle Mücadelede Kullanılması Gereken Metodlar	164166
4.2.1. Mukayese Metodu	165167
4.2.2. Kıssa ile Eğitim Metodu.....	170172
4.2.3. Soru-Cevap Metodu	174176
4.2.4. Öğüt Vererek Anlatma Metodu.....	177
4.2.5. Örnek Olay Metodu.....	181
4.2.6. Gezi-Gözlem Metodu.....	184
4.2.7. Takrirle Anlatma Metodu.....	186
SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA	197

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	:Editör
FETÖ	:Fethullahçı Terör Örgütü
h.	:Hicri
haz.	:Yayına Hazırlayan
İFAV	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
m.	:Miladi
Ö.	:Ölümü
s.	:Sayfa
STK	:Sivil toplum kuruluşları
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
Thk.	:Tahkik
Trc.	:Tercüme
TSK	:Türk Silahlı Kuvvetleri
v.	:Vefat tarihi
vd.	:Ve diğerleri

GİRİŞ

İhanet kavramı, İslam tarihi, din eğitimi tarihi ve Türk medeniyet tarihi açısından dikkate alınması gereken önemli bir kavramdır. 21. yüzyılın en büyük problemlerinden birisi, belki de en önemlisi güven problemidir. Özellikle ülkemizde bu kavram sıklıkla gündemi meşgul etmektedir. İnsanoğlu, varlık aleminin en saygını kılınmış¹ ve en mükemmel şekilde yaratılmıştır.² Göklerde ve yeryüzünde ne varsa onun istifadesine verilmiştir.³ Göklerin, yerlerin ve dağların kabul etmekte zorlandığı emanetler de insanoğluna emanet edilmiştir.⁴ Bu emanetler Allah'ın mutlak hükümlerine inanmak, O'na kulluk etmek, O'nun emirlerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmaktır. Gönderdiği elçilerine, Allah'ın bir emaneti olduğu bilinci ile onlara inanmak, onları desteklemek, onlara saygı duymak ve onlara tabi olmaktır.⁵ Aklını, malını, neslini, nefsini ve muhatap olduğu canlı-cansız, maddî-manevî tüm çevresini korumak ve kendisine emanet edilen somut emtiayı (vedia) korumaktır. Ahzab suresi, 33/72 ayetin tefsirleri ve ilgili hadis literatüründen derlediğimiz diğer emanetler şu şekildedir: İtaat, feraiz, ibadet, abdest, cünüplükten temizlenmek, oruç tutmak, sözde doğruluk, amelde doğruluk, Allah'ın koyduğu sınırları korumak, dini, malı, nesli, nefsi ve aklı korumaktır. İnsanlar arası hukuk bakımından emanetlerden kastedilenlerin en üst mertebesinde vedialar vardır.⁶

¹ İsra Suresi, 17/70.

² Tin Suresi, 95/4.

³ Bakara Suresi, 2/29; Casiye Suresi, 45/13.

⁴ Ahzab Suresi, 33/72.

⁵ Bakara Suresi, 2/285; A'raf Suresi, 7/157; Fetih Suresi, 48/9.

⁶ Ali Bardakoğlu, **İslamda, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İstanbul, Ed. İbrahim Kâfi Dönmez, MÜİFV Yayınları, C.4, 2006, s. 2131, "Vedia" sözlükte; terk etmek, bırakmak, emanet vermek anlamlarında kullanılmaktadır. İslâm borçlar hukukunda ise; Bir kimseye korunması için bir malın emanet edilmesi akdini ve bu şekilde emanet edilen malı ifade eden bir terimdir.

Bir hadisi şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuş: “Allah yolunda öldürülen kişiden günahları silinir ancak emanet hariç. Mahşerde hak sahibi, onun karşısına getirilir. Ona denilir ki, emaneti sahibine iade et. O da der ki, ya Rabbi! Nasıl edeyim o dünyada idi, dünya hayatı geçti. Böylece üç kez bu sorgulama tekrar edilir. Sonunda o kişi ihanet ettiği, yani hak sahibine iade etmediği emanet boynuna asılı olarak cehennemin kenarına getirilir. Ve bir daha çıkmamak üzere ebedi olarak, Haviye⁷ denilen cehenneme atılır.”⁸

Emanet ve emanete ihanet konusunda, Hz. Peygamberin şahsında tüm insanlığın uyarıldığını, Ali İmran suresi, 3/161, Nisa suresi, 4/58 ve Ahzab suresi, 33/72 ayetlerde görmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde ihanet kavramı; Allah'a ihanet, Allah'ın hanif dinine ihanet, Peygamberlere ihanet, emanetlere ihanet, verilen nimetlere ihanet, eşler arası ihanet, ailenin geçimini başka yerlerde tüketerek yapılan ihanet, kişinin kendi nefesine yaptığı ihanet,⁹ devlet sırlarını başka toplumlara aktararak yapılan ihanet¹⁰, vatana ihanet, kamu hukukuna ihanet, kalbindeki sevgisini düşman topluluklara akıtarak yapılan ihanet¹¹, amirinin yanlış yaptığı işlerde onu uyarmayarak yapılan ihanet,¹² zamanın kişiye ihaneti (zamanı iyi değerlendirememek), devleti yönetenlere destek olmayarak yapılan ihanet, münafık

⁷ Serdar Mutçalı, **Elmu'cem'ul Arabiyyul Hadis** (Arapça Türkçe sözlük), İstanbul, Dağarcık Yayınları, 1995, s. 954.

⁸ Hâfız İsmail bin Ömer bin Kesir bin Dav' bin Der'el-Kureyşi el-Buravi ed-Dimeşki eş-Şafii, **Tefsir'u İbni Kesir**, İhtisar ve Tahkik Eden, Muhammed Ali Sabuni, C. 3, Beyrut, Dar'u-l Kur'an-ı Kerim, 1981, s. 118.

⁹ Bakara Suresi, 2/187 ilgili ayet din eğitimi açısından oldukça önemlidir. Çünkü, oruç gecelerinde, cinsel hayatın yasak olduğunu tahmin eden Müslümanlar, buna rağmen cinsel hayatı yaşıyor, sonra da oruç tutmaya devam ediyorlardı. Bunu da toplum baskısından korkarak açıklayamıyor riyakârca bir ibadet tarzını tercih ediyorlardı. Oysa bir eylem İslam dininde yasaksa yasaktır. İbadeti engelliyorsa o eylemden vazgeçilmeli. Nisa Suresi, 105-110. ayetlerde, ihanet kapsamında değerlendirilen, “insanlardan saklar da Allahtan sakınma gereği duymaz.” şeklinde tarif edilen ve hain olarak adlandırılan insan tipi tarif edilmektedir. Bu durum oruç ibadetinde gündeme getirilmişse de diğer tüm dini hayatı kapsamalıdır. Biz din eğitimi açısından bu durumu çok iyi değerlendirme durumundayız. Riyakârca bir ibadet veya kulluk bize hiçbir fayda sağlamaz. Hatalarımızdan tövbe edip Allah'a yönelmeliyiz. Namazda verdiğimiz doğruluk sözünü hayata yansıtmalıyız. Bu durum diğer tüm ibadetlerde de söz konusudur.

¹⁰ Tevbe Suresi, 9/16.

¹¹ Mümtetine Suresi, 60/1.

¹² Ahmed Muhtar Ömer, **El Mu'cem'u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh**, C. 1, Kahire, Alimu'l Kütüb Yayın Evi, 2008, s. 709.

düşüncenin gözlere yansması ve tüm beden dilinin karşı tarafı rahatsız edici ihaneti¹³ olarak ele alınmaktadır.

Tezimizin temelini oluşturan ayet ve hadislerden, kişiye birçok emanet yüklendiği anlaşılmaktadır. Her birey kendi sorumluluğundaki görev ve sorumlulukları gücü yettiğince yerine getirmek zorundadır.¹⁴ Kişi, hal ve hareketleri ile kendisi ile muhataplarına güven telkin etmeli bunu da sözü ile değil hal ve hareketleri ile bizatihi uygulamalıdır. Bir hadis'i şerifte, "Müslüman o kimsedir ki; elinden ve dilinden başkalarının emin olduğu kimsedir. Mümin o kimsedir ki; insanların o kimseden malı, kanı ve ırzı konusunda emin olduğu kimsedir."¹⁵ buyurulmaktadır. Tez çalışması içerisinde buna benzer ayet ve hadisler ile konu temellendirilecektir.

Din Eğitimi açısından ihanetle mücadelede nasıl bir yol takip edileceğinin tespit edilmesi için emanet, ihanet, emanete ihanet, ihanetin dünya ve ahiret yaptırımları, bir müminde asla bulunmaması gereken, yalan, istismar, din istismarı ve ihanet gibi olumsuz hallerin nasıl tedavi edileceği gibi meselelere ışık tutulması ve tartışılması gerekir.

Araştırmanın sınırlılıkları ise ihanet kavramı ile ilgili literatür oldukça kısıtlı olmasıdır. Kavrama yüklenen anlam, kültürler arası farklılıklar arz etmektedir. Örneğin ülkemizde kavram, vatana yapılan ihanet ve eşlerin birbirini aldatması ile eşdeğer olarak kullanılmaktadır. Oysa lügatlere baktığımızda, dünyevî tahribatlara ihanet, itikadî tahribatlara ise nifak anlamı daha uygun düşmektedir. Neticede ihanet ile münafıklık arasında sıkı bir birliktelik söz konusudur. 15 Temmuz 2016 tarihi öncesi, sadece çarpık ilişkileri anlatan film ve çok az sayıda romanda gündem olmuş ihanet kavramı, 15 Temmuz sonrası, FETÖ ihanet kalkışması ile ilgili yüz civarında kitap yazılmıştır. Biz bu çalışmamızda daha ziyade tefsir, hadis, hukuk tarihi, İslâm tarihi, Roma, Cermen, İngiliz ve Türk tarihinden örnekler bulmaya çalıştık. Örneğin Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde ihanet maddesine yer verilmediği ve ihanetin karşıtı

¹³ Ebü'l-Kāsim Rağıb el-İsfahânî, "h-v-n", **Müfredat/Kur'an İstılahları Sözlüğü**, C. 1, Beyrut, 1992, s. 163.

¹⁴ Teğabun Suresi, 64/16.

¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, **Hadislerle İslâm**, 3. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, C.1, 2015, s. 224.

olan emanet maddesinde de ihanet meselesine çok az değinildiği tespit edilmiştir. Öte yandan ihanet kavramını her kesim kendi penceresinden değerlendirmektedir. Bu durum din eğitimi araştırmacısı olarak meseleyi temellendirme konusunda sıkıntı oluşturdu. Allah'ın Kur'an'da ihanetten ne kastettiğini, objektif bir inceleme ile ortaya koymak oldukça zor oldu. Çünkü ihanet kavramı, diğer olumsuz kavramlarla sıkı ilişki içerisindedir. Tüm bu zorluklara rağmen konuyu derlemeye çalıştık.

“Din Eğitimi açısından Kuran'ı Kerimde İhanet Kavramı” adlı bu tez, teorik bir çalışma olarak planlanmıştır. Teorik çerçeveli bu çalışmada veri toplama, toplanan verileri tasnif etme, tasnif edilen verileri ilgili bölümlerle ilişkilendirmek şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ihanet kavramı Kuran perspektifi ile yorumlanmış, diğer kavramlarla ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ihanetin sebepleri, ihanet çeşitleri ve yapılış biçimleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ihanet edenlerin vasıfları ve ihanetin karşılığı Kuran'dan hareketle tartışılmıştır. Son bölümde ise ihanet olarak din istismarı ve din eğitiminde ihanetle mücadelede kullanılması gereken metodlara yer verilmiştir.

Çalışmada ana referansımız Kur'an ve tefsirler olmuştur. Kavramın tam anlamını ortaya koyabilmek için lügat çalışmaları, hadis külliyatı, ihanet kavramının tarihi süreci ve ihanet ile ilgili yazılan eserler ve yapılan çalışmalardan faydalanma yoluna gidilmiştir. Burada hepsini zikretmemekle beraber, ana kaynakları vermek yerinde olacaktır.

Kavram, genellikle lügatlerdeki ilgili maddelerde ve tefsirlerde yer bulmaktadır. Faydalandığımız bazı ana kaynaklar şunlardır: Diyanet işleri başkanlığı yayınları; “Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali”, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, “Dini Kavramlar Sözlüğü”, “Hadislerle İslâm”. Diğer eserler: Süleyman Ateş, “Kur'an Ansiklopedisi”, “Hıyanet” maddesi, Elmalılı Muhammed Hamdi yazır, “Hak Dini Kur'an Dili”, Ebü'l-Fidâ İbn-i Kesir, “Tefsir'u İbn-i Kesir”, Muhammed Nasıruddin el Beydavi, “Envaru't Tenzîl ve Esraru't Te'vil”, Fahreddin er-Râzî, “Tefsîri Kebir” (Mefatihü'l-Gayb), Bayraktar Bayraklı, “Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri”, İmam Nevevî, “Riyâzü's Salihin”, Serdar Mutçalı, “El Mu'cemu'l Arabiyyul hadis”(Arapça Türkçe Sözlük), İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, Muhammed b. Mükerrrem, “Lisanu'l Arab” Ahmed Muhtar Ömer, “Mu'cem'ül Lugat-

il Arabiyyet-il Muasır”, Şeyh Ahmed Rıza, “El Mu’cem Metn’i-l Lugat”, Ali Toksarı - Hamza Aktan, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi” “Emanet ”, maddesi, Fîrûzâbâdî Muhammed, “el-Ğâmûsü’l-muĥîţ”, Şemseddin Sami, “Kamus’i Türki”, Ömer Nasuhi Bilmen, “Hukuk-i İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu”, Artun Altıparmak, “Türkçe Öğreten Sözlük”, A. Saim Kılavuz, “Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş”.

BİRİNCİ BÖLÜM

İHANET KAVRAMI VE KURAN PERSPEKTİFİ

1.1. İhanet Kavramı

Kavram, “خ و ن” kök harflerinden oluşmuş ve lügatlerde “خ و ن” veya “خان” maddesinde incelenmiştir. İsim olarak da kullanılan ve kullanıldığı yere göre farklı anlamlar kazanan Arapça bir kavramdır. Kavramın mazisi, (geçmiş zamanı) خان (ihamet etti) Muzarisi (geniş zamanı) يخون (ihamet eder-ediyor) masdar’ı, خونا وخيانة (ihamet etmek) İsmi faili, خائن, (hainlik yapan kişi) ve ismi mefûlu, مخون (ihanete uğrayan) olarak gelmektedir.

Türkçede **ihamet** şeklinde kullanılan kavramın lügatlerdeki mastar anlamı; “emanete ğadr eylemek”, (değiştirmek)¹⁶ zayıf olmak, fersiz bırakmak, bir şeyi eksik bırakmak,¹⁷ sözünde durmamak, eksiltmek,¹⁸ küçümsemek, aşağılamak, (önemsiz, değersiz ve zelil kılmak,)¹⁹ şahsına duyulan güveni kötüye kullanmak, verdiği sözün aksini yapmak, yaşadığı ülkenin sırlarını deşifre etmek, kendisine güvenenlerin zarar görmesine sebep olmak, evlilikte eşini aldatmak²⁰ kendisine emanet edileni korumamak, verdiği sözü tutmamak, yaptığı anlaşmayı muhafaza etmemek, ihamet ederek şahsiyetini ve karakterini zedelemektir.²¹ Ayrıca kutsal sayılan şeylere dil

¹⁶ Âsım efendi, **Kamus Tercümesi**, Mütercim Ebu’l Kemal Ahmed, (ö.1235/1819), C. IV, İstanbul, Cemal Efendi Matbaası, 1305, s. 607.

¹⁷ Âsım Efendi, **Kamus tercümesi**, C.IV, s.607-608.

¹⁸ **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Baskı, 2015.

¹⁹ İbrahim Kâfi Dönmez vd. **İslâm’da İnanç, İbadet Ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İstanbul, MİFAV yayınları, 2006, C. 2, s. 886.

²⁰ Artun Altıparmak, **Türkçe Öğreten Sözlük**, İstanbul, Sedir Yayınları, 4. bs, C. 1, 2016, s. 417.

²¹ Şeyh Ahmed Rıza, **El Mu’cem Metn’i-l Lugat**, Beyrut, Dar’u Mektebetü’l Hayat Yayınevi, 1958, C.2, s. 362.

uzatmak,²² kötülük etmek, karşı gelmek, vefasızlık etmek,²³ ailesinin nafakasını lüzumsuz yerlerde tüketmek,²⁴ arkadaşına verdiği sözde durmamak, ondan aldığı emaneti ona tam olarak iade etmemek ve onu kallesçe aldatmak²⁵ gibi anlamlara gelmektedir.

Yapılan anlaşmaya sadık kalmamak, onu bozmak²⁶ “Hudeybiye anlaşmasına sadık kalmayan Bekroğulları ve Mekkeli müşriklerin, Müslüman olan Hüzaa kabilesi mensuplarını bir hac sırasında Haremde şehit etmeleri ve böylece anlaşmaya ihanet ettikleri” örneği verilmektedir. Kendi nefesine ihanet ederek zulmetmek.²⁷ “Bakara suresi 187. ayetteki “Ramazan ayında yasak olmasına rağmen eşi ile cinsel ilişkide bulunarak ibadetlerdeki ihlası gözetmemek” örnek verilmektedir.

Çalıştığı işyerinin zarar ettiğini bildiği halde işvereni bilgilendirmemek.²⁸ devleti yönetenlere, devlet işlerinde destek vermeyerek onun zayıf düşmesine sebep olmak.²⁹ Vatana ve ümmete (mille) ihanet etmek ise ihanetin en büyüğüdür ve cezası idamdır.³⁰ Bu vasıfları taşıyan kişiye ise hain denir.³¹

Kavram, iftial (إختون) ve istif'al (إستخان) kalıplarında kullanılınca, birinin hain olduğunu, sadık olmadığını düşünmek, güvenmemek, itimat etmemek, inanmamak anlamlarına gelmektedir.³² Hain kelimesinin müzekker çoğulu, خائن ve خانه ve خونة ve

²² Artun Altıparmak, **Türkçe Öğreten Sözlük** s. 417.

²³ Artun Altıparmak, **Türkçe Öğreten Sözlük**, s. 385.

²⁴ Ahmed Muhtar Ömer, **El Mu'cem'u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh**, s. 709

²⁵ Ahmed Muhtar ömer, s. 709.

²⁶ Ahmed Muhtar Ömer, s.709.

²⁷ Ahmed Muhtar Ömer, s. 709.

²⁸ Ahmed Muhtar Ömer, s 709.

²⁹ Ahmed Muhtar Ömer, s. 709.

³⁰ Ahmed Muhtar Ömer, s. 710.

³¹ Şeyh Ahmed Rıza, **El Mu'cem Metn'i-l Lugat**, s. 362.

³² Serdar Mutçalı, **Elmu'cem'ul Arabiyyul Hadis**. (Arapça Türkçe sözlük), İstanbul, Dağarcık yayınları, 1995, s. 212.

خوان müennes çoğulu ise, خائنات ve خونة şeklinde gelmektedir.³³ Mübalağalı halinde ise, خائنة ve خؤن ve خؤان³⁴ hainlikte ısrar etmek olarak kullanılmaktadır.³⁵

İhanet kavramının ıstılahi anlamı; birisi nezdinde hâsıl ettiği emniyete mugayir kasdi hareket etmek, hainlik etmek,³⁶ kendisine duyulan emniyet ve itimad, sûi istimal veya va'd ve taahhüdünü nakd ile hilekârlıkta bulunmaktır.³⁷ Hıyanet, haksızlık, kötülük ve hainlik etmek.³⁸ Bu tanımlamalar kapsamında şu genel tanımlı yapabiliriz: Hıyanet, kişinin kendisine olan güveni kötüye kullanarak vefasızlık yapması, verdiği sözde durmaması, emaneti korumaması ve kasıtlı veya hileli bir şekilde güveni istismar etmesi anlamlarına gelmektedir.

1.2. Kur'an-ı Kerim'de İhanet

İhanet kelimesi, Kuran'da, değişik kalıplarda 16 kez geçmektedir. Genellikle emanetin zıddı olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında, (Allah'a ihanet, Peygambere ihanet, emanete ihanet)³⁹ hırsızlık yapmak,⁴⁰ (yapılan anlaşmalara sadık kalmamak, katı kalpli olmak, içinde kin tutmak, namaz kılmamak, gösteriş için namaz kılmak,⁴¹ zekât vermemek, peygamberlere inanmamak, onlara destek olmamak, kitabın bir bölümünü unutmak veya bildiği halde bilmezlikten gelmek)⁴² sırları ifşa etmek,⁴³

³³ Ahmed Muhtar Ömer, s. 709.

³⁴ Mübalağalı şekli ile Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. Nisa Suresi, 4/107; Hac Suresi, 22/38; Nisa Suresinde, günaha tadanmış kavramı ile birlikte kullanılırken, Hac Suresinde, nankör kavramı ile birlikte kullanılmaktadır.

³⁵ Şeyh Ahmed Rıza, s. 362.

³⁶ Muallim Naci, **Lugat'ı Naci**, İstanbul, Çağrı yayınları, 1987, s. 400.

³⁷ Sami Şemseddin (ö.1322/1904) **Kamus'ı Türk'i**, (Neşr Ahmet Cevdet, İstanbul, Der Saadet, İkdâm Matbaası, 1317, s. 593.

³⁸ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat**, (yayına hazırlayan, Aydın Sami Güneyçal) Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 11. Baskı, 1993, s. 415.

³⁹ Enfal Suresi, 8/57.

⁴⁰ Nisa Suresi, 4/105.

⁴¹ Maun Suresi, 107/4-5; Nisa Suresi, 4/142; Tevbe Suresi, 9/54, Her üç ayette de *Hade-e, küsala ve sahun* kavramları kullanılmış ve bu kavramla, tuzak kurmak, hafife almak, dalga geçmek, istemeyerek yapmak anlamındadır. Ayetlerin öncesi ve sonrasına bakılınca görülecektir ki, bu durum, yalanlayanların ve münafıkların işidir. Zaten yalancı ve münafıklar her durumda ihanet içerisindeyler.

⁴² Maide Suresi, 5/13; Enfal Suresi, 8/ 56-58.

⁴³ Enfal Suresi, 8/27.

kendi nefesine ihanet etmek,⁴⁴ gözlerin hain (helal olmayan) bakışı,⁴⁵ haset ederek bakışı,⁴⁶ hanımın eşine ihanet etmesi veya evde çalışan erkeklerin evin hanımefendisine helal olmayan bakışı veya onu taciz edici hal ve hareketleri⁴⁷ şeklinde geçmektedir.

İhanet kavramının, Arap kültüründe deyim ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Zamanın ihaneti: “hanehü'd dehr; ğayyere hanehü mine-l lini ile-ş şiddeti” “ve eyyümri'in lem yehühü-z- zaman” “zaman kime ihanet etmedi ki?”⁴⁸ Kullanıldığı anlamlara bakınca, şu anlamda anlamak mümkündür: Zaman içerisinde kişinin değişime uğraması (yumuşak huyluluktan sert mizaçlılığa veya gençlikten yaşlılığa) görme işitme duyma hissetme akıl etme tatma melekelerinin zayıflaması veya emeline ulaşamaması gibi anlamlara gelmektedir. Bu konuda Fatır suresi, 35/11 ve Yasin suresi, 36/68 ayetlerini örnek verebiliriz. İnsanın yaşlandıkça fiziksel ve biyolojik olarak mutlaka çöküntüye uğradığını belirten Nahl ve Hacc sûresindeki ilgili ayetlere de bakılabilir.⁴⁹

Kılıcın ihaneti: “Esseyfu ehûke ve rubbe ma haneke”⁵⁰ “Kılıç senin arkadaşındı az kalsın sana ihanet ediyordu.” Yani, kılıcın kesmemesi, Savaş esnasında kılıcın kullanım amacına uymaması, fonksiyonlarını icra etmemesi gibi algılanmalıdır.

Yolun ihaneti: Yolun engebeli, sarp olması vs. Sebeplerle, kişinin yürümeye mecalinin kalmaması.⁵¹

Eşe ihanet: “hane'z- zevcü, zevcühü” veya “hanet zevcetün zevcûha” Yusuf suresindeki kıssa'da Kralın hanımının Yusuf Peygamberden murat almaya teşebbüs

⁴⁴ Bakara Suresi, 2/187.

⁴⁵ Mü'min Suresi, 40/19.

⁴⁶ Felak Suresi, 113/5.

⁴⁷ Yusuf Suresi, 12/ (23-35), 51,52.

⁴⁸ İbn Manzur, “h-v-n”, **Lisanu'l Arab**, Yûsuf Hayyât, Nedim Mar'aşlı, Beyrut, Dar'u Lisanu'l Arab Yayın Evi, 1970, s. 924.

⁴⁹ Nahl Suresi, 16/70; Hac Suresi, 22/5.

⁵⁰ İbn Manzur, **Lisanu'l Arab**, s. 924

⁵¹ Ahmed Muhtar Ömer, s 709.

ederek, eşine ihanette bulunması, toplumu yalanlarına alet etmesi ve hem de yusuf Peygambere iftira etmesi ve Yusuf Peygamberin efendisine ihanet etmemesi iffetli davranması örnek verilmektedir.⁵²

Nesebe ihanet: “havvene-r-recüle nesebehü ilel havni” Yani kişi açgözlülük ve tamahkârlık yaparak ailesinin veya kabilesinin başını önüne eğdirmesi. Veya asaletine uygun hareket etmeyip ecdadının şanına leke getirmesi.

Emanete ihanet: “Hıyanet’ül emanet”⁵³

Yöneticiye ihanet: “Hıyanetül hatmî”⁵⁴ Hükümdara devlet işlerinde yardımcı olmayarak onunda gücünün tükenip iktidardan düşmesi.

Hatırlatıp hatırlatmamada ihanet durumu: “Hanethü zakirethü”; “Lem tes’afhü bi-t-tezekkürî- hanethü riclahü”⁵⁵ Adamına ihanet. Çalıştığı kurumun zarara gittiğini işverene hatırlatmayarak ihanet etmek olarak anlamak mümkündür.

Nasihat görevini yerine getirmemek: “Havnu-n nushi.”⁵⁶ İslâm’ın en büyük şiarlarından birisi de emr’i bil ma’ruf nehy’i an’ıl münker yapmaktır. Yani iyiliği tavsiye edip, kötülüklerden sakındırmaktır.

Vadinden, sözünden dönmek: “Hıyanet’ul uhd”⁵⁷

Sevgide ihanet: “Havn’ül vüdd” sevgiyi ve güveni istismar etmek. Sadakatsizlik.⁵⁸

Bir Akaid Terimi Olarak İhanet: Genellikle, Peygamberlik iddiasında bulunan inkârcı ve yalancı kişilerin arzu ve isteklerine aykırı olarak ortaya çıkan olağanüstü durumu belirtmek için kullanılır.⁵⁹ Mesela, peygamberlik iddiasında bulunan, yalancı ve inkârcı Müseyyemetü’l Kezzâb, (v.12/633) tek gözü kör olan bir adama iyileşmesi

⁵² İbn Manzur, *Lisanu’l Arab*, s. 924.

⁵³ Serdar Mutçalı, s. 252.

⁵⁴ Serdar Mutçalı, s. 252.

⁵⁵ Ahmed Muhtar Ömer, s. 709

⁵⁶ Serdar Mutçalı, s. 253.

⁵⁷ Serdar Mutçalı, s. 253.

⁵⁸ Ahmed Muhtar Ömer, *El Mu’cem’u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh*, s.709.

⁵⁹ A. Saim Kılavuz, *Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, 28. Baskı, İstanbul, Ensar yayınları, 2017, s. 243.

için dua etmiş, bunun üzerine adamın diğer gözü de kör olmuştur.⁶⁰ Müseylemetü'l Kezzab gibileri tarih boyunca hep var olagelmıştır. En son örneğini, FETÖ terör örgütü lideri Fethullah Gülen ve Adnan Oktar grubunda görmek mümkündür. Her ikisi de kıyamet saati hakkında defalarca kehanette bulunmuş ama istekleri gerçekleşmediği gibi kendileri de yalancı durumuna düşmüşlerdir. Özellikle Fethullah Gülen, kendisine güvenenlerin güvenini istismar ederek hıyanet etmiştir. Yani her iki durumda da ihanet gerçekleşmiştir. Bir başka ihanet örneği de, A'raf suresi, 7/175-176 ayetlerde dile getirilen Belam bin Barura'dır. Musa (as)'a İnanan bu şahıs bir savaş öncesi düşman kabile olan kendi kabilesinin başarılı olması, Musa (as) ve inananların mağlubiyeti için dua etmiş ve bu dua sonunda tam tersi olarak kabilesi mağlup olmuştur. Kendisi de köpeğe benzetilmiştir. Bu kıssa bir ihanet örneği olarak gelecek nesillere örnek gösterilmiştir.

1.3. İhanet Kavramının Diğer Kavramlarla İlişkisi

İhanet kavramı, Kur'an-ı Kerim'de yukarıda da bahsettiğimiz gibi değişik kalıplarda 8 sûrede 11 ayette 16 kez tekrarlanmıştır.⁶¹ Bahsi geçen ayetlerin bizzat kendi anlamlarına, siyak ve sibaklarına (sonrasına ve öncesi) veya bütünsel bir yaklaşım ile Kur'an'ın temel öğretisine bakınca, ihanete sebep olan birçok kötü alışkanlıklar ve bu alışkanlıklardan doğan kötü sonuçlar ortadadır.

Hadisi şeriflerde de ihanetin kötü sonuçları çokça vurgulanmıştır. Bir hadisi şeriflerinde Peygamber efendimiz, "Bir müminde her huy (alışkanlık, mizaç) bulunması muhtemeldir. Ancak hıyanet ve yalan asla bulunmaz."⁶² Bir başka hadislerinde ise "Hıyanet, korunması için bir insana emanet edilen şeyin halini korumamasıdır."⁶³ buyurmuşlardır. Ayrıca hıyanetin tam zıddı olan emanet kavramı anlatılırken, "Müslüman o kimsedir ki; elinden ve dilinden başkalarının esenlikte (emniyette) olduğu kimsedir. Mümin o kimsedir ki; insanlar, malı ve canı konusunda

⁶⁰ M. Sait Özervarlı, "Hârikulâde", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, TDV Yayınları, C. 16, 2016, s. 181.

⁶¹ Bakara Suresi, 2/187; Nisa Suresi, 4/105, 107x2; Maide Suresi, 5/13; Enfal Suresi, 8/27x2, 58x2, 71x2; Yûsuf Suresi, 12/52x2; Hac Suresi, 22/38; Mü'min Suresi, 40/19; Tahrim Suresi, 66/10.

⁶² İbni Manzûr, **Lisanu'l Arab**, s. 924.

⁶³ İbni Manzûr, **Lisanu'l Arab**, s.924.

O'na inanırlar.”⁶⁴ hadis'i şerifleri bile bize bu konuda önemli ipuçları vermektedir. Müslüman ve mümin güvenilir kimse olmak zorundadır. Ondan ihanet asla beklenemez. Kur'an-ı Kerim ve hadisi şerifler, ihaneti ve haini kınamakta ve dünyada rezil, ahirette de kınanıp tek başına kalacağını ve onu hiç kimsenin savunamayacağını haber vermektedir.⁶⁵

İhanet-Emanet İlişkisi: Emanet kavramı, Arapçada “güvenmek, korku ve endişeden emin olmak, güvenilir olmak” anlamındaki e-m-n kök harflerinden oluşan mastar bir kelime olup, hıyanet kavramının tam zıt anlamında kullanılan bir kavramdır. Ayrıca gündelik dilde meşhur olan kullanımı itibari ile bir kimseye koruması için bırakılan şey (vedia) anlamına da gelmektedir ki bu kullanımı daha yaygındır.⁶⁶ Emanet kavramı, müştakları (benzerleri) ile birlikte Kur'an'da 360 yerde geçmektedir. Mastar olarak inanmak, güvenmek, korkudan emin olmak ve bir kişiye koruması için verilen şey demektir. Harfi cerler ile birlikte kullanılınca, birine inanmak güvenmek, birinden emin olmak anlamlarında kullanıldığını görmek mümkündür.⁶⁷

Kavram, günlük kullanım şekli *emanet* olarak Kur'an-da dört yerde çoğul,⁶⁸ iki yerde de tekil olarak geçmektedir.⁶⁹ Kavram hangi kökten gelirse gelsin inananlara güvenilir olmayı, güvenmeyi veya inanmayı çağrıştırmaktadır. Biz burada özellikle konumuzu ilgilendirmesi yönü ile Bakara suresi 283, Nisa suresi 58, Enfal suresi, 27, Mü'minun suresi 8, Ahzab suresi 72 ve Mearic suresi 32. ayetlerini yorumlayarak emanet-hıyanet ilişkisini ortaya koymaya çalışacağız.

Bu ayetlerden ilki olan ve müdayene (borçlanma) anlamında da kullanılan, Bakara suresi 182. ayetten sonra 183. ayette kanun koyucu, borçlarınızı yazın, size emanet olarak bırakılan emaneti sahibine eksiksiz verin derken, bildiğimiz maddi değeri olan eşyayı koruyup, eksiltmeden sahibine vermemizi istemektedir. Hatta Ehli

⁶⁴ (Buhari, İman, 4,5; Müslim, İman, 64,65). Diyanet İşleri Başkanlığı, **Hadislerle İslâm**, 3. Baskı C.1, Ankara, DİB Yayınları, 2015, s. 224.

⁶⁵ Nisa Suresi, 4/ 105-110.

⁶⁶ Ali Toksarı, Hamza Aktan, **Emanet**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C.11, 1995 s. 81-83.

⁶⁷ Ali Bulut, **Kur'an'da Emanet Kavramı**, Isparta, Süleyman Demirel üniversitesi, SBE. Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 13-19.

⁶⁸ Nisa Suresi, 4/58; Enfal Suresi, 8/27; Mü'minun, 23/8; Mearic Suresi, 70/32.

⁶⁹ Bakara Suresi ,2/283.

kitaptan bahseden Ali İmran suresi 75. ayette, “Ehli kitaptan öyleleri var ki yüklerle mal emanet olarak bıraksan, onu sana eksiksiz iade ederler. Fakat onlardan öylesi de var ki tepesine durup beklemezsen bir dirhem dahi olsa, onu sana iade etmezler.” Ayetin devamında onların gerekçeleri de onların malını yemede bize bir sorumluluk yoktur demeleri kınanmaktadır. Günümüzde birçok grup benzer düşüncelerle fakir fukaranın hakkını bankalardaki yüklü hesaplarına aktarmaktadırlar. Hatta Kur’an-ı Kerim, konuya çok enteresan bir örnek vermektedir. Tevbe suresinin ilgili ayetlerinde, inananlara hitaben “Hahamlardan ve rahiplerden öyleleri var ki, insanların mallarını Allah adına toplarlar ve bizzat o topladıkları ile insanları Allah yolundan alıkoyarlar.” diyerek siz de böyle yapmayın mesajı vermektedir.⁷⁰ Tam da burada İslam tarihinden çok önemli bir vakayı hatırlatmakta fayda vardır. Hayber Yahudilerinden Amir’in, Yesar adında bir kölesi vardı. Peygamberimiz Hayber kalesini kuşattığı gün Hayber Yahudileri silahlarına sarıldılar. Bu durumu gören Yesar, siz ne yapıyorsunuz diye sordu. Onlar da şu Peygamber olduğunu iddia eden adamla savaşağız deyince, Yesar’ın içine bir ferahlık geldi. Koyunlarını direk Peygamberimizin karargâhına doğru sürdü. Ya Muhammed! Sen neler söylüyor nelere davet ediyorsun? diye sordu. Peygamberimiz, “İslâm’a, Allah’tan başka ilah olmadığına ve benimde onun Rasül’ü olduğuma davet ediyorum” deyince Yesar, Peki ben bunları yaparsam bana ne va’d ediyorsun diye sordu. Peygamberimiz de kedisine, “Bu iman ve şehadet üzere olursan yerin cennettir” buyurdu. O halde bana islamı anlat ya Rasülallah dedi Yesar. Peygamberimiz İslâm’ı anlatınca Yesar Müslüman oldu. Ve dedi ki; “Ya Rasülellah! Bu koyunlar benim sahibim amirindir. Bunlar bana emanettir. Ben bunları ne yapayım?” Peygamberimiz, onları kovala sahibine gitsinler buyurdular. Ve öyle de oldu koyunlar bir avuç taş serpmesi ile direk kaleye sahiplerine gitti. Daha sonra savaş başladı. Hz. Ali’den sonra kaleye Yesar girdi ve atılan bir taş ile Şehîd oldu. Savaştan sonra Yesarın naaşı Peygamberimizin önüne getirildi. Peygamberimiz, “Şu anda Yesar’ı, iki Melek yıkamakta ve yüzündeki tozu toprağı silmekte ve Allah senin yüzünü toza toprağı bulayanların yüzünü toza toprağı bulasın, seni öldüreni öldürsün demektedirler.” buyurdular.⁷¹ Bu vakada da görüldüğü gibi İslâm’da emanetler

⁷⁰ Tevbe Suresi, 9/34-35.

⁷¹ **Hadislerle İslâm**, DİB, s. 583.

kutsaldır ve savaşta da olsa düşmanın da olsa her halükârda sahiplerine iade edilmelidir. Hiçbir şekilde haksız kazanç yemek meşru değildir.

Bir mü'mine asla haram lokma yemek yakışmaz. Nisa suresi'nin 10. ayeti bu durumu karına ateş doldurmak olarak anlatmaktadır. Nisa suresi 58. ayette, “Ey İman edenler! Emanetleri (yani özel veya kamu işlerinde işleri) ehil olanlara verin. Muhakkak ki Allah size güzel olanı öğütlüyor...” buyurulmaktadır.

Ahzab sûresi 72. ayette, “Biz emaneti göklere, yerlere ve dağlara teklif ettik. O’nu taşımaktan çekindiler. Çok zalim ve cahil insan onu taşımayı kabul etti.” buyurulmaktadır. Buradaki emanet, Allaha iman etmenin özü “La ilahe illellah” değildir.⁷² Çünkü Kur’an’da onlarca ayet, göklerde ve yerde ve ikisi arasında ne varsa, kim varsa O’na kulluk ediyor O’na secde ediyor ve onu tesbih ile övüyor anlamına gelecek ifadeler vardır.⁷³ Buradaki emanetleri yüklenmeden çekinmekten kasıt, hilafet, itaat, Allah’ın hakları, kulların hakları, vekaletler ile velayetler ve memuriyetler dahi emanetler cümlesindendir.⁷⁴ O halde insanlar görev sorumlulukları ezelde verdiği söz gereği en iyi şekilde yerine getirmekle yükümlüdür. Mü’minun sûresi 8. ayet ile Mearic suresi 32. ayette ise müminlerin vasıfları sayılırken, onların emanetleri koruyacağı vurgulanmaktadır. Enfal suresi, 8/27. ayet ise; “Ey İnananlar! Allah’a, Peygambere ve size emanet edilenlere ihanet etmeyin.” emri verilmektedir.

Bu ayetin tefsirinde İbn Kesir, bu ayetin sadece hususi bir hüküm için değil tüm alimlerin ittifakla umum içerdiğinden bahisle, ihanet ceza gerektiren küçük ve büyük günahların tamamını içerdiğini söylemektedir.⁷⁵ İbn Kesir, buradaki Allah’a, Peygamber’e ve emanetlere ihaneti, İbn Abbas’a dayandırarak, Allah’a ihaneti, ma’siyet (isyan), Peygamber’e hıyaneti, sünneti terk etmek ve emanetlere hıyaneti de Allah’ın kullarının üzerine farz kıldığı ibadetleri eksiltme veya yapmama olarak ifade etmiştir.⁷⁶ Ayrıca Allah’a ve peygambere hıyanet eden kimsenin, peygamberin ve

⁷² Muhammed Razî Fahu-d Dîn, **Tefsiru-l-Kebiru Fahu-r- Razî** (*Mefatihü'l-Gayb*), C. 9, Beyrut, Dâr el-Fikr Yayın Evi, 2005, s. 206-208.

⁷³ İsra Suresi, 17/42; Hac Suresi, 22/18; Nur Suresi, 24/41.

⁷⁴ Hamdi Yazır, **Hak Din’i Kur’an Dili**, İstanbul, Eser Neşriyat, C. 5, 1992, s. 3429,

⁷⁵ **Tefsir’u İbni Kesir**, C.2, s. 98.

⁷⁶ **Tefsiru İbni Kesir**, C. 2, s. 98.

müminlerin sırlarını da müşriklere ve düşman topluluklarına ifşa eden münafıklık alameti olduğunu dile getiren hadis'i şerife dayandırmıştır.⁷⁷

Hemen tüm tefsirlerde emanetlerin maddi mi yoksa manevi mi, ruhi ve ahlâkî mi olduğu tartışılmıştır. Sonuç olarak hangi anlamda anlaşılırsa anlaşılсын emaneti korumak tüm insanlıktan, özellikle müminden istenmiştir. Taberi bu ayetlerden, Allah'ın gönderdiği hak din ve vecibelerden bahisle, bu emanetlerin hem dinî vecibeler hem de insanlar arası ilişkiler olarak anlamıştır.⁷⁸ Zemahşeri ve Fahreddin Razi gibi müfessirler ise “yükümlülük” olarak anlamışlar ve kâinata insandan başka hiçbir varlık mizacına uygun olmayan bir şeyden sorumlu tutulmamış bunu ancak çok cahil, aceleci, kavgacı ve zalimce davranabilen ve sorumluluk sahibi insan yüklenmiştir demişlerdir.⁷⁹

İlgili delillerin getirdiği toplam sonuca bakarak diyebiliriz ki; farzları yerine getirmemek,⁸⁰ peygamberin sünnetini hafife almak,⁸¹ müminlerin sırlarını ifşa etmek⁸² ihanet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kocalarının sırrını ifşa eden Nuh Peygamber ile Lut Peygamberin hanımlarını da bu cümleden değerlendirmek mümkündür. Onlar haşa zina ederek ihanet etmediler. İnkâr ederek ve kocalarının sırlarını düşmanlara vererek hain ismini aldılar.⁸³

Bunların dışında da ihanet anlamına gelen durumlar gerçekleşebilmektedir. Örneğin, işleri ehil olmayanlara torpil ederek vermek.⁸⁴ Peygamber efendimizin,

⁷⁷ Tefsir'u İbni Kesir, C. 2, s. 98.

⁷⁸ İbn Cerir et-Taberî, Cami'u'l- Beyan, C. 12, s. 53-57.

⁷⁹ DİA. Emanet, C. 11, s. 82.

⁸⁰ Enfal Suresi, 8/27, Ahzab Suresi, 33/72.

⁸¹ Enfal Suresi, 8/27.

⁸² Enfal Suresi, 8/27. Bu ayetin nüzul sebebi, Medine vesikasına ihanet ederek saldırılmazlık anlaşmasını bozan Kureyza Yahudilerini Peygamberimiz kuşatınca, aman dilediler ve haklarındaki hükmün verilmesi konusunda eski bir Yahudi olan, Sad bin Muaz'ı hakem tayini istediler. Sad bin Muaz'ın anlaşmayı bozanlar hakkındaki hükmünü, Kureyza Yahudileri içerisinde akrabaları bulunan Ebu Lübabe onlara boğazını göstererek, “yanlış hakem tercihinde bulundunuz” (sonunuz ölümdür) mealindeki işareti ile Müslümanların sırlarını ifşa edişi kınanmaktadır. Daha sonra bu Sahabe pişmanlık duyarak kendisini Mescidi nebevinin direğine başlamış. Peygamber efendimiz onu affederek, bu hatasından dolayı tamamını vakfettiği malının 3/1'ini vermesini tavsiye etmiştir.

⁸³ Tahrim Suresi, 66/10, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, C. 5, s. 412.

⁸⁴ Nisa, 4/58. Mekkenin fethi sırasında Kâbe'nin anahtarlarını Osman bin Talha vermek istememiş. Hz. Ali zorla anahtarları onun elinden alarak Kâbeyi açmış ve Peygamber efendimiz iki rekât namaz kıldıktan sonra, Osman bin Talha'nın bu göreve daha layık olduğunu belirterek, anahtarları ona

kıyamet alametlerini sayarlarken “Emanetler ehil olmayanlara verilince kıyameti bekleyin.”⁸⁵ buyurması bunun en belirgin göstergesidir.

Yapılan meşru antlaşmalara sadık kalmamak⁸⁶ verilen sözleri tutmamak diğer ihanet şekilleridir. İslam’ın en önemli şiarlarından bir tanesi de verilen sözü tutmaktır.⁸⁷ Çalıştığımız işyerinin bilerek zarar görmesine sebep olmak, misafiri olunan hane sakinlerine kem gözle bakmak,⁸⁸ haksız kazanç elde etmek (ğulul),⁸⁹ kamu mallarını hoyratça tüketmek ve bize güvenenlerin güvenini kötüye kullanmak hepsi birer emanete ihanet şeklidir.

İhanet-Nifak İlişkisi: İhanet, nifak gibi ikiyüzlülük anlamına gelir. Ancak ihanet, ahd ve emanete karşı ikiyüzlülük, nifak ise din hakkında ikiyüzlülüktür. Fakat bu iki kavram birbiri içine girmiş birbiri yerine kullanılagelmiştir.⁹⁰ Denilmiştir ki, nifak ile hıyanet birdir. Ancak hıyanet İslam’ın korunmasını istediği ahit ve emanetlerin korunup korunmamasına hamledilmiş, nifak ise, bizzat dini ritüellerin bozulması anlamında kullanılmıştır. Sonuçta her ikisi de hıyanettir.⁹¹ Burada en büyük delilimiz, Nuh (as) ve Lut (as)’n hanımlarıdır. Kocalarının nikahı altında, onların bakımı altında iken iman etmedikleri gibi, Nuh (as)’n hanımı kocasına mecnun diyerek onunla istihza ederek inkarcılara kocasını satıyordu. Lut (as)’n hanımı ise iman etmediği gibi, gelen misafirlerini putperest ve aynı zamanda homoseksüel kavmine haber veriyordu. Buradaki “fehanetahüma” kavramı, “bi’n-nifak’ı ve ifşai sirruha” yani onların sırlarını, bir nifak alameti olarak ifşa ediyor ve hıyanet ediyorlardı

vermesini Hz. Ali’den istemiştir. Bu vakadan sonra Osman bin Talha Müslüman olmuştur. Nüzul sebebi bu olsa da hükmü umumidir. İslamda emanetlerin ehil olanlara verilmesi temel ilkedir.

⁸⁵ Buhari, İlim, 22; Müsned, 2, 361.

⁸⁶ Enfal, 8/55-58. Ayetlerin nuzül sebebi, Kureyza Yahudilerinin her defasında saldırmazlık anlaşmalarını bozmaları ve en son Hendek savaşında da Müşriklerle iş tutmalarıdır.

⁸⁷ En’am Suresi, 6 /153, İsra Suresi, 17/34, Mü’minûn Suresi, 23/8, Mearic Suresi, 70/32

⁸⁸ Yûsuf Suresi, 12/23-30,33,34,52,53. İlgili ayetlerde Yusuf as. “Kesinlikle efendimin yokluğunda onun hatırasına ve namusuna hıyanet etmedim. Bu iftira ile yaşamaktansa zindanlarda çürümeyi tercih ederim demiştir. Mü’min Suresi, 40/19.

⁸⁹ Ali İmran Suresi, 3/75, 61.

⁹⁰ Süleyman Ateş, **Kur’an Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, Kur’an Bilimleri Araştırma Vakfı (KUBA), 1997, s. 388.

⁹¹ Rağib el İsfehani, **Müfredat’u Elfazı’l Kur’an**, C.1, Beyrut, 1992, s. 163.

anlamındadır.⁹² Bir Hadisi şerifte Peygamber efendimiz Münafıklık alametlerini şöyle ifade buyurmuşlardır.

“Münafiğin alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine birşey emanet edildiğinde, ihanet eder, söz verdiğinde, sözünde durmaz.”⁹³ Bir başka Hadis’i şeriflerinde Peygamber efendimiz, “Emaneti yerine getirmeyenin imanı yoktur. Verdiği sözü tutmayanın dini yoktur.”⁹⁴ buyurmuşlardır. Buradaki “yoktur” kavramından kasıt kâmil iman sahibi değildir anlamındadır. İmanın aslına değil mükemmeliyetine vurgu yapmaktır. Çünkü, hıyaneti alışkanlık haline getirenleri Allah’ın sevmediğini ve onlara çok hain dediğini daha önce vurgulamıştık.⁹⁵ Son olarak ihanet kavramının bir yönü ile küfür bir yönü ile nifak ile ilgili sıkı ilişki içerisinde olduğunu şu ayetlerden en özlü şekilde anlamak mümkündür. “Onların harcamalarının kabul edilmemesini engelleyen, onların Allah ve Resulünü inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek harcamalarından başka bir şey değildir.”⁹⁶

Bu ayeti burada zikretmemizin sebebi yukarıda, hıyanet; temel inanç esasları yönü ile küfür, muamelat yönü ile de nifak kavramı ile sıkı ilişki içerisinde olduğuna dikkat çekmektir. İlgili ayet ve hadisler gösteriyor ki, hıyanet kavramı nifak kavramı ile sıkı bir ilişki içerisinde. Nifak kavramının sözlük anlamlarına baktığımızda ’da konumuzla ilgili yönü itibari ile, münafıklık etmek, iki yüzlülük, tünel ve altgeçit”⁹⁷ buradan da anlaşılıyor ki münafık işleri karanlık, iki yüzlü ve riyakâr bir karakterdir. Kur’an ve hadisler de bu yönü ile münafiğin daima tehlikeli olduğu ve her daim hıyanet etme ihtimali olduğunu vurgulamaktadır. Din eğitimcisi bu doğrultuda öğrencilerini bilgilendirmeli ve nifak alametlerinden öğrencilerini uzak tutmalıdır.

İhanet-Ma’sıyyet İlişkisi: Günah olan söz fiil ve davranışlara ma’sıyyet denir. Kur’an-ı Kerim’de kelimenin geçtiği ayetlerdeki anlamı şu şekildedir: Küfür-inkâr

⁹² Tefsir’u İbni Kesir, C. 3, s. 525.

⁹³ Hadislerle İslâm, DİB, C. 3, s. 579.

⁹⁴ Ahmed bin Hanbel, C. 3, s. 135, hadis no,12406.

⁹⁵ Nisa Suresi, 4/107; Hac Suresi, 22/38.

⁹⁶ Tevbe Suresi, 9/54.

⁹⁷ Ahmed Muhtar Ömer, El Mu’cem’u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh, s. 906.

etme⁹⁸, cühûd-bile bile hakkı kabul etmeme⁹⁹, ğavâ-azgınlık¹⁰⁰, fısk-itaatsızlık¹⁰¹, kızb-Allah'ın ayetlerini yalanlama¹⁰², ism-udvan-günah işleme ve düşmanlık yapma¹⁰³ ve i'tida-haddi aşma¹⁰⁴. Bu eşleştirmelerde, Allah'a ve Peygambere isyan küfürdür. Diğerleri ise iman etmekle birlikte ihlal etme anlamında fısktır. Her iki durumda da dine, imana ahd'e ve emanetlere hıyanet durumu söz konusudur. Örneğin, Bakara suresi 187. ayet'de mü'minler ilk zamanlarda oruç gecelerinde cinsel ilişkinin de yasak olduğunu zannediyorlardı ve akşam uyumadan önce sahur yaparak yatıyor orucun böyle tutulacağını sanıyorlardı. Durum böyle olduğu halde, eşleri ile birleşiyor ve gizlice yemek yiyorlardı. Sonra itiraf ediyorlardı. Âyet bu durumu kınayarak hem bu durumu iman gereği ibadet bilinci ile böyle yapıyor hem de ibadetlerinizde hile karıştırıyorsunuz diyerek böyle davrananlara hain diyor.¹⁰⁵ Bu duruma bir başka örnek de Hadid suresi 27. ayeti örnek gösterebiliriz. İlgili ayetin tefsirlerine bakınca, Hz. İsa'dan sonra müminler inkârcılar tarafından yoğun baskı ve yok edilme tehlikesi karşısında müminler, yok olup gideceği endişesi ile, dağlara mağaralara çekildiler savaş yapmamaya mücadele etmemeye karar verdiler ve kendilerini, Ruhban olarak addedip tüm vakitlerini Allah'a ibadete adadılar. Dünyanın zevklerinden yeme içmeden hatta evlenmekten vazgeçtiklerini ilan ettiler. Lakin verdikleri sözde durmadıkları gibi Hz. İsa'nın dinini inkâr ederek hükümdarlarının dinine girdiler. Daha sonrada Hz. Muhammed'i inkâra gittiler. Teslis akidesini ortaya atanda ilk bunlardır.

Örneklerde verdiğimiz ayetler ışığında diyebiliriz ki, bir mümine, ma'siyet yakışmamaktadır. Bu durumu alışkanlık haline getirmek ilerleyen zamanlarda dini ritüelleri uygulamada ihanete dönüşmekte ve riyakâr, münafık, müşrik hatta inkârcı bir kimliğe dönüşebilmektedir. Yani oruç ibadetindeki riyakarlık ve toplum içerisinde

⁹⁸ Nisa Suresi, 4/42.

⁹⁹ Hud Suresi, 11/59.

¹⁰⁰ Taha Suresi, 20/121.

¹⁰¹ Hucurat Suresi, 49/7.

¹⁰² Nazi'at, 79/21.

¹⁰³ Mücadele Suresi, 58/ 8-9.

¹⁰⁴ Ali İmran Suresi, 3/112.

¹⁰⁵ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Ankara, DİB Yayınları, C. 1, 5. Baskı, 2014, s.285. Ayrıca konu ile ilgili, Tefsir'u Beyzavi, 1. Cilt, s. 461.

gizli konuşmada veya konuşurken günahı, düşmanlığı veya Peygambere muhalefeti münafıklık sayılmıştır. Konu ile ilgili bir başka delilimiz Enfal sûresi, 27. ayetidir. Bu ayette Allah'ü teala müminleri Allah'a, Peygamber'e ve emanetlere ihanet etmemelerini emrederek adeta gizli bir isyanı dile getirmektedir. Yani uygulamasında sıkı davranılması gereken inanç, ibadet ve emanetler konusunda hafife alma veya kamu mallarını kendi mülküne geçirme konusunda müminler uyarılmakta, aksi halde hainlikle isimlendirilecekleri ima edilmektedir.¹⁰⁶ Bu konuya son olarak da Mü'min suresi, 18. ayeti örnek verebiliriz. "Allah gözlerin hain bakışını bilir" denilirken, genellikle tefsirlerde, bakılması haram olan namahreme hırsız bakış, sürekli taciz edici bir bakıştan söz ediliyor. Bu durumda hainlikle eşdeğer olduğu dile getirilerek bu durumdan sakınılması gerektiği çok etkili bir biçimde anlatılmaktadır.¹⁰⁷

İhanet-Ahd'ı Bozma İlişkisi: Ahd kavramı Kur'an-ı Kerimde 36 yerde geçmekte bazen de aynı anlamı çağrıştıracak şekilde akid olarak kullanılmaktadır. Özellikle Maide sûresi birinci ayet bir hüküm anlamında, "Ey iman edenler yaptığınız anlaşmalara vefa gösteriniz." denilmektedir. Kavram vefa ve akd kavramları ile sıkı ilişki içerisindedir. En'am sûresi 6/152 ve İsra sûresi 17/34. ayetleri bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

"Verilen söze vefa gösterin. Çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir." Buyruğu, (ahd-vefa-akd) kavramlarının çok önemli birliktelik içerisinde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Konumuzla olan ilişkisi bakımından, ilk akla gelen ayet, Mâide sûresi 5/13. ayettir. "Sözlerini bozmaları sebebi ile onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler. Kendilerine öğretilen ahkâmın da bir bölümünü unuttular. İçlerinden bir kısmı hariç onlarda daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever." Bu ayet, her ne kadar İsrail Oğullarının Tevrat'ı bozmaları ve verdikleri sözlerden sürekli dönmeleri ile ilgili ise de hükmü tüm zamanlar için geçerlidir. Kur'an-ı Kerimin, İsrailoğullarını hainlikle isimlendirmesinin gerekçeleri arasında, anlaşmaları ve sözleşmeleri her defasında bozduklarını¹⁰⁸ Peygamberleri, öldürdüklerini veya

¹⁰⁶ Kadı Beyzavi, *Envar'u-t Tenzil Esrar'u-t Te'vil*, 1/469.

¹⁰⁷ El Kurtûbî, *El Cami'li Ahkâmi'l Kur'an*, C.15, 1993, s. 303.

¹⁰⁸ Bakara Suresi, 2/40,80,100, Araf Suresi, 7/134.

öldürmeye teşebbüs ettiklerini, onları inkâr ettikleri gibi Hz. Muhammed'i de öldürmeye teşebbüs etmeleri, ona karşı Müşriklerle, münafıklarla iş tutmaları ve onu inkâr etmeleri¹⁰⁹ gibi sebepler göze çarpmaktadır.

Bunların dışında Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın Hz. Adem'den¹¹⁰ ve tüm Adem'in zürriyetinden ahit aldığı,¹¹¹ kafirlerin ve münafıkların ahdi bozduğu Allah'ın dinini tahrif ettiği, akrabalık hukukunu parçaladığı ve yeryüzünde bozgunculuk yaptıkları,¹¹² Allah'ın İbrahim (as)'ın zürriyet'i için kurtuluş esenlik dilemesi sonucunda, zalimlere verecek ahdi olmadığı,¹¹³ Münafıkların, Medine Anlaşmasına sadık kalmayarak, Uhud ve Hendek savaşlarında, Müslümanlara ihanet ettikleri,¹¹⁴ Müşriklerin her defasında yaptıkları ihanet,¹¹⁵ müşrik, münafık veya diğer tüm inanç gruplarının her defasında yaptıkları anlaşmaları bozmalarına karşılık aynısı ile onlara mukabele edilmesi gereği,¹¹⁶ Malları ile canları ile Allah yolunda olan Müminlerin bu uğurda tükettiklerine karşılık cennetlerde köşkler va'd edilerek, “..Allah'tan başka kim daha çok verdiği sözde durur ki!...”vurgusu,¹¹⁷ Müminlerin emanetlere, verilen sözlere sadık kalması gereği,¹¹⁸ ve en nihayetinde, Ali İmran sûresi 77. ayetin meali şöyledir: “Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.” buyrularak, başta Allaha ezelde verilen sözler ve Peygamberlere destek olunması yönünde veriler sözler ve meşru anlaşmaların yerine getirilmesi istenmektedir. Aksi halde Ahirette ağır yaptırımlar uygulanacağı haber verilmektedir.

¹⁰⁹ Kadı Beyzavi, **Envar'u-t Tenzil esrar'u-t Te'vil**, 3. Basım, C. 2, Beyrut, Dâr El Kütüb El İlmiyye, 2006, s. 306.

¹¹⁰ Taha Suresi, 20/115.

¹¹¹ A'raf Suresi, 7/172; Yasin Suresi, 36/60.

¹¹² Bakara Suresi, 2/27.

¹¹³ Bakara Suresi, 2/124.

¹¹⁴ Ahzab Suresi, 33/15.

¹¹⁵ Tevbe, 9/3,4,7.

¹¹⁶ Enfal Suresi, 8/56.

¹¹⁷ Tevbe Suresi, 9/111.

¹¹⁸ Bakara Suresi, 2/177; Ali İmran, 3/76; En'am Suresi, 6/152; Ra'd Suresi,13/20; Nahl Suresi, 16/91,92; İsra Suresi, 17/34; Mü'minun Suresi, 23/8; Me'aric Suresi, 70/32.

Konumuzla olan ilişkisi ahde vefa göstermeyenlerin Kur'an-ı Kerimde hain olarak niteleniyor olmasıdır.

İhanet-Zina İlişkisi: Kur'an-ı Kerim, bir müminde olması ve olmaması gereken hasletleri sayarken, zinayı da kesin bir dille yasaklamış, hatta zinaya giden yolları kapatmıştır.¹¹⁹ İffetini koruyanları övmüş,¹²⁰ zina yapanları, büyük günah işlemiş olarak mahşerde azabı kat kat artırılarak, alçaltılmış ve devamlı olarak Cehennemde kalacaklarını haber vermiştir.¹²¹ İhanet zina ilişkisine gelince, zinanın ihanetle eş anlamlı olduğunu Yusuf suresinde görmek mümkündür.

Kralın evde olmadığı bir zamanda, onun hanımı, Yusuf Peygamberden murat almak istemiş, Yusuf Peygamberin, Allah'ın da yardımı ile¹²² bundan uzak durmayı başarmış, yapılan iftira sonucunda hapse girmeyi tercih etmiştir. Daha sonra Allah'ın kendisine bir lütfu olan rüya yorumlama kabiliyeti vesilesi ile hapisten çıkmıştır. Yapılan yeni bir meclis toplantısında melikin hanımı suçunu itiraf etmiştir. Ve şöyle demiştir Yusuf Peygamber: “Bu durum, Azizin yokluğunda ona hıyanet etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesinin başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir.”¹²³

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu sözlerin sahibi, Yusuf Peygamberdir.¹²⁴ Bir kısım Müfessir de bu sözlerin, azizin hanımına ait olduğunu, Yusuf hapiste iken Azizin Hanımları sorguya çektiği sırada, hanımının suçunu itiraf ederek, Yusuf hapiste iken yalan söylemeye devam ederek onun yokluğunda, ona ihanet etmediğinin ifadeleri olarak algılamışlardır.¹²⁵ Bizim kanaatimiz de bu sözlerin Yusuf Peygamber'e ait olduğu yönündedir.

Her iki durumda da bu vakıanın hem emanete ihanet hem zina fiili olarak ihanet ve hem de yalan ve iftira olarak büyük bir ihanet olduğu aşîkârdır. Netice olarak, kanun koyucu bu durumu bir hıyanet şekli olarak yüce kitabına koymuştur. Zina ile ilgili

¹¹⁹ İsra Suresi, 17/32.

¹²⁰ Mü'minûn Suresi, 23/5; Nur Suresi, 24/30-31; Ahzab Suresi, 33/35, Mearic Suresi, 70/29.

¹²¹ Furkan Suresi, 68,69.

¹²² Yûsuf Suresi, 12/23,23, 53.

¹²³ Yûsuf Suresi, 12/52.

¹²⁴ İbn Cerîr et-Taberî, **Cami'u'l-Beyan**, C. 12, s. 238.

¹²⁵ **Tefsir'u İbni Kesir**, 2/253.

diğer ayetlere de baktığımızda, zinanın, insanlığın onur ve şerefini zedelediğini, nesilleri bozduğunu görmek mümkündür.

Nur suresinde Hz. Aîşe annemize yapılan zina iftirasını “ifk” ağır bir şekilde eleştiren Allah, Nur suresinde dört ayette, “Eğer Allah’ın üzerinize lütuf ve merhameti olmasaydı...haliniz nice olurdu..., ... size dünya ve ahirette büyük bir azap dokunurdu. Sizi ebedi temize çıkarmazdı...”¹²⁶ buyurmaktadır. Hatta sûrenin ilerleyen bölümlerinde, iffetli kadına yapmadığı halde zina iftirasında bulunanları ağır bir şekilde kınamakta, dünya ve ahirette büyük azap dokunacağını, mahşerde ağızlarının kapatılıp ellerinin şahitlik edeceğini haber vererek, zinanın hem çok çirkin bir fiil hem de büyük bir hıyanet şekli olduğunu özlü bir şekilde anlatmaktadır.¹²⁷ Furkan suresi, 68 ve 69. ayetten sonra, “Ancak tevbe edip iman edenlerin, Allah geçmişteki seyyiatlarını da hasenata çevirir. Çünkü o, merhamet eden ve bağışlayandır.”¹²⁸ İfadeler, bu kötü alışkanlıktan pişman olup iffetli yaşama dile getirmektedir. Din eğitimi bu konuyu hassas bir şekilde işlemeli, genç dimağlara zinanın büyük bir ihanet yolu olduğunu anlatmalıdır.

İhanet-Nankörlük (kefûr-keffar) ilişkisi: İyilik gördüğü kimseye hainlik eden ya da kendisine yapılan yardımın değerini bilmeyen kimseye nankör denilir.¹²⁹ Bu kavramın lügat anlamlarına baktığımızda, bir şeyi örtmek, perdelemek, gizlemek, uzak durmak, nimete nankörlük etmek anlamındaki, k-f-r, kök harflerinden oluşan bir kavramdır. Nimeti örten, yapılan iyiliğe nankörlükle karşılık veren kişiye ise Kâfir denir. Gündüzü örttüğü için geceye, toprağa tohumları örttüğü için çiftçiye¹³⁰ ve kılıcı örttüğü için kınına kafir denilmiştir.¹³¹

Din İstilahında ise, Hz. Muhammed’den, tevatür yolu ile bize kadar ulaşan ve kesinlik arz eden zarurat’ı diniyyeden birini veya birkaçını inkâr eden kişiye kafir, bu

¹²⁶ Nur Suresi, 24/10, 14, 20, 21.

¹²⁷ Nur Suresi, 24/22,23.

¹²⁸ Furkan Suresi, 25/70.

¹²⁹ Artun Altıparmak, **Türkçe Öğreten Sözlük**, s. 703.

¹³⁰ Hadid Suresi, 57/20.

¹³¹ Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB s.356.

eylemi çokça yapan kişiye kefür veya keffar ve bu eyleme de küfür denir.¹³² Kavrama Kur'an Perspektifinden baktığımızda şu anlamlarda kullanıldığını görmek mümkündür:

Uzun zaman kendisine verilen nimetlerden bir kısmı eksilince insanın nankörlüğü,¹³³ Şeytan'ın Allah'a karşı nankörlüğü,¹³⁴ insanın Kur'an'a karşı nankörlüğü,¹³⁵ yani Kuran'da kendisi için her türlü misaller verilmesi ve ebedi geleceği ile ilgili mutluluğa ve kurtuluşa eriştirecek bilgiler verilmesine rağmen hala Kur'an'a ve rabbine karşı uzak durarak nankörlük ettiği, kâinatın bu kadar mükemmelliğine ve her şeyin insanın hizmetine verilmesine karşılık insanın nankörlüğü,¹³⁶ insanın hem şeref¹³⁷ ve hem de cismen mükemmel yaratılması¹³⁸ ve ölmesi ve öldükten sonra ikinci ve sonsuz bir hayat va'd edilmesine karşın insanın nankörlüğü,¹³⁹ Zorluklardan sonra esenliğe kavuştuğunda insanın nankörlüğü,¹⁴⁰ Kendisine huzurla ve emniyetle yaşayacağı bir ülke ve o ülkede her taraftan gelen güzel ve temiz rızıklara karşın insanın nankörlüğü,¹⁴¹ imana ve verilen nimetlere karşı şükredenlerin cennete, nankörlük edenlerin cehenneme gireceği,¹⁴² Allahın Kulları konumundaki, melekleri ve kız çocuklarını O'na ortak koşanların nankörlüğü,¹⁴³ Hz, Peygambere ve onun şahsında herkese, nankör ve günah işlemeyi alışkanlık haline getirenlere boyun eğme, onlarla iş tutma anlamında¹⁴⁴ ve en nihayetinde konumuzla ilgili olan, "Allah iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, Hain ve Nankör olan herkesi sevgisinden mahrum bırakır." Hac suresi, 22/38 ayetlerde de görüldüğü gibi

¹³² Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB s. 356.

¹³³ Hud Suresi, 11/9, İsrâ Suresi, 17/67, Şûra Suresi, 42/48.

¹³⁴ İsrâ Suresi, 17/27.

¹³⁵ İsrâ Suresi, 17/89.

¹³⁶ İsrâ Suresi, 17/99; Furkan, 24/49,50.

¹³⁷ İsrâ Suresi, 17/70.

¹³⁸ Tin Suresi, 95/4.

¹³⁹ Hac Suresi, 22/66.

¹⁴⁰ En'am Suresi, 6/63; Yûnus Suresi, 10/22,23; Lokman Suresi, 31/32.

¹⁴¹ Nahl Suresi, 16/112; Sebe Suresi, 34/ (15-18) Her iki örnekte de vatana ve nimetlere karşı nankörlük ederek ihanet edenleri örnek vermek mümkündür.

¹⁴² Fatır Suresi, 35/ (32-37).

¹⁴³ Zuhurf Suresi, 43/15.

¹⁴⁴ Kalem Suresi, 68/ (10-14), İnsan Suresi, 76/24.

Allah nankörleri hiç sevmiyor ve son ayette de nankörleri ve hainleri bir ayette zikrederek, nankörlükte maharet kazananların en nihayetinde bir haine dönüştüğünü bizlere bildiriyor.

Nankörlüğün İhaneti tetiklediğini hatta ihanetin bizatihi kendisi olduğunu, Hac suresindeki 38. ayette görmek mümkündür. Kanun koyucu nankör ile haini aynı ayet ve hatta bir deyim şeklinde zikretmesi manidar değil midir? Kanaatimize göre nankörlüğün zirve yaptığı noktada ihanet kaçınılmaz olmaktadır. İbni Kesir de Hac suresi 38. ayette aynı kanaattedir. İlgili ayetin tefsirinde şöyle demektedir. “Allah bu vasıfları taşıyan kimseyi sevmez. Buradaki ihanet, verilen söze, yapılan anlaşmalara vefa göstermemek, nimetlere karşı inatçı ve nankör davranıp onların kıymetini bilmemektir.”¹⁴⁵

Kavramsal çerçeveyi yazarken de belirttiğimiz gibi, vatana ihanet ihanetlerin en büyüğüdür ve cezası ise idamdır.¹⁴⁶ yargısından hareketle, Nahl suresi 112 ve Sebe suresi, 34/15-19. ayetleri birlikte değerlendirince nankörlüğün, vatana ihanette, iyilikleri örtmede, verilen sözleri tutmamada ve yapılan anlaşmaları bozmada ihanete zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Konu ile ilgili bir başka örnek de, Nahl suresi 16/112. ayetidir.

“Allah ibret için bir ülkeyi örnek verdi. Bu ülke güvenli ve huzurlu idi. O’na rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah’ta yaptıkları nankörlükten dolayı onlara açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.”

Yukarıdaki örnekler bize gösteriyor ki, nimete karşı nankörlük, kişiyi verilen nimetlere karşı nankör davranmaya ve ihanete dönüştürüyor hatta vatansız bırakabiliyor. Din eğitimcisi, yukarıdan beri sıraladığımız ayetler ışığında nankörlük ve ihaneti birlikte değerlendirerek öğrencilerine rehberlik etmelidir.

İhanet-Günahta Israr Etme (asim, esim, asima) İlişkisi¹⁴⁷: Kavram, e-s-m kök harflerinden oluşmaktadır. “Ey Peygamber! Kendi nefesine (hırsızlık yaparak,

¹⁴⁵ Tefsir’u İbni kesir, s. 547.

¹⁴⁶ Ahmed Muhtar Ömer, El Mu’cem’u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh, s. 710.

¹⁴⁷ Bakara Suresi, 2/276; Nisa Suresi, 4/107.

yalan söyleyerek, iftira ederek, mahkemeyi yanıltmaya çalışarak, bildiğini gizleyerek) hıyanet edeni savunma. Allah, günahkâr ve hıyanet edenleri sevmez.”¹⁴⁸ Bu kavram Kur’an’da şu kelimelerle birlikte de kullanılmaktadır. Asim-ketüm. Şahitliği örtmek, borçlanma konusunda kendisi şahit tutulmuş o da değişik saikler ile bildiklerini gizlemiş ve kalbi günaha dadanmış.¹⁴⁹ Asim (günah işlemeyi alışkanlık haline getiren)-kefur (nankör) ilişkisi. Bu ayette Peygambere hitaben, “sakın o nankör ve günaha dadanmışa boyun eğme.” denilmektedir.

Keffar (çok nankör)-esim (günah işlemede ısrar eden) anlamındadır. Âyette, faiz yemeyi alışkanlık haline getirme söz konusu edilmektedir.¹⁵⁰ Effak (yalan ile iftira etmek)-esim (günahta ısrar etmek) ilişkisi. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de iki ayet vardır: Birisinde, Allah’ın ayetlerini duyduğu halde inanmadığı gibi, ısrarla büyüklük taslayarak, duymamış gibi davranan ve Allah’ın ayetlerini oyun ve eğlenceye, alaya alanlar söz konusu edilmektedir.¹⁵¹ Diğerinde ise, Şeytanın kime ineceğini, yani kimi tasallut altına alacağını haber veriyor. İlgili ayetin manası şöyledir. “Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi? Onlar, günaha ve iftiraya düşkün herkesin üstüne inerler.”¹⁵²

Te’sim (günahkâr)- Lağv (boş söz söyleyen boş işlerle uğraşan) birlikteliği.¹⁵³ Mu’ted (azgın, saldırgan)- esim (günahta ısrar eden) birlikteliği.¹⁵⁴ Bu kavram birlikteliklerine bakıldığında o ayetin öncesi ve sonrasında hainin ve hıyanet etmenin ipuçlarını görmekteyiz. İlgili ayette kanun koyucu, Kur’an-ı Kerim’in tüm insanlığa adalet dağıtılması için indirildiğini, her kim olursa olsun, alın teri göz nuru el emeğinden başkası onun olamayacağını ve müminde olsa hırsızlık yapamayacağını, mahkemeyi yanıltamayacağını, yalancı şahitlik yapamayacağını veya yalancı şahit tutamayacağını ve mahkeme başkanına rüşvet veremeyeceğini dile getirilmektedir.

¹⁴⁸ Nisa Suresi, 4/107.

¹⁴⁹ Bakara Suresi, 2/283; Maide Suresi, 5/106.

¹⁵⁰ Bakara Suresi, 2/276. ayette faizi helal sayarak o tıpkı alışveriş gibidir diyenleri kınamakta ve ticaretin helal, faizin ise malı tüketceği, faizin büyük bir felaket olduğu haber verilmektedir.

¹⁵¹ Casiye Suresi, 45/ 7-9.

¹⁵² Şuara Suresi, 26/ 221-222.

¹⁵³ Tur Suresi, 52/23; Vakıa Suresi, 56/25.

¹⁵⁴ Kalem Suresi, 68/12; Mutaaffin Suresi, 83/12.

ayetten yola çıkarak merak ettik acaba bu hain- günah işlemekte ısrarlı olan karakterin özellikleri nelerdir ve karşımıza yukarıdaki birliktelikler ve özellikler çıktı.

Neticede bu ayette kanun koyucu günahı alışkanlık haline getirene hain diyor. Nesillerimizi haram lokma yemekten, haksız kazanç elde etmekten, yalancı şahitlik yapmaktan, boş söz, fiil ve davranışlardan uzak tutmalıyız. Aksi halde riyakâr, harama bulanmış ve en sonunda da hain bir nesil yetiştirmiş oluruz. Din eğitimcisi tüm bu kavramların oturturulduğu temelleri iyi anlamalı ve öğrencilerini bu kötü alışkanlıklardan uzak tutmalıdır.

İhanet-Yalan İlişkisi: Yalancı, yalanlayıcı anlamında bu kavram Kur'an'-ı Kerim'de, kaziben, kezzebe, kezzebû, küzzibe, kezzebtüm, kezibe, kezzebuke, yükezzibûn, tükezzibûn, mükezzibin, nükezzibü ve kezziban gibi değişik türevleri ile 252 yerde geçmektedir. Kur'an-da yalan ve yalanlamayı çağrıştıran başka kavramlarda kullanılmıştır. Mesela ifk¹⁵⁵ kavramı bunlardan biridir. Bu kavram 10 surede iki tekrar ile toplam 16 ayette geçmektedir. Diğeri lağv, bu kavram Kur'an-ı Kerimde 9 surede 9 ayette geçmektedir.¹⁵⁶ Bunun dışında lahnal kav¹⁵⁷ kavle'z-zûr¹⁵⁸ vs. gibi genelde nankörlerin, kafirlerin, münafıkların ve müşriklerin özelliği olarak karşımıza çıkan bu kötü davranış ve söylemlerin bir Mü'mine asla yakışmayacağı açıklanmıştır.¹⁵⁹

Peygamber Efendimiz de “Bir mümin’de her huy bulunması muhtemeldir. Ancak yalan ve hıyanet asla yakışmaz”¹⁶⁰ buyurmuşlardır. Bir başka hadisi şeriflerinde “Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve iyiliğe yöneltir. İyilik de Cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında Sıddık diye yazılır. Yalancılık yoldan çıkmaya (fücur) götürür. Fücur da Cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye,

¹⁵⁵ A'raf, 7/117; Nur Suresi, 23/11,12; Furkan Suresi, 24/4; Şuara Sures. 26/45, 222; Ankebut, 29/17; Sebe Suresi, 34/43; Saffat Suresi, 37/151; Ahkâf Suresi, 46/11, 22, 28; Casiye Suresi, 45/7, Zariyat Suresi, 51/9x2.

¹⁵⁶ Bakara Suresi/225; Maide Suresi, 5/89; Mereyem Suresi, 19/62; Mü'minun Suresi, 23/3; Furkan Suresi, 25/72; Kasas Suresi, 28/55; Tur Suresi, 52/23; Vakıa Suresi, 56/25; Nebe Suresi, 78/35.

¹⁵⁷ Muhammed Suresi, 47/30, (Âyet, münafıkların riyakarca ve alay edici konuşma tarzlarını ifade etmektedir.

¹⁵⁸ Hac Suresi, 22/30.

¹⁵⁹ Nur Suresi, 24/11,12.

¹⁶⁰ İbni Manzûr, **Lisanu'l Arab**, s. 924.

Allah katında kezzap (yalancı) diye yazılır.”¹⁶¹ Yalan ihanet kavramlarının sıkı ilişki içerisinde olduğunu şöyle temellendirmek mümkündür.

- Yusuf suresi kıssasında, azizin hanımının Yusuf Peygambere, zina iftirasında bulunup yalan söylemesi ve Allah’ın bu duruma ihanet demesi. Yusuf suresi “Bu durum, azizin yokluğunda ona ihanet etmediğimi ve Allah’ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir.”¹⁶²

Bazı müfessirlere göre, bu sözü Azizin hanımının yalan söylediğini ve bu yalana Hz. Yusuf hapiste iken devam etmediğini ve en nihayetinde gerçeğin ortaya çıktığını belirtmek için söylemiştir. Ve yalan ile iftira ile ihanet etmeye devam etmeyeceğini itiraf etmiştir.¹⁶³

- Yusuf kıssasında, yalan söyleyen, iftira eden, zinaya tevessül eden ve toplumu buna alet eden kişiye Allah hain diyorsa, o halde Nur suresinde de Hz. Ayşe’ye zina iftirasında bulunan ve buna alet olanlar da haindir. Allah Teala bu çirkin iftirayı atıp yalan söyleyenleri çok sert bir şekilde kınamaktadır.

“Bu iftirayı işittiğiniz de erkek ve kadın Müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup,” haşa bu bir yalan ve iftiradır.” demeleri gerekmez mi idi. İftiracılarında bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez mi idi. Madem ki şahitleri getiremediler, öyle ise onlar Allah katında yalancıların ta kendileridirler. Eğer dünya ve ahirette Allah’ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size büyük bir azap isabet ederdi.”¹⁶⁴

- İhanet kavramının yalan ve günah işlemeyi alışkanlık haline getirenlerle sıkı ilişki içerisinde olduğunu yukarıdaki delillerimizle tespit ettik. Hatta Yusuf Kıssasında ihanetin yalan söyleme ile ilişkisini de dile getirdik. Bir başka

¹⁶¹ İmam Nevevî, **Riyâzü’s Salihin**, tercüme ve şerh edenler, M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi çakan, Raşit Küçük, C.1, Yeni baskı, İstanbul, Erkam Yayınları, 2001, s. 281

¹⁶² Yûsuf Suresi, 12/52.

¹⁶³ **Tefsir’u İbni kesir**, C; 2, s. 252-253, Not; İbni kesir ilgili ayetğin tefsirinde, Maverdi’nin Tefsirinden alıntı yaparak, “... Ben ona hıyanet etmedim. Allah da hıyanet edenleri sevmez.” Hatta bi sonraki ayeti yani, 53. ayeti de melikin hanımı söylediğini iddia etmektedir. Çünkü, 51 ve 52. ayet sibakı ile ilgilidir. Yani mahkeme kurulmuş ve azizin hanımı pişman olmuştur. Bu iki ayetteki ifadeleri, o söylemiştir demektedir. Buradaki hainlik, yalan beyan, iftira, kocaya ve emanete ihanet ile ilgilidir.

¹⁶⁴ Nur Suresi 24/ (12-14).

delilimizde, Yalan kavramının Kur'an'da, k-z-b ve e-f-k, kök harflerinden oluşan şekli ile 261 yerde geçmiş olması ve hemen hepsinde, büyük bir azgınlık, nankörlük, nimetlere karşı vefasızlık ve iftira alametleri görülmüş olması, ihaneti tetiklediğini ispat etmektedir. Yukarıda ihanetin sözlük, deyim ve ıstılah anlamlarında karşımıza çıkan en önemli özelliklerden birisi de nimetlere karşı nankör davranmak ve yalanlamak olduğunu görmüştük.

Özellikle, Rahman suresinde 31 kez (öyle ise “Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayacaksınız.” Murselat suresinden 10 kez, (Kıyamet günü vay o yalanlayanların haline) denilmiş olması ve “Allaha karşı iftira ederek yalanlayan ve onun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir?..”¹⁶⁵ ayetlerden ve ayetlerin ilişkili olduğu kavramlardan yola çıkarak yalanlamak ve yalan saymak ihanetin yegane sebeplerinden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

- Nur suresi ilgili ayetlerde de Hz. Aişeye, Hz. Peygambere, her iki tarafın ailelerine ve İslâm toplumuna karşı yapılan büyük bir hıyanet söz konusudur.

Sure müminleri çok sert bir şekilde kınamakta bir daha bu çirkin iftiraya inanmamalarını ve bunu ağızdan ağıza dolaştırmamalarını istemektedir. Velew ki doğru bile olsa çirkin işleri teşri etmemeleri istenmektedir. Bu iki kıssadan dersler alıp gayri meşru ilişkiden uzak durmamız kadar bu tür çirkin işlerin haberlerine alet olup dedikodusunu bile yapmamamız gerekmektedir.

- Son olarak da Bir hadisi şerifte Peygamber efendimiz, “kardeşine bir söz söylüyorsun, bir haber veriyorsun. O’da senin doğru söylediğine inanıyor. Fakat sen ona yalan söylüyorsun. İşte bu büyük ihanettir.”¹⁶⁶Buyurmuş olmasıdır.

Buradaki mana şu şekildedir; sen kardeşine yalan bir haber veriyorsun, o’da sen Müslüman’sın diye sana itimat ediyor. Bir Müslüman yalan söylemez diye sana güveniyor. İşte bu hal senin için, Müslüman kardeşine yalan söyleyerek büyük hıyanet ettiğin anlamındadır.

¹⁶⁵ En’am Suresi, 6/21, 93; Hud Suresi, 13/18; Kehf Suresi, 18/53; Ankebut Suresi, 29/68; Secde Suresi, 32/22, Sâf Suresi, 61/7.

¹⁶⁶ Ahmed bin Hanbel, **Müsned**, C. 12, s. 183, Hadis No. 17672.

Demek ki din eğitimi, yalan söz söyleme, iftira etme, nankörlük yapma, günah sayılacak eylemlere tevessül etme, kusur araştırma, haksız kazanç elde etmeye çalışma, gayri meşru cinsel ilişkinin ne kadar tehlikeli olduğunu çok hassas bir şekilde işlemelidir. Bunun için de din eğitimcisi Kur'an'ı ve içerdiği ilgili tarihi olayları iyi çözümlemelidir.

İhanet-Emanetleri Ehil Olmayanlara Verme İlişkisi: Emanetin sözlük anlamı, güvenmek, korku ve endişeden emin olmak manasındaki, “e-m-n” kök harflerinden oluşan, bazen isim bazen mastar olarak da günlük dilde çok kullandığımız bir kavramdır. Hıyanet kavramının tam zıddı bir kavram olup, lügatlerde, “emin olmak” manasındadır.¹⁶⁷ Tüm literatüre bakıldığında emanet kavramının ıstılah manaları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bir kimseye korunması için bırakılan mal ve eşya veya insanın sahip olduğu ve kendisine geçici olarak verilmiş bulunan ruhî, bedenî ve malî imkânlarında ifade edildiği bir kavramdır.¹⁶⁸ Şimdi Kur'an ve hadislerde emaneti ehil olmayanlara vermenin bir hıyanet olup olmadığını tartışacağız.

Nisa suresi, 4/58. ayet. “Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmeniz emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.”

Bakara suresi 283. ayet, “Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin. (Bu hususta) Rabbinden korksun...”

Enfal Suresi, 8/27. ayet. “Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Sonra bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.”

Bakara Suresi, 2/ (246-252). ayetler. Bu ayetlerde, mesele kısaca şöyledir. Hz. Musa'dan sonra İsrail Oğulları, Mısır ile Filistin arasında sıkışmış. Devrin güçlü Amalika kabilesi komutanları Calut'un önderliğinde İsrailoğullarına saldırmış. İsrailoğulları da devrin Peygamberinden, aralarındaki servet sahibi ve zenginlerden, Caluta karşı savaşmaları için bir komutan tayin etmesini istemişlerdir. Peygamberin onlara verdiği cevap, “Bilin ki Allah Talut'u size Hükümdar olarak gönderdi.” Sözü

¹⁶⁷ Mustafa Yücel, **İslam Hukukunda Emanet Kavramı**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996, s. 1.

¹⁶⁸ Ali Toksarı-Hamza Aktan, “Emanet”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 11, 1995, 81-84.

üzerine onlar, “Nasıl olur aramızda daha asil, servet sahibi kimseler varken nasıl olurda Talut’u seçersin?” dediler. Bunun üzerine Peygamberin şu sözleri çok manidardır. “Allah sizin üzerinize onu seçti. İlimde ve bedende ona üstünlük verdi. Allah mülkü dilediğine verir. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir.”

Kasas Suresi, 28/ (22-28.) ayetler. Bu ayetlerde de Hz. Musa Medyen tarafında Bir su başında Şuayb Peygamberin kızları ile karşılaşılıyor. Onların iffetli tutumları karşısında O da onlara iffetli davranıyor ve hayvanlarının su içmeleri konusunda onlara yardım ediyor. O sıralarda Şuayb Peygamber yaşlanmıştır ve hayvanlarını ve evin diğer ihtiyaçlarını gidermek için bir yardımcıya ihtiyaç duyulmaktadır. Kızlar durumu gidip babalarına, şu cümlelerle anlatıyorlar. “Babacığım! O’nu ücretle çoban tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır dedi.” Bunun üzerine Şuayb Peygamber Musa Peygamberi davet ediyor ve kızı ile evlenmesi ve ilgili işleri yürütmesi konusunda emaneti ehil olana teslim ediyor.

Peygamberimizin, hayatının her aşamasında emanetleri ehil olanlara vermesi ve özellikle Mekke’nin fethi sırasında, Kâbe’nin anahtarlarını, Hz. Ali ve birçok sahabenin itiraz etmesine karşın, o, anahtarları ehil olan eski görevli Osman bin Talha’ya vermiş olması da buna bir örnektir. Başka bir örnekte ise sahabeden Ebu Zer El Gıfarî, Peygamberimizden görev talep etmiş ve aralarında şu konuşma geçmiştir “Ya Rasulellah! Beni de amil (vali) tayin etmez misin? diye sormuş. Bunun üzerine Peygamberimiz, eli ile Ebu Zer’in omuzuna dokunarak şöyle buyurmuştur. “Ya Ebu Zer sen zayıfsın. Bu idarecilik ise muhakkak bir emanettir. Şüphesiz yok ki bu emanet, kıyamet gününde hakaret ve nedamet olacaktır. Ancak bu emaneti üzerine hak ederek alıp da onun gereğini yerine getirenler müstesnadır.” buyurmuşlardır.¹⁶⁹ Bir başka hadiste ise şu durum söz konusudur. Bir bedevi Peygamberimize gelerek “Ya Rasulellah! Kıyamet ne zaman kopacaktır. Peygamberimiz, emanet kaybediği zaman kıyameti bekle.” buyurması üzerine bedevi bu kez, emanet nasıl kaybedilir? dedi. Peygamberimiz, “Emanet ehliyetli kimselerin elinde saltanat tahtı yapıp oturtuldu mu kıyameti bekle”¹⁷⁰ buyurdu. Buradaki emanet, devlete nüfuz etme, devlet

¹⁶⁹ Ebu’l Hüseyin, Müslim bin El Hacac. **Sahihü Müslim**, “İmare”, Hadis No: 1826, İstanbul Çağrı Yayınları, 1992.

¹⁷⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, İmam Buhari, **Tecrid’i Sarih**, C. 12, Ankara, DİB Yayınları, trc. Kâmil Miras, Babanzade Ahmet Naim, 1989, s. 201.

işlerini adil yürütme, ehil olanlar eliyle yürütülmesi anlamındadır. Nisa suresi 58. ayet bu konuya işaret etmektedir. Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen'in eserinde çok ilginç bir iddia vardır: "Emanetlere riayet, zayıfları kavi, mağlupları galip, mahkûmları hâkim eder. Emanetlere hıyanet ise, fertleri hüsrân içerisinde bırakır. Cemiyetleri perişan eder ve hakimleri mahkûm eder."¹⁷¹ Bir başka 15 maddelik bir hadiste ise konumuzla ilgili madde şöyledir. "Emanet ganimet malı sayılırsa, yani devlette çalışan değişik kademedeki kişiler bu emanetleri bir bahane ile yerlerse, çarçur ederse, heba ederse."¹⁷² Sıralanan bu deliller ışığında şu sonuçları çıkarabiliriz:

Enfal Suresinde ki "emanetlere hıyanet etmeyin" ibaresinden, emanetlerin her alanda ve hakların korunması olarak anlamak gerekir. İslâm'da emanetlerin liyakatli kişilere verilmeli ilkesi esastır. Bu durumu Kuran'ın bütününde görmek mümkündür. Sonuç olarak gerek emaneti verenler veya emanet edilenler liyakat değil de torpili, adama göre iş vermeyi tercih ederlerse iş başına gelenlerde emaneti korumada ihanet içerisinde olurlarsa bu durum Allah'ın gazabını celbetmeye ve dünya ve ahiretimizi kaybetmeye sebeptir. Unutulmamalıdır ki "Mülkün sahibi Allah'tır. Dilediğine verir dilediğinden alır. Dilediğini yüceltir. Dilediğini alçaltır."¹⁷³ Ve yerin göğün ve içindekilerin son ve nihai mirasçısı Allah'tır.¹⁷⁴

İhanet-Nasihât-İstişare İlişkisi: Kavram çalışması sırasında ilgili kamuslarda ihanet çeşitlerinden birinin de "havnu-n- nush" olduğunu temellendirmiştik. Kur'an ve hadislerde sıklıkla "emri bil maruf- nehyi anil münker" emrini görmek mümkündür. Birkaç misal vermek gerekirse, "Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."¹⁷⁵ Kuran'da bu görev tüm müminlere verilmiş¹⁷⁶ olmakla birlikte bu görevi itina ile icra edecek, dini ilimlerde ihtisaslaşmış bir grubun yetiştirilmesi de istenmektedir.¹⁷⁷ İyiliği tavsiye

¹⁷¹ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuku İslamiye ve Istılahat'ı Fıkhiye Kamus'u**, C. 4, İstanbul, Bilmen Yayınları, 1990, s. 147.

¹⁷² Tirmizi, **Süneni Tirmizi**, C. 5, İstanbul, Çağ Yayınları, 1992, s. 494.

¹⁷³ Ali İmran Suresi, 3/26.

¹⁷⁴ Kasas Suresi, 28/58,88.

¹⁷⁵ Ali İmran Suresi, 3/104.

¹⁷⁶ Ali İmran Suresi, 3/104; Tevbe Suresi 9/71.

¹⁷⁷ Tevbe Suresi, 9/122.

etmek kötülüklerden sakındırmak ve işleri danışarak yapmak islâm dininin en önemli şiarlarından. Kur'an-ı Kerimde şûra kavramı iki kez geçmekte ve şûra ismi ile de bir sure bulunmuş olması, işleri danışarak yürütmenin ehemmiyetini ortaya koymaktadır.¹⁷⁸

Hadislerde ise “Kim bir Müslüman kardeşine bir şey danışır da o da ona doğru olmayan bir yol gösterirse, kardeşine hıyanet etmiş olur.”¹⁷⁹ buyrulmaktadır. Bir başka hadiste de “Fel istişare emanet, ve'l müsteşar'u mü' temin.” yani danışmak emanettir, danışılan da emanetçi. Her iki tarafta bu güzel hasleti titizlikle yerine getirmeli özellikle kendisine danışman, danışanı asla yanıltmamalıdır. Aksi halde hain konumuna düşer.

İhanet-Sırları İfşa Etme İlişkisi: Enfal suresi, 27. ayeti yorumlayan hemen tüm müfessirlere göre, buradaki emanete hıyanetin durumu özetle şöyledir.

Medine vesikasına (anlaşması) ihanet ederek saldırmazlık anlaşmasını bozan Kureyza Yahudilerini Peygamberimiz kuşatınca, aman dilediler ve haklarındaki hükmün verilmesi konusunda eski bir Yahudi olan, Sa'd bin Muaz'ı hakem tayini istediler. Sad bin Muaz'ın anlaşmayı bozanlar hakkındaki hükmünü, Kureyza Yahudileri içerisinde akrabaları bulunan Ebu Lübage onlara boğazını göstererek, “yanlış hakem tercihinde bulundunuz” (sonunuz ölümdür) mealindeki işareti ile Müslümanların sırlarını ifşa edişi kınanmaktadır. Daha sonra bu sahabe pişmanlık duyarak, kendisini Mescidi nebevinin direğine bağlamış. Peygamber efendimiz onu affederek, bu hatasından dolayı tamamını vakfettiği malının 3/1'ini vermesini tavsiye etmiştir.

Bir başka delil, Mümtetine suresi, 60/1. ayetidir. Ayetin nüzül sebebi kısaca şöyledir: Hz. Peygamber, Mekke'nin fathi ne hazırlanırken hedefini gizli tutmuş, sadece birkaç kişiye durumu izah etmiştir. O sıralarda Mekke'den, azatlı bir cariye olan sâre adında bir kadın eski efendisinin de Müslüman olup Medine'ye hicret ettiğini ve ondan sonra kendisinin geçim sıkıntısı çektiğini bahisle Hz. Peygamber'den yardım talep etmiş. Hz. Peygamber de Abdül Muttalib oğullarından kadına yardım

¹⁷⁸ Ali İmran Suresi, 3/159; Şûra Suresi, 42/38.

¹⁷⁹ İmam Buhari, **Edebu'l Müfred**, C. 1, Tercüme ve Şerh, A. Fikri Yavuz, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1981, s. 100. (hadis nu, 259; Ahmed bin Hanbel, Müsned, hadis nu, 8249.)

etmelerini istemiştir. Hz. Peygamberin Mekke'nin fethi ile ilgili bilgi verdiği sahabelerden Hatıb bin Ebu Beltea da bu kadına yardım etmiş ve aynı zamanda bu sahabenin Mekkeliler içerisinde akrabaları bulunduğu için Mekke fethi hazırlıkları konusunda bir mektubu da bu kadına vermiştir. Kadın yola çıkınca Cebrail as. durumu Hz. Peygambere vahyetti. Peygamberimiz, Hz. Ali'nin önderliğinde bir grubu bu kadından mektubu alıp getirmelerini istedi. Heyet kadını yolda yakaladılar ve saçlarının arasında sakladığı mektubu Peygamberimize getirdiler. Peygamberimiz Ebu Belta'yı sorgulayınca Ebu Belta, "Siz Kureyşlilerin Mekke'de nüfuzu var akrabalarınız emniyette ama ben aslen Kureyşli olmadığım için oradaki akrabalarımın korunma ihtimaline karşın bunu yaptım." deyince Peygamberimiz, doğru söyledi buyurmuşlardır. Daha sonra mektubu açmışlardır. Mektubun içerisinde gerçekten de Müslümanları rencide edecek bi durum söz konusu olmadığı tesbit edilmiştir. Sadece Hz. Muhammed ve orduları seller gibi üzerinize gelecek. Hz. Muhammed tek gelse bile onun karşısında durmanız mümkün değildir meyanında ifadeler gözlenmiştir.¹⁸⁰

Durum böyle olmakla birlikte ayet tüm zamanlarda müslümanların kalbindeki sevgisini ve sırlarını başkalarına akıtmasını men etmektedir. İlgili ayet şöyledir. "Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve hoşnutluğumu kazanmak üzere yola çıkmışsanız, benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr etmektedirler. Üstelik Rabbiniz olan Allah'a iman ettiniz diye, Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı bildiğim halde dostluk sebebiyle onlara sır veriyorsunuz. İçinizden kim bunu yaparsa bilsin ki, doğru yoldan sapmış demektir."¹⁸¹

Müslüman toplumun sırrını düşmana vermek hıyanettir. Dikkat edilirse Hz. Ömer'in, Ebu Beltea'yı idam edelim teklifine Hz. Peygamber, Bedir de olduğu gerekçesi ile karşı çıkmış olması ve başka bir gerekçe öne sürmemesi, vatana ihanetin suçunun idam olduğunun da göstergesidir.

¹⁸⁰ Hayreddin Karaman vd., **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 5, Ankara, DİB Yayınları, 2008, s. 8307-309.

¹⁸¹ Mümtehhine Suresi, 60/1.

Ayrıca, Maide suresi, 5/ 54-58 ayetlerde müminler, müminlere karşı alçak gönüllü kafirlere karşı güçlü, dinde gevşeklik göstermeyen, kınayanın kınamasından korkmayan, onların dostu ancak Allah, O'nun Resulü ve müminlerdir. Onlar yönünü ve birlikteliğini ancak Allah'a, O'nun Resulüne ve müminlere yönelteceklerini, dinlerini ve namaza çağrılarını oyun ve eğlence konusu edinenleri dost tutamayacaklarını anlatılmaktadır. Tevbe suresi, 9/16 ayetin meali de şöyledir: “Yoksa, Allah sizden, cihat edip, Allah, Peygamber ve Müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

Ali İmran suresi, 3/118 ve 119. ayetlerde, müminlerin kendi dışındakileri sırdaş ve dost edinmeyeceği, onalar ne kadar sevgi beslerlerse beslesinler kesinlikle onlardan samimi bir dostluk göremeyecekleri, ağızlarından kustukları kinin daha büyüğünün kalplerinde gizli olduğu ve müminlerin başına her daim bir felaket gelmesinden mutluluk duyduklarından bahisle böyle bir düşman topluluğa asla sır verilemeyeceğinin işaretleri vardır.

Tüm bu deliller göstermektedir ki İslâm toplumunun sırlarını yabancılara ifşa etmek hıyanettir. Hainlerin cezası dünyada idamdır.¹⁸² Ahirette ise ebedi cehennemdir.

İhanet-Ğulul İlişkisi: Sözlükte gizlemek, bir şeyi gizlice almak, hırsızlık yapmak, hıyanet etmek¹⁸³ ve hıyanetle dolu olmak¹⁸⁴ anlamlarına gelen ğulul kavramı, Kur'an-ı Kerimde bir ayette geçmektedir ve anlamı şöyledir. “Bir Peygambere emanete hıyanet etmesi olur şey değildir. Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese asla haksızlığa uğratılmaksızın kazandığı tastamam verilir.”¹⁸⁵

Bu ayetin nüzul sebebi, Bedir savaşı sonrası ganimetlerin taksimi sırasında kaybolan bir eşyanın, münafıkların “Hz. Peygamber almıştır” yaygarası üzerine veya Uhud savaşı sırasında savaşın kazanılma belirtisi üzerine okçuların “Hz. Muhammed

¹⁸² Maide Suresi, 5/33; Enfal Suresi, 8/27, ilgili ayetlerin yorumlarında, tüm tefsirlerde ittifakla, vatana hıyanetin suçu idam olarak algılanmıştır.

¹⁸³ TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 14, s. 190.

¹⁸⁴ Ali Bulut, **Kur'an'da Emanet Kavramı**, s. 56.

¹⁸⁵ Ali İmran Suresi, 3/161.

bu durumda yerlerimizi terk edip ganimet toplayabilirsiniz” zannı ile yerlerini terk etmesi üzerine nazil olduğu söylenmektedir. Lakin bu ayet, Hz. Muhammed’i töhmet altına bırakmıyor. Bilakis onu temize çıkartıyor. Bu ayet tüm Müminleri uyarmakta devlet malını kamu malını veya kendilerine tevdi edilen emanetleri, çalmamalarını, heba etmemelerini ve değişik bahanelerle eksiltmemelerini emretmektedir.¹⁸⁶

Peygamberimiz, “Hıyanette (ığlal) yok, hırsızlıkta”¹⁸⁷ buyurarak kamu malını çalmanın büyük bir hıyanet ve büyük bir günah olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca sadece ganimetle ilgili değil diğer tüm alanları da kapsadığını söylemek mümkündür. Mesela zekat toplamakla görevlendirilen memurların kendilerine verilen hediyeleri kabul etmemeleri, çünkü evlerinde bulunsalardı onlara kimsenin hediye vermeyeceği için bunlarında hıyanet kabul edildiği aşıkardır.¹⁸⁸ Çünkü bir hadiste, “Vergi memurlarına (amil) verilen hediye gulul’dur.” buyurulmuştur.¹⁸⁹ Bir başka hadislerinde de Peygamberimiz, “Kim bizim işimize tayin edilirse, bir zevce edinsin, hizmetçisi yoksa hizmetçi, evi yoksa ev alsın. Bunlardan fazlasını isteyen veya alan olursa, o hıyanette bulunmuş ve hırsızlık yapmıştır.”¹⁹⁰ Tabi şimdi devlet işlerine atananlar, maaşlarını alıyorlar ekstradan bir şey alırlarsa bu da hıyanettir, hediye etmeleri de sakıncalıdır.

Gulul suçunun cezası ise çalınan malların devlete tazmini ve had cezasıdır.¹⁹¹ Ayrıca bu kavram Kur’an’da; kin anlamında,¹⁹² bağ anlamında,¹⁹³ geçmiş olması manidardır. Bu ayetlere baktığımız zaman bu kavram, ayaklara vurulan pranga, kalpte gizlenen kin veya boyundurukla bağlanmış esir anlamlarındadır. O halde hırsızlığı adet edinen bir kimse kendini bu eyleme kilitlemiş kalbi kaskatı kesilmiş ufku kapalı bir kimsedir. Onunla yola çıkılmaz onunla arkadaşlık yapılmaz ve ona kamu malı teslim edilemez. Çünkü o çıkılan yolda kişiyi yalnız bırakır. Kamuyu zarara uğratar toplumdaki güven duygusunu sarsar.

¹⁸⁶ Tefsir’u İbni kesir, 1/332-333.

¹⁸⁷ Müsned, 4/325; Dârimi, “siyer” 50; Ebu Davûd, “cihad” 156.

¹⁸⁸ TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 14, s. 190.

¹⁸⁹ Müsned, 5/424.

¹⁹⁰ TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 14, s. 190.

¹⁹¹ TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 14, s. 191.

¹⁹² Maide Suresi, 5/64; Ar’af Suresi, 7/43; Haşr Suresi, 59/10.

¹⁹³ Araf Suresi, 7/157; Hakka Suresi, 69/30.

İhanet- Hatr İlişkisi: Hatr kavramı h-t-r kök harflerinden oluşmaktadır ve sözlük anlamı şöyledir. Birine veya bir şeye hıyanet etmek, sadık kalmamak, vefasız olmak, birini kandırmak, dolandırmak, oyuna getirmek, ihanet, vefasızlık, sadakatsizlik, kandırmak ve dolandırmak. Hattar ise, aşırı derecede dolandırıcı ve hain, hatır ise hain vefasız ve sadakatsiz kişi demektir. ¹⁹⁴ Kavram Kuran’da bir yerde geçmekte ve şöyledir: “Zaten bizim ayetlerimizi ancak bilerek, nankör ve hainler inkâr eder.” Ayetten de anlaşılacağı üzere hatır kavramı hıyanet kavramı ile aynı anlama gelmektedir.

Kur’an ve hadis perspektifinden baktığımızda, hıyanet ile ilişkili daha pek çok kavram karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak ihanet kavramı, haksızlık yönü ile zulüm, nankörlük yönü ile, kefur, yalancılık yönü ile kizb, inkarcılık yönü küfür, münafıklık, iki yüzlülük yönü ile nifak, ahde ve verilen sözleri yerine getirmeme yönü ile ahd, vefa, yapılan anlaşmaları bozma yönü ile nekes, ¹⁹⁵ günaha adanmış olmak yönü ile asim ve facir, ihanette nam salma yönü ile hain, ğulul ve hattar kavramları ile sıkı ilişki içerisinde görmek mümkündür.

İhanet- Nekes (verdiği sözden dönmek) İlişkisi: Kur’an-ı Kerimde 5 sure de tekrarları ile birlikte toplam 7 kez geçen bu kavram, verdiği sözden dönmek, anlaşmayı bozmak anlamlarında kullanılmaktadır. ¹⁹⁶ Kavram, A’raf suresi, 7/135 ile Zuhuruf suresi, 43/50. ayetlerde, A’raf suresi, 7/133. ayette belirtilen ve 134. ayette “Ricż” (azap) olarak, ifade edilen, Firavun ve adamlarının azgınlıklarının bedeli, Nil sularının kana dönüştürülmesi, bütün ülkenin ve evlerin kurbağalarla dolup taşması, önceleri tatarcık, sonraları at sineği (kıml) istilas, hayvanların kırılması, insanların ve hayvanların vücutlarının çıban kaplanması, dolu felaketi ile insanların ve hayvanların kırılması ve yeri göğü kuşatan çekirge sürülerinin oluşması sonucu Musa Peygamberden dua istemeleri ve azaplar kalkınca sözlerinden dönmeleri anlamında kullanılmaktadır. ¹⁹⁷ Tevbe suresi, 9/12, 13 ve Fetih suresi, 48/10. ayetler, Mekkeli müşriklerin her defasında anlaşmaları bozmaları anlamında kullanılmaktadır.

¹⁹⁴ Serdar Mutçalı, **Mu’cemu’l Arab**, s. 214-215.

¹⁹⁵ Nahl Suresi, 16/ 91-92.

¹⁹⁶ İbn Faris, **Mu’cemü Meķâyîsi’l-Luķa**, nşr. Abdüsselâm M. Hârûn, C. 5, Kahire, 1991, s. 475.

¹⁹⁷ **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri**, DİB Yayınları, C. 2, s. 578.

Nahl suresi, 16/90. ayet, tüm insanlığa, adaleti, iyiliği ve akrabaya yardımı emrederken, fuhuş, (yalan, iftira, zina gibi söz ve fiil ile işlenen günah ve çirkinlikler) münker, (Şeriat ve akl-ı selimin kabul etmediği iş ve davranışlar) ve bağı, (zulüm) yani azgınlıkları da yasaklar. 16/91. ayet ise Allah'ın ismini de şahit tutarak yapılan anlaşmaların bozulmamasını ve en nihayetinde 16/92. ayette bu verilen sözlerden dönenleri kadının sağlamca ördüğü örgüsünü bozmaya benzetilerek verilen sözlerden dönmenin, özellikle Allah'ın adına yani dini değerleri kullanarak bu çirkinliklerde bulunanların hain olduklarını şu hadis bize en çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Allah, söz konusu çirkinlikleri sergileyenlerin hasmıdır. Lâkin bazı zalimlere daha şiddetli hasım olacaktır. Ve onları daha şiddetli ceza ile cezalandıracaktır. İşte bunların içerisinde en şiddetli azaba uğrayacaklar, ihanet eden hainlerdir. Bir hadisi kutside (Hadis Nu. 2114) Allah şöyle buyuruyor: “Üç sınıf insan var. Ben onların kıyamet günü hasmıyım. Benim ismini kullanıp da sözünden dönen, hür bir kişiyi satıp parasını yiyen ve bir işçi tutup da hakkıyla çalıştırdığı halde ücretini tam ödemeyen kimselerdir.”¹⁹⁸

1.4. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İhanet Örnekleri

Çalışma Kur'an merkezli olduğundan bu bölümde de insanlığın atası konumundaki Âdem peygamberden, son peygambere kadar Kur'an'da geçen ihanet örnekleri ele alınacaktır.

Kabilin, Kardeşi Habil'e Olan İhaneti: Rivayetlere göre, kabil ve kız kardeşi Aklima Âdem ile Havva'nın bir batından doğan ilk çocukları, Habil ve kızkardeş'i Lebuda'da bir batından doğmuş. Allah'ın takdiri gereği Kabil Habilin kardeşi Lebuda ile, Habil de kabilin kardeşi Aklima ile evlenmesi gerekmiş. Aralarında kıskançlık çıkmış. Adem'in tavsiyesi ile kurban adanmışlar. Allah, gönülden ve takva üzere adanan Habil'in koç kurbanını kabul etmiş, riyakarca ve ekinlerinin en kötüsünü kurban adayan kabilin kurbanını kabul etmemiş. Aralarındaki kıskançlık iyice artmıştır.

¹⁹⁸ el-Buhârî, **el-Câmi' u's-Sahîh**, İstanbul, 1315,

Hız. Âdem, Mekke'ye Kâbe'yi ziyaretine gitmek isteyince, daha önce, kurbanı kabul edilen Habil'i önce semanın, yerin ve dağların himayesine emanet bırakmak istemiş. Sema, dağlar ve yer bu emaneti kabul etmeyince o'da ailesini ve Habil'i, daha önce kurbanı kabul edilmeyen ve doğal olarak ailenin en büyük oğlu olan kabile emanet etmiştir. Hız. Âdem'den sonra Kabil Habil'e, "Seni öldüreceğim" demiş. Aralarında onca ikna uğraşına rağmen, dağda çoban olan Habil uykuda iken kardeşi Kabil bir taş ile kafasına vurarak onu öldürmüştür.¹⁹⁹

Bir rivayete göre Ahzab suresi 72. ayetteki "Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Onlar yüklenmekten çekindiler. O emaneti, zalim ve cahil olan insan taşıdı." ifadeler bu vakıayı anlatmaktadır. Eğer bu haber doğru ise yeryüzünde ilk kan dökme de olduğu gibi ilk emanete ihanet edende Kabil olmuştur.

Bir hadisi şeriflerinde Peygamberimiz, "Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki, onun kanından Adem'in birinci oğluna (Kabil) bir pay ayrılmasın. Zira cinayeti adet edinenlerin ilki o'dur."²⁰⁰ buyurmuşlardır.

Kur'an ve hadislerde, haksız yere cana kıymak büyük günahlardan sayılmış,²⁰¹ hatta Âdem kıssasındaki ilgili ayetlerden sonra, bir cana kıyan tüm insanlığın canına kastetmiş olarak kabul edilmiştir.²⁰² Peygamberimiz de "Mümin o kimsedir ki, başkaları malı canı ve kanı konusunda ondan emindir." buyurmakla müminin güvenilir ve emaneti koruyacağı kabul edilmiştir.

Kıssadan anlaşılmaktadır ki, tıpkı Yusuf Peygamberi oyun oynatma bahanesi ile emanet olarak alıp, onu kuyuya atan kardeşleri gibi Kabil de kardeşi Habil'i bir emanet olarak alıp onun canına kastetmiştir. Bu kıssada, emanete ihanet, kıskançlık, hırs, azgınlık, zulüm ve aileye yapılan sadakatsizlik gibi ihanete yol açan tüm bileşenler mevcuttur.

Nuh (as) ve Lut (as)'n Hanımlarının İhaneti:

¹⁹⁹ Ömer Faruk Harman, "Hâbil, Kabil", TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 14, 1996, s. 376-378.

²⁰⁰ İmam Nevevî, Riyâzü's Salihin, 2/25.

²⁰¹ En'am Suresi, 6/151; İsrâ Suresi, 17/33; Furkan Suresi, 25/68.

²⁰² Maide Suresi, 5/32.

Tahrim suresi, 66/ (10-11) ayetlerde, Allah Teâlâ bu iki kadına hain diyor. İlgili literatürde kocalarına iman etmedikleri, kocalarına, risalet konusunda sadakat göstermedikleri belirtilmektedir.²⁰³ Ayrıca Nuh (as)’ın hanımı “O bir mecnundur” diyerek onu inkârcı kavmine karşı küçük düşürerek onunla istihza ediyordu. Ayrıca gelen vahiyleri alay konusu ederek müşriklere sızdırıyordu.²⁰⁴ Lut (as)’n hanımı da erkek erkeğe ilişkiyi adet edinmiş kavmine, Lut kavmini helak etmek için erkek kılığında, evlerine gelen melekleri, ateş yakarak haber veriyordu.²⁰⁵

Bu gibi kötü alışkanlıklardan dolayı Allah onlara hain demektedir. Peygamberlik görevi hürmetine peygamber kadınlarında iffetsizlik hali olması mümkün değildir.²⁰⁶ Ayrıca ilgili ayetlerde bu iki kadının kocalarının Peygamber olması, onların cehenneme gitmesini engellememektedir. Hatta bu hıyanetlerinden dolayı dünyada da kötü kadınlara örnek gösterilerek lanetlendikleri anlaşılmaktadır. Din eğitimi açısından bu iki örnek çok önemlidir. Gerek din konusunda alay ve istihza edici konuşmalar, gerekse evimizin, vatanımızın veya çalıştığımız kurumların sırlarını dışarı aktarmanın ne kadar çirkin bir davranış olduğu ortadadır. Çünkü bu sırlar bize emanettir. Emaneti yerine getirmemek hıyanettir.

İsrail Oğullarının, Allah’a ve Musa (as)’a İhaneti:

Kur’an-ı Kerimde bu durumu ifade eden onlarca ayet vardır. Bilindiği üzere, Mısır’da devrin Firavunu saltanatına ortak olmasın diye İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürüyor, kız çocuklarını hayatta bırakıyordu.²⁰⁷ Allah Teâlâ da Musa Peygamberin annesine, onu bir tahta parçasına koyarak nehre bırakmasını ve bu şekilde onu koruyacağını vahyetti.²⁰⁸ Musa Peygamberi firavunun askerleri buldular. Firavunun hanımı onu evlat edindi ve saraya götürdü.²⁰⁹ Netice olarak Musa sarayda büyüdü. Gençlik ve yetişkinlik çağında iken, şehirde İsrail oğlu ile bir kıpti kavga

²⁰³ Tefsir’u İbn Kesir, 3/525.

²⁰⁴ Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 5/412.

²⁰⁵ Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 5/412.

²⁰⁶ Tefsir’u İbn Kesir, 3/525.

²⁰⁷ Bakara Suresi, 2/49; A’raf Suresi, 7/14; İbrahim Suresi, 14/6; Kasas Suresi, 28/4.

²⁰⁸ Taha Suresi, 20/ 38-40, Kasas Suresi, 28/ 6,7.

²⁰⁹ Kasas Suresi, 28/ 8-9.

ediyordu. Kavgayı ayırırken kazaen Kıpti öldü ve Musa Peygamber oradan kaçarak Medyen yurduna gitti. Orada şuyayıp Peygamberin kızı ile evlendi ve Allah'tan aldığı vahiy ile Peygamber olarak İsrailoğullarını Mısır'dan, Firavun'un zulmünden kurtarıp Filistin topraklarına götürmesi istendi.²¹⁰

İlgili ayetlerden hareketle söz konusu ihanetleri maddeler halinde şöyle dile getirebiliriz:

- Bir mucize olarak, Musa Peygamber Kızıl Deniz'e asası ile vurdu ve denizde yol açılarak karşıya geçen İsrailoğulları²¹¹ daha hemen oracıkta Putlara tapan bir kavme rastladılar ve Musa Peygamberden, onların tanrısı gibi bir tanrı istediler.²¹² Ve az önce kendilerini Firavunun zulmünden kurtarıp kızıl denizi geçiren Allah'ı inkâr ettiler.²¹³
- Verilen nimetlere nankörlük. Allah, İsrailoğullarına bir lütuf olarak, onarı daima gölgeleyen bir bulut, bildiricın ve kudret helvası nimeti vermişti.²¹⁴ Onlar ise biz bunlardan sıkıldık. Tanrına söyle bize, soğan, sarımsak ve mercimek versin diyerek alay ve istihza ediyorlardı.²¹⁵
- Sebt gününe (cumartesi) saygısızlık ederek, yasak olmasına rağmen balıkları avlıyorlardı.²¹⁶
- Musa Peygamber Sina dağına vahiy almaya gidince onlar daha önce defalarca affedilmiş bağışlanmış olduğu halde, yine de Samir'inin tuzağına düşüp buzağıya tapındılar. Ve böylece buzağı sevgisi yani Allahtan başkasına kulluk etmek kalplerine işledi.²¹⁷

²¹⁰ Şuara Suresi, 28/ 10-20.

²¹¹ A'raf Suresi, 7/138; Yunus Suresi, 10/90; Taha Suresi, 20/77; Duhan Suresi, 44/24.

²¹² A'raf Suresi, 7/138.

²¹³ Bakara Suresi, 2/55.

²¹⁴ Bakara Suresi, 2/57.

²¹⁵ Bakara Suresi, 2/61.

²¹⁶ A'raf Suresi, 7/163.

²¹⁷ A'raf Suresi, 7/ 148-150; Taha Suresi, 20/85-97.

- Az bir kısmı müstesna, Allah’tan başkasına kulluk ettiler, anne babaya, yakınlarla ve yoksullara iyi davranmadılar, Peygamberleri desteklemediler güzel söz söylemediler, namaz kılmadı ve zekât vermediler.²¹⁸
- Allahtan indirilen vahyin ve Peygamberlerin sözlerini değiştirdiler.²¹⁹ Bundan dolayı da kendilerine gökten azap indi. Peki Allah’ın sözlerini nasıl değiştiriyorlardı? Bu iki ayetin tefsirlerine bakınca, Allah İsrailoğullarına, vadeliden topraklara yani Filistin’e girdiğinizde, Rabbinize secde edin şükredin mütevazı olun ve “hittatun” deyin, yani bizi bağışla deyin demiş ve onlardan söz almıştı. Onlar bağışlanma dilediler defaten affedildiler. Ne zaman ki vadeliden topraklara ulaştılar. Bolluk bereketi görünce, verdikleri sözü unuttular. “Hittatün” kelimesi yerine alay ederek “Hıttatun” yani buğday başaklarına dalın yiyin için anlamında sözler uydurdular.²²⁰ Tövbelerini her defasında olduğu gibi yine bozdukları gibi, bir de Allah’ın ayetleri ile alay ettiler. Ayrıca yaptıkları değişiklikler sadece bununla sınırlı değil, her daim verdikleri sözlerden dönmeleri, bu iki ayette bahsedilen, gökten azabın inmesine sebep oldu. İnen azap ise rivayetlere göre taun vebası hastalığı idi.²²¹ Maide suresi, 13. ayetin de siyak ve sibakına baktığımızda aynı şeyler sebebi ile bu insanlara Allah hain demektedir. Buradan hareketle, tövbelerini bozan ve Allah’a verdiği sözden her defasında dönenler de hain olarak isimlendirilir mi acaba? Kanaatimiz o yöndedir ki, bu durumu alışkanlık haline getiren herkesin aynı akıbete uğraması muhtemeldir. Özellikle, Maide suresinin 13. ayetindeki “tettali’u” kavramından da bunu anlamak mümkündür. İlgili ayetin mealı şu şekildedir. “Sözlerini bozmaları sebebi ile onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler. Kendilerine öğretilen ahkâmın bir bölümünü de unuttular. İçlerinden bir bölümü hariç, onlarda daima bir hainlik görürsün.

²¹⁸ Bakara Suresi, 2/83; Maide Suresi, 5/12.

²¹⁹ Bakara Suresi, 2/59; A’raf Suresi, 7/162.

²²⁰ Tefsir’u İbn Kesir, C. 1, s 68-69.

²²¹ Tefsir’u İbn Kesir, C. 1, s. 68-69; Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C. 1, Bakara Suresi, 59. ayetin tefsiri.

Yine de onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”
İşin bu yönüne de dikatleri çektikten sonra bu maddeyi de noktalıyoruz.

- Kendilerine vadeliden toprakları görünce, iki kişi hariç, şu mealde sözler söylediler. Orada çok güçlü kimseler var onlar oradan çıkmayınca biz asla giremeyiz. Veya sen ve rabbın gidin savaşın biz sonra geliriz. Bu gibi döneklilikleri sebebi ile, Allah onlara kırk yıl o topraklarda vatan kurmayı haram etmiştir. Ve sefih bir şekilde yeryüzünde dolaşmışlardır. Bunların dışında da onların hain olarak isimlendirilmelerinin sebepleri vardır. Lakin hangisine bakarsak bakalım, Maide suresi 13. ayet başta olmak üzere ilgili tüm ayetlerde hainliğin sebepleri olarak şu özellikler ortaya çıkmaktadır. Allah’ın ayetlerine inanmamak veya bir kısmına inanıp işlerine gelmeyen bölümlerini inkâr etmek.²²² Allah’ın ayetleri ile alay etmek. Ayetlerdeki kelimelerin yerlerine başka kelimeler sokuşturarak tahrif etmek. Verdikleri sözlerden dönmek. Yaptıkları tövbeleri her defasında bozmak. Vatani korumada veya peygamberlik görevini icra ederken onlara yardım etmemek. Üzerlerine farz kılınan ibadetleri sürekli olarak yapmamak.

Mısır Meliki Potifar’ın Hanımı, Züleyha’nın (Zeliha) Kocasına İhaneti:

Kuran’da Yusuf suresinde bu olay detaylı olarak anlatılır. Fakat ne azizin ne de Zeliha’nın adını vermez. Tevrat’ta da Mısır azizinin adı Potifar, eşi Züleyha’nın ismi ise İslam sonrası Yahudi literatürde Züleyha olarak geçmektedir.²²³ Bu vakıa daha önceki ihanet-yalan ve ihanet-zina ilişkisi bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

Kardeşlerinin Hz. Yusuf ve Bünyamin’e İhaneti:

Kardeşleri Yusuf’u babalarının sevgisinden kıskanmakta ve ona tuzak kurmaktadırlar. Oyun oynatma bahanesi ile onu babaları Yakup Peygamberden izin isteyerek kira götürürler ve onu bir kuyuya atarlar. Oradan geçmekte olan Aziz Potifar tarafından bulunarak saraya götürülür. Rüşd çağına gelince Züleyha tarafından iftiraya

²²² Bakara Suresi, 2/85.

²²³ Zehra Öztürk, “Züleyha”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, 2013, s. 552.

uğrar ve hapse atılır. Azizin gördüğü bir rüyayı kimse yorumlayamayınca hapishane arkadaşları, Yusuf'un rüya yorumlama kabiliyetini anlatınca Yusuf hapisten çıkartılır.

Zaten o sıralarda da Züleyha iftirasını itiraf etmiştir. Yusuf sarayda bugünkü anlamı ile hazine bakanı olur. O sırada kıtlık vardır. Kardeşleri buğday almak için mısır gelirler. Ama yanlarında anne bir öz kardeşi Bünyamin yoktur. Bir dahaki seferde onu da beraberlerine getirirlerse daha çok mahsulü az ücret karşılığında kendilerine vereceklerini söyler. Onu kuyuya atan kardeşleri bin bir minnetle babalarından bu sefer de Bünyamin'i kendileri ile birlikte Mısır'a götürürlerse daha çok mahsul alacaklarını beyanla onu da beraberlerinde Mısır'a götürürler. Yusuf Peygamber kardeşini de yanında tutabilmesi için, kardeşi Bünyamin'in yüküne Aziz Potifar'ın su kabını koyar. Su kabı Bünyamin'in yükünde bulununcakardeşleri hemen oracıkta bu sefer de onu hırsızlıkla suçlarlar. Çünkü o devirde Azizin kanununa göre hırsızlık yapan zarar verdiğini tazmin edinceye kadar mağdur ettiğinin yanında çalışırdı. Daha önce Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri bu seferde, Bünyamin'in zaten hırsız bir aileden geldiğini daha önce de kardeşi Yusuf'un hırsızlık ettiğini beyan ederek ona da iftira ederek ihanet ederler.²²⁴

Bu kıssada tezimizi ilgilendiren yön, kıskançlık ve çekememezlik sonucu kardeşleri tarafından Yusuf ve Bünyamin'in iki kez ihanete uğramasıdır. Yusuf'u yanlarına alabilmeleri için söyledikleri şu söz emanete hıyanetin boyutunu ortaya koymaktadır. “Dediler ki; “ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysaki, biz onun iyiliğini istemekteyiz.”²²⁵ dediler ve verdikleri sözün aksini yaparak onu kuyuya attılar. Ayrıca Bünyamin için de şöyle diyerek ona hıyanet ettiler. “O çaldıysa daha önce onun kardeşi Yusuf'ta zaten çalmıştı.”²²⁶ Yusuf bunu içine sakladı onlara açmadı. Kendi kendine dedi ki, siz daha kötü durumdasınız. Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilir.”²²⁷ Burada hıyanet örneklerinden iki tanesini en özlü şekilde görmüş olduk. Din eğitimi açısından gerçekten önemlidir. Tıpkı Kabil'in Habil'i katlettiği gibi aile içi şiddet kıskançlık, emanete ihanet, iftira etme,

²²⁴ Yusuf Suresi, 12/77.

²²⁵ Yusuf Suresi, 12/11.

²²⁶ Yusuf Suresi, 12/77.

²²⁷ Yusuf Suresi, 12/77.

yalan söyleme ve nimetlere nankörlük bakımından bu kıssa değerlendirilmelidir. Zaten kıssanın başında Allah Teala, “Ey Muhammed sana kıssaların en güzelini anlatacağım. Ve ilerleyen bölümlerinde, ibret almak isteyenler için Yusuf ve kardeşleri kıssasında ibretler vardır.” buyurmaktadır.

Belam Bin Barura’nın İhaneti:

Belam bin Barura, Tevrat ve İslâmî kaynaklara göre önceleri iyi bir mümin iken daha sonra Hz. Musa ve kavmi aleyhine hile tertiplediği için cezalandırıldığı rivayet edilen bir kişidir.²²⁸ Bu kişi hakkında Tevrat’ta Beor’un oğlu Balam olarak geçmektedir. (Sayılar, 22/5) Kâhin, (Yeşu, 13/22) ve Peygamber, (Petrus’un ikinci mektubu, 2/15) diye takdim edilen Belam’ın kehanetlerine büyük önem verildiği gözlenmektedir. İslâm kaynakları daha ziyade A’raf suresi 175-176. ayetler ışığında konuya yaklaşmakla beraber yine de farklı rivayetler söz konusudur. Gerek Tevrat gerek İslami kaynaklar ışığında bakacak olursak bu kişinin ismi konusunda Belam bin Barura olduğu en ağırlıklı görüştür. Tezimizin amacı gereği bize bu kişinin ismi veya hangi ırktan olduğu değil, kişinin liderine, misyonuna ve milletine ihaneti ve din eğitimi açısından çıkarılacak sonuç önemlidir.

Maide suresi, 5/20-26 ayetlerinde geçen kıssaya göre Musa (as) İsrailoğulları ile vaat edilen topraklara yaklaşınca, kavmi ona “Orada Amalika gibi çok güçlü (Cabbar) bir kavim var biz oraya giremeyiz. Sen git tanrınla onları oradan çıkar.” dediler. Düşman tarafı ise Musa Peygambere karşı, Belam bin Barura’dan kendilerinin zaferi için dua istediler. Çünkü Belam bin Barura Duası makbul bir Mümindir. O da her ne kadar Musa’nın dinine inandığını ve yapamayacağını söylese de akrabalık hukuku ve baskılar sonunda kavminin başarısı için dua etti. Ama Allah duasının tam tersini yaratarak Musa ve askerlerini galip kıldı. Bir başka rivayette de duası kabul olduğu için Musa ve İsrailoğulları, kutsal toraklara kavuşamadı. Bundan dolayı İsrailoğulları kırk yıl çöllerde sefih sefih dolaştılar.

Daha sonra durum ortaya çıkınca, Musa (as) da Allah’a dua ederek, Belam bin Barura’ya verilen makbul dua nimetinin geri alınmasını istedi. Bunun üzerine ağzı dualı, alim ve mümin bir kişi, İnananlara hıyanet ettiğinden, dünya malına

²²⁸ TDV İslam Ansiklopedisi, C. 5, s. 389; Tefsir’u İbn Kesir, C. 2, s. 65-68.

meylettiğinden dolayı dili göğüs hizasına kadar sarktı ve köpeğe benzetildi. İlgili ayetlerin meali şöyledir.

“Onlara, (Yahudilere) kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de Şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o Dünyaya saplandı. Ve hevesinin peşine düştü. O’nun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat. Belki düşünürler.”²²⁹ Cuma suresi 62/5. ayette bununla ilintilidir. İlmi ile amel etmeyenlerin durumu o ayette de yük taşıyan eşeğe benzetilmiştir. Bu iki benzetme elbette ki hıyanet ve din eğitimi açısından önemlidir. Bu iki meseleyi önce din eğitimcisi olarak kendimiz iyi algılamalıyız. Sonrada öğrencilerimize ilmi ile amel etmemenin hangi sonuçlar doğuracağını anlatmamız gerekmektedir. Peygamberimiz bu yüzden olsa gerek,

“Allah’ım! Fayda vermeyen ilimden, doymayan nefisten, kabul olunmayan duadan ve ürpermeyen kalpten sana sığınırım.”²³⁰ buyurmuşlardır.

Mekkelilerin, Nimetlere Nankörlüğü ve Vatana İhaneti:

“Allah, ibret için bir ülkeyi örnek verdi. Bu ülke, güvenli ve huzurlu idi. O’na rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.”²³¹ Bu ayette işaret edilen belde Mekke, İşaret edilen halk Mekkelilerdir. Zira Mekkeliler Allah Resulünü yalanladılar ve onca nimete nankörlük ettiler ve arkasından yedi yıl kıtlığa uğradılar.²³² Bilindiği gibi Mekke öteden beri huzurun bolluk ve bereketin ve emniyetin merkezi idi. Bu durumu Kur’an’dan bilmekteyiz.²³³ Ayrıca Mekkelilerin yaz ve kış yolculuğunu emniyetle yaptıklarını da hatırlatan Kureyş suresi göz ardı

²²⁹ A’raf Suresi, 7/ 175-176.

²³⁰ İmam Nevevî, **Riyazu’s Salihin**, 6/357; Müslim, zikir, 73; Nesei, istiaze, 13, 65.

²³¹ Nahl Suresi, 16/112.

²³² **Tefsir’u İbn Kesir**, C. 2, s. 349, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 3, s. 446.

²³³ Bakara Suresi, 2/126; Ali İmran Suresi, 3/96,97; İbrahim Suresi, 13/ 35-37; Kasas Suresi, 28/57; Ankebut Suresi, 29/67.

edilmemelidir. Ali İmran suresinin 164. ayetinde, Allah Hz. Peygamberi büyük bir lütuf olarak gönderdiğini buyurmaktadır. A'raf suresi 157. ayette de vurgulandığı üzere, onların desteklenmesi gerektiğini görmekteyiz.

Sebe Kavminin, Nimetlere Nankörlük ve Vatana İhaneti:

Sebe', Yemende büyük bir şehrin ve orada yaşayan halkın adıdır. Bu şehir, Neml suresinde söz konusu edilen Belkıs'ın hükmettiği ülkenin baş şehri idi. Şehrin kurucusunun ismi Sebe bin Yeşcüb bin Ya'arub bin Kahtan olduğu için bu isimle anılmaktadır.²³⁴ Sebe kavminin merkezi Yemende Ma'rib şehri idi. İlgili literatüre bakıldığı zaman hikâyenin özeti şöyledir; Sebe Yemenin Ma'arib şehri merkezli Yemen'den Şam'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada yer almaktadır. Rivayetlere göre, Arim seline yani yok edici güçlü bir sele sebep olan nankörlük ve nimetlere ihanet sonucu Allah tarafından bir musibet olarak bir barajın yıkılması ve verimli toprakların yok olması ve geriye sadece verimsiz ve yenmesi mümkün olmayan Hamt (acı), esl (tafra, ılgın ağacı) ve sidr (çer-çöp, kuru dal) kalması. Sebe suresi, 34/ 15-19 ayetlerinde özet olarak sunulan bu nankörlük ve peşinden gelen nimetlere ve vatana ihanet sonucu, sebe kavmi paramparça olmuş ve kuru ve yenmesi mümkün olmayan acı ve ekşi meyvelere mahkûm bırakılmışlar. Ayrıca İsrailoğullarının, bıldırcın ve kudret helvası nimetine nankörlük ederek, soğan, sarımsak ve mercimek isteriz diyerek yaptıkları ihanet gibi, Sebe Kavmi de, yaşadıkları dümdüz araziler ve verimli topraklar yerine macera dolu yolculuklar isteyerek, nankörlük ettiler ve peşi sıra ihanet ederek vatansız kaldılar.

İlgili ayetlerde geçen sağda ve solda cennet bahçeleri, her türlü nimetler den kasıt sadece iki bahçe değil Yemen'den Şam'a kadar bolluk ve bereketin yaşandığı emniyetli güvenilir bir ülke.²³⁵ Bu ülke halkına 13 Peygamber gelmiş lakin bunlar verilen bunca nimete nankörlük ettikleri gibi Allah'ın birliğine de iman etmemişlerdir.²³⁶ Bu kıssanın burada ihanet olarak değerlendirilmesine delilimiz,

²³⁴ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 4, s. 425; Hamdi Yazır, **Hak Dinî Kur'an Dili**, C. 6, s. 397-400.

²³⁵ Hamdi Yazır **Hak Dinî Kur'an Dili**, 6/399.

²³⁶ Hamdi Yazır, **Hak Dinî Kur'an Dili**, 6/398.

Kuran'daki bütünsel bir yaklaşım ve özellikle Hac suresi, 22/38. ayette nankörler ve hainler birlikte zikredilmiş olmalarıdır.

Münafıkların İhaneti:

Münafıkların ihanetini temellendirebilmek için, Münafıkların Kur'an ve hadislerde geçen özelliklerini ortaya koymak gerekir. Münafıkları anlatırken Kur'an genellikle; n-f-k, f-s-d ve h-d-e köklerinden gelen, nifak, fesat, müfsit ve hade'e (tuzak kuran) kavramlarını kullanıyor. Peki bunlar ne anlama gelmektedir? Fasit; bozgunculuk yapan, çürümüş, kötü yola sapan, birinin gözünden düşürmek, lekelemek, kötülüğe sevk etmek, yıkmak uzaklaştırmak, sabote etmek, vs. anlamlara gelmektedir.²³⁷ Demek ki, Münafık kimse aynı zamanda bir bozguncudur ve ihanet eden hainin tüm bileşenlerini kendisinde toplamaktadır. H-d-e kavramının anlamı, hile, oyun, düzen, ihanet ve dolandırıcılık etmektir.²³⁸ Kur'an-ı Kerimde ilk geçtiği yer hasebi ile Bakara suresi, 2/ 8-21. ayetleri, münafıkların, hain, fasit, şüpheli, kalplerinin hasta olduğu, aynı zamanda riyakâr ve Müminleri her daim kandırdıkları ve iki yüzlü oldukları ilgili ayetlerde ve Kur'an'ın tamamında vurgulanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e bütünsel bir yaklaşımla bakıldığında en tehlikeli hainlerin münafıklar olduğu görülecektir. Tarihten gelen tecrübeler de buna şahitlik etmektedir. Özellikle Uhud ve Hendek savaşlarındaki tutumları, Yahudilere ve Mekkeli müşriklere durmadan haber sızdırmaları açısından tam bir hainlik örneği göstermişlerdir. Kur'an'ın tanıttığı en meşhur ve ilk münafık, Abdullah bin Übeyy bin Selül'dür. Kur'an'da ki Münafıklarla ilgili ayetler hatta bu isimdeki sûre her ne kadar, Hz. Peygamber dönemindeki münafıkların yaptığı ihanetlerle ilgili ise de hükmü tüm zamanları anlatmaktadır. Hadiste de belirtildiği gibi münafıklar, "konuştuğunda yalan konuşur, verdiği sözde durmaz, emanete ihanet eder."²³⁹ Münafıkların hain olduklarını, Kur'an-ı Kerim'de ki şu örneklerden görmek mümkündür. Müslümanların sırlarını ifşa etmeleri, Müslümanlarla karşılaştıklarında biz de sizinle beraber iman ettik derken, oradan ayrılınca biz onları aldattık diyerek övünmeleri.²⁴⁰ Müminleri

²³⁷ El Mu'cem'u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh, s. 709.

²³⁸ El Mu'cem'u-l Lugatil Arabiyyatül Measireh, s. 709.

²³⁹ Müslim, îman, 107; Buhari, îman, 24.

²⁴⁰ Bakara Suresi, 2/14.

bırakıp kâfirleri dost edinmeleri.²⁴¹ Münafıkların ne kadar ihanet içerisinde oldukları, Kur'an-ın tamamında serpiştirilerek anlatılmakla birlikte özellikle Tevbe suresi ve münafıkların özelliklerini anlatan Münafikun suresi tahsis edilmiş olması, konunun ehemmiyeti açısından gerçekten manidardır.

Müşriklerin İhaneti:

Şarik ortak koşucu, şirk ortak koşmak müşrik ise, fiilin if'al kalıbından türemiş bir ismi fail olup, Allah'a ortaklar koşan kişiye denir.²⁴² Lugatlara baktığımızda, ş-r-k kök harflerinden oluşan bu kavramın bir anlamı da tuzak ve kapan kurmak'tır.²⁴³ Bu durum da tam bir ihanet şeklidir. Ayrıca müşrikler müminlere düşmanlık bakımından da Yahudilerle birlikte en şerli olanlardır.²⁴⁴ Zaten Müşriklerin Kur'an ve hadislerdeki özelliklerine bakınca, sürekli tuzak kurdukları, yapılan anlaşmaları bozdukları, verdikleri sözlerinde durmadıkları anlatılmaktadır.²⁴⁵ Münafıklıkta olduğu gibi müşriklerde de İhanet etme sebeplerinin tüm bileşenleri mevcuttur. Hakkı inkâr etmek, ona ortaklar koşmak, Münafıklarla, Yahudilerle ve Hristiyanlarla birlik olup Müminlere karşı her daim ihanet etmişlerdir. Bugün de durum farklı değildir.

Bedevi Arapların İhaneti:

Kur'an'ın haber verdiğine göre bir başka hain grup Bedevi Araplardır. "Bedevilerden (mazeretleri olduğunu) iddia edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah ve Rasûlüne yalan söyleyerek oturup kaldılar. Onlardan kaafir olanlara acı bir azap vardır." Tevbe suresi, 9/90 "Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter hem de Allah'ın resulüne indirdiği kanunları tanımamaya daha

²⁴¹ Nisa Suresi, 4/139.

²⁴² Ahmet Demirci, **Kur'an'a Göre Din Eğitiminde Şirk Kavramı**, İstanbul, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 4.

²⁴³ Serdar Mutçalı, **El Mu'cemu'l Arabiyyu'l Hadis**, s. 442.

²⁴⁴ Maide Suresi, 5/82.

²⁴⁵ Tevbe Suresi, 9/ 1-15.

yatkındır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.” Tevbe suresi, 9/97 İki ayette de görüldüğü gibi bedevî Araplar hem münafık ve hem de kafirdir ve her defasında ihanet içerisindedirler. Tevbe suresi 9/98. ayette de bedevi Arapların aynı zamanda müminlere tuzak kurdukları, onların başına her daim bir felaket gelmesini bekledikleri ve Allah yolunda harcamayı bir angarya saydıkları belirtilmektedir.²⁴⁶

Ehli Kitabın İhaneti:

Kur'an-ı Kerim ihanet mevzuunu Ehli kitabın şahsında da dile getirdiği görülecektir. Özellikle Maide suresi, 5/ (13-14) ilgili ayetlerin meali şöyledir. “Sözlerini bozmaları sebebi ile onları lanetledik. Kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler. Kendilerine öğretilen kelamın bir önemli bölümünü de unuttular. İçlerinde pek azı müstesna onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.” “Biz Hristiyan’ız diyenlerden de kesin sözlerini almıştık ama onlar da kendilerine zikredilen kitabın önemli bir bölümünü unuttular. Bu sebeple kıyamete kadar aralarında düşmanlık ve kin saldık. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.”²⁴⁷

Ehli kitabın en büyük ihaneti aslında, tek tanrı inancını bozmaları Peygamberlere tanrı veya tanrının oğlu demeleri ve din adamlarını ve rahipleri rab edinmeleridir. Konu ile ilgili en önemli delillerimiz, “Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler, Hristiyanlar da "Mesih (İsâ) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, daha önceki inkârcıların söylediklerine benzer biçimde ağızlarından çıkan sözlerdir. Allah onları kahretsin! (Gerçeklerden) nasıl da yüz çeviriyorlar! Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı'ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur; O yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır.”²⁴⁸

Müslüman Zafer Kabilesinden Tume'nin İhaneti:

Nisa Suresi 4/ 105-113. ayetlerde meselenin özeti şöyledir: Medine yerlilerinden Zafer oğullarından Tum'e bir komşusunun zırhını çalmış, bir un

²⁴⁶ Tevbe Suresi, 9/99.

²⁴⁷ Maide Suresi, 5/ 13-14.

²⁴⁸ Tevbe Suresi, 9/ (30-31).

dağarcığına saklayarak evine getirmiş, yakalanacağını anlayınca bir yahudinin evine gizlemişti. Halbuki dağarcık delikti ve delikten akan unların izinin delilleri, zırhın önce tümenin evine geldiğini sonra da Yahudi'nin evine gittiğini gösteriyordu. Tumeyi sıkıştırdılar. Müslüman olmasını da gerekçe göstererek çalmadığına dair yeminler etti. Yahudi'yi sorguladılar, o da bunu bana tüme verdi dedi. Ve bazı Yahudiler de buna şahitlik ettiler. Zafer oğulları hem Müslümanların onurunu ve hem de aile namus ve şerefini koruma uğruna, Hz. Peygamberden Tum'e'nin berat ettirilmesini istediler. Hz. Peygamber de tümenin ısrarlı yeminleri karşısında düşünecek olduysa da Nisa suresinin ilgili ayetleri nazil oldu.

İlgili ayetlerde Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerimin tüm insanlar arasında adaletle hükmedilmesi gereği Kur'an-ın hak ile indirilen bir kitap olduğunu ve Hz. Peygamberden adaletle hükmetmesi, Allaha, Peygambere, komşusuna, dinine, akrabasına ve topluma ihanet edenleri savunmamasını istenmekte ve bu eylemleri yapanları en hafifinden hain olarak nitelendirmektedir.

Müminlerin İhaneti:

“Mümin de ihanet ve yalan dışında her hal olması muhtemeldir. Ancak bir müminde yalan ve ihanet olması düşünülemez.”²⁴⁹ hadisinden yola çıkarak diyebiliriz ki, bir müminin ihanet etmesi düşünülemez. Kur'an-ı Kerim sıklıkla müminleri bu kötü halden uzak durmaları konusunda uyarmaktadır. İman Nevevî, “Bu tür hastalık bulunan müminlere kâfir veya münafık diyemeyiz. Bu konuda ittifak vardır. Bu kötü huyları taşıyanlar münafıklık ahlakı ile ahlaklanmışlardır. Hz. Peygamber, bu kötü huyları adet edinenleri bir an önce, bu alışkanlıklardan uzaklaşmaları konusunda uyarmıştır.”²⁵⁰ der.

Ancak, Nur suresinde dile getirilen ve Hz. Aişe'ye zina iftirasına, neredeyse orda bulunanların tamamı inanmış ve bu durumu hiç düşünmeden ağızdan ağıza dolaştırmışlardır. Kur'an-da geçen en önemli kadın hakları konusunu içeren ilgili ayetler serisince Allah Teala, çok kızmış ve bu konuyu gündeme getirmiştir. Serideki ayetlerde Cenabı hak dört kez; “...Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, size

²⁴⁹ El-Münzirî, “Hıyanet”, **et-Terğib ve't-Terhib**, C. 3, s. 368. (<https://www.alukah.net>, 6 Haziran 2016 tarihli erişim).

²⁵⁰ İmam Nevevî, **Riyâzü's Salihin**, 2/114.

büyük bir azap dokunurdu ve sizi yaşadığınız müddetçe asla temize çıkarmazdı.” demiş olması, kanaatimize göre, yalan, yalana kulak verme iftira, Hz. Peygamberi üzme, laf getirip götürme, gelen haberi araştırmadan inanma, bir mümini yapmadıkları ile suçlama vs. İslam’ın yasakladığı çok çirkin davranışlardır. Özellikle, Hucurat suresi, 49/12. ayet kötü zan ve gıybetin, bir Mümin’e yakışmayacağını ve bu durumun, ölü kardeşinin etini yeme ile aynı anlama geleceğini haber vererek bu duruma düşen Müminleri uyarmaktadır. Kur’an-da 88 ayet direk Müminlere hitap ederek, ihanete, itaatsizliğe, ibadetten uzak, ahlaksızlığa ve hukuksuzluğa düşmeme konusunda Müminleri uyarmaktadır. Sırf bu delillerimiz bile Müminlerin zaman zaman gaflete düşüp ihanet içerisinde olduklarının göstergesidir. Ayrıca, İman ile Salih amel birlikteliği göz önünde tutulursa, bazı alimlerin ibadetleri yerine getirmemeyi de emanete ihanet kapsamında değerlendirmişlerdir. Kur’an, müminlerin kardeş olduğu, müminin, mümin’e alçak gönüllü olması gereği, müminlerin, sıkıntıları birlikte aşması gereği fikrini, aşılmasına rağmen, İslam tarihinde, nice savaşlarda müminler, birbirinin kanlarını dökmüşlerdir. Ayrılığa, tefrikaya düşmüşlerdir. Haricilerden başlayan ihanetin, Haşhaşi vb. Örgütlerle devam ettiğini ve FETÖ, DAESH gibi örgü ihanetin hala var olduğunu görmek mümkündür. Müminlerin ihanete düşebileceklerini şöyle temellendirebiliriz.

- Enfal suresi, 8/27. ayette Allah Teala, “Ey iman edenler, Allah’a ve Peygamber’e ihanet etmeyin. Sonra bile bile kendi emanetlerinize ihanet etmiş olursunuz.”²⁵¹ Burada Allah’a ihaneti O’nu gereği gibi takdir edememek,²⁵² O’nun indirdiği halis dini tahrif etmek, onun demediklerini demek, helali haram, haramı helal kılmaktır. Peygambere ihaneti onun verdiği hükümleri önemsememek veya verdiği hükümler konusundaki sırları ifşa etmek olarak algılayabiliriz. Nitekim ilgili ayetin sebebi nüzulünde, Medine anlaşmasını bozan kurayza Yahudilerini Hz. Peygamber kuşatınca, Kureyza Yahudileri kendilerine, eski bir Yahudi olan Sad bin Muaz’ın hakem tayin edilmesini istemişler. O’nun verdiği idam hükmünü sahabe-i kiramdan Ebu Lübabe boğazını işaret ederek yanlış hakem tayini

²⁵¹ Enfal Suresi, 8/27.

²⁵² En’am Suresi, 6/91; Hac Suresi, 22/74; Zümer Suresi, 39/67.

istediklerini, idam edilme hükmü verildiğini ima etmiştir. Bu şekilde Müslümanların sırlarını ifşa ederek ihanet etmiştir. Bu sahabe sonradan pişman olmuş. Kendisini mescidi nebevinin sütununa bağlamış ve hakkında bağışlandığına dair Vahiy gelince Hz. Peygamber de kendisini affetmiş ve tamamını vakfedeceği malının üçte birini bağışlaması gerektiğini emretmiştir. Buradaki ihanetin her ne kadar Ebu Lübabe ve Medine anlaşmasını bozan kurayza Yahudileri ile ilgili olduğunu söylesek de hükmü diğer benzeri durumlara da yorumlayabiliriz.

- “Müminler, müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Kafirlerden gelecek bir tehlike karşısında sakınmanız müstesna...(takiyye)²⁵³” Bu ayeti genellikle Nahl suresi 106. ayet ile yorumlayan alimler, Ammar bin Yasir’in takiyyesini örnek göstermektedirler. Lakin dünya menfaati uğruna takiye yapmanın ihanet ile eş değer olduğunu söylemektedirler. Bizim de kanaatimiz o yöndedir. Çünkü, Allah Teala, “Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.”²⁵⁴ buyurmak sureti ile inananları omurgalı olmaya, dürüst olmaya ve İmanlarında sebat etmeye davet etmektedir.
- “Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinenler, onların yanında izzet, güç ve şeref mi arıyorlar? Bilsinler ki, izzet ve şerefin tamamı yalnızca Allah’a aittir.”²⁵⁵ Bu ayetin siyak ve sibakına bakıldığında görülecek ki, imanında tutarlı olmayanlar, kınanmakta kâh münafıklığa kâh kafirliğe geçme arzuları kınanmaktadır. Kanaatimize göre bu durumda imana sebat etmeyerek, Müminleri bırakıp münafık ve kafirleri dost edinenler tam anlamı ile ihanet içerisindedirler.

²⁵³ Diyanet İşleri başkanlığı, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Ankara, 6. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2015, s. 628. Vikaye kelimesinden gelen takiyye, sözlükte korunmak, sakınmak demektir. Istılahta ise, kendisine zor kullanılan kimsenin, canını malını ve korunması gereken varlığını mutlak bir tehlikeden kurtarmak için gerçekte benimsediği görüşünü gizlemesidir.

²⁵⁴ Ali İmran Suresi, 3/77.

²⁵⁵ Nisa Suresi, 4/139.

- “Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları veli edinmeyin. Onlar birbirlerinin velileridir. Sizden kim onları dost edinirse şüphesiz o da onlardandır. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. Kalplerinde hastalık bulunanların "Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların dostluklarını kazanmaya çalıştıklarını görürsün. Belki de Allah müminlere katından bir fetih veya başka bir başarı getirir de onlar içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olurlar.”²⁵⁶ Bu ayetlere bakıldığında görülecek ki, imanında samimi olmayanlar, kalbinde hastalık bulunanlar, diğer inanç grupları ile her zaman dirsek temasında ve her an Müslümanların sırlarını onlara ifşa ederek ihanet etmeleri muhtemeldir.
- “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah öyle bir kavim getirecektir ki Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler; müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı vakarlıdırlar; Allah yolunda cihat ederler ve hiç kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu Allah’ın dilediğine verdiği bir lütfudur. Allah’ın lutfu geniştir; O, her şeyi bilir.”²⁵⁷

Bu ayet de Allah Teâlâ müminleri uyararak, dinde sebat etmelerini, müminlere karşı alçak gönüllü kâfirlere karşı dik durmalarını istemektedir. Sonraki ayetlerde de müminlerin yönlerini ve dostluklarını, Allah’a, Peygamber’e ve müminlere yöneltmelerini istemektedir.

- “Yoksa Allah sizden cihat edenleri ve Allah’tan, Peygamberinden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi halinize bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yapıp ettiklerinizden haberdardır.”²⁵⁸

Bu ayet bize göstermektedir ki, Müminler sırlarını ancak Allah’a, Peygamber’e ve Müminlere açabilirler. Mahrem sırlarını ve ümmetin sırlarını başkalarına satanlar, kendi toplumuna ihanet etmiş demektir. İlgili ayet Abbas bin Abdül Müttalib Bedir savaşında esir düşünce, başta Hz. Ali olmak üzere, Abbas bin Abdül Müttalibi kınadılar ve “sen Müslümanları bırakarak müşrik oldun ve Müslümanların sırlarını

²⁵⁶ Maide Suresi, 5/ 51-52.

²⁵⁷ Maide Suresi, 5/54.

²⁵⁸ Tevbe Suresi, 9/16.

müşriklere verdin” diyerek kınadılar. O’da kötü yönlerimizi söylüyorsunuz ama biz de geride kalıp mescidi harama hizmete devam ettik deyince bu ve devamındaki ayetler nazil oldu. Önemli olan mescit imar etmek değil imanda sebat etmek olduğu vurgulanmaktadır. Ve Müslümanların sırlarını başkalarına verenler hain olarak tanımlanmaktadır.

- “Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve hoşnutluğumu kazanmak üzere yola çıkmışsanız, benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr etmektedirler; üstelik rabbiniz Allah’a iman ettiniz diye Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bildiğim halde onlara gizliden gizliye sevgi besliyorsunuz. İçinizden kim bunu yaparsa bilsin ki doğru yoldan sapmış demektir. Onlar sizi bir yakalasalar size yine düşmanca davranırlar, elleriyle ve dilleriyle size kötülük etmeye çalışırlar ve isterler ki sizler de hakkı inkâr edesiniz. Kıyamet gününde ne yakınlarınızın ne de çocuklarınızın size yararı olabilir; Allah aranızda hükmünü verir. Yapıp ettiklerinizi Allah tamamıyla görmektedir.”²⁵⁹

Âyetlerin nüzul sebebi, Hatıb bin Balta adlı sahabenin, Mekke’deki yakınlarının güvenliklerini sağlamak amacıyla Hz. Peygamber’in Mekke’nin Fethi ile ilgili verdiği gizli bir bilgiyi Mekke müşriklerine sızdırmaya teşebbüs etmesidir. Bu vakıa örneğinde, müminler değerler sıralamasına riayet hususunda uyarılmakta, düşman tarafta kişinin en yakınları bulunsa bile onlarla, Allah’a ve resulüne iman ve bağlılık ilkesiyle bağdaşmayan, emanete hıyanet niteliği taşıyan ve Müslümanların güvenliğini ihlâl eden ilişkiler kurulamayacağı hatırlatılmaktadır. Allah Teala, müminlere, emaneti ehil olanlara vermelerini aksi halde emanete ihanet etmeleri muhtemel olduğunu hatırlatmaktadır. İlgili ayetin meali şöyledir. “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.”²⁶⁰

²⁵⁹ Mümtehine Suresi, 60/ 1-3.

²⁶⁰ Nisa Suresi, 4/58.

Âyetin nüzul sebebi, Mekke'nin fethedilmesi sonrası Kâbe'nin anahtarlarının Osman bin Talha'dan alınıp Hz. Peygamberin amcası olan Hz. Abbas'a verilmek istenmesidir. Ayet nazil olunca anahtarlar yeniden Osman bin Talha'ya verilmiştir.²⁶¹ Ayet her ne kadar bu olay üzerine nazil olmuşsa da Kur'an, hadis ve diğer İslami kaynaklarda, emanetin ehil olanlara verilmesi esas alınmış, insanlar arası hukukta, adaletle hükmedilmesi emredilmiştir. Tüm insanlar bu kurala uymaya davet edilmiş olmakla birlikte, bir Müslümana emanete ihanet etmesi asla yakışmayacağı tembih edilmiştir. Bir hadisi şerifte Hz. Peygamber, "Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan konuşur. Verdiği sözde durmaz ve aldığı emanete ihanet eder."²⁶² buyurmuşlardır.

Bu hadisi şerifte, yalan söylemek sözün bozuk olmasına delalet eder ki; yukarıda açıkladığımız gibi bir müminde asla olması düşünülemez. Vadinden dönmek niyetin bozuk olmasına delalet eder ki; Kavramsal çerçevede açıkladığımız gibi ihanet kapsamında değerlendirilir. Üçüncüsü emanete ihanet ise, tezimizin ana gövdesini oluşturan ve bir müminde asla olması düşünülemeyen çok çirkin bir davranıştır.

Bir başka hadiste Hz. Peygamber, "Kıyamet ne zaman kopacaktır." Sorusuna muhatap olunca, o anda başka bir mesele hakkında sohbet etmekte iken sözünü bitirince, "Kıyamet ne zaman kopacak sorusunu soran nerede." dedikten sonra şöyle buyurdular; "Emanet zayi edildiği zaman kıyameti bekle." buyurdular. Bedevi; "emanet nasıl zayi olacak Ya Resulüllah!" diye sorunca Hz. Peygamber, "Emanet ehil olmayanlara verildiği zaman kıyameti bekle." buyurdular.²⁶³

O halde gerek bireysel olarak gerekse kamu hukuku açısından alınan görevleri itina ile yerine getirmek esastır. Gerek işleri yönetirken gerekse işleri ilgili kimselere tevdi ederken, adamına göre makam ve vazife vermek bir mümine asla yakışmaz. Gerek Nisa suresi 58. ayet gerek Enfal suresi 27. ayet de müminlerden istenen, Allah'a ihanet etmemek. Yani ezelde verilen sözlere muhalif hareket etmemek,²⁶⁴ Allah'a

²⁶¹ İbn Kesir, 1/406; **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, 2/82.

²⁶² İmam Nevevî, **Riyazü's Salihin**, 4/101-102.

²⁶³ İmam Nevevî, **Riyazü's Salihin**, 7/ (501-503).

²⁶⁴ Araf Suresi, 7/172.

ortaklar koşmamak,²⁶⁵ farz olan ibadetleri terk etmemek ve haramlardan sakınmaktır. Çünkü Bir mümin eylemleri ile inandığı bir olan Allah'ın Halis ve Hanif dininin savunucusudur. Söz ve eylemleri ile bir bütün olarak Allah'ın dinini yaşamak zorundadır. Aksi halde Saf suresinde buyurulduğu gibi, “Ey iman edenler niçin yapmadıklarınızı veya yapamayacaklarınızı söylüyorsunuz. Oysa Allah katında yapamayacaklarını söylemek büyük bir günahdır.”²⁶⁶ tehdidine muhatap olur mümin. Bir hadisi şerifte de Hz. Peygamber “Yedi helak ediciden kaçın.” “Ey Allah'ın Resülü! Bunlar nelerdir?” diye sorulunca, “Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetimin malını yemek, (kamu malı) savaş meydanından kaçmak ve her şeyden habersiz iffetli tertemiz ve mümin bir kadına zina isnat etmektir.”²⁶⁷ buyurmak sûreti ile savaş alanından kaçmanın ihanet olduğunu vurgulamaktadır.

II. BÖLÜM

İHANETİN SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ

2.1. İhaneti Tetikleyen Sebepler

İnanç bozuklukları veya inanmamak Kur'an-ı Kerim'de ısrarla eleştirilmiş ve bu tür insanların her daim topluma da zarar verdikleri bildirilmiştir. Ayetler bize

²⁶⁵ Enam Suresi, 6/82, 93; Hac Suresi, 22/31; Lokman Suresi, 31/13.

²⁶⁶ Saf Suresi, 61/ 2,3. Bu ayetin sebebi nuzûlü, Uhud savaşından geri duran hatta yoldan geri dönen bazı müminler için nazil olmuştur. Bu da bir ihanet şeklidir. Çünkü büyük günahlar sayılırken savaştan kaçmak, Kuran'ı Kerim ve hadislerde kınanmakta ve çetin azap vaat edilmektedir. Enfal Suresi, 8/15, 16, 45.

²⁶⁷ İmam Nevevî, *Riyazü's Salihin*, 7/57; Buhari Vesaye, 23; Müslim, İman, 145.

gösteriyor ki kafir, münafık, müşrik, bedevi Araplar, fasık ve bunlarla iş tutan Yahudi ve Hristiyanlar sürekli olarak Müslümanlara vatana ve millete ihanet etmişlerdir. Bunlar Kur'an'ın nüzul sürecinde haber verdikleridir. Tarihi süreçte her milletin içinden çıkmış hainler ve ihanet çeşitleri olagelmıştır. İşte biz de, bu bölümde ihanete sürükleyen sebepleri Kur'an hadis ve diğer kaynaklardan ortaya koymaya çalışacağız. Tespit edebildiğimiz gerekçeleri şöyle sıralayabiliriz.

2.1.1. Hastalıklı Kalp

Hastalıklı kalp-nifak ve ihanet adeta birbiri sonucunu doğurmaktadır. Kur'an'ın, tabiri ile kalbi hasta olanlar, er ya da geç dine, dini ritüellere, vatana, millete, namusa veya kutsal kabul edilen her değere ihanet etmeleri muhtemeldir. Kalbi hasta olanları Kur'an, şöyle dile getirmektedir: Bakara suresi, 2/7-12. ayetlerde, kâfir ve münafıkların kalben hasta olduklarını ve her defasında aldatma ve ihanet içerisinde olduklarını, Maide Suresi, 5/52. ayette kalben hastalıklı olanların halis muhlis münafıklar olduğundan bahisle bu kişiler vatan savunmasında ve ordu seferde iken daima fitneye sebebiyet verdiklerini, Enfal suresi, 8/49. ayette, kendilerinin hastalıklı kalp sahibi olmalarına karşın müminleri “dinleri onları aldatmış” dediklerinden bahisle, gerçek aldanınların kalbinde hastalık ve münafıklık bulunanlar olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca, kalbinde hastalık bulunanların, pislik bataklığında debelenip durdukları, nifak içerisinde ömürlerini tüketerek kafir olarak öldükleri, Peygamberlere bile tasallüt etmeye çalıştıkları, kalplerinin iyice katılaştığı ve böylece çok derin bir sapıklık içinde adeta birer zalim dönüştükleri, (Hac suresi, 22/53) Allah ve Resûlünün adaletinden şüphe ettikleri, (Nur suresi, 24/50; Ahzab suresi, 33/12) Hz. Peygamberin hanımlarına ve mümin hanımlara dair kalplerinde kin besledikleri ve her daim taciz etme durumunda olabilecekleri, (Ahzab suresi, 33/32,60) savaşa katılmak istemedikleri ve Allahın içlerindeki kinlerini ortaya çıkarmayacağını sanmalarını, (Muhammed suresi, 47/20,29) şeklinde anlatılmaktadır.

Bakara sûresinde kalbi hastalıklı olan münafıklar ile ilgili şu ayetler çok manidardır. “İnsanlardan öyleleri var ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi kalbinde olana Allah'ı şahit tutar. Halbuki o hasımların en yamanıdır. O, dönüp gitti mi yahut iş başına geçti mi, yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez.

Böylesine Allahtan kork denilince, benlik ve gurur kendisini günaha sevk eder. Ona cehennem yeter o ne kötü yerdir.”

Ra'd suresinde ilgili ayetin anlamı şöyledir. “...Allah, kendine gönülden yönelenleri hidayete erdirir. Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikri ile sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla mutmain olur.”²⁶⁸ Bir başka ayette'de “o gün ne mal ne de evlat fayda verir. Ancak Allah'a kalbi selim”²⁶⁹ ile (tertemiz bir kalp) gelenler o günde fayda bulur.”²⁷⁰ Bu iki ayette görüldüğü üzere gönülden inanmamak er ya ada geç yanlış eylemlerde bulunmayı gerektirecektir. Kur'an-ı Kerim'de ihanet kavramlarının geçtiği 18 yerde hemen hepsi inanç bozukluğu ve kalbinde hastalık bulunanların yaptığı eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalbinde hastalık bulunmak kavramı, Kur'an'ın üzerinde durduğu çok önemli bir kavramdır. Başlı başına incelenmesi gereken bir kavramdır. Kur'an'ın kalbinde hastalık bulunanlar olarak ifade ettiği genellikle münafıklar olmakla birlikte²⁷¹ tüm inanç problemi yaşayanlar içinde ifade edildiğini görmek mümkündür.²⁷²

2.1.2. Münafıklık

Kur'an ve hadislerden derlenen münafıklık alametleri burada sıralanınca münafıklığın ihaneti nasıl tetiklediği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Tezimizin başında tespit ettiğimiz gibi nifak ile ihanet aynı amaca hizmet etmektedir. Nifak dini alanın bozulmasına, ihanet ise sosyal hayatın tahribatına hamledilir.

²⁶⁸ Ra'd Suresi, 13/ 27-28.

²⁶⁹ Kalbi selim, şüphelerden şirkten temizlenmiş, ihlas ile iman etmiş bir kalp demektir. Said bin el müseyyeb demiştir ki, manen sıhhatli olan bir kalptir ki, bu müminin kalbidir. Kafir ve münafığın kalbi ise manen hastadır. **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, 4/158; Din de ihlaslı olmak, şirk ve şüpheden uzak olmaktır. İbni sirîn, Allah'ın hak olduğunu bilip iman etmek, Kıyametin kopacağına şeksiz şüphesiz iman etmek ve Allah'ın kabirdekileri diriltip hesaba çekeceğine gönülden inanıp ona göre bir hayat yaşamak tır der. İbni Abbas. Allah'tan başka ilah olmadığına gönülden seksiz şüphesiz inanmaktır. Bu sayılanlar ancak müminin kalbidir. Çünkü münafık, kafir ve müşriğin kalbi hastalıktır. **Tefsir'u İbn Kesir**, C. 2, s. 651.

²⁷⁰ Şuara Suresi, 26/ 88-89.

²⁷¹ Bakara Suresi, 2/10; Maide Suresi, 5/52; Enfal Suresi, 8/49; Nur Suresi, 24/48, 50; Muhammed Suresi, 47/20, Müddessir Suresi, 74/31.

²⁷² Tevbe Suresi, 9/125; Hac Suresi, 22/53; Ahzab Suresi, 33/12, 32, 60; Muhammed Suresi, 47/29; Müddessir Suresi, 74/31.

- İnanmadıkları halde Allah’a ve ahiret gününe inandık demeleri.²⁷³
- İnanmadıkları halde Hz. Peygambere inandıklarına dair yemin etmeleri.²⁷⁴
- Müslümanların arasında fitne fesat sokup onların ayrışmasına sebep olacak mescidi dırar (zarar veren mescit) inşa etmeleri.²⁷⁵
- Allah’ı aldattıklarını (hadea) sandıkları, oysa sadece kendilerini aldattıkları.²⁷⁶
- Kalplerinde manevi bir hastalık vardır. (Fî kulubihim meredün)²⁷⁷
- Müminler ile karşılaştıklarında inanmış gibi gözükp, şeytanları, taraftarları ile baş başa kalınca, onlarla alay ettik gerçek dostumuz münafıklar, kafirler, müşrikler ve şeytanlardır derler. (Lekiye ve Hela)²⁷⁸
- İmandan sonra küfre dönmeleri veya iman ile küfür arasında gel git yaşamaları. (müzebzeb)²⁷⁹ Münafıklar, Müminlerin aleyhine olmak üzere, Yahudilerle, kafirlerle ve Mekkeli müşriklerle, onlardan şeref ve izzet umdukları için dostluk ediyorlardı.²⁸⁰ Oysa izzet ve şerefın tamamı, Allah’a, Resulüne ve müminlere aittir.²⁸¹
- Zekât ve sadakalarının kabulüne engel durumun, Allah’ı ve Peygamber’i inkâr etmeleri, Namazı üşenerek²⁸² ve gösteriş²⁸³ vesilesi yaparak kılmaları ve inanmadıkları halde zorla infak etmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁷³ Bakara Suresi, 2/8.

²⁷⁴ Münafıkun Suresi, 63/1.

²⁷⁵ Tevbe Suresi, 9/ 107-108.

²⁷⁶ Bakara Suresi, 2/9, Nisa Suresi, 4/142.

²⁷⁷ Bakara Suresi, 2/10; Maide Suresi, 5/52; Enfal Suresi, 8/49; Tevbe Suresi, 9/125; Hac Suresi, 22/53; Nur Suresi, 24/50; Ahzab Suresi, 33/60; Muhammed Suresi, 47/29; Müddessir Suresi, 74/31.

²⁷⁸ Bakara Suresi, 2/14,76; Ali İmran Suresi, 3/119.

²⁷⁹ Nisa Suresi, 4/137, 143.

²⁸⁰ Nisa Suresi, 4/139.

²⁸¹ Münafıkun Suresi, 63/8.

²⁸² Tevbe Suresi, 9/54; Nisa Suresi,4/142.

²⁸³ Nisa Suresi, 4/142; Maun Suresi, 107/6.

- Münafıklar her daim, müminlerin başına bir felaket gelmesini bekler. Müminler bir iyilik gördüklerinde sevinir, bir kötülük gelince müminlere bundan mutluluk duyarlar.²⁸⁴
- Olumsuz her durumu aleyhlerinde sandıkları için,²⁸⁵her daim yıkıcı ve bozucu faaliyette bulunarak ihanet etmeleri muhtemeldir.
- Ayrıca münafıklar, konuşma tarzlarından ve yüzlerinden belli olur ama herkes fark edemeyebilir.²⁸⁶ Güzel giyinmeye çalışır, ağızları süslü laflar yapar.²⁸⁷ İçi boş kütüğe ve aslandan ürküp kaçan eşeğe benzetilmiştir.²⁸⁸

Yukarıda saydığımız tüm maddeler hepsi birer ihanet sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlığa yapılan en büyük ihanetin, iki yüzlü, kalbi hasta münafıklardan geldiğini görmek mümkündür. Din eğitimcisi ihanetle mücadelede öncelikli olarak münafık insan özelliklerini iyi tahlil etmeli ve metotlar geliştirmelidir.

2.1.3. Nankörlük

Verilen nimetlere nankörlük ile karşılık vermek ancak hainlerin özelliği olsa gerek. Bu durumu Nahl suresi 112. ayette ve Sebe suresi, 17-20. ayetlerde görmek mümkündür. İlgili ayetlerin meali şöyledir. “Allah, ibret için bir ülkeyi örnek verdi. Bu ülke, güvenli ve huzurlu idi. O’na rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.”²⁸⁹ “Ant olsun, Sebe’ halkı için kendi yurtlarında bir ibret vardı: Biri sağda biri solda iki bahçe bulunuyordu. Onlara şöyle denilmişti: “Rabbinizin rızkından yiyin ve O’na şükredin. Beldeniz güzel bir belde, Rabbiniz de çok bağışlayıcı bir Rabdir. Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini ekşi meyveli ağaçlar, acı ılgın ve biraz da sedir ağacı

²⁸⁴ Ali İmran Suresi, 3/120; Tevbe Suresi, 9/50.

²⁸⁵ Münafikun Suresi, 63/4.

²⁸⁶ Muhammed Suresi, 47/30.

²⁸⁷ Münafikun Suresi, 63/4.

²⁸⁸ Müddessir Suresi, 74/50-51.

²⁸⁹ Nahl Suresi, 16/112.

bulunan iki bahçeye çevirdik. Nimetlere karşı nankörlük etmeleri sebebiyle onları işte böyle cezalandırdık. Biz (bu şekilde) ancak nankörleri cezalandırırız.”²⁹⁰

Bu iki örnekten birincisi Mekkelilerin kadir kıymet bilmemeleridir. Hz. İbrahim’den beri esenlik ve emin belde olma özelliğini Mekke’li müşrikler Hz. Peygambere ve Müslümanlara saldırmak sureti ile bozdular ve neticede Hz. Peygamber ve Müslümanlar hicret etmek zorunda kaldılar. Daha sonra 63. Yılında Mekke fethedilerek bu zulüm son buldu. Bu örnekte, Memleketin düzenini, emniyetini ve güvenini bozmak, Peygambere ve Müslümanlara zulüm ve verilen nimetlerin değerini bilmemek yönü ile ihanet gerçekleşmiştir. İkinci örnekte de Sebe’lilerin nimetlerle dolu bir memleketin kadrini bilmemeleri ve nimetlere nankörlük etmeleri ile ihanet gerçekleşmiştir.

Nankörlüğün ihaneti tetiklediği bir başka örnek de İsrailoğullarının verilen nimetlere karşı nankörlük ederek, Allaha, Hz. Musa’ya ve nimetlere karşı ihanet içerisinde olmalarıdır. Onları, Kızıldeniz’den mucizevi bir şekilde karşıya geçiren Allah’a kulluk etme yerine hemen oracıkta başka bir tanrı istemeleri²⁹¹ Allah’a karşı nankörlük ve ihaneti, Peygamberin sözünü dinlememeleri sonucu Peygambere karşı nankörlük ve ihaneti, verilen onca nimete karşılık kanaatkâr olmamaları, soğan, sarımsak ve mercimek istemeleri²⁹² ise nimetlere karşı nankörlük ve ihaneti getirmiştir. Yukarıda saydığımız bu gibi nedenlerden dolayı İsrailoğulları uzun yıllar vatansız kalmış,²⁹³ Allah’a ve Peygamber’e karşı nankör davranmamaları²⁹⁴ neticesinde defalarca felakete uğramışlar ve en nihayetinde nimetlere karşı nankör davranmaları sonucu vatansız bırakılmış ve maymuna dönüştürülmüşlerdir.²⁹⁵

Verdiğimiz bu üç örnekte bile nankörlüğün ihaneti nasıl tetiklediği ortadadır. Kavramsal çerçeve bölümünde ihanetin emaneti korumama, vatana ihanet gibi anlamlarını da göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki nankörlük bir ihanet sebebidir.

²⁹⁰ Sebe Suresi, 34/ 15-17.

²⁹¹ Araf Suresi, 7/ 18-140.

²⁹² Bakara Suresi, 2/61.

²⁹³ Maide Suresi, 5/26.

²⁹⁴ Maide Suresi, 5/19-26.

²⁹⁵ Araf Suresi, 7/ 166-168.

2.1.4. Yalancılığı ve Yalancı Şahitliği Huy Edinmek

Doğru olmak, doğru konuşmak, doğru iş yapmak ve doğru şahitlik yapmak, Allah'ın kullarından istediği yegâne düsturlardan biridir. Allah, Kur'an'da müminlerin özelliklerini saydığı her seri ayette mutlaka doğru şahitlikten bahsetmiştir. Örneğin, “onlar ki, şahitliklerini dosdoğru yaparlar”²⁹⁶ ayrıca iki ayette müminlerin, Annesi babası en yakın akrabaları veya kendisi dahi söz konusu olsa yalancı şahitlik yapamayacakları²⁹⁷ hatta düşman bir topluluk dahi olsa hakkı gizleyemeyecekleri²⁹⁸ emredilmiştir.

Bir hadisi şerifte, “Şüphesiz ki, sözde ve işte doğruluk, hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında Sıddık (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya(fücur) sürükler. Fucûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince, Allah katında yalancı (Kezzab) diye yazılır.”²⁹⁹

Bir başka Hadiste de yalan söylemek yalanla muamele etmek, emanete ihanetle birlikte zikredilmekte ve Münafıklık alameti olarak sayılmaktadır. Oysa tezimizin başında, ““Bir Mümin’de her huy (alışkanlık, mizaç) bulunması muhtemeldir. Ancak hıyanet ve yalan asla bulunmaz.”³⁰⁰ Demiştik. Ve bunu delilleri ile ispat etmiştik. Ayrıca, münafığın alametleri sayılırken emanete ihanet ile yalan konuşma bir arada zikredilmiş olması,³⁰¹ yalan ile muamele etmenin ihaneti tetikleyen en önemli unsurlardan olduğunu göstermektedir. Din eğitimcisi Kuran ve hadisler çerçevesinde yalan söylemenin nelere mal olacağını öğrencilerine iyi anlatmalıdır.

2.1.5. Azgınlık

Kur'an, azgın insan modelini anlatırken genellikle, Sözlükte, haktan ayrılmak, zulmetmek, haddi aşmak anlamlarına gelen beğa ve bağy kavramlarını kullanır.

²⁹⁶ Mearic Suresi, 70/33.

²⁹⁷ Nisa Suresi, 4/135.

²⁹⁸ Maide Suresi, 4/8.

²⁹⁹ İmam Nevevî, **Riyazü's Salihin**, 6/497; Buhari Edeb, 69; Müslim, Birr, 103-105.

³⁰⁰ İbni Manzur, **Lisanu'l Arab**, s. 924.

³⁰¹ İmam Nevevî, **Riyazü's Salihin**, 6/499; Buhari iman, 24, Mezalim, 17; Müslim, iman, 106.

Kavramlar genel olarak, meşru devlet başkanına silahla karşı koyma ve isyan etme anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamlarının yanı sıra, Allah’a karşı gelme, dinin çizdiği sınırları aşma anlamında, dinî ahlâkî bir kavram olarak da kullanılmaktadır.³⁰² Kur’an-ı Kerimde hem sözlük hem de terim anlamında kullanılmaktadırlar.³⁰³ Dinî ve hukukî anlamlarda isyan eden kimseye Bâği veya Âsi denir. Tezimizi ilgilendirmesi yönü ile Bağy kavramı oldukça önemlidir. İhaneti tetikleyen yegâne sebeplerden olduğu aşikardır. Tanımından da anlaşılacağı üzere meşru devlet başkanına başkaldırmak isyan etmek ve ülkede terör estirmek bir Bağy şeklidir ve neticesinde ihaneti getirmektedir. İslam tarihinde ilk örneği haricilerin Hz. Aliye isyan etmesi ve en sonunda onu şehit etmeleri, son örneği de FETÖ terör örgütünün gerçekleştirdiği ihanet kalkışmasıdır. Bu iki olay arasında her dönem bağy ve ihanet gerçekleşmiştir. Azgınlık kavramını ifade için Kur’an, ğava³⁰⁴ ve tağa³⁰⁵ kavramlarında kullanmıştır.³⁰⁶ Bu kötü huy ve alışkanlıklar genelde İman etmeyen,³⁰⁷ inkârcı,³⁰⁸ münafık,³⁰⁹ Yahudi ve ehli kitap,³¹⁰ müşrik, firavun ve onun yolundan yürüyenler ve genelde insanoğlunun³¹¹ ve Şeytanın azgınlıştırması,³¹² Peygamberin ve müminlerin azgınlışmaması gerektiği,³¹³ Tüm insanların haddi aşıp mizanı bozmaması gereği,³¹⁴ olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezimizi çok ilgilendirmesi yönü ile, zamanla iyi bir mümin ve duası makbul bir alim olan Belam bin Barura içinde aynı kavramın

³⁰² Ali Şafak, “Bağy”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 4, 1991, 451.

³⁰³ Bakara Suresi, 2/90, 213; Ali İmran Suresi, 3/19; Yunus Suresi, 10/90; Meryem Suresi, 19/20, 28; Kasas Suresi, 28/76; Sad Suresi, 38/22.

³⁰⁴ Araf Suresi, 7/16; Hicr Suresi, 15/39; Taha Suresi, 20/121; Kasas Suresi, 28/18,63; Saffat Suresi, 37/32; Sad Suresi, 38//82; Necm Suresi, 53/2.

³⁰⁵ Kehf Suresi, 18/80; Taha Suresi, 20/24, 43, 45; Necm Suresi, 53/17,52; Naziat Suresi, 79/17; Fecr Suresi, 89/11, 37; Alak Suresi, 96/6.

³⁰⁶ Serdar Mutçalı, s. 64, 522, 639.

³⁰⁷ En’am Suresi, 6/110; Araf Suresi, 7/186; Yunus Suresi, 10/11; İsra Suresi, 17/60.

³⁰⁸ Müminun Suresi, 23/75.

³⁰⁹ Bakara Suresi, 2/15.

³¹⁰ Maide Suresi, 5/64,68.

³¹¹ Alak Suresi, 96/6.

³¹² Kaf Suresi, 50/27.

³¹³ Hud Suresi, 11/112; Taha Suresi, 20/81.

³¹⁴ Rahman Suresi, 55/8.

kullanılmış olması oldukça manidardır.³¹⁵ Yukarıda numaralarını verdiğimiz ayetleri tahlil edecek olursak, öncelikli olarak inkarcılar ve kalbinde hastalık bulunanlar, inkâr ederek ve iki yüzlü davranarak ihanet içerisinde olmuşlardır. Tezimizi ilgilendiren en önemli yönü, Belam bin Barura'nın, azgınlık yaparak Musa Peygamber'e ve müminlere ihanet etmesi. Hud suresi 112. ayette, Peygamber ve Müminlerin azgınlıkla ihanet etmemesi istenmesi. Meryem süresinde, Hz. Meryem'in, azgınlık, iffetsizlik etmediği anlaşılmaktadır. Demek ki, haddi aşmak ihaneti beraberinde getirmektedir.

2.1.6. Kibir ve Böbürlenme

Sözlükte “büyüklük ve büyüklenme” anlamına gelen kibir, kendini büyük görme, büyüklenme ve başkalarını küçük görmek demektir. Kur'an, büyüklük taslama eylemini, tekebbür ve istikbar olarak isimlendirirken, kibirlenenlere de müsteکbir ve müteکebbir demektir. Allah kibirlenen ve kendisini beğenenleri sevmediğini,³¹⁶ kibirlenenleri mahşer gününde çok çetin bir sorguya çekeceğini ve çetin bir azaba sokacağını,³¹⁷ bir daha çıkmamak üzere Cehenneme atacağını,³¹⁸ kibirlenen zorbaların kalplerini mühürlediğini,³¹⁹ Allah'ın ayetlerini yalanlayıp büyüklük taslayanların, devenin iğne deliğinden geçinceye kadar Cennete giremeyeceğini, yani hiçbir şekilde cennete giremeyeceğini,³²⁰ bildirmektedir. Hz. Peygamberimiz de “kalbinde zerre miktarı kibir bulunanların Cennete giremeyeceğini”³²¹ haber vermişlerdir. Kuran perspektifinden, kibirli insanın özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür: Kibirli insan, Kur'an'a karşı inatçı davranır ve ona eskilerin masalı der.³²² Varacağı yer, ebedi Cehennemdir.³²³ Mahşerde yüzü simsiyah kesilir.³²⁴ Allah'ın ayetlerine karşı delili

³¹⁵ Araf Suresi, 7/ (175-177).

³¹⁶ Nisa Suresi, 4/36, Nahl Suresi, 16/23

³¹⁷ Nisa Suresi, 4/172-173.

³¹⁸ Nahl Suresi, 16/29.

³¹⁹ Mü'min Suresi, 40/35.

³²⁰ A'raf Suresi, 7/40.

³²¹ Müslim, İman, 147-149; Ebu Dâvûd, Libas. 26; Tirmizî, Birr, 61.

³²² Nahl Suresi, 16/29.

³²³ Nahl Suresi, 16/22; Mü'min Suresi, 40/27

³²⁴ Zümer Suresi, 39/59,60,72.

olmadan ileri geri konuşarak büyüklük taslar.³²⁵ Şımarıktır ve böbürlenmeyi huy edinir.³²⁶ Gerçeklere sırtını döner, tuzak kurar, hezeyanlar ve tehditler savurur ve büyüklük taslayarak, Kur'an'ın arka boyutunu düşünmez.³²⁷ Kulaklarını hakka kapattığından dolayı kulaklarında ağırlık vardır.³²⁸ Allah'ın ayetleri okununca, büyüklük taslayarak hiç işitmemiş gibi davranır.³²⁹ Allah'a ortaklar koşar ve müminlere daima tuzaklar kurar.³³⁰ Aynı zamanda münafıktır ve bundan dolayı Hz. Peygamber bile onlar için af dileyemez, dilese de bir fayda sağlamaz.³³¹

Bu özellikler, “*mütekebbir*” ve “*müstekbir*” kavramlarından elde ettiğimiz verilerdir. Kur'an'da kibirlenmek ve böbürlenmeyi ifade eden başka kavramlarda mevcuttur. Örneğin *مختال*, *فخور*, *مرا* kavramların geçtiği ilgili ayetlerin meali şöyledir: “Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”³³² “Küçümseyerek surat asıp, insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirlenen ve övüneni sevmez.”³³³

Kur'an'da, kibirlenme anlamına gelen ve eleştiri konusu olan diğer kavramlarda vardır. Örneğin: *Gurur*, aldatıcı, dünya metarı, insanı boş şeylerle avutan batıl şeyler, aldatma, aldanma ve kendini beğenme, kibir, övünme ve insanlara caka satma,³³⁴ *Ucub*, kibirlenmek, iyi olsun kötü olsun, kendisinde bulunan ile övünüp, kendini beğenmek ve üstün görmek,³³⁵ *uluvv*, yükseklerle çıkmak üstün ve galip gelmek, şeref ve haysiyet,³³⁶ Kuran'a göre yegâne yücelik, Allah'a aittir.³³⁷ *İstinkâf*,

³²⁵ Mü'min Suresi, 40/35.

³²⁶ Mü'min Suresi, 40/75-76.

³²⁷ Mü'minun Suresi, 23/66.

³²⁸ Lokman Suresi, 31/7.

³²⁹ Casiye Suresi, 45/8.

³³⁰ Fatır Suresi, 34/42-43.

³³¹ Münafıkun Suresi, 63/5-6.

³³² Nisa sûresi, 4/36.

³³³ Lokman Suresi, 31/18; İsrâ sûresi, 17/37; Hadid sûresi, 57/23.

³³⁴ Selim Demir, **Kelam İlmi Açısından, Kur'an Ve Sünnette Kibir**, Yüksek Lisans Tez'i, SBE, Konya, Selçuk Üniversitesi, 2010, s. 7.

³³⁵ Demir, **Kelam İlmi Açısından, Kur'an Ve Sünnette Kibir**, s. 1-2.

³³⁶ Demir, s. 5.

³³⁷ Fatır Suresi, 35/10.

bir şeyden çekinmek, tiksirmek, kabul etmemek, reddetmek ve imtina etmek,³³⁸ *istihza*, bir kimseyi alaya alıp maskaralık etmek, küçük düşürmeye çalışmak, *bağy*, azgınlık etmek ve *istiğna*, ihtiyaç hissetmeme, doygunluk ve kendini yeterli görme anlamlarında kullanılmaktadırlar. Kur'an'ın haber verdiğine göre, Nuh peygamberden son peygambere kadar geçen süreçte, kendini büyük görenler, peygamberleri ve bulundukları toplumdaki insanları, alçak, beyinsiz, sefih ve erzel gibi sıfatlarla alay konusu ederek ihanet etmişlerdir.³³⁹

Kur'an'a bütünsel bir yaklaşımla bakacak olursak, Allah Teala kesinlikle kibirlenmeyi büyüklük taslamayı ve kendinde olanla övünmeyi yasaklamaktadır. Kulların haddi olmayan kibir ve gurur içinde olduğunu belirterek,³⁴⁰ büyüklüğün ancak kendisinde olduğunu,³⁴¹ büyüklük taslayanları sevmediğini bildirmiştir.³⁴² Kur'an'da, yeryüzünde ilk kibirlenenin şeytan olduğu dile getirilmiştir.³⁴³

Tüm bu delillerimiz gösteriyor ki, kibirlenmek ve böbürlenmek, ihaneti tetikleyen en büyük etkenlerdendir. Bütün bunların dışında, ihanetin en önemli göstergeleri olan, münafıklık ve yalancılık gibi tüm kötü huylar kendisini büyük görenlerde mevcuttur. Kibirlenenler Hz. Peygamberin hadislerinde de yerilmişlerdir.

Burada birkaç hadis meali zikretmek yerinde olacaktır. “Cehennemlikleri haber vereyim mi? onlar, kaba, katı kalpli, insanlara iyiliği dokunmayan ve kibirli kimselerdir.”³⁴⁴ “kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse Cennet'e giremez.”³⁴⁵ Bilgisi verilerek, kibrin ne kadar kötü bir şey olduğu anlatılmıştır.

Din eğitimcisi, öğrencilerine kibirlenmenin tüm yıkıcı unsurlarını ayet, hadis ve güncel konulardan örnekler vererek kibirlenmenin toplumda felaketlere sebep olacağını sebep sonuç ilişkileri ile anlatabilmelidir. Örneğin insanoğlunun yaratılış

³³⁸ Demir, s. 5.

³³⁹ A'raf Suresi, 7/36, 75,76, 88, 113; Hud Suresi, 11/25-27.

³⁴⁰ Mü'min Suresi, 40/56.

³⁴¹ Haşr Suresi, 59/23.

³⁴² Nahl Suresi, 16/23.

³⁴³ Bakara Suresi, 2/34; A'raf Suresi, 7/12; Sad Suresi, 38/ 24-25.

³⁴⁴ Buhari, Tefsir, 68, Edeb, 61, Eyman, 9.

³⁴⁵ Müslim, İman, 147-149; Ebu Davud, Libas. 26; Tirmizî, Birr, 61.

aşamasındaki; toprak, meni, alaka,³⁴⁶ mudğa,³⁴⁷ ete, kemiğe bürünme, bebek olarak dünyaya gelme, güçlü çağına ulaşma, aşırı ihtiyarlayıp tüm yetilerini kaybetme ve en nihayetinde yaratılmış olduğu toprağa dönüşme³⁴⁸ sürecini iyi anlatmalıdır. Ayrıca kibirli insan modelinin ne kadar da tehlikeli olduğunu şu örneklerle gözler önüne sermelidir.

“Ey İnsan! Seni yaratıp, seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?”³⁴⁹ “Ey insan! Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin. Sonunda ona varacaksın.”³⁵⁰ “Şüphesiz insan Rabbine karşı pek nankördür. Buna kendisi de şahittir.”³⁵¹ Bu bağlamda din eğitimcisi, insanoğlunun, yapacağı hayırlı işlerle değer kazanacağını,³⁵² ancak Allah’a kulluk etmekle yükümlü olduğunu,³⁵³ Allah katında üstünlüğün ancak takvada olduğunu,³⁵⁴ öğrencilerine iyi anlatmalıdır.

Peki kibir nasıl ihanet sebebi olabiliyor? Bu sorunun cevabını şöyle temellendirebiliriz: Sırasıyla, Nuh kavmi, Nemrut, firavun olmak üzere geçmiş kavimlerin önde gelenlerinin büyüklük taslayıp peygamberlerine ihanet ettiler. Mesela; Nuh Peygambere, sapık,³⁵⁵ kıt görüşlü, yalancı,³⁵⁶ Hud Peygambere, beyinsiz,³⁵⁷ Salih Peygambere, zayıf, ezik dediler ve büyüklük tasladılar.³⁵⁸ Şuayb ve Lut Peygamberleri, taşıyarak yurtlarından sürmekle tehdit ettiler ve konuştuklarından

³⁴⁶ Abdurrahman Çetin, **İnanç-ibadet ve günlük yaşayış ansiklopedisi**, ed. İbrahim Kâfi Dönmez, C.1, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006, s. 106.

³⁴⁷ **Tefsir’u İbni Kesir**, C. 2, s. 530.

³⁴⁸ Hac Suresi, 22/5; Abese Suresi, 80/ 17-23; İnsan Suresi, 76/2; Murselat Suresi, 77/20.

³⁴⁹ İnfitar sûresi, 82/ 6-8.

³⁵⁰ İnşikak sûresi, 84/6.

³⁵¹ Adiyat sûresi, 10/ 6-7.

³⁵² Mülk Suresi, 67/2.

³⁵³ Zariyat Suresi, 51/56.

³⁵⁴ Hucurat Suresi, 49/13.

³⁵⁵ A’raf Suresi, 7/60

³⁵⁶ Hud Suresi- 11/27

³⁵⁷ A’raf Suresi, 7/66

³⁵⁸ A’raf, Suresi, 7/75

tek bir şey anlaşılmadığını yani konuşma özürü saydılar.³⁵⁹ Hz. Musa Peygambere sihirbaz, Hz. Peygamberimize, deli, sihirbaz, mecnun vs. dediler. Hülâsa tüm Peygamberlere uğursuz ve beşer olmakla ve beşerin sözüne inanılmayacağını, kendilerinin mal, taraftar ve görüş bakımından daha üstün olduğunu iddia ederek büyüklük tasladılar ve hainlerden oldular. Örneğin Mekke müşrikleri, alemlere rahmet olarak gönderilen, Hz. Peygamberimizin, peygamberliğini ve asaletini küçümseyerek; “Bu Kur’an, şu iki şehirden iki büyük adama indirilmeli değil miydi?”³⁶⁰ diyerek, üstünlüğün makam, mevki, şan, şöhret, mal, mülk ve asabiyette gördüler.

Yukarıda verdiğimiz bu ayetler ışığında diyebiliriz ki; genelde bu tip müstekbirler, tutkularının ve menfaatlerinin esiri olmuş ve kurmuş oldukları düzenin kaybolmasından endişe ederek bu bataklığa saplanmışlardır. Peygamberler büyüklük tutkusu ile mücadele etmişlerdir. Allah Teâlâ yeryüzünde böbürleneni ve kibirlenenleri asla sevmediğini defaten bildirmiş, büyüklenmenin ancak yaratan, rızıklandıran, yaşatan öldüren ve öldükten sonra diriltme gücü elinde olana ait olduğunu bildirmiştir. Kullara düşen görevin, insanın özelliklerine ve gücü ölçüsünde haddini bilerek yeryüzünde yaşamak olduğu bildirilmiştir.

2.1.7. Güç Zehirlenmesi

Güç, bir işin ya da hareketin gerçekleşmesini sağlayan bedensel veya düşünsel yetenek,³⁶¹ fiziksel, düşünsel ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor, zihin gücü ve yaşama gücü, sınırsız mutlak nitelik, siyasî, ekonomik, askerî vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet, devletler topluluğu, güçler dengesi, bir ulus, bir ordu, ekonomik, endüstriyel ve askerî potansiyel, İnsan gücü gibi anlamlarda kullanılmaktadır.³⁶²

Bertrand Russell’a göre güç, sosyal bilimlerin temel kavramlarından. Örgüt ve yönetim alanında ilgi çekmiş bir kavram olan güç, Rajan ve Krishnan tarafından, yönetsel fonksiyonların düğüm noktası ve iki kişi ilişkisindeki bir asimetrinin

³⁵⁹ A’raf Suresi, 7/38, Şuara Suresi, 26/167

³⁶⁰ Zuhuruf Suresi, 43/31.

³⁶¹ Artun Altıparmak, 1/343.

³⁶² <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/guc-ne-demek-guc-tdk-sozluk-anlami>. Erişim tarihi, 12. 05. 2021

bildirgesi olarak tanımlanmaktadır.³⁶³ İlişkisel bir kavram olan güç, örgütsel yaşamın önemli bir alanı olarak, astlarla yöneticiler arasındaki ilişkinin görünen en önemli yüzüdür. Daha geniş bir tanımlamayla güç, otorite, merkeziyetçilik, karar alma hakları, kararlara katılma, etkileme politikalarını da kapsayan bir kavramdır. Bu nedenle güç, farklı şekillerde ortaya çıkabilen ve her durum için ayrı bir tanımlama yapılması gereken geniş ve sosyal içeriği ifade etmektedir.

Örgüt literatüründe güç kavramı genellikle liderlerin kullandıkları güç kaynakları çerçevesinde ele alınmaktadır. Örgütsel yapılanmada sıklıkla atıfta bulunulan French ve Raven modeline göre temelde beş güç kaynağından söz edilir. Yasal güç (legitimate power), ödüllendirme gücü (reward power), zorlayıcı güç (coercive power), uzmanlık gücü (expert power) ve karizmatik güç (referent power) boyutlarından oluşan bu tipoloji, örgüt çalışmalarında sosyal güç ile ilgili öncü çalışma olarak kabul edilmektedir. Raven bu güç kaynaklarına ek olarak, 1965 yılında altıncı bir güç kaynağını bilgiye dayalı güç (informational) maddesini eklemiştir. Daha sonra güç ile ilgili araştırmalar, Raven'in diğer araştırmacılarla yaptığı çalışmalar sonucu geliştirdiği Kişilerarası Güç Envanteri modeli ekseninde yoğunlaşmıştır.³⁶⁴ Güç zehirlenmesi nedir? güç zehirlenmesine kimler yakalanır ve bu kişiler ne yaparlar? Güç zehirlenmesinin bilimsel adı "Hubris Sendromu" olup diğer adı da "Kibir Sendromu" dur. Genelde politikacılarda görülen bu rahatsızlık "Tanrısal Ego" olarak da adlandırılıyor.³⁶⁵

İlk kez 2009 yılında İngiliz psikiyatristler David Owen ve Jonathan Davidson'un, Amerika başkanlarından George W. Bush ve İngiliz başbakanlarından Tony Blair'i gözlemlerinin neticesinde dile getirilen bu sendrom; 2010' yılında, tıp dünyasının önemli dergilerinden biri olan, Brain'de yayınlanan bir makalede anlatılmıştır. Bu iki uzmana göre olay bir tür güç zehirlenmesidir. Diktatör eğilimli liderlerin de Hubris Sendromu'na özel bir yatkınlıkları vardır. Demokratik ülkelerde üst üste kazanılan seçim zaferleri de liderlerin Hubris Sendromu hastalığına

³⁶³ Asena Altın Gülova, Hilmiye Türesin Tetik, Deniz Dirik, "Güç Zehirlenmesine Kavramsal bir Bakış", Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, İİBF. Yayınları. <https://www.researchgate.net/publication/325314606>, Erişim tarihi, 16. 04. 2019.

³⁶⁴ Gülova vd., s. 6.

³⁶⁵ Gülova vd., s.7.

yakalanma olasılığını artırdığı dile getirilmektedir.³⁶⁶ Hubris Sendromu denilen bu kavram, ihaneti tetikleme yönü ile oldukça önemli bir kavramdır. Hubris sendromuna yakalanan kişilerin genelde yaşadığı topluma ve tüm insanlığa ihanet ettiklerini söylemek mümkündür. Bu sendroma yakalanan kişilerdeki bazı özellikleri yazarak konuyu daha anlaşılır hale getirmek gerekir.

Örgütsel bağları güçlü, kitleleri harekete geçirme gücü yüksek, özgüveni yüksek, hitabet yeteneği güçlü, kendisini takipçilerinin yegâne temsilcisi sayan, olağan dışı koşullarda, ortaya çıkan, narsist, (kendini beğenmiş) histriyonik, (duygusal) anti sosyal, kendisi dışındakileri hor görür, vs. Bu sayılan özelliklerden bir kısmı toplumun yararına olabilir lakin bu özelliklerin bireydeki varlığı ölçüsünü aşınca, bireyin hem kendisine hem de çevresine zarar verebileceği ileri sürülmektedir.

Yaptıklarının hesabını sıradan bir mahkemeye değil de kendisini ancak tarih ve Tanrı yargılayabileceğine inanması ve verdiği zararları örtmek için sürekli dini ve etik değerleri kullanıyor olmaları, Hubris sendromunun tezimizi en çok ilgilendirdiği yönüdür.

Büyüklik taslama, kibir anlamlarına da gelen Hubris sendromuna, Kur'an çerçevesinden bakacak olursak, ilk güç zehirlenmesine şeytanın yakalandığını³⁶⁷ daha sonra Kabil'in yakalandığını ve kardeşi Habil'i katlettiğini söyleyebiliriz.³⁶⁸ Daha sonra tarihi sırası ile, Nuh kavminin önde gelenleri,³⁶⁹ genelde tüm inkarcıların inananlara; sefih, (akılsız)³⁷⁰ erzel, (alçak)³⁷¹ şirzimet, (değersiz)³⁷² eşrar, (kötü şerli)³⁷³ Taireh, (uğursuz)³⁷⁴ diyerek ihanet ettiler. Elbette ki, yukarıda saydıklarımız güç zehirlenmesine birer örnektir. Ama Kur'an'ın haber verdiğine göre, asıl güç

³⁶⁶ Gülova vd., s.7.

³⁶⁷ Bakara Suresi, 2/34; Araf Suresi, 7/12-13.

³⁶⁸ Maide Suresi, 5/ (27-30)

³⁶⁹ Hud Suresi, 11/27, Şuara Suresi, 26/11.

³⁷⁰ Bakara Suresi, 2/13

³⁷¹ Hud Suresi, 11/27, Şuara Suresi, 26/111.

³⁷² Şuara Suresi, 26/54.

³⁷³ Sâd Suresi, 38/62.

³⁷⁴ A'raf Suresi, 7/131; Neml Suresi, 27/47; Yasin Suresi, 36/ 18-19.

zehirlenmesini, Firavun, Karun ve Nemrut yaşamışlardır. Firavun Kur'an'ın bildirdiğine göre, ısrarla kendisinin tanrı olduğunu iddia etmiştir.

“Firavun: şüphesiz benden başkasını tanrı edinirsen, seni zindanlıklardan ederim dedi” (Şuara suresi, 26/29) “Firavun, kavmine seslenerek şöyle dedi; Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hala görmüyor musunuz?” (Zuhruf suresi, 43/51) “Derhal adamlarını topladı ve onlara şöyle seslendi; “Ben sizin En yüce Rabbinizim dedi.” Allah'ta onu Dünya ve Ahiret azabı ile cezalandırdı.”³⁷⁵

Kur'an'ın haber verdiği bir başka güç zehirlenmesi yaşayan Karun'u Kasas suresi şöyle dile getiriyor: “Şüphesiz Karun, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: "Böbürlenme! Çünkü Allah, böbürlenip şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez. Karun, "Bunlar bana bendeki bilgi ve beceriden dolayı verilmiştir" dedi. O, Allah'ın kendinden önceki nesillerden, ondan daha kuvvetli ve daha çok mal biriktirmiş kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Suçlulukları kesinleşmiş olanlara günahları konusunda soru sorulmaz (Çünkü Allah hepsini bilir. Kârûn, zineti ve görkemi içerisinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, "Keşke Kârûn'a verilen (servet) gibi bizim de (servetimiz) olsaydı dediler.” (Kasas suresi, 28/ (76-79)³⁷⁶ Bu ayetler serisinden anlıyoruz ki; Karunun bu zenginliğine kıskanan şöhret düşkünleri, güçlüünün yanında yer almak istemişlerdir. Kuranın haber verdiği başka güç zehirlenmesi yaşayanlarda vardır.

“Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabhim diriltir ve

³⁷⁵ Naziat Suresi, 79/ 24-25.

³⁷⁶ **Kur'an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir**, C. 4, s. 245-247. Karun Hz. Musa'nın amca zadesi ve Zamanla Hz. Musa'ya iman etmiş ve daha sonra kıskançlık ve mal tutkusu yüzünden, Musaya karşı çıkmıştır. Firavunun adamı olarak İsrail Oğullarının içine sızdı ve münafıklık yaptı. Oysa İsrailoğullarının içerisinde dini malûmat sahibi en iyi olandı. Fakat güçlü hazineleri onu şımarttı ve Musa ve inananlara ihanet etti.

öldürür." demiş; o da "ben de diriltir ve öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez."³⁷⁷

Kehf suresi, 18/ (32-44) İlgili kıssada, iki arkadaşın konuşmaları anlatılarak, kendisine büyük lütufta bulunulan servet sahibi, arkadaşını hakir görerek küçümsüyor ve sözleri ile onu küçük düşürüyor. Bu şımarıklık hali onu, Allah'ı ve Ahireti inkara kadar varırıyor.

Tevbe suresi, 9/25. ayette, inananlar uyarılarak güç zehirlenmesi yaşamamaları istenmektedir. "Ant olsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisin geriye dönüp kaçmıştınız."³⁷⁸ Oysa bu durum ancak inanç bozukluğu yaşayanların özelliğidir. "Hani Şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de "Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur. Ben de sizin yardımcınızım dedi. Fakat iki ordu karşılaştınca, ben sizden uzağım dedi. Ben sizin göremediklerinizi (Melekleri) görüyorum, ben Allahtan korkuyorum. Allah'ın azabı şiddetlidir dedi."³⁷⁹

Bu ayetin hemen öncesinde Müslümanlar uyarılarak, sakın güç zehirlenmesi yaşayıp insanlara caka satmayın uyarısı gelmektedir. Ayrıca Maide suresi 8. ayette de "Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun. Adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kininiz. Sizi adaletsizliğe sevk etmesin."³⁸⁰ Buyurulmaktadır.

³⁷⁷ M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. 2, İstanbul, Zehraveyn Yayınları, Azim Dağıtım, 2015, s. 195. İlgili kıssada, Hz. İbrahim putları kırdığı zaman, Nemrut onu zindana attı. Bir süre sonra onu çıkarıp sen kime davet ediyorsun? dedi. Hz. Musa da ayette görüldüğü gibi, yaşatan ve öldüren, bir olan Allah'a, deyince o da ben de yaratır ve öldürürüm diyerek iki adam getirtmiş birini idam edip diğerini salıvermiş işte bende dilediğimi yaşatıyor ve dilediğimi öldürüyorum deyince, İbrahim Peygamberde benim rabbim güneşi doğudan doğduruyor hadi sen de onu batıdan doğdur deyince, kafir apışıp kalmıştır. Bu kıssada da güç ve saltanat kişiyi inkara ve zulme sevkettiği görülmektedir.

³⁷⁸ Hamdi Yazır, C. 4/ s. 329-332. Tevbe Suresinin haber verdiği bu örnekte, Müslümanlar Mekke'nin Fethinden sonra, 12 bin kişilik bir ordu ile, Taifteki Havazin ve Sakif kabileleri üzerine yürüdüler. İçlerinden bazıları, "bu ordu artık yenilmez." Konuşarak büyüklük gösterdiler. Lakin Huneyn vadisinde kendilerinden daha az bir topluluğu mağlup oldular. Demek ki çoklukla övünmek, güç zehirlenmesi yaşamak, bir mü'mine asla yakışmamaktadır.

³⁷⁹ Enfal Suresi, 8/48.

³⁸⁰ Maide Suresi, 5/8

Kurandaki örnekler bunlar olmakla birlikte tarihi süreçte, güç zehirlenmesine tutulup kendisine ve yaşadığı topluma ihanet eden nice hainler çıkmıştır. Bizim tezimiz din eğitimi eksenli Kur'an merkezli olduğundan, Kur'an'daki örnekler birinci derecede ilgi alanımızdır. İslam tarihine bakınca, Haricî hareketleri, Kerbela olayı, Haşhaşiler ve en son Fetö ve Daeş olayları, dini ve dini duyguları kullanarak güç devşirenlerin yaptığı ihanetlerdir.

Oysa yüce İslam dini kişilere büyüdükçe tevazu sahibi olmayı emretmektedir. Bunun en çarpıcı örneğini, Yukarıda da belirttiğimiz Kehf suresindeki iki bahçe sahibi kıssasında görmekteyiz. İlgili kıssada tevazu sahibi arkadaş, hubris sendromuna tutulmuş arkadaşına, keşke bağına girdiğinde nimete nankörlük etmeseydin. Keşke rabbini inkâr etmeseydin. Keşke tüm bu nimetleri sana verene şükretseydin ve “maşallah” deseydin anlamında sözler söyleyerek onu uyarmaktadır.³⁸¹

2.1.8. Hırs ve Tamah

İnsanoğlunun gücü sınırlı fakat arzu ve istekleri sınırsızdır. Gerek dini alanda gerekse sosyal hayatta en üst seviyeleri yaşamak ister. Bunun için çaba üstüne çaba sarfeder. Lakin gerek ömür gerekse imkanlar sınırlıdır. Konu ile ilgili çok çarpıcı bir ayet ile bu bölüme giriş yapmak yerinde olacaktır. “Allah sizin tövbenizi kabul etmek ister. Kötü arzularının esiri olanlar ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler. Oysa Allah sizden yükünüzü hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”³⁸² Buradaki zayıf yaratılmadan kasıt fiziki sınırlılıktır. Ruhen ve şeklen insanoğlunun mükemmel yaratılmış olduğunu gerek Tin suresinden gerek Isra suresi 70. ayetten bilmekteyiz. Buradaki ayette insanoğlunun yer yüzünde insan gibi yaşaması gereği üzerinde durulmaktadır. İnsanlardan en üst düzeyde dayanıklı ve metanetli yaratılmış olanlar şüphesiz peygamberlerdir. Onları gündeme getiren Allah, “Ant olsun senden önce de peygamberler gönderdik. Ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin mucize getirme imkânı yoktur. Her müddetin yazıldığı bir kitap vardır.” (Rad suresi, 13/38) Peygamberlerin de ününün sınırlı olduğunu açıklayan

³⁸¹ Kehf Suresi, 18/ 35-40.

³⁸² Nisa Suresi, 4/ (27-28).

Allah bu durumu sıklıkla gündeme getirilerek,³⁸³ insanların yeryüzünde fitratına uygun iş yapması önerilmektedir.³⁸⁴ İlgili ayetlere bakıldığında görülecek ki, peygamberlerin, yemesi, içmesi, temel ihtiyaçları için çarşıda pazarda dolaşma gereği, iş yapma ihtiyacı, alışveriş yapma ihtiyacı, cinsellik durumu, evlenme ve şehvevi duyguları gündeme getirilmektedir.³⁸⁵ Bir başka ayette Hz. Muhammed'e hitaben, "Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yerin içine girebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getirebilesin." diyerek, bunların mümkün olmayacağını peygamber dahi olsa Allah'ın yarattığı fitrat ve gücün ötesine geçemeyeceğini bildirmektedir.

İşte tüm bu verilerden elde ettiğimiz sonuçlara çerçevesinde diyebiliriz ki, gücü sınırlı ama istekleri sınırsız insanoğlu, arzu ve isteklerinin esiri olup heva ve heveslerinin arkasına takılmakta, sosyal hayatta yaşadığı topluma ihanet etmekte, manevi açlığını doyumak için de nefsinin tanrı edinerek ihanet etmektedir. Bununla ilgili Kur'an'da çok çarpıcı örnek şahsiyetler vardır. Firavun,³⁸⁶ Karun,³⁸⁷ Nemrut,³⁸⁸ Belam bin Barura.³⁸⁹ Bu isimler meşhur olmuşlardır. Bunların dışında Kur'an'ın çizdiği genel ilke de vardır.

"Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen ona koruyucu olabilir misin?" (Furkan suresi, 25/43) "Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hala ibret almayacak mısınız?" Bu iki ayette de görüldüğü gibi arzularının esiri olmuş kimseler her daim toplum için çok tehlikelidir. Ve her an ihanet etmeleri muhtemeldir. Hamdi Yazır tefsirinde her iki ayetlerin yorumunda özetle şöyle demektedir: Böyle kimselerde hiç hak severlik yok sadece bir bencillik vardır. İsteklerinde gerçek bir faydadan ziyade, canının istediği kuruntular vardır. Bunlar

³⁸³ Hud Suresi, 11/31; İsra Suresi, 17/ (90-93); Furkan Suresi, 24/8, 20.

³⁸⁴ İsra Suresi, 17/84.

³⁸⁵ Furkan Suresi, 25/7,8,20.

³⁸⁶ Şuara Suresi, 26/29, Naziat Suresi, 79/ 24-25.

³⁸⁷ Kasas Suresi, 28/76, 78.

³⁸⁸ Bakara Suresi, 2/258.

³⁸⁹ A'raf Suresi, 7/ 175-177.

delil, tanık, hak ve hukuk tanımazlar. Arzu ve istekleri, kendi felaketlerinin sebebi olsa da zevk ve tutkularını hakkın ve hakikatin önünde tutarlar. Dini de sadece insanın soyut duygularının tezahürü zanneder hakkın hoşnutluğunu düşünmezler. Bu tip insanların, hayvandan dahi alçak olduğu tezi ile, Hamdi Yazır, çünkü Hayvanlar bile kendilerine zarar veren şeylerden uzak durur faydalı olana yönelirler diyerek, hayvanların bile kendisine yemek verenlere karşı nankör davranmadığından bahisle, nefsinin tanrı edinip arzu ve isteklerinin peşinden koşanları nankör olarak nitelendirmekte,³⁹⁰ Casiye suresi 23. ayette de şu tespitlerde bulunmaktadır. Heva ve hevesini tanrı edinenlerin gözü kör kulağı sağır kalbi duygusuzdur. O kimse bilgin de olsa hakkı duymaz. Nitekim filozofların ve birçok din bilgininin de sonu böyle olmuştur.³⁹¹ İlgili bu iki ayette de görüldüğü üzere doyumsuzluk nankörlüğü nankörlük de ihaneti tetiklemektedir.

2.1.9. Haset

Hem mastar hem de isim olarak kullanılan bu kavram, başkasında olanların, kendisinde de olmasını aşırı derecede istemesi veya başkasında olanların yok olmasını istemesi, birinin bir şeyini kıskanmak çekememek, kapalı olmak, net olmamak anlamında kullanılmaktadır.³⁹² Sadece bu vasıflara bakınca hasedin ihaneti tetiklediği en önemli etkenlerden biri olduğu açıkça görülecektir. Başkasının sahip bulunduğu maddi ve manevi imkânların yok olmasını istemek, dilimizde kıskançlık kelimesi ile ifade edilmektedir.

Rağıb el Isfahani, kişinin bu niyetini eyleme dönüştürmesi ve gayretini de haset kapsamında değerlendirmektedir.³⁹³ Ancak ilk ahlak alimlerinden Haris el- Muhâsibî ve Gazali başta olmak üzere İslam ahlakçılarının çoğu hasedi bir duygu ve temenni olarak kabul etmiş, fiili teşebbüsleri, hasedin sonucu kabul etmişlerdir.³⁹⁴

³⁹⁰ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. 6, s. 78-79.

³⁹¹ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. 7, s. 98-99.

³⁹² Serdar Mutçalı, s.168.

³⁹³ Rağıb el-Isfehânî, **El Müfredat**, S. 348,349.

³⁹⁴ Mustafa Çağrı, "Haset", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, 1997, s. 378.

Kur'an'da, çeşitli isim ve fiil kalıplarında dört ayette hasetten bahsedilmektedir. Nisa suresi, 4/54. ayetinde Ehli kitabın Müslümanlara verilen nimetlere hasedini, Bakara suresi, 2/109. ayette yine Ehli kitabın Hz. Muhammed'in Peygamberliğini ve ona vahiy edilen Kur'an kıskanmalarını ve onların bağışlanması gerektiğini Fetih suresi, 48/15. ayette ise Hudeybiye'den döndükten sonra Hayber'in fethi sonrası ganimetleri sadece Hudeybiye'de bulunanlar arasında taksim etmesi sonrası diğer Müslümanların haset etmesi gündeme getirilmekte ve her durumda bu kötü alışkanlıktan vazgeçilmesi gereği istenmektedir. Oysa, Müslümanların birbirlerini kıskanmaları, çekememeleri, her birinin diğerinin malıma, mülküne, makamına, mevkiine göz koyması öncelikli olarak kardeşlik hukukuna aykırıdır. Ayrıca ilahî takdire de asla uygun değildir. Bir ayet de Allah Teâlâ, "Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayan) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından payları, kadınların da kazandıklarından payları vardır. Allah'tan lütfunu isteyin. Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir."³⁹⁵

Aşırı derecede kıskanma, öfke ile bakma, Müslümanların yenilgisini arzulama vs. hepsi haset anlamındadır. Genel itibariyle nimetin hak sahibinden yok olmasını temenni etmek anlamındaki haset hakkında, Felak suresi özelinde şunları söylemek mümkündür.

Haset, başkasının elde ettiği nimetleri çekemeyip ona göz diken onun mutlaka yok olmasını istemektir. "Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden" ifadesinden yola çıkarak bazı âlimler, haset sahibi bu kötü huyu kendinde saklar eyleme dönüştürmezse belki de nefsi ile olan bu mücadelesinden dolayı sevap bile kazanacağını dile getirmişlerdir.³⁹⁶ Haset ettiği zaman ibaresi, eyleme dönüşmeyen hasetler ancak kişinin kendisini içten içe tüketmesi anlamındadır. Ancak eyleme dönüşmesi halinde haset ettiğine zarar verir. Ona tuzaklar kurar, onun elindeki imkânlarının yok olması için değişik eylemlerde bulunur ve bu şekilde ihanet etmiş olur. Bir başka ifade ile denilmiştir ki: haset galeyan edip de haset ettiğine karşı göz değme denilen durum ve afet de çoğunlukla o anda olur. Onun için haset ile göz değme birbirinden ayrılmaz

³⁹⁵ Nisa Suresi, 4/32.

³⁹⁶ Yazar, C. 10, s. 187.

ikili gibi düşünülür.³⁹⁷ Bu görüşten hareketle Hamdi Yazır, hasetçinin bu en kötü anında fırlattığı bakışlar, nice habersiz muhatapları yıldırım gibi çarpar. Onun o hain bakışları yılanın bakışı gibidir. Onun için bu şerli insanların şerrinden Allah'a sığınılması istenmektedir.³⁹⁸

Kanaatimize göre, “Allah, gözlerin hain bakışlarını ve kalplerde gizleneni bilendir.”³⁹⁹ ayeti tam da bu anlamdadır. Bu kötü huyun bir Müslümanda olması düşünülmese de olması muhtemeldir. İslam ahlâkçıları, özellikle Gazali den itibaren haset durumunu, düşmanlık, hor görme, kibir, böbürlenme, yarar çatışması, makam tutkusu ve kötü kalplilik gibi psikolojik ve sosyolojik sebeplerden kaynaklanan bir hastalık kabul ederek, bilgi ve amel ile terbiye edilebileceğini öngörmüşlerdir.⁴⁰⁰

Sadece son paragraftaki hasetçinin özelliklerine bakacak olsak dahi haset, bir ihanet sebebidir. Hz. Peygamber de birçok hadislerinde hasedi yasaklamışlardır. İlgili hadislerden birkaç tanesini burada verelim. “Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızdırtmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. O'nu yardımsız bırakamaz. O'nu hakir göremez. Bir Müslümana din kardeşini hakir görmesi ona günah olarak yeter. Her Müslümanın malı, kanı ve ırzı başka Müslümana haramdır.”⁴⁰¹ Şüphesiz, ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi, haset de iyilikleri yer bitirir.”⁴⁰² “Birbirinize kin tutmayınız. Haset etmeyiniz. Sırt dönmeyiniz ve ilginizi kesmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz. Bir Müslümanın din kardeşini üç günden fazla terk etmesi helal değildir.”⁴⁰³

Bununla birlikte, başkasında olanı arzulama anlamında olan gıpta da ise, onda olan güzel şeylerin kendisinde de olmasını isteyip kendisinin de başkalarına faydalı olması anlamındadır. Bir Hadis'i şerifte, “Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir. Biri,

³⁹⁷ Yazır, C. 10, s. 187.

³⁹⁸ Yazır, C. 10, s. 187.

³⁹⁹ Mü'min Suresi, 40/19.

⁴⁰⁰ **İnanç- İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 2, s. 700.

⁴⁰¹ İmam Nevevî, 2/200.

⁴⁰² Ebu Davud, Edeb, 44; İbni Mace Zühed, 22.

⁴⁰³ İmam Nevevî, 6/558.

Allah'ın kendisine verdiği Kur'an ile gece gündüz meşgul olan kimse, diğeri de Allah'ın verdiği malı gece gündüz harcayan kimse.”⁴⁰⁴İlgili hadis tüm kaynaklarda haset kavramı ile ifade edilmiş fakat gıpta olarak literatürlerde yerini almıştır. Kur'an'ın genel eğitim metotlarına bakacak olursak, Allah haset etmeyi yasaklamış, iyi işlerde yarışmayı emretmiş olduğunu görürüz. İlgili ayetlerden birisi şöyledir. “İyilik ve sakınma üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan sakının. Çünkü Allah'ın cezası çetindir.”⁴⁰⁵ Ayrıca, Bakara suresi, 2/148'de hayırlı işlerde yarışmayı, Mu'minun suresi, 23/61. ayette müminlerin hayırlı işlerde koştuğunu ve yarıştığını haber vermiştir. Bir başka ayette de kadın ve erkeklerin her birinin kendilerine verilenle yetinmesi gerektiğini ve bir başkasında olanı haset ile haset ile arzulamaması gerektiğini buyurmuştur. “Allah'ın, sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin. Erkeklerinde kazandıklarından nasipleri var, kadınlarında kazandıklarından nasipleri vardır. Allah'tan lütfunu isteyin. Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”⁴⁰⁶ Kur'an ve hadisler, haset'i yasaklamakta, gıpta etmeyi tavsiye etmektedir.

Peki din eğitimi ile haset gibi kötü ahlak tedavi edilebilir mi? Kaynaklarda haset ilim ve amel ile tedavi edilebileceği veya en azından hafifletilebileceği dile getirilmiştir. Eski birikimlere ilaveler yaparak ele alan İmam Gazzali, İhya'u Ulumi'd-din adlı eserinde konuyu özel bir bölümde ele almış ve hasedi fiilin değil kalbin bir hastalığı⁴⁰⁷ olarak dile getirmiştir. Bu hastalığın tamamen giderilmesi mümkün olmamakla beraber ilim öğretmek hal bilgi sahibi edilmesi ve amel ile de kalbin yatışmasına yardımcı olarak hasedi kısmen engellenebilir olduğunu dile getirmektedir. Bunun sebeplerinin en belirgin iki sebebinin dünya malına aşırı tamah ve başkaları karşısında kendini yeterli görmemek olarak anlatmaktadır Gazzali.⁴⁰⁸ Bu kötü huyu bertaraf edebilmek için eğitimcilerin, dünyanın geçici bir menfaat olduğu bilgisini verme ve hasetçileri düştüğü alçaklık kompleksinden çıkarmanın yollarını öğretmek bu hastalığı kısmen zayıflatmak mümkündür. Ayrıca kamu haklarından eşit fırsatla

⁴⁰⁴ İmam Nevevî, 3/424.

⁴⁰⁵ Maide Suresi, 5/2.

⁴⁰⁶ Nisa Suresi, 4/32.

⁴⁰⁷ Ali İmran Suresi, 3/120, Nisa Suresi, 4/89, Haşr Suresi, 59/9.

⁴⁰⁸ Mustafa Çağrı, “Haset”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 16, s. 379.

yararalandırmalar da haseti tedavi etme yollarından görülmesi mümkündür. Hasetçinin şerrinden kurtulabilmenin yolları ile ilgili İbn’i Kayyım El- Cezviyye’nin açıklamaları şöyledir:

- Hasetçinin şerrinden Allah’a sığınmak⁴⁰⁹
- Takvaya yönelmek, Allah’ın emir ve yasakların yerine getirmeye çalışmak⁴¹⁰
- Hasetçiye karşı, onunla cebelleşmekten kaçınmak ve ceza vermede aşırı gitmemek⁴¹¹
- Allah’a tevekkül etmek⁴¹²
- Düşüncesinde hasetçiye yer vermemek, ihlas ile Allah’a yönelmek⁴¹³
- Hasetçinin hasedini bir musibet kabul edip, hasede sebep olan günahlardan sakınmak⁴¹⁴
- Mümkün olduğu kadar onlara ikramda bulunmak, kalplerindeki kötülük ateşini söndürmek için onlara iyiliklerde bulunmak.⁴¹⁵

2.1.10. Kötü Ahlâk

Ahlâk Arapçada seciye, tabiat, huy gibi anlamlara gelen, “hulk veya huluk” kelimesinin çoğuludur. Başta Kur’an ve hadisler olmak üzere İslamî kaynaklarda hulk ve ahlak kavramları genellikle iyi ve kötü huyları, fazilet ve rezaletleri ifade etmek için kullanılır. İyi huyları ve faziletli davranışları ifade etmek için, “hüsnü’l huluk, mehasinü’l- ahlâk, mekarimü’l ahlâk, el- ahlâku’l hasene ve el- ahlâku’l hamide, kötü huylar ve fena hareketler ise, sîü’l huluk, el- ahlâku’z- zemime ve el- ahlâku’s-seyyie gibi kavramlarla ifade edilmiştir.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ Ğafir Suresi, 40/56; Felak Suresi, 113/ (1-5).

⁴¹⁰ Ali İmran Suresi, 3/120.

⁴¹¹ Hac Suresi, 22/60.

⁴¹² Talak Suresi, 65/3.

⁴¹³ Yusuf Suresi, 12/24; Sâd Suresi, 38/82-83.

⁴¹⁴ Ali İmran, 3/165.

⁴¹⁵ Kasas Suresi, 28/54; Fussilet Suresi, 41/34-36.

⁴¹⁶ Mustafa Çağrı, “Ahlâk”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, 1989, s. 1.

Câhiliye döneminin bütün ahlâkî faziletlerinin arkasında kişinin veya kabilenin gururunu (fâhr), şeref (mecd), öfke (gazap), kavmiyet (hamiyye) duygularını tatmin etme, asâlet, cömertlik ve yiğitlikle şöhrat kazanma, saygı görme, insanlarda hem korku hem de hayranlık duygusu uyandırma arzusu yatmaktaydı. Esasen bu dönemin, fert ve kabile gururu, kibir ve serkeşlik nitelikleri dolayısıyla “câhiliye” diye anıldığı, Amr b. Külsûm’ün Mu‘allağa’sından açıkça anlaşılmaktadır (Zevzenî, s. 178)⁴¹⁷

Kur’an ve Sünnet, Arapların asabiyet çerçevesinde oluşturduğu bu taassubu reddederek, şerefin tamamen Allah’ta, Peygamberde ve inananlarda olduğu tezini ortaya koydu.⁴¹⁸ Elbette ki bütün insanlar şerefli dir⁴¹⁹ ve en güzel şekilde yaratılmışlardır.⁴²⁰ Lakin kendisini çamurdan sonra bir damla sudan sonra aşıl anmış yumurtadan yaratan⁴²¹ sonra ona ruhundan ruh üfleyen⁴²² Allah’ı inkâr edince, alçakların alçağına,⁴²³ hayvana ve hatta hayvandan da aşağılara indiğini bilmekteyiz.⁴²⁴ Kendisini yaratanı tanımayıp onu inkar eden, ona nankörlük edene Allah, “kahrolası insan ne de nankördür.”⁴²⁵ “Ey insan! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan ve seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol olan rabbine karşı seni aldatan nedir?”⁴²⁶ Ayrıca İnşikak suresi, 84/6. ayette de insanoğlunun rabbinin büyük lütfuna karşın, rabbine karşı çaba üstüne çaba harcadığı dile getirilerek, insan oğlunun nankörlüğüne ve ahlaksızlığına dikkat çekmekte ve haddini bilmesi istenmektedir. Ayrıca Kuran asabiyet uğruna taassubu ve cahilliği reddederek üstünlüğün ancak takvada olduğunu,⁴²⁷ İslam nimeti sayesinde kardeş olduklarını ve bu kardeşliğe devam edilmesi gerektiğini öngörmektedir.⁴²⁸

⁴¹⁷ Çağrı cı, “Ahlâk”, s. 1.

⁴¹⁸ Fatır Suresi, 35/10; Münafıkûn Suresi, 63/8.

⁴¹⁹ İsra Suresi, 17/70.

⁴²⁰ Tin Suresi, 95/4.

⁴²¹ Hac Suresi, 22/5.

⁴²² Hicr Suresi, 15/29.

⁴²³ Tin Suresi, 95/5.

⁴²⁴ A’raf Suresi, 7/179.

⁴²⁵ Abese Suresi, 80/17.

⁴²⁶ İnfitar Suresi, 82/ 6-8.

⁴²⁷ Hucurar Suresi, 49/13.

⁴²⁸ Ali İmran Suresi, 3/103.

İslâm ahlâkının asıl kaynağı Kur'an ve onun ışığında oluşan sünnettir. Nitekim Hz. Âişe bir soru münasebetiyle Hz. Peygamber'in ahlâkının Kur'an ahlâkı olduğunu belirtmiştir.⁴²⁹ Bu sebeple İslâm ahlâk düşüncesi Kur'an ve Sünnet ile başlar. Bu iki kaynak dinî ve dünyevî hayatın genel çerçevesini çizmiş, amelî kurallarını belirlemiş, böylece daha sonra fıkıhçı ve hadisçiler, kelamcılar, mutasavvıflar, hatta filozoflar tarafından geliştirilecek olan ahlâk anlayışlarının temelini oluşturmuştur.⁴³⁰

Kur'ân-ı Kerîm'de ahlâk kelimesi yer almamakla birlikte, biri "âdet ve gelenek", diğeri de "ahlâk" manasında olmak üzere iki yerde (eş-Şuarâ 26/137; el-Kalem, 68/4) ahlâkın tekili olan huluk kelimesi geçmektedir. Ayrıca pek çok ayette yer alan amel teriminin alanı ahlâkî davranışları da içine alacak şekilde geniş tutulmuştur. Bunun yanında bir (birr), takvâ, hidayet, sırât-ı müstakım, sıdk, amel-i sâlih, hayır, mâruf, ihsan, hasene ve istikamet gibi iyi ahlâklılık; ism, dalâl, fahşâ, münker, bağy, seyyie, hevâ, israf, fisk, fücûr, hatîe, zulüm gibi kötü ahlâklılık ile aynı veya yakın anlam ifade eden birçok terim vardır. Hadislerde ise bu terimler yanında ahlâk ve hulk kelimeleri de kullanılmıştır.⁴³¹

Görüldüğü gibi Kur'an ve hadislerde geçen ve kötü ahlakı çağrıştıran bu kavramlar daha önce de tespit ettiğimiz gibi, ihanete götüren yegâne sebeplerdir. Tarih boyunca, bu kötü alışkanlıkları huy edinenler, dine, Allah'a, Peygamberlere, topluma veya kutsallara ihanet edegelmiştir. Kur'an'ın deyimi ile bu huyu sanki babadan oğula bir miras olarak devretmişlerdir. "İşte böyle, onlardan öce de kendilerine gönderilen Peygamberlere, ancak ya büyücü ya deli dediler. Bu durumu birbirine vasiyet mi edegdiler. Yoksa azgınlıklarından mı böyle yapıyorlar."⁴³²

Kur'an ve hadislerden bildiğimiz ve ihaneti tetikleyen bazı kötü huyları şöyle sıralayabiliriz: Allah'ın indirdiğini ve Peygamberin açıklamalarını yeterli bulmamak ve kendi görüşlerine göre dine eklemeler yapmak veya eksiltmeye çalışmak. Haram lokma yemek, yalana kulak vermek, faiz yemek, nefsinin esiri olmak, durmadan yemin etmek, azgınlık etmek, hakkı olan ile yetinmemek, haklara tecavüz etmek, durmadan

⁴²⁹ Müslim, Müsâfirîn, 139.

⁴³⁰ Çağrııcı, "Ahlâk", s. 2.

⁴³¹ Çağrııcı, "Ahlâk", s. 2.

⁴³² Zariyat Suresi, 51/52,53.

kusur aramak, kendi kusurlarını görmemek, iftira etmek, kötü zanda bulunmak, kendini beğenmek ve böbürlenmek ve kendini yeterli görmek. İnsanlara caka satmak, yetimin malını yemek, kamunun malına göz dikmek, ehil olmadığı işlere talip olmak veya başkaları tarafından o makama getirilmek. Zinaya düşkün olmak. Hırs ve tamah yapmak, vd.

O halde din eğitimcisi bu durumu göz ardı etmemelidir. Kuşaklar arası iletişimde eskiden kalan güzel örf ve adetleri gelenek ve görenekleri, canlı tutarken köhnemiş, taassuba bağlı İslam'ın ve milletin ruhuna uygun olmayan davranışları yok etmek için mümkün olan tüm mücadeleyi göstermelidir.

2.1.11. Nefsini Tanrı Edinmek

Kur'an'da toplam 28 ayette geçen bu kavram, başlıca ihanet sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanç kirliliğini meydana getiren sebeplerden birini Yüce Allah, Kur'an'da iki ayette dikkatimizi çekmektedir.

“Nefsinin arzusunu kendine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen “resulüm” ona koruyucu olabilir misin?” “Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir, hala ibret almayacak mısınız?”⁴³³

Bu ayetin yorumunda Bayraklı, “Arzusunu tanrı edineni gördün mü?” tercümesinin yanlış olduğunu söyleyerek doğru tercümenin, “Tanrısını hevası durumuna düşürdü, inandıkları Allah'ı kendi arzularına göre şekillendirdiler, maddeleştirdiler, hiçbir şeye karışmayan, cansız varlıkların özelliklerine sahip bir varlık haline getirdiler.” olduğunu belirterek, devamında şunları söylemektedir:

“Müşrikler, inandıkları tanrıyı olduğu, olması gerektiği şekilde anlamadılar. Kendi nefislerine, arzularına ve hevalarına göre bir biçim verdiler. Hevalarının

⁴³³ Furkan 25/43; Casiye 45/23.

seviyesine indirdiler. Bu manadan hareket edersek materyalizme bir açılım getirmiş oluruz. Maddeyi ebedi ve ezeli görüp tanrılaştıranlar, tanrıyı madde seviyesine indirmiş ve ona istedikleri şekli vermiş oldular."⁴³⁴

Bütün bu anlatılanlar ışığında diyebiliriz ki, İnsanlar gerçek tanrıya; “sen şurada dur bana karışma benim tanrım hevamdır” diyerek, Enfal suresi 27. ayette dile getirilen Allah’a ihanet etme eylemini gerçekleştirmektedirler.

Böylece insan nefsinin hevasını tanrı edinerek hem nefis çevresini hem de gönül çevresini kirletmektedir. Bir bakıma bu insanlar nefislerini mabet, hevalarını da tanrı edinerek ona tapınmakta ve bu şekilde Allah’a ihanet etmektedirler. Mabetleri ile tanrıları kendi içlerinde olması sebebi ile de bu tiplerle mücadele vermek oldukça zordur. Din eğitimi ve eğitimcisi bu gözü doymayan insan grubu ile çok yoğun mücadele etmelidir. Bu mücadele şekillerini metotlar bölümünde ele alacağız. Son olarak hevanın ihaneti tetiklediğini anlatan ayetlerden bir tanesinin mealini burada diğerlerini de dipnotta vererek bu bölümü bitirelim.⁴³⁵ “Rızâsını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenlerle olmak için elinden gelen çabayı göster. Dünya hayatının çekiciliğine meylederek gözlerini onlardan çevirme! Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!” (Kehf suresi, 18/28) sadece bu ayet bile ihaneti tetikleyen tüm bileşenleri ortaya koymaktadır.

2.1.12. Cehalet

Cehl ve cehalet kelimeleri sözlükte, “bilmemek, tanımamak, haberi olmamak, ahmak, kaba ve sert davranışlı olmak, şiddetli olmak, saldırmak ve haklara tecavüz etmek anlamlarına gelmektedir.”⁴³⁶ Cehalet kavramı Kur’an da iki yerde⁴³⁷ bilmeme tanımama anlamında kullanılmaktadır. Bunun dışındaki yerlerde fert ve toplumların ilahi iradeye uymayan yanlış ve hatalı inanç, söz, fiil ve davranışları için kullanılan bir

⁴³⁴ Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri**, C. 17, İstanbul, Bayraklı Yayınları, 2007, s. 470-471.

⁴³⁵ Rum, 30/29; Kasas. 28/50; Sad, 38/26; Necm, 53/23; Naziat, 79/40-41.

⁴³⁶ Serdar Mutçalı, s. 137.

⁴³⁷ Bakara Suresi, 2/273; Hucurat Suresi, 49/6.

kavramdır.⁴³⁸ Kur'an'da şua anlamlarda kullanıldığını görmek mümkündür; şirk ve küfre dalmak,⁴³⁹ günah fiiller işlemek,⁴⁴⁰ zina etmek,⁴⁴¹ homoseksüellik yapmak,⁴⁴² alay etmek,⁴⁴³ sabredilecek yerde sızlanmak,⁴⁴⁴ fakirleri küçük görmek,⁴⁴⁵ emanetlere ihanet etmek,⁴⁴⁶ Allah hakkında kötü zanda bulunmak,⁴⁴⁷ Allah'ın hükümlerinden başka hükümlerle hükmetmek.⁴⁴⁸

Tüm bunlardan anlıyoruz ki, cehalet Kur'an'da bilgisizlikten ziyade, Allah'a ve insanlara karşı olumsuz tutum ve davranışları ifade etmek için kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere, Kur'an'a göre cehalet, insanın, eşyanın arka boyutlarını düşünememesi, Dini ritüelleri anlayamaması veya yerine getirememesi, şirk küfür, nifak, isyan ve zulme dalması, insanlara ve insan haklarına kaba ve çirkin davranmasına sebep olmakta ve sözlük anlamında da geçtiği üzere, yukarıda sayılan tüm mukaddes emanetlere ihanet etmesine⁴⁴⁹ sebep olmaktadır. Ayrıca cehaletin tanımı ve cahilin yaptıklarına bakınca adeta kalem suresinin ilk 10 ayetinde geçen özellikleri taşıdıkları karşımıza çıkmaktadır.

İnsanı kafir, müşrik ve münafık yapan cehalet, âsi, fasık ve zalim yapan cehalet, Allah'a ve dine karşı yapılan cehalet, insanlara ve diğer varlıklara yapılan cehalet, basit cehalet, bilgisizlik, mürekkep cehalet (yanlış inanç, hatalı söz, fiil ve davranışlarda bulunmak ve bunların farkına bile varamamak) şeklinde kısımlara ayrılmaktadır.⁴⁵⁰ Cehalet kavramını bir başka tasnifle şöyle izah edebiliriz:

⁴³⁸ Kavramlar sözlüğü, DİB Yayınları, s. 86.

⁴³⁹ A'raf Suresi, 7/138.

⁴⁴⁰ Nisa Suresi, 4/17.

⁴⁴¹ Yusuf Suresi, 12/33.

⁴⁴² Neml Suresi, 27/55.

⁴⁴³ Bakara Suresi, 2/67.

⁴⁴⁴ En'am Suresi, 3/35.

⁴⁴⁵ Hud Suresi, 11/29.

⁴⁴⁶ Ahzab Suresi, 33/72.

⁴⁴⁷ Ali İmran Suresi, 3/154.

⁴⁴⁸ Maide Suresi, 5/50.

⁴⁴⁹ Ahzab Suresi, 33/72.

⁴⁵⁰ Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, S. 86-87.

İlmin zıddı olarak cehalet:

Kelamcılardan Cürcanî, hakikatin aksine, bir şeye inanmak, körü körüne bağlanmak diye tarif ettikten sonra “cehalet yokluktur. Olmayan bir şeydir denilebilirse de o, zihinde var olan bir şeydir.” diyerek şöyle bir tasnifte bulunmuştur.

- Bilinmesi gereken bir şey hususunda bilgi sahibi olunmamasına, “cehl”i basit.
- Gerçeğin zıddı olan şeye inanmaya da “cehl”i mürekkebe demektir.⁴⁵¹

Hilmin zıddı olarak cehalet:

Cehaletin, zihinsel boyutu yanında, insanın tavır ve hareket tarzı ile ilgili sapma ve taşkınlığı da ifade eden ahlâk boyutu da önem arz etmektedir.⁴⁵²

Buna göre cehalet, birbirine sıkı sıkıya bağlı olan önemli bir fikir ağının merkezidir. Bu yönü ile cehalet, insanın böbürlenmesine, sınırsız bir şekilde kendine güvenmesine, kendini yeterli görmesi, hiçbir otorite karşısında eğilmemesi, kesin bir şeref duygusu, statü olarak kendinden aşağıda olanlara karşı aşırı büyüklük taslaması vs. gibi çok olumsuz durumlara sürüklenmesine sebep olmaktadır.⁴⁵³

Hilmin zıddı olarak cehaleti şu başlıklar altında incelemek mümkündür; Hafife almak, küçümsemek, alay etmek. İstef’ele kalıbından “istehcele” “seni hafife alan her şey seni önemsememiş, küçümsemiş ve alaya almıştır.” Arap atasözünden bu anlam çıkmaktadır.⁴⁵⁴ Hak tanımamak, zorbalık. “Cehlen filanu hakkehu” hakkını tanımamak anlamındadır. Bir şiirinde, “bir kimse kendi oymağını silahı ile savunmazsa, zillate uğratılır ve insanlara zulmetmeyen zulme maruz kalır.” denilirken hak tanımayan bir iktidar ve güç ortaya koymaktadır. Cehalet, birçok Arap şiirinde hep zorbalık anlamında kullanılmıştır. Bu kavramın içerisinde, kin, zorbalık, saldırganlık ve hakları tanımamak vardır. Oysa İslam dini, hak tanımamak ve saldırganlıkları yasaklamaktadır. Maide suresi 8. ayet düşmanlara bile kin güderek ölçsüz güç

⁴⁵¹ Ahmet Koç, “Cehalet ve Tezahürlerine Karşı Din Eğitiminin Hedefleri”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 5. Sayı, İstanbul, MÜİF yayınları, 1998, s. 105.

⁴⁵² Ahmet Koç, “Cehalet ve Tezahürlerine Karşı Din Eğitiminin Hedefleri”, s. 105.

⁴⁵³ Toshihiko İzutsu, **Kur’an’da Allah ve İnsan**, Çev. Süleyman Ateş, Ankara, Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y., s. 53-55.

⁴⁵⁴ Ahmet Koç, “Cehalet Ve Tezahürlerine Karşı Din Eğitiminin Hedefleri”, s. 105.

kullanmamayı, Nisa suresi 105. ayet kuranın tüm insanlar arasında adaletle hükmedilmesi gereğini vurgularken, Kalem suresi 10-14. ayetlerde haklara tecavüz edenler kınanmış ve burunu kırılarak Cehenneme atılacağı haber verilmiştir. Son olarak, Furkan suresi 25/63. ayette ki cehalet tam da hilmin karşılığını karşılamaktadır. Sonuç olarak denilebilir ki; ihanetti tetikleyen emanete ihanet, saldırganlık, haklara tecavüz, küçük ve hakir görme, bilmeyerek veya bildiği halde inadına davranmak, otoriteyi tanımamak veya var olan meşru otoriteye saldırmak yönü ile bir ihanet sebebidir. Din eğitimi, Kuran ve sünnet yolu ile gerçeğin bilgisini iyi vermeli, Allah'ı ve kutsal değerleri, kişi ve kamu hakkını çiğnemenin ne kadar çirkin bir davranış olduğunu iyi işlemeli.

2.1.13. Hırsızlık, Haksız Kazanç, Haram Yemek ve Yalana Kulak Vermek

Hırsızlık eylemi ve bu eyleme verilen cezalar insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber, hırsızlık şekli ve verilen cezalar konusunda çok net bilgiler bulunmamaktadır. Eski Çin, Hint ve Asurlar ve Hititlerde, çalınan malın iki katı ceza veya öldürme gibi bazı cezalar uygulandığı bilinmektedir.⁴⁵⁵ Eski Ahit'te on emirden birisi de “çalmayacaksın” emridir.⁴⁵⁶ Cezai karşılığı olarak da çalınan malın karşılığı olarak iki misli ödemek veya köle olarak çalışmaktır.⁴⁵⁷ Hristiyanlıkta, hırsızlık yasak olmakla birlikte cezai bir yaptırım gözlenmemektedir. Sadece Pavlus'un, “hırsızlık yapan artık yapmasın” ibaresinden ibarettir.⁴⁵⁸

Hırsızlık kelimesi eski Türkçe de uğurlama, Arapçada ise sirkat ve serika kavramı ile ifade edilmektedir. Kur'an ve Hadis'i Şeriflerde, haksız kazanç sıklıkla anlatılmış ve sakınılması gereği vurgulanmıştır. Kur'an'dan örnekler vererek bu kötü alışkanlığın bir ihanet sebebi olduğunu şöyle temellendirebiliriz:

⁴⁵⁵ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 17, 1998, s. 384.

⁴⁵⁶ Bardakoğlu, “Hırsızlık”, s. 384.

⁴⁵⁷ Bardakoğlu, “Hırsızlık”, s. 385.

⁴⁵⁸ Bardakoğlu, “Hırsızlık”, s. 385.

- Kur'an'ın haber verdiği göre tarihte hırsızlık ve hakları gasp etme bakımından en meşhur kavim Hz. Şuayb Peygamberin kavmi Medyen halkıdır. Bu konuda A'raf suresi, Hud suresi, Şuara suresi ve Ankebut suresi değişik örneklerle doludur.⁴⁵⁹ Burada sadece bir örnek vermekle yetinip diğer ayet numaralarını dipnotta gösterdik. “Medyen’e de kardeşleri Şuaybı gönderdik. Dedi ki; Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin için ondan başka tanrı yoktur. Ölçüyü tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde şıarmış olarak görüyorum. Ve ben gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın. İnsanlara eşyalarını eksik olarak vermeyin ve yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.”⁴⁶⁰ Medyen halkı, Allaha ortaklar koşma, ölçüyü ve tartıyı bozma ve ticarete hile yapma gibi sebeplerden dolayı şiddetli deprem ile helak edildiler.
- Ali İmran suresi, 3/161. ayette gıul kavramı ile ifade edilen kamu malını çalmak, bizzat emanete ihanet olarak bildirilmektedir. “Bir Peygambere emanete hıyanet etmesi olur şey değildir. Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese asla haksızlığa uğratılmaksızın kazandığı tastamam verilir.”
- Nisa suresi, 4/105-113. ayetlerde dile getirilen ve zafer kabilesinden Tum'e'nin yaptığı hırsızlık, hırsızlık olayını örtmek için hırsızlığını başkasının üstüne atmaya çalışarak iftira etmesi, suçunu etmek için, akrabalarını da bu işe alet ederek gece tuzak kurması, mahkemeyi ve mahkeme başkanı, Hz. Peygamberi yanıltmaya çalışması en büyük ihanet örnekleridir.
- Kalem suresi, ilk 11 ayetinde kötü ahlâklı kişi anlatılırken 68/10. ayette haklara tecavüz eden kavramının geçmesi bir ihanet örneğidir.
- Ayrıca, Mutaffifin suresi, 83/1-6. ayetlerde, satarken eksik ölçüp tartma, alırken tam olarak alma eylemi gündeme getirilerek, ticarete hile yapanlar hırsızlık ile suçlanmış onlara yuh, olsun denilmiş ve kıyamette bunun hesabının sorulacağı haberi verilmiştir.

⁴⁵⁹ A'raf Suresi, 7/85; Hud Suresi, 11/ 83-88; Şuara Suresi, 26/ 181-183; Ankebut Suresi, 29/36.

⁴⁶⁰ Hud Suresi, 11/84,85.

- Son olarak da gerek En'am suresi, 6/ 151-153 ve İsrâ suresi, 17/21-39. ayetlerde müminlerin özellikleri sayılırken “Onlar ki, ölçtükleri zaman tam ölçerler tarttıkları zaman tam tartarlar” ayeti, müminlerin ticaretle hile yapmamaları ve emaneti korumaları istenmektedir.

Bu kavramları birlikte tek maddede topladığımızın elbette geçerli bir sebepleri vardır. Özellikle Maide suresi'ndeki ilgili ayetlere bakınca konu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İlgili ayetlerin anlamı şu şekildedir:

“Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları hâlde, ağızlarıyla "İnandık" diyenler (münafıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar (Yahudiler) yalan uydurmak için (seni) dinlerler, sana gelmeyen bir topluluk hesabına dinlerler. Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: Eğer size şu hüküm verilirse, onu tutun. O verilmezse sakının. Allah, kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rezil olma, ahirette ise yine onlara büyük bir azap vardır. Onlar, *yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir*. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hüküm ver ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan, sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hükmedecek olursan, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah, Adaletli olanları sever.”⁴⁶¹

“De ki; Ey kitap ehli Sadece Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilmiş olan kitaplar'a inandığımızdan ve çoğunuzun da fasıklar olmasından ötürü bizden hoşlanmıyorsunuz. De ki: Allah katında cezası bundan daha kötü olanları size haber vereyim mi? Onlar Allah'ın lânetlediği ve gazabına uğrattığı, içlerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile şeytanlara tapan kimselerdir. İşte bunların yeri daha kötüdür. Ve onlar doğru yoldan daha çok sapmışlardır. Yanınıza küfürle girip yine yanınızdan küfürle çıktıkları hâlde, size geldiklerinde İnandık dediler. Allah, onların saklamakta oldukları şeyi daha iyi bilir. Onlardan çoğunun *günahta, düşmanlıkta ve haram yemede* birbirleriyle yarıştıklarını görürsün. Yapmakta oldukları şey ne

⁴⁶¹ Maide Suresi, 5/41-42.

kötüdür. Bunları, din adamları ve bilginler günah söz söylemekten ve haram yemekten sakındırsalardı ya! Yapmakta oldukları şey ne kötüdür.”⁴⁶²

Görüldüğü üzere ihaneti tetikleyen hatta Kur'an'ın bizzat ihanet dediği, Allah'ın ayetlerini ile alay edip asıl anlamının dışında istediği gibi kullanma, *yalana kulak verme hırsızlık ile haram yeme* hepsi bir arada zikredilmiştir.

Bu ayetler serisinde de ihaneti tetikleyen hatta bizzat ihanet olan, münafıklık, yalan söyleme, haram yeme, Allah'ın ayetlerine inanmama ve inanları hakir görme hepsi mevcuttur. Hatta bu konuda o kadar azgınlaşmışlar ki din adamları bile artık bunlara söz anlatmakta zorluk çekmekte eğitimin tüm gücünü ortadan kaldırır derecede inatçı ısrarcı ve haram yemede mahir olmuş ve maymuna ve domuza benzetilmişlerdir. Haz. Peygamber, hadislerinde; “Kardeşine, bir söz söylüyorsun, bir haber veriyorsun. O da senin doğru söylediğine inanıyor. Fakat sen ona yalan söylüyorsun. İşte bu büyük hıyanettir.”⁴⁶³ “Mümin, imanının gereği olarak kendisine emanet edileni korumayarak ve kendisine güveneni yalan söyleyerek öldürmez.”⁴⁶⁴ buyurmaktadır. Dikkat edilirse burada muhatabı aldatmak, onu öldürmek olarak zikredilmektedir. Oysa Müslüman, elinden ve dilinden zarar gelmeyen, mümin ise kendisinden emin olunan kimse olmakla yükümlüdür.

Sonuç olarak yukarıdaki tüm delillerimiz göstermektedir ki, hırsızlık, haksız kazanç, kamu malını gasp etme, yalan ile muamele etme, yalana kulak verme, haram lokma yeme, emaneti korumama gibi kötü ahlaklı kimseler, Allah'a, Peygambere ve topluma, ihanet etmektedirler.

2.1.14. Şüphe, Zan ve İhtiras

Şüphe, hakikate götüren yolun en büyük engellerinden biridir. Tevhid inancından şüphe eden insanın varacağı netice ihanet, nifak, inkâr, fîsk ve şîrktir. O halde şüphe etmenin, tuzak kurmanın, kuruntulara kapılmanın sonunda ihanet gelmektedir. Konu ile ilgili en önemli delilimiz, Hadid suresi, 57/13-15. ayetleridir. İlgili ayetlerde münafıkların, mahşerde kurtuluş talep etmelerine karşılık; dünyada

⁴⁶² Maide Suresi, 5/59-63.

⁴⁶³ Ahmed bin Hanbel, Müsned, C. 9, s. 183. (Hadis No. 17672)

⁴⁶⁴ **Hadislerle İslam**, DİB Yayınları, C. 3, s. 581.

iken Müslüman olmadıkları halde, Müslüman gibi gözükmeleri yani münafıklık ederek Müslümanları kandırdıkları, İslam'dan şüphe etmeleri, kuruntularla kendilerini aldattıkları ve ihtiraslarının peşinden gittikleri, yüzlerine okunarak cehenneme gidecekleri gerçekleridir. Diğer maddelerde olduğu gibi bu alanda da insanların sicili çok bozuktur ve kökü Nuh kavmine kadar dayanmaktadır. Birkaç örnekle durumu tespit etmek mümkündür.

“Dediler ki: Ey Sâlih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.”⁴⁶⁵ “Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an aramızdan ona mı indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Hayır! Onlar kitabım hakkında şüphe içindedirler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.”⁴⁶⁶ “Peygamberleri dedi ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine) çağırıyor. Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!”⁴⁶⁷

Bu ayetlerin ışığında diyebiliriz ki; Şüphenin yeri kalptir yani gönüldür. Ortak koşmanın başladığı, inkârın yerleştiği bir alandır kalp. Din eğitimcisinin görevi, şüphenin yerleştiği kalbi, nifaktan, ihanetten, şirkten ve diğer bulanık fikirlerden temizleyip tevhit inancının ağacını oraya dikmektir. İhaneti tetikleyen diğer bir etken de zandır. Zan konusunda da insanoğlunun sicili gerçekten çok bozuktur. Kur'an'ın haber verdiğine göre: Peygamberler hakkında yalancı oldukları zannı tüm kirli gönülleri inkâra ve dolayısı ile ihanete sürüklemiştir.⁴⁶⁸ Zan ile düşünenlere uyulursa Peygamberlerin bile doğru yoldan sapabileceği,⁴⁶⁹ yoldan sapmaların genellikle kötü

⁴⁶⁵ Hud Suresi, 11/62.

⁴⁶⁶ Sâd Suresi, 38/6-8.

⁴⁶⁷ İbrâhim Suresi, 14/10.

⁴⁶⁸ A'raf Suresi, 7/66; Şuara Suresi, 26/186.

⁴⁶⁹ En'am Suresi, 6/116.

zan, yalan ve ihtirastan kaynaklandığı,⁴⁷⁰ zan ile hüküm vermenin hak namına hiçbir anlam taşımayacağı,⁴⁷¹ ahiret hayatının varlığını zan ve şüphe ile düşünmenin sonucunun hüsrana olacağı,⁴⁷² zannın birçoğunun günah olduğunun ve ölü kardeşinin etini yemekle eşdeğer olduğunun,⁴⁷³ Müminlerini gizli halleri konusunda güzel zanda bulunması gerektiği⁴⁷⁴ gerçekleri ortadadır.

Zannın insanlığı başta kendi nefsi olmak üzere tüm insanlığı nasıl bir bataklığa sürüklediğini şu ayetlerle dile getirmek yerinde olacaktır. “Vaktiyle siz ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinizde şahitlik etmesinden sakınıyordunuz; üstelik yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz. İşte rabbiniz hakkında taşıdığınız bu kanaatiniz sizi mahvetti, sonunda kaybedenlerden oldunuz.”⁴⁷⁵ Tüm bu delillerimizin eşliğinde diyebiliriz ki şüphe ve kötü zan, Allah’a, Peygamberlere ve insanlığa karşı yapılan ihanetleri tetikleyen en büyük etkenlerdir.

2.1.15. Yapılan Antlaşmaları ve Verilen Sözleri Bozmak

İhaneti tetikleyen sebeplerden birisi de anlaşmalı bozmak ve verilen sözlerden dönmektir. İlgili ayet şöyledir. “Allah’a göre insanların en kötüsü kafirlerdir. Artık onlar inanmazlar. Sen kendileri ile anlaşma yaptığın zaman her defasında hiç çekinmeden antlaşmaları bozarlar. Savaşta onları yakalarsan, onlara vereceğin ceza ile arkalarında bulunan kimseleri de dağıt ki, ibret alsınlar. Bir kavmin antlaşmaya ihanet etmesinden korkarsan, sende onların seninle yaptıkları antlaşmaları kendilerine at. Çünkü Allah hainleri sevmez. İnkâr edenler, bizim elimizden kurtulduklarını sanmasınlar. Bizi aciz bırakamazlar.”⁴⁷⁶

Kur’an’ın ısrarla üzerinde durduğu yegâne konulardan birisi de verilen sözlerin tutulması ve yapılan meşru antlaşmaların yerine getirilmesi öğretisidir. Kanaatimize

⁴⁷⁰ En’am Suresi, 6/148; Yûnus Suresi, 10/66.

⁴⁷¹ Yûnus Suresi, 10/36; Necm Suresi, 53/28.

⁴⁷² Kehf Suresi 17/36; Fussilet Suresi, 41/50.

⁴⁷³ Hucurat Suresi, 49/12.

⁴⁷⁴ Nur Suresi, 24/12.

⁴⁷⁵ Fussilet Suresi, 41/22-23.

⁴⁷⁶ Enfal Suresi, 8/5559.

göre verilen sözleri bozmak sadece müşrikler, münafıklar ve kâfirler için değildir. Yapılan meşru anlaşmaları bozan ve verdiği meşru sözleri tutmayan Müslümanlar da Kur'an'a göre haindir. Kur'an müminlerin özelliklerini saydığı seri ayetlerde, Allah'ın indirdiği halis dine inananların, mutlaka verilen sözlere, yapılan anlaşmalara sadık kalacağı anlatılmaktadır. Örneğin En'am suresi, 151-153. ayetler serisinde müminlerin özellikleri, Allah ile beraber başkasına kulluk etmemek, anne babaya iyilikle muamele etmek, çocukları açlık korkusu ile öldürmemek, zina etmemek, günahın gizlisine de açığına da yaklaşmamak, haksız yere cana kıymamak, yetimin ve kamuya ait malı talan etmemek, ölçü ve tartıyı bozmamak, konuştuğunda hakkı konuşmak, verilen sözleri yapılan anlaşmaları bozmamak şeklinde olup, seride ki son ayette, benim doğru yolum bu yoldur bundan başka yola girenler Allah'ın halis dininin yolunda olmadıkları dile getirilmektedir. İlgili ayetlerin son vurguları, iyi düşünesiniz, iyi akıl edesiniz ve iyice sakınasınız diye bunlar size emredilmiştir şeklindedir. Aynı seriyi dile getiren İsrâ suresi, 17/21-40. ayetlerde verilen sözlerin yerine getirilmesi gereği ile ilgili müthiş bir vurgu vardır: “Verilen sözleri tutun. Muhakkak ki, verilen sözler sorumluluk gerektirir.”⁴⁷⁷

Müslümanlar öncelikli olarak, İslam'ın meşru sınırları içerisinde kalacaklarına dair, ezelde Allah'a verdikleri sözü yerine getirmekle sorumludurlar. Allah'a ezelde verilen bu sözlerin bir bölümünü yukarıda saydık. Diğerleri de özetle şöyledir: Adaletli olmak, şahitliği Allah için doğru yapmak, başkalarının hakkına, malına namusuna göz koymamak, büyüklük taslamamak, zinaya yaklaşmamak, malından belli bir payı, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara gönülden vermek, genelde tüm insanların dertlerine, özelde ise müminlerin dertlerine kayıtsız kalmamak Allah'ın halis dinini bozmamak yani ihlas ile Hanif bir dindarlık yaşamak vd. bu maddelerin hepsi çok değerlidir. Bugün İslam alemi bu kadar hain üretiyorsa halis dindarlık yani yukarıda bir kısmını sayabildiğimiz gerçek dindarlık yaşanmıyor demektir. Kur'an'ın tabiri ile “ذلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ نَمْسَنَّا النَّارَ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ” onları uydurdukları din aldatmıştır.”⁴⁷⁸ sözü tam da bu anlamdadır kanaatindeyiz. Aynı konuyu gündeme getiren En'am suresi, 6/137. ayet, müşrikleri, uydurdukları dinleri yanılttığı ve böylece

⁴⁷⁷ İsrâ Suresi, 17/34

⁴⁷⁸ Ali İmran Suresi, 3/24

kendi öz evlatlarını öldürdüklerini ve yurtlarında bozgunculuk çıkararak helake sürüklendiklerini dile getirirken, aynı sûrenin 82. ayeti, Müslümanların aynı hataya düşüp dinlerini başta şirk olmak üzere hurafelerle bozmalarının asla düşünülemez olduğunu dile getirmektedir. O halde İslam alemi ezelde Allah’a verdiği söz gereği hanif dindar olmakla yükümlüdürler.

İhanete sebep olan etkenler incelendiğinde ihanete sürükleyen sebeplerin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Öyle anlaşıyor ki, inkar, küfür, nifak, Allah’ın halis dinini bozma arzusu, Allaha iftira etme arzusu, Peygamberleri ve din adamlarını yalanlama, onları öldürmeye teşebbüs veya öldürme,⁴⁷⁹ haset, doyumsuzluk, güç elde etme, güç devşirme, makamları ele geçirme arzusu, günah işlemeyi alışkanlık haline getirme, emanetleri korumama, hırsızlık, kamu malına göz dikme, zinaya yaklaşma, hırs, ihtiras, haklara tecavüz etme alışkanlığı, dini istismar, dini duyguları kullanarak güç elde etme, başkasının namusuna göz dikme alışkanlıkları, alın terinden başkasını yani haram lokma yeme alışkanlığı, hülasa kötü ahlak anlamına gelen tüm bileşenler ihanete sürükleyen sebeplerdir. Din eğitimi ile kısmen de olsa giderilebilme imkânı vardır. Bu yolda yürümek isteyen din eğitimcileri, Hz. Yakup’un ölüm döşeginde bile evlatlarına bir olan Allah’ın bilgisini anlatmasını,⁴⁸⁰ Hz. Yusuf’un, hapiste iken bir olan Allah’ı anlatmasını, Hz. Musa Peygamberin firavunla mücadelesini, Antakya’ya gönderilen Peygamberlere din eğitime yardımcı olan inanan kişiyi,⁴⁸¹ Hz. Musa’ya Allah’ın birliğini anlatan muvahhit kişiyi⁴⁸² örnek alıp bıkmadan usanmadan bu ahlaksızlıklarla mücadele etmelidir.

2.2. İhanet Çeşitleri ve Yapılış Şekilleri

Bu bölümde ihaneti şekil ve içerik yönünden incelemeye çalışacağız. Kur’an merkezli öğrendiklerimize göre ihanet, Allah’a, Peygamberlere, Allah’ın koyduğu halis dine, kutsal kavramlara, emanetlere, vatana, devlete ve devlet büyüklerine, kamu

⁴⁷⁹ Bakara Suresi, 2/61; Ali İmran Suresi, 3/21.

⁴⁸⁰ Bakara Suresi, 2/133.

⁴⁸¹ Yasin Suresi, 36/20-27.

⁴⁸² Gafir Suresi, 40/28-44.

hukukuna, topluma ve aile hukukuna yapılan ihanetler ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bunları daha da artırmak mümkündür. Şimdi bunları sırası ile ele almaya çalışalım.

2.2.1. Allah’a İhanet

Allah’a ihanet etmeyi, Allah’a ortaklar koşturmak, ondan başkasından nihai fayda beklemek, O’nun indirdiği vahyi bozmak, kelimelerin yerini değiştirip ayetleri tahrif etmek.⁴⁸³ O’nun haram dediğine helal, helal dediğine haram demek, sanki Allah neyi dilemek istediğini bilmiyormuş gibi ona akıl öğretmeye kalkışmak vd. olarak algılamalıyız.

“Ey iman edenler! Allah’a, Peygambere ve bile bile size emanet edilenlere ihanet etmeyin”⁴⁸⁴ Allah’a ihanet etmeyi bu ayet merkezinde değerlendirmeye çalışacağız.

Allah’a İftiralar Atarak İhanet Etmek:

Allaha iftiralar atarak ihanet etmek, ona ortaklar koşturarak ihanet etmek. O’na çocuk isnat ederek veya onun demediğini demek, onun halis dinine ilaveler veya eksiltmeler yaparak ihanet etmek, Allah’ın isimleri konusunda eğri yola girmek. Anlamlarında algılamak mümkündür. Bu konuda özellikle şu ayetleri iyi incelemek gerekir.⁴⁸⁵ İlgili ayetler incelendiğinde görülecektir ki: Gelen vahyi inkâr, Allah’ı inkâr, yüz çevirme, iftira etme ve ısrarla günaha dalma, Allaha çocuklar isnat etme, vahyi hafife alma, ayetlerle dalga geçip oyun ve eğlenceye alma gibi olumsuz fiiller karşımıza çıkacaktır. Bu konu ile ilgili en kapsamlı ayet En’am suresinin ilgili ayetidir.

“Allah’a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahiy edilmemiş iken, “bana da vahyolundu” diyenden ve “ben de Allah’ın indirdiği ayetleri indireceğim” diyenden daha zalim kim vardır? O zalimler, ölümün boğucu dalgaları içinde, Melekler de pençelerini uzatmış onlara, “haydi canlarınızı kurtarın. Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve onun ayetlerine karşı kibirlilik taslamış

⁴⁸³ Nisa Suresi, 4/155; Maide Suresi, 5/13, 14.

⁴⁸⁴ Enfal Suresinin 8/27.

⁴⁸⁵ Bakara Suresi, 2/140; En’am Suresi, 6/21; Hud Suresi, 11/18; Kehf Suresi, 18/57; Ankebut Suresi, 29/68; Secde Suresi, 32/22; Saf Suresi, 61/7.

olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız.” derken onların halini bir görsen.”⁴⁸⁶

Bu ayet bununla ilgili diğer sekiz ayetin en kapsamlısıdır. Bu vb. ayetlere bakıldığında görülecektir ki, bu anlamdaki ihanetin içerisinde Allah’a iftira, halis dini bozma, Allah’ı ve ayetlerini yalanlama, büyüklük taslama, gerçeğin dışında konuşma, vahyi hafife alma, Allah’ın yolundan alıkoyma, vahyin gerçeğini gizleme, Son dini ve Peygamberi inkâr veya gizleme gibi gerekçeleri görmek mümkündür.

Allah’ın İndirdiği Halis Dine İhanet:

Allah’ın indirdiği halis dine ihanet adlı bu başlık altında yine ihanet penceresinden yaklaşacağız. Konu ile ilgili çok kapsamlı ayetler, hadisler ve tarihi olaylar vardır. Allah’ın halis dinini bozmak denilince ilk akla gelen ayetler pek tabii ki, Zümer suresinin ilgili ayetleridir.

“Şüphesiz ki Kitap’ı sana hak ile indirdik. O halde sen de dini Allah’a has kılarak ihlas ile kulluk et. Dikkat et, halis din yalnız Allah’ındır. O’nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler, sadece bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez.”⁴⁸⁷

“De ki; bana dini Allah’a has kılarak O’na kulluk etmem emrolundu. Bana Müslümanların ilki olmam emrolundu. De ki, Rabbime karşı gelirsem büyük günün azabından korkarım. De ki: ben dinimde ihlas ile yalnız Allah’a kulluk ederim.”⁴⁸⁸ ilgili ayetlerin devamında Allah, kendisine ihlas ile kulluk edenler ile Tağut’a veya başka tapılanlara dikkat çekerek, isteyen istediğine tapsın ama kıyamet günü herkes taptıkları ile baş başa kalacaktır demektedir.

Tağut ise insanlar tarafından ilah edinilmiş bütün batıl tanrıları, insanların Allah’a isyanına sebep olan, görünen ve görünmeyen tüm varlıkları, insanlık tarihi boyunca sürdürüle gelen, hakkı batıl, batılı hak gösterme gayretinde olan, küfür ve ilhad faaliyetlerini sembolize eden bir kavramdır. Kur’an-ı Kerimde genellikle Cibt

⁴⁸⁶ En’am Suresi, 6/93.

⁴⁸⁷ Zümer Suresi, 39/2-3.

⁴⁸⁸ Zümer Suresi, 39/11-14.

kavramı ile geçen Tağut, Tevhit akidesinin insanlar tarafından benimsenmesine engel olan, İnsan, Şeytan, kâhin ve Sihirbazların hepsini ifade eder.⁴⁸⁹

Peki halis dine ihanet, yani Allah'tan başkasına veya Allah'ın yanında başka tanrılara kulluk etmenin tarihi seyri nasıldır? Bu durumu, Allah'a ihanet başlığı altında kısmen incelemiştik. Kısaca hatırlayacak olursak; kabul görmüş genel görüşe göre, Allah'tan başkasına tapınmanın Nuh kavmine kadar uzandığını söylemek mümkündür. Hamdi Yazır: “vedd, süva, ye‘üs, ye‘ük ve nesr” putlarının, Nuh kavmi içinde sevilen ve Müslüman şahsiyetler olduğunu belirterek şu görüşlere yer vermiştir. Bu şahsiyetler ölünce, Babil yurdunda kabirlerin etrafında ordu kurdular, yas tuttular. İblis onların bu feryadını görünce bir insan biçiminde onlara; “sizin ağlayıp, sızladığınızı ve üzüldüğünüzü görüyorum. Size onun bir şeklini, resmini yapsam, toplandığınız yere koysanız da onu ansanız.” dedi. “Peki” dediler. Bunun üzerine İblis, vedd'in bir şeklini yaptı. Onu toplantı yerine koydular. Babil'ler onu anarlardı, İblis bunu görünce: “Nasıl, evlerinize de yapsam herkes evinde de onu ansa olur mu?” dedi. Onu da yaptı. Bu şekilde onu anar oldular. Sonra çocukları yetiştirdi. Çocukları büyüklerin ona tapmasını görüyordu. Nesil uzadıkça onu niye andıkları unutuldu, tuttular ona ilah diye tapmaya başladılar. İşte yeryüzünde Allah'tan başka ilk tapınılan varlık bu oldu.⁴⁹⁰

Bu durum bir kültürel etkileşim olarak kuşaklar arası devam etmiştir. Kur'an'ın penceresinden bakılınca görülecektir ki, Nuh kavminden Musa Peygambere kadar tüm kavimlerin yegâne helak sebebi, Allah'tan başkasına yapılan kulluklar ve dinlerini tahrif ederek ihanet ettikleri gerçeği ortaya çıkmaktadır. Aynı durumu Yahudi ve Hristiyanlarda da görmek mümkündür. “(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (Hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”⁴⁹¹

Dine yapılan ihanet ile dinin sahibi Allah'a yapılan ihanet iç içe girmiş kompleks bir konu olduğu için, Allah'tan başkasına kulluk etmek, onlara dua etmek,

⁴⁸⁹ Salim Ögüt, **İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006, s. 1902.

⁴⁹⁰ Yazır, **Hak Dinî Kur'an Dili**, C. 8, s. 392.

⁴⁹¹ Tevbe Suresi, 9/31.

onlardan yardım beklemek gibi yönleri ile Allah'ın gönderdiği Hanif din ve halis dine yapılan ihanet ile eş anlamlı olduğundan zaman zaman ortak delillere başvurmak kaçınılmaz olacaktır.

Dini gönderen Allah, vahyi ulaştırmak için aracı kıldığı Melek, vahyin yazılı metni kitaplar, vahyin ilk muhatabı Peygamberler, vahyin içerdiği dini literatürün tamamı ve en nihayetinde Vahiyden sorumlu tutulacak Ahiret inancına yapılan tüm eklemeler veya eksiltmeler dine ihanet anlamı taşıdığı için dine yapılan ihanet kavramına yoğunluk vereceğiz. Kur'an-ı Kerimde konu ile ilgili çok çarpıcı ayetler vardır. Kur'an'ın yazılış sırasına göre ilgili ayetleri vererek yorumlamaya çalışalım.

“Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri (Yahudileri) görmedin mi? Aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağrılıyorlar da sonra içlerinden bir grup geri dönüyor. Onların bu tutumları, bize ateş, sadece sayılı günlerde dokunacaktır demelerinin bir sonucudur. Onların bu iftiralari dinleri konusunda kendilerini yanılgıya düşürmüştür. Yazır'a göre Resulullah Yahudilerin dershanelerine gitmiş ve kendilerini imana davet etmiştir. Nuaym bin Amir ve Hars bin Zeyd, sen hangi dindensin diye sormaları üzerine Peygamberimiz, “İbrahim'in dini üzereyim.” buyurması üzerine onlar, İbrahim Yahudi idi dediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, öyle ise gelin Tevrat'a bakalım o aramızda hakem olsun teklifine evet demekten çekindiler. Aynı durum zina eden iki kişi Tevrat'taki Recm cezasına asaletleri sebebi ile karşı çıkmaları konusunda da gerçekleşmiştir. Kafirlerin bu tutumlarının sebebi, saltanatlarına güvenerek, hakkı tanımama, hakkın şanına tecavüzkar davranma, O'na oğullar isnat etme, diriler ölmez, ölenler dirilmez, zenginler züğürt olmaz. Fakirler ve zayıflar kuvvet bulmaz haksızlıkların ve küfürlerin cezası verilmez iddialarıdır.⁴⁹²

Enam suresi 70. ayette, Dinlerini oyun ve eğlenceye alanlardan⁴⁹³ bahisle, onların dünyada felakete sürüleceklerini ahirette de kaynatılmış bir içecek ve elim bir azap ile cezalandırılacaklarından bahsedilmektedir.

⁴⁹² Yazır, **Hak Dinî Kur'an Dili**, C. 2, s. 373.

⁴⁹³ Maide Suresi, 5/57, 58; A'raf Suresi, 7/51; Enbiya Suresi, 21/2; Zuhuruf Suresi, 43/83; Duhan Suresi, 44/9; Tur Suresi, 52/12; Mearic Suresi, 70/42, Burada verdiğimiz tüm ayetler dini ritüelleri oyun ve eğlenceye alarak ihanet edenlerin şiddetle kınandığını, mahşerde mutlaka hesaplarını vereceklerini ve çetin azaba uğratılacaklarını haber vermektedir.

Enam suresi, 6/137. ayetin siyak ve sibaklarına bakılınca görülecek ki: Müşrik Araplar, Allah tasavvuru ile dalga geçip kestikleri kurbanların bir kısmını kendi putlarına bir kısmını da Allaha ayırıyorlar, kendilerine ayırdıkları yetmeyince, Allah'ın zaten bunlara ihtiyacı yok diyerek onları yiyorlardı. Dinleri konusunda bile uydurma işler yapıyorlar ve bunun sonucunda da öz evlatlarını öldürüyorlardı. Dikkat edilirse bu ayette dinin temel ritüelleri ile alay etmek oyun oynamak kendi kendini mahvetmek ve hatta kendi öz evlatlarını katletmeye kadar işi götürmektedir. Bu ayette “Ve li yelbisu aleyhim dînehum” ibaresi oldukça manidardır. Lebise kavramı Enam suresi, 6/82. ayette imana şirk ile zulmü bulaştırmak anlamındadır. Buradaki anlamının geldiği anlam ise, “Halet” kavramı ile eş anlamdadır. Halet kavramı, Bakara suresi, 2/220. ayette, birlikte yaşamak, Sâd suresi, 38/24. ayette ise ortakçılık anlamındadır. Demek ki burada dinlerini karıştırdılar dan kasıt dinlerine birçok hurafe kattılar demektir. Ve en nihayetinde dinleri adına yaptıklarını sandıkları şeyler onları, yurtlarını tahrip etmeye hatta çocuklarını öldürmeye kadar vardırı.

Enam suresi, 159. ayette, Hz. Muhammed'e hitaben: Dinlerini parça parça edip, gruplara ayrılanlar kınanmakta⁴⁹⁴ ve “senin onlarla hiçbir işin olamaz” denilerek, dinde ihlas ile birliktelik içerisinde samimi Müslüman ve Müslüman kardeşliği istenmektedir. Dinde kardeşliği ve birliği emreden ayetler şunlardır:

“Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de o, gönüllerinizi birleştirmişti. Ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Ve yine bir ateş çukurunun kenarında idiniz de oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte size Allah, ayetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız.”⁴⁹⁵

“Dinde zorlama yoktur. Çünkü, doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. Kim Tağut'u tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir ipe yapışmıştır. Allah, hakkıyla iştir. Allah hakkıyla bilendir.”⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ Rum Suresi, 30/32.

⁴⁹⁵ Ali İmran Suresi, 3/103.

⁴⁹⁶ Bakara Suresi, 2/256.

“Kim iyilik yaparak kendini Allah’a teslim ederse, şüphesiz en sağlam Kulp’a tutunmuştur. İşlerin sonu ancak Allah’a varır.” (Lokman suresi, 31/22) Görüldüğü gibi ilk grup ayetlerde dinde ayrılığa düşenler eleştirilirken, ikinci grup ayetlerde de dinde ve din kardeşliğinde birlik emredilmektedir. Konu ile ilgili en kapsamlı ayet aslında Şura suresi, 42/13-15. ayetleridir.

“Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh’a tavsiye ettiğini, sana Vahiy ettiğimizi, İbrahim’e, Musa’ya ve İsa’ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu din, Müşriklere ağır geldi. Allah dilediğini Peygamber seçer ve kendisine, yöneleni de doğru yola iletir.”

Gerek bu ayet gerekse devamındaki iki ayetten anlaşılıyor ki, Allah tarafından gönderilen tüm dinlerin özünde tek tanrı inancı vardır. Allah tarafından gönderilen tüm dinlerin ortak adı İslam’dır. Allah, Nuh Peygambere ne vahiy göndermiş ise, son Peygamber Hz. Muhammed’e de aynı ilkeleri vahiy olarak göndermiştir. İnsanlar, aralarındaki çekememezlik yüzünden ve öne geçme arzusu yüzünden veya kendi zorba düzenlerini idame ettirme uğruna dinlerini tahrif ederek ihanet etmişlerdir. İnsanları Allah’ın birliğine davet etmek, emrolunduğun gibi dosdoğru olmak, arzu ve heveslere uymamak, Allah’ın, Kitapta vahiy olarak gönderdiği yazılı metinlerine inanmak, (Yani kitabî Müslüman olmak) adaletli olmak, Allah herkesin rabbidir, her birey kendi yaptıklarından sorumludur, (Suç ve cezada bireysellik ilkesi) Allah kıyamet gününde herkesi bir araya toplar ve herkese yaptıkları tastamam ödenir, yukarıdaki kesin ilkeler konusunda, artık tartışılacak bir şeyin bulunmaması, (Çünkü doğrular ve yanlışlar ilahi vahiy ile ortaya konulmuştur.) Bu ayetlerde, özellikle temel ilke göze çarpmakta ve birincisi Allah’ın halis dinini yani Hanif ve temiz dinini ayakta tutmak, ikincisi ise dinde ayrılığa düşmemektir.

Buraya kadar verdiğimiz ayetleri göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki Allah, göndermiş olduğu vahiyde tefrika istememektedir. Tefrika yapanları mutlaka sorumlu tutup cezalandıracaktır. Ortak koşarak ihanet etme bölümünde de incelediğimiz gibi Müşriklere, münafıklara veya nankörlere, insanı özgürleştiren tek tanrı inancı ağır gelmektedir. Bundan dolayı ona ortaklar koşarak kendi düzenlerini idame ettirme çabası içerisine girmişlerdir. Bu şekilde de insanları kendilerine kul köle etmek

istiyorlardı.⁴⁹⁷ Allah tek olarak anıldığında kalplerinde sıkıntı duyuyor, Allah’a ortaklar koşularak inanılınca bundan mutlu oluyorlardı.⁴⁹⁸ Dine ihanet etme kavramını, Allah’a ortaklar koşarak ihanet etmek, Allah’ın indirdiği ayetleri tahrif etmek ve kelimelerin yerini değiştirerek ihanet etmek olarak da anlamak mümkündür.

“Şimdi bunların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? İçlerinden bir kısmı Allah’ın kalamını dinler. İyice anladıktan sonra bile bile tahrif ederlerdi.”⁴⁹⁹

“Yahudilerden öyleleri var ki, kelimeleri yerlerinden kaydırıp, tahrif ederek onları anlamlarından uzaklaştırırlar. Dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak, “işittik ve karşı geldik.” “İşit, işitmez olası!” “Râina” derler. Halbuki onlar, “işittik itaat ettik.” Dinle bizi bak deselerdi. Bu kendileri için daha hayırlı olurdu. Fakat küfürleri yüzünden Allah onları lanetlemiştir. Bu yüzden pek azı iman ederler.”⁵⁰⁰

“İşte verdikleri sözlerini bozmaları sebebi ile ki, onları lanetledik. Kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak, tahrif edip değiştiriyorlar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerin önemli bir kısmını unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görürsün. Yine de sen onları affet, aldırış etme. Çünkü Allah iyilik yapanları sever.”⁵⁰¹

Allah Hakkında Yalan Beyanda Bulunarak İhanet Etmek:

Allah’a iftiralar atıp, O’nun hakkında yalan konuşmak, Kur’an’ın sıklıkla dile getirdiği bir konudur. Bu durum ise Allah’a oğullar kızlar isnat ederek,⁵⁰² Üzeyir ve

⁴⁹⁷ Yunus Suresi, 10/83; Şuara Suresi, 26/22.

⁴⁹⁸ Zümer Suresi, 39/45.

⁴⁹⁹ Bakara Suresi, 2/75.

⁵⁰⁰ Nisa Suresi, 4/46.

⁵⁰¹ Maide Suresi, 5/13.

⁵⁰² Bu konuyu dile getiren onlarca ayet vardır. Biz burada bu alanla ilgili en dehşet verici ayeti yazmakla yetineceğiz. “Rahman çocuk edindi dediler. Hakikaten siz pek çirkin bir şey ortaya attınız. Rahmana çocuk isnat edenlerin yüzünden neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir.” (Meryem Suresi, 19/ (88-91). Ayrıca bkz. Yunus Suresi, 10/68,69.

İsa Peygamberleri Allah'ın oğlu olduklarını isnat ederek,⁵⁰³ Yahudiler, bilgin hahamlarını, Hristiyanlar ise rahiplerini Rab edinerek,⁵⁰⁴ Melekleri Allah'ın kızı sayarak,⁵⁰⁵ genelde kız çocuklarının uğursuz olduklarına inanılarak bunlar Allah'ın kızlarıdır diyerek,⁵⁰⁶ bana da vahiy geliyor diyerek,⁵⁰⁷ kafalarına göre helaller ve haramlar uydurarak⁵⁰⁸ gerçekleşmektedir.

Söz konusu bahislerin ortak yönü dini ritüellerle alay etmek, dine ilaveler yapmak veya eksiltmeler yapmak Allah'ın, Halis⁵⁰⁹ ve Hanif din olarak tarif ettiği dine ihanettir. Oysa Allah, dini ritüelleri oyun ve eğlenceye alanlar ile aynı mecliste oturmaya bile yasaklamakta, oturanları kafirler ile münafıklar ile hep birlikte cehennemde bir araya toplayacağını beyan etmektedir.⁵¹⁰ Hatta Hz. Muhammed'i bile uyarak, eğer, Allah'ın ayetleri ile dalga geçenlerle aynı mecliste oturmaya devam ederse zalimlerden olacağını bildirmektedir.⁵¹¹

Putlara Tapınarak İhanet Etmek⁵¹²:

Canlı veya cansız varlıkları tanrılaştırarak onlara tapınılmasına da putperestlik denir.⁵¹³ İnsanlık tarihi kadar eski olan putperestlik Kur'an-ı Kerim'de çeşitli vesilelerle dile getirilmektedir. Kur'an'da, putlarla ilgili ilk atıf Nuh Peygamberin kavmiyle ilgilidir. "Putperestler diyecekler ki; "Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekilerde aynı şekilde

⁵⁰³ Tevbe Suresi, 9/30.

⁵⁰⁴ Tevbe Suresi, 9/31.

⁵⁰⁵ İsrâ Suresi, 17/40; Saffat Suresi, 37/149-153; Zuhuruf Suresi, 43/19-20.

⁵⁰⁶ Zuhuruf Suresi, 43/15-18.

⁵⁰⁷ En'am Suresi, 7/93.

⁵⁰⁸ En'am Suresi, 6/138-140; Yunus Suresi, 10/59,60.

⁵⁰⁹ Zümer Suresi, 39/2.

⁵¹⁰ Nisa Suresi, 4/140.

⁵¹¹ En'am Suresi, 6/68.

⁵¹² Ömer Faruk Harman, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 3, ed. İbrahim Kâfi Dönmez, İstanbul, MİFAV Yayınları, s. 1649.

⁵¹³ Ömer Faruk Harman, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 3, s. 1651.

yalanladılar. Ve sonunda azabımızı tattılar. De ki; yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi mi var? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve yalan söylüyorsunuz.”⁵¹⁴

“Bunlar da büyük hileler, büyük desiseler kurdular. Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Ved’den, Suvâ’dan, Yeğûs’tan, Ye’ûk’tan ve Nesr’den asla vazgeçmeyin! Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. Sende bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır.”⁵¹⁵ Kur’an’da bunlardan başka İslam öncesi Arapların taptıkları putlardan da söz edilir. Örneğin, Necm suresi, 53/19-23. ayetler; “Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ’yı ve üçüncüleri olan öteki, Menât’ı? Demek erkek size, dişi O’na öyle mi? O zaman bu, insafsızca bir taksim! Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.”⁵¹⁶

Cahiliye dönemi Arapları arasında yaygın olan tapınma şekillerinden birisi belki de en yaygın olanı bu tapınma şeklidir. Bu tapınma şeklinin Nuh kavminde ortaya çıkıp adeta kültürel bir etkileşim ile günümüze kadar gelmektedir.

Putperestlikte ısrar eden şahsiyetlerin, zamanla sınırlı olmayıp, kıyamete kadar Kur’an’ın mesajına muhatap olup da atalarının bu kötü hallerini taklitte ısrar eden tüm insanlar bu ikazın kapsamı dahilindedir.⁵¹⁷

Bu tutumları ifade eden Bakara 170. ayet akla vurgu yaparken, Maide 104. ayet bilgiyi öne çıkarmaktadır. Akıllı kullanıp bilgiye ulaşan insan, taklit bataklığından kurtulup doğru yola ulaştı demektir. Doğru yol ise Allah’ın Vahiy ile bildirdiği yoldur.⁵¹⁸ Doğruya ulaşmak, vahiy-akıl-bilgi ile olacağına göre, din eğitimcisi, vahyin ışığında akıllı ve bilgiyi öne çıkarmakla sorumludur.

⁵¹⁴ Nahl Suresi, 16/35. Bu iki ayet müşriklerin Allah’a nasılda iftira ettiklerinin ve putlara hangi gerekçelerle taptıklarının açık göstergesi ve Allah’a ihanet etmemin ilginç bir versiyonudur. Tarihten gelen bu kötü alışkanlığın Aynı şekilde son Peygamberin muhataplarında da görmek mümkündür. Zümer Suresi, 39/3. ayet bu konuda bize ışık tutmaktadır.

⁵¹⁵ Nuh Suresi, 71/23-24.

⁵¹⁶ Ömer Faruk Harman, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, 3/1650.

⁵¹⁷ Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsir’i**, C. 2, s. 377-378.

⁵¹⁸ En’am, 6/150-153.

Peygamberleri İlahlaştırarak İhanet Etmek:

Konu ile ilgili ayetlerin meali şöyledir. “Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler, Hristiyanlar da "Mesih (İsa) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, daha önceki inkârcıların söylediklerine benzer biçimde ağızlarından çıkan sözlerdir. Allah onları kahretsin! (Gerçeklerden) nasıl da yüz çeviriyorlar! Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı'ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur; O yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır.”⁵¹⁹

Oysa Kur'an'da Allah, Peygamberleri ilahlaştıranları kâfir ilan etmiştir.⁵²⁰ Allah Teâlâ Hz. İsa'yı, “beni ve annemi Allah'tan başka tanrılar olarak edinin sen mi dedin?”⁵²¹ Diyerek sorgulamakta, Peygamberlerden sürekli olağan üstü haller bekleyenlere, “Allah dilemedikçe hiçbir Peygamberin buna gücünün yetmeyeceğini,⁵²² ısrarla kıyamet saati ile ilgili bilgi soranlara, “kıyamet saatinin ve gaybi bilgilerin ancak Allah'ın bilgisinde olduğunu,”⁵²³ gönül operasyonlarının Allah'a ait olduğunu⁵²⁴ bildirmektedir. Peygamberleri Allah'a ortak koşturmak, Enfal suresi 8/27. ayetin kastettiği manaya uygun olarak, hem Allah'a ortaklar koşarak ihanet etmek hem de Peygamberleri töhmet altına koymak ve olmadıkları vasıflarla onları vasıflandırarak ihanet etmektir.

İnsanî Şahsiyetlere Kutsallık Atfederek İhanet Etmek:

Gerek İnsanlık tarihinde gerekse Kur'an'da görebildiğimiz kadarıyla, insanoğlunun, şirk koşması, sığınma ihtiyacının da getirdiği bir duygu ile hep bir sığınılacak, ihtiyaçlarını karşılayacak, bazı sıkıntılarını ondan kaldıracak bir makam aramıştır. Çaresizliklerin, cehaletin, yoksulluğun, acizliğin vb. sebeplerin sonucunda,

⁵¹⁹ Tevbe Suresi, 9/30-31.

⁵²⁰ Maide Suresi, 5/72-76.

⁵²¹ Maide Suresi, 5/116-118.

⁵²² R'ad Suresi, 13/38

⁵²³ A'raf Suresi, 7/187-188.

⁵²⁴ En'am Suresi, 6/125; Zümer Suresi, 39/22.

görünmeyen (gâib) varlığı düşünemeyip, görünen varlıklara yönelmiş ve onlardan birtakım çıkarlar elde edebileceğini düşünmüştür. Bu durum bazen kendi istekleri ile, bazen toplumun yönlendirmesi ile bazen kendisini kutsayanların hezeyanları bazen de zalim şahsiyetlerin baskılarıyla olmuştur.

Bunun belli sebepleri vardır. Bunlardan bazısı tarih boyunca tebaasını baskı altında tutup, halkın üzerine korku salan zalim liderlerin etkisi. Örneğin, Firavun, Karun, Nemrut, Hitler, Mussolini, Lenin veya bugün İslâm aleminin başında bulunan zalim otoriteler. Diğer bir kısmı ise insanların, kökü Nuh kavmine kadar varan bir önceki dönemde yaşayan önemli şahsiyetleri kutsallaştırıp onlara tapınması olarak görebiliriz. Kur'an'dan bildiğimiz kadarı ile Firavun bizzat;

“Ben sizin ilahınızım”⁵²⁵ “...Firavun dedi ki: «Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında (başınıza gelecekleri) göreceksiniz! Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!”⁵²⁶ diyerek halkın üzerine korku salıyordu. Bu baskıya dayanamayan halk ona itaat etmek zorunda kalıyordu.⁵²⁷ Bir kısmı da iman ederek canını tehlikeye atıyordu.⁵²⁸

“Sonra bunların izinden art arda Peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.”⁵²⁹

⁵²⁵ Şuara Suresi, 26/29; Kasas Suresi, 28/38; Naziat Suresi, 79/21-24; Zuhruf, 43/51.

⁵²⁶ Araf, 7/123-124.

⁵²⁷ Zuhruf, 43/54.

⁵²⁸ A'raf Suresi, 7/124-126; Şuara Suresi, 26/49-51.

⁵²⁹ Hadid Suresi, 57/27)

Bir taraftan her milletin içerisinde onları kötülükten arındırıp iyiye yönelten bir grubun mutlaka var olması gerektiğini emreden⁵³⁰ Allah, diğer taraftan da alimin gücünün sınırlı olduğunu bildirmiştir.⁵³¹

Kabul görmüş genel görüşe göre, önderlere tapınmanın Nuh kavmine kadar uzandığını kaydeden Hamdi Yazır “vedd, süva, ye’üs, ye’ük ve nesr” putlarının, Nuh kavmi içinde sevilen ve Müslüman şahsiyetler olduğunu belirterek şu görüşlere yer vermiştir. Bu şahsiyetler ölünce, Babil yurdunda kabirlerin etrafında ordu kurdular, yas tuttular. İblis onların bu feryadını görünce bir insan biçiminde onlara; “sizin ağlayıp, sızladığınızı ve üzüldüğünüzü görüyorum. Size onun bir şeklini, resmini yapsam, toplandığınız yere koysanız da onu ansanız.” dedi. “Peki” dediler. Bunun üzerine İblis, vedd’in bir şeklini yaptı. Onu toplantı yerine koydular. Babil’ler onu anarlardı, İblis bunu görünce: “Nasıl, evlerinize de yapsam herkes evinde de onu ansa olur mu?” dedi. Onu da yaptı. Bu şekilde onu anar oldular. Sonra çocukları yetiştirdi. Çocukları büyüklerin ona taptığını görüyordu. Nesil uzadıkça onu niye andıklarını unutuldu, tuttular ona ilah diye tapmaya başladılar. İşte yeryüzünde Allah’tan başka ilk tapınılan varlık bu oldu.⁵³²

Bu durum bir kültürel etkileşim olarak nesilden nesle devam etmiştir. Aynı durumu Yahudi ve Hristiyanlarda da görmek mümkündür. “(Yahudiler) Allah’ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (Hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i (İsa’yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O’ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”⁵³³

Bu ayeti yorumlayan Bayraklı, buradaki Rab kavramını tanrı olarak yorumlamaktadır. Yahudiler bu bilginlere Allah’a tapar gibi taptilar. Allah’ın hükümlerini bırakarak o bilginlerin kişisel görüşlerine inandılar. Allah’ın emirleriyle onların görüşleri çatıştığında bilginlerin görüşlerini tercih ettiler. Bilginlerini, Allah’ın emirlerini öğreten bir kişi olarak görme yerine, Allah gibi hükmeden varlıklar olarak

⁵³⁰ Ali İmran Suresi, 3/104.

⁵³¹ Maide Suresi, 5/63.

⁵³² Yazır, **Hak Dinî Kur’an Dili**, C. 8, s. 392.

⁵³³ Tevbe Suresi, 9/31.

gördüler ve öyle inandılar. Hristiyanların da aynı tarzda rahiplerini Rab edindiklerini nakletmektedir.⁵³⁴

İslam alemindeki durumda bundan pek farklı değildir. Din büyüğü olarak bilinen kimselerin halk üzerinde etkisini arttırmak için olağanüstü kişiliğe büründürülüp, kutsallaştırılması yaygın bir durumdur. Bunu bütün gruplarda görmek mümkündür. Bunda her ne kadar grup üyelerinin vebali varsa da grup önderlerinin katkısı yadsınamaz kadar fazladır. Üç ayda bütün ilimleri kavradığından tutun da kısa bir zamanda Kur'an'ın tamamını hıfz ettiğini iddia edenler az değildir. Hatta yazdığı bir eseri, bu bana yazdırıldı, Peygamberi rüyamda gördüm o bana kitap yaz dedi bende yazdım, gibi iddialar, İslâm alemini içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir.

Şiilerde de durum farklı değildir. Onlar bunu Ali'nin soyundan gelen imamlar için söylerler ve şöyle derler: "...imamlardan hiçbiri bir öğretmene gitmemiş, bir eğitimciden bir şey öğrenmemiştir. Hiçbiri bir hocadan ders almamış, hiçbiri bir mektebe bir medreseye gitmemiştir. Böyle olduğu halde kendilerine bir şey sorulunca derhal en doğru cevabı verirler. Dillerine bilmiyorum sözü gelmediği gibi cevap vermek için düşünmeleri yahut cevabı bir müddet geciktirmeleri de vaki değildir... İmamın ilahi hükümlere, ilahi maarife, bütün bilgilere sahip olması, Peygamber yahut kendisinden önceki İmam vasıtasıyla..."⁵³⁵

Bir insanın böyle bir bilgiye sahip olmasının mümkün olamayacağı açıktır. Bu özellik herhangi bir Peygamberde de olmaz.⁵³⁶ Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (as) Kur'an'ı yaklaşık 23 yılda sindirebilmiştir.⁵³⁷

Din adamlarını kutsallaştırma ile yetinmeyen bu gruplar Peygamberleri tanrılaştırdıktan sonra, din büyüklerini de tanrılaştırma yoluna gittiler. Bunun en kestirme yolu, kendilerinin Peygamberi temsil ettiğini söylemektir. Bunu Hristiyanlar kilise ve papayı ilahlaştırarak yaptılar.

⁵³⁴ Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, C. 8, s. 181.

⁵³⁵ Abdulaziz Bayındır, **Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk**, III. Baskı, İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2006, s. 83.

⁵³⁶ Kehf Suresi, 18/110; Cin Suresi, 72/21-23.

⁵³⁷ Furkan Suresi, 25/32, Kiyame Suresi, 75/16-19.

Kimi gruplarda, hakikati Muhammediyeydi alemin nuru, insani kamili de hakikati Muhammedî'yi temsil eder konuma getirerek ilahlaştırdılar. Kimdir insan-ı kâmil? Maddi ve manevi bütün kemal mertebelerini kapsayan kişi demektir. Her grup kendi Şeyhini insan-ı kâmil bilir. Maddî-manevî bütün kemal mertebeleri yalnız Allah'ta bulunabileceğinden onlara göre tarikat şeyhi, Allah'ın et ve kemiğe bürünmüş hali olarak değerlendirilir.

Allahtan başkasını dost edinmek tabiri sadece cansız varlıklar için değil, kanaatimize göre canlı varlıkları da içermektedir: “Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile, size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. (Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez.”⁵³⁸ Buradaki işitmezler işitseler de cevap veremezler den maksat canlı varlıklardır. Cansız varlıkların işitmesi ya da cevap vermesi söz konusu olamaz.

Bu tarz şirk koşanlar, yani bir insanı, tanrı edinecek kadar dost edinenler, Allah'a kulluk etmenin gerekliliğinin farkında, hatta onu aracı ederek Allah'a yaklaşılabileceğinin de inancındadır. Oysa ibadet ve hayırlı işler işleyerek Allah'a ulaşılacağını da bilen bu zatı muhteremler, buna rağmen kendilerini ihanetin en büyüğü olan şirkten bir türlü uzak tutamamaktadırlar. “Vesile aramak” ve “rabıta etmek” kavramlarının yanlış yorumlanması, bu şirk türüne kaynaklık ettiği aşıkardır. Vasıta edinerek ulaşılmak istenilen makam, aslında insanı, Allah'tan daha da uzaklaştırıyor. En yaygın olan bu inanç türü, insanın gönlünde derin ve koyu bir inanç kirliliği meydana getiriyor.

Bunun nedeni, her şeye gücü yeten aşkın varlığa güvenememek ya da tam olarak algılayamamaktır. İslam aleminde yaşayan şeyhlerin böyle bir fonksiyonuna inanılmakla beraber, bir de öldükten sonra onların kerametine inanıp ondan yardım bekleme hezeyanları vardır. Yani anlaşılan o ki; bu aracı baronlardan kurtulup, her şeyi işiten bilen, gören ve kişiye şah damarından daha yakın olan Allah'a bir türlü yönelemeyeceğiz.

⁵³⁸ Fatır Suresi, 35/14.

Bir başka ihanet şekli olan, ölümlerden yardım bekleme⁵³⁹ sendromunu Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle anlatmaktadır. “Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.”⁵⁴⁰ “(Resulüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz. Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız deyiniz.”⁵⁴¹

Allah böyle bir imkânı, yani kendisini kutsallaştırıp yüceltme statüsünü, hikmet sahibi, Melek, nebi ve resullere dahi vermediğini beyan etmiştir. “Hiçbir insanın, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve Peygamberlik vermesinden sonra (kalkıp) insanlara: Allah'ı bırakıp bana kul olun! demesi mümkün değildir. Bilakis (şöyle demesi gerekir): Okutmakta ve öğretmekte olduğunuz Kitap uyarınca Rabbe hâlis kullar olunuz ve size: Melekleri ve Peygamberleri ilâhlar edinin, diye de emretmez. Siz Müslüman olduktan sonra hiç size kâfirliği emreder mi?”⁵⁴² Dikkat edilirse, burada Allah'ta olması gereken vasıfları başka şeylerde anlam kazandıranlar kafir olmakla tehdit edilmişlerdir. Din eğitimcisi, âlime saygıyı anlatırken diğer taraftan da sevgi ve saygıda denge unsurunu gözetmelidir. Allah'ı, Allah gibi, Peygamberleri Peygamber gibi, âlimleri de kendi mecrasında değerlendirmek durumundayız. Yani herkese hak ettiği değeri takdir etmesini bilmeliyiz.

Görünmeyen Varlıklara Tapınarak İhanet Etmek: İnsanlar sadece putlara, insanî şahsiyetlere tapınmakla kalmamış, bunun dışında, Meleklerle, cinlere hatta şeytana dahi kutsallık atfedip, onlara da tapınmışlardır. Şimdi bunlara da kısaca bakalım.

Meleklerle tapınmak: Cahiliye dönemi Arapları arasında yaygın olan şirk koşarak ihanet etme şekillerinden birisi de Meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia

⁵³⁹ Ölümlerden yardım beklenemeyeceği, çünkü onların işitme kabiliyetlerini yitirdiklerini anlatan ayetler şunlardır. En'am, 6/36; Neml, 27/80; Rum, 30/52; Fatır, 35/22. ayetlere genellikle hayatta iken gerçeği göremeyenler anlamı yüklenmiştir.

⁵⁴⁰ Ahkaf Suresi, 46/28.

⁵⁴¹ Ali İmran Suresi, 3/64.

⁵⁴² Ali İmran Suresi, 3/79-80.

etmeleridir. Biz burada, Melek kavramının ayrıntılarına girmeyeceğiz.⁵⁴³ Mekke müşrikleri, Melekleri neden ortak koşuyorlardı? Cevap olarak karşımıza;

“Ahirete inanmayanlar, Meleklerle dişilerin adlarını takıyorlar. Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.”⁵⁴⁴

Yukarıdaki ayetlerde dile getirildiği gibi, ahirete inanmamak, bilgidен yoksun ve zanna (kuruntuya) uymak olarak karşımıza çıkmaktadır. Zanna uyup, ilimden yoksun olan bu tür ihanet şeklinin bugünkü karşılığı, ölülerden yardım bekleme, ruh çağırma, şeyhlerden medet umma, türbelere çaput bağlayıp dua etme, rabita etme, hiçbir değer üretmeden vesileyi yanlış yerlerde aramaktır.

Melekleri Allah'ın kızları olarak kabul eden bu topluluk, Nahl, Sebe ve Zuhurf suresinde de kınanmıştır. İlgili ayetlerin meali şöyledir.

“Ama onlar, kullarından bir kısmını, O'nun bir cüzü kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür. Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendisine aldı da oğulları size mi ayırdı? Onlardan biri, Rahman'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir. Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?) Onlar, Rahman'ın kulları olan Melekleri de diş saydılar. Acaba Meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir. Ve dediler ki: Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! “Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz” derler.”⁵⁴⁵

⁵⁴³ Ali Erbaş, M. Sait Özervarlı, “Melek”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, C. 29, 2004, s. 37-42.

⁵⁴⁴ Necm Suresi, 53/26-27.

⁵⁴⁵ Zuhurf Suresi, 43/15-22. Ayrıca, Nahl Suresi, 16/56-62. ayetlerine de bakılabilir.

Hangi sebeple olursa olsun, Melekleri Allah’a ortaklar olarak görmek; çirkin bir iftira,⁵⁴⁶ kötü bir hüküm,⁵⁴⁷ kötü bir sıfat,⁵⁴⁸ ahireti inkâr,⁵⁴⁹ ilimden yoksun, zan, heva, yalan⁵⁵⁰ ve atalardan kalma kötü bir gelenektir.⁵⁵¹

Daha önce, Maide suresi 5/116-118. ayetlerinde İsa Peygamberi, A’raf 7/12. ayette ise Şeytanı sorgulayan Allah, aynı şekilde Melekleri de zatına ortak koşulması konusunda hesaba çekmektedir. İlgili ayetler şöyledir: “O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra Meleklerle: “Size tapanlar bunlar mıydı?” diyecek. (Melekler de:) Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı; diyecekler. Bugün birbirinize ne fayda ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zalim olanlara, yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın! diyeceğiz.”⁵⁵²

Yüce Allah bu sorgulamaları henüz mahşer olmadan neden yapmaktadır? Demek ki insanoğlu bu tür davranışları geçmişte yapmış gelecekte de yapma ihtimali kuvvetlidir.

Bu devirlere göre farklılık arz edebilir. Bu bazen Peygamber olur, bazen put bazen melek bazen cin, bazen cansız bir obje bazen şeyh hiç fark etmez. İşte yukarıda örneklerini verdiğimiz sorgulamalar bunun içindir.

Ortak koşulan kim olursa olsun, onlar da Allah’ın yardımına muhtaçtır. Yardım’a muhtaç olanlardan yardım beklenmesi düşünülemez. Bunun en güzel örneğini şu ayette görmekteyiz:

“(Resûlüm!) De ki: Allah’ı bırakıp da (ilâh olduğunu) ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir ne de değiştirebilirler.» Onların yalvardıkları bu varlıklar, Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile

⁵⁴⁶ Nahl Suresi, 16/56.

⁵⁴⁷ Nahl Suresi, 16/59.

⁵⁴⁸ Nahl Suresi, 16/60.

⁵⁴⁹ Nahl Suresi, 16/60; Necm Suresi, 53/27.

⁵⁵⁰ Zuhurf Suresi, 43/20; Necm Suresi, 53/23.

⁵⁵¹ Zuhurf Suresi, 43/22.

⁵⁵² Sebe Suresi, 34/40-42.

ararlar. O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.”⁵⁵³

Zemahşeri, Râzî ve Şevkânî gibi müfessirler, bu ayetlerdeki Allah'tan başka tanrı edinilen varlıkların, melekler olduğunu belirtirler. Müşrikler taptıkları putları ve heykelleri Meleklerin sembolleri olarak kabul eder, onların şahsında meleklerle taptıklarını söylerlerdi. İşte ayet bu batıl inancın ne kadar çürük olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Melekler de dahil olmak üzere, Allah'tan başka hiçbir varlık, Allah'ın yardımı ve yaratması olmadan kendisini zarardan koruma imkânına dahi sahip değildir.⁵⁵⁴

İsra suresi, 17/57. ayetin baş kısmına değişik şekillerde mana verilmekle birlikte, Zemahşeri'nin tercihi dikkate şayandır. “Onların tanrı diye taptığı (Melekler gibi) varlıkların bizzat kendileri Allah'a ulaşmak için vesile ararlar...Yani onların Allah'a en yakın olanları bile, O'na daha da yakınlaşmak için yol aradığına göre. En yakın olmayanları elbette yol arayacaktır.”⁵⁵⁵ Sonuç olarak, Melekler tanrı olmak şöyle dursun, bütün yaratılmışlar gibi onlarda rahmete, yardım ve desteğe muhtaç olup, Allah'a yakınlaşmak için çareler aramak durumundadırlar. Fahrüddîn er-Râzî, bu inancı taşıyanların, görünmeyen varlıklar olduklarından dolayı, Melekleri gizlilikte kadınlara benzeterek “Allah'ın kızları” diye nitelendirmiş olabileceklerini belirtir.⁵⁵⁶

Cinlere tapınmak: İnsanlar görülmeyen ve görünmeyen varlıklar olan cinlere de tapınmıştır. Şimdi de cinlerin ortak koşulması konusundaki Kur'an'daki bilgileri ele alabiliriz. Bu konu ile ilgili en önemli delilimiz şu ayetlerdir: “Cinleri Allah'a ortak koştular. Oysaki onları da Allah yaratmıştı. Bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Hâşâ! O, onların ileri sürdüğü vasıflardan uzak ve yücedir.”⁵⁵⁷ “O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra Meleklerle: Size tapanlar bunlar mıydı? diyecek. (Melekler de:) Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı; diyecekler.” (Sebe 34/40-41)

⁵⁵³ İsra Suresi, 17/56-57.

⁵⁵⁴ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 3, s. 495.

⁵⁵⁵ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 3, s. 495.

⁵⁵⁶ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 3, s. 496.

⁵⁵⁷ En'am Suresi, 6/100.

Tefsircilerin çoğunluğuna göre, bu ayetlerdeki cinlerden kasıt Melekler ve şeytanları da içine alan genel bir manadadır.⁵⁵⁸ Bu ayetleri yorumlayan tefsircilerden kimisi, burada kastedilen cinler, Meleklerdir. Kimisi şeytan, kimisi bütün ruhaniler, kimisi de Mecusiler yani Zerdüşter (dualistler-seneviyeciler)'dir.⁵⁵⁹

Tarihte birbirine karıştırılan görünmeyen varlıklar, İslam dininde hepsinin yeri ayrıntılarıyla Kur'an'da yer aldığı için fazla problem olmamıştır. Bununla beraber gaybî bilgi ve belki de kültürel bir etkileşim sonucunda, melek, şeytan ve ruh hakkında farklı algılamalar olabilmıştır. Ama Kur'an iyi incelendiğinde görülecek ki; Cinler gaybî bilgiye sahip değildir.⁵⁶⁰

Bahsi geçen En'am suresi 100. ayette (Şürekâ-e) kavramı şeytan, melek, cin, peri, teslis (üçleme), Üzeyir Allah'ın oğludur, Mesih Allah'ın oğludur ve diğer fizik ötesi ruhanî varlıkların ortak koşulmasını içerir.⁵⁶¹ Bu söylediğimizi Saffat suresi 37/158 ayeti de doğrular niteliktedir. ayetin anlamı şöyledir.

“Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular. Ant olsun, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler. Allah, onların isnat edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.”⁵⁶² Bu ayetlerin ışığında diyebiliriz ki Allah'ı gereği gibi taktir edemeyen müşrikler, diğer ruhanîlerde olduğu gibi cinleri de Allah'a ortak koşular. Halbuki onları da Allah yarattı.⁵⁶³

Bundan dolayı Yaratana karşı cinleri ortak koşmaya kalkışmak ve onlarla Allah'ın izni dışında bir teshir hayal etmek büyük bir küfürdür. ayetin devamında “Bir

⁵⁵⁸ Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. 3, s. 529.

⁵⁵⁹ M. Süreyya Şahin, Ahmet Saim Kılavuz, “Cin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 8, 1993, s. 5-10. Cin kavramı, görünmeyen varlık anlamında olduğundan gerek cin gerek Melek gerekse diğer nuranî ve ruhanîlere olağan üstülük atfetmek insanlık tarihi kadar eskilere gitmektedir. Eski Asurlar, Babiller ve Sami kökenli kavimler, eski Mısırlılar, eski Romalılar, eski Yunanlılar, Doğuda da Hintliler, Japonlar, cin, Melek şeytan ve ilah kavramlarını hep birbirine karıştırmışlar, birinin vasfını ötekine atfetmişlerdir. Öte yandan Yahudilik ve Hristiyanlıkta da durum bundan farklı değildir. Bizi ilgilendiren yönü, İslam öncesi Arap yarımadasındaki cinlere tapınma ve İslâm âleminde cinlere olağan üstülük atfetmenin nerelere dayandığıdır. Tabii ki Hint kültürünün ve Mecusiliğin bazı kalıntılarının etkisi olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Hamdi Yazır ise, daha ziyade zerdüştlüğün bu konudaki tahribatına dikkat çekmektedir. (3/525-528)

⁵⁶⁰ Sebe Suresi, 34/14.

⁵⁶¹ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, C. 3, s. 529.

⁵⁶² Saffat Suresi, 37/158-159.

⁵⁶³ Enam Suresi, 6/100.

takımları da Allah’a oğullar ve kızlar uydurdular” dan kasıt Allah’tan doğmuş dişi ve erkek ilahlar uydurup bunları Allah’ın oğulları veya kızları kabul etmek anlamındadır. İşte müşrikler Allah’ı bu uydurdukları putlarla temsil etmeye kalkıştılar. “Melekler Allah’ın kızlarıdır” diyen Arap müşrikleri ve Sabileri bu cümleden olduğu gibi, “Hürmüz ve Ehremen Allah’ın oğullarıdır” diyen bazı Mecusiler, “Üzeyir Allah’ın oğludur” diyen bazı Yahudiler, “Mesih Allah’ın oğludur” diyen Hristiyanlarda bu cümledendir. Yaratmada ortaya çıkma ve meydana getirmeyi (var oluşun bir tabiat olayı) olduğunu kabul eden filozoflarda bu gruptandır. Allah’a ortak, oğul veya kız evlat uydurmaya kalkışanlar, ne dediklerini bilmeyen cahillerdir. Şirke gitme sebepleri bölümünde açıkladığımız gibi, bu iddia sahipleri bilgiden yoksun, zan, heva, heves, şehvetlerine uyup, yalan söz ve iftira atmaktadırlar. İlah ikidir veya üçtür demek ya da Allah’a oğullar ve kızlar isnat edip ona ortak koşmak; Allah’a zatında, sıfatında veya fiillerinde az veya çok, denk veya aşağı, eşit veya zıt bir ortak, bir arkadaş veya rakip sananlar ne dediklerini bilmez cahillerdir.⁵⁶⁴

Gerek bu ayette gerekse saffat suresi, 3/159’da ve Kur’an’ın bu konudaki diğer ayetlerinde; “...Allah onların vasıflandırmalarının dışındadır...”, “...Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir...” diyerek bu iddiaları temelden reddetmektedir.

İnsanların cinlere tapınma şeklini, daha iyi anlayabilmek için, aşağıdaki ayette daha iyi görmek mümkündür. Bu ayetin nirengi noktası, “sığınmaktır.” Âyet şöyledir:

“Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırldı da cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı.”⁵⁶⁵

Şeytanlara tapınmak: Bir başka tapınma şekli de Şeytanlara tapınma olarak karşımıza çıkmaktadır. “Şeytan, insanoğlunun vücudunda kanın dolaştığı gibi dolaşır (yani onun damarındaki kötü duyguları devamlı olarak harekete geçirir)”⁵⁶⁶ “Her insanın bir şeytanı vardır ve kişi, ancak Allah’ı zikretmekle Şeytan’dan kendisini kurtarabilir”.⁵⁶⁷ “Şeytan, namazda sizin saflarınız arasında da dolaşır”.⁵⁶⁸

⁵⁶⁴ Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, C. 3, s. 530.

⁵⁶⁵ Cin Suresi, 72/6.

⁵⁶⁶ Buhari, Ahkâm, 21; Bed’ü’l-Halk, 11; Müslim, Selâm, 23,25.

⁵⁶⁷ Tirmizi, Ebeb,78.

⁵⁶⁸ Ebu Davud, Salat, 93, Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 260,262.

“İnsanoğlunu bir Şeytan’ın bir de meleğin dürtmesi vardır”.⁵⁶⁹ Dolayısıyla, gönle gelen düşüncelerin Rahman’dan mı, Şeytan’dan mı olduğu hususunda mutasavvıflar; “Eğer hatıra gelen duygular insana iyi şeyleri yapmasına telkin ediyorsa, o Rahman’dandır; kötü şeyleri öneriyorsa o da Şeytan’dandır” açıklamasını yapmışlardır. “Şeytan ve günah, alış-verişte hazır bulunurlar”.⁵⁷⁰“Şeytan, insanoğlu ile nefsi arasına girer (de aklına her türlü soruyu getirir ve gönlüne de vesvese verir)”⁵⁷¹ “İnsanlardan şeytanlar vardır”.⁵⁷² Hatta bazı kimselerin kalplerinin şeytan kalpleri gibi olduğu belirtilmiştir.⁵⁷³ “Şeytanların birbirinden üstün olanları vardır”.⁵⁷⁴ Hz. Peygamber “Şeytan’ın tek başına kalan kimselerle daha çok beraber olacağını işaret etmiş⁵⁷⁵ ve kendisinin de her türlü şeytandan Allah’a sığındığını ifade etmiştir”.⁵⁷⁶

Yukarıda sıraladığımız ayet ve hadislerden anlaşıyor ki Allah’tan başka varlıkları O’na ortak koşmak, şeytana uymanın bir neticesidir. Aklı örten içkinin bütün kötülüklerin anası olduğu gibi, şeytan ve yandaşlarına uymakta şirk bataklığına düşmenin baş sebebidir. O halde affi mümkün gözükmeyen⁵⁷⁷

Şirk ‘ten kurtulmanın tek yolu şeytanın takibinden kurtulmakla mümkündür. Peki bunu nasıl başarabilir bir insan? Bunun cevabını Nisa suresi 4/83’de görmekteyiz: “Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Resul’e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah’ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.”

O halde Peygambere ve uzman kişilere danışmak şeytanın etkisine karşı koruyucu bir tedbirdir. Uzmanlık, bilgi ve tecrübeyi kapsamaktadır. Meselenin iç yüzüne inen, bağlantılarını kuran, sonucunu kestiren uzmanlara baş vurmak, onlara

⁵⁶⁹ Buhari, Tefsir-u Sure, 2, 35.

⁵⁷⁰ Tirmizi, Büyü, 4.

⁵⁷¹ İbni Mace, İkâme, 135.

⁵⁷² Ahmed b. Hanbel, C.5, s. 178, 179, 265.

⁵⁷³ Müslim, İmare, 52.

⁵⁷⁴ Tirmizi, Tefsir-ü Sure, 34,2.

⁵⁷⁵ Tirmizi, Fiten, 7; Ahmed b. Hanbel, C. I, s. 18, 26; C. III, s. 446.

⁵⁷⁶ Buhari, Enbiya, 10; Ebu Davud, Sünne, 20; Tirmizi, Tıb, 18; İbn Mâce, Tıb, 36.

⁵⁷⁷ Nisa 4/48,116.

danışmak, bu ayetler zorunlu hale getirilmekte ve yayılan yalan haberlere hemen inanmanın yanlışlığının eğitimi verilmektedir.⁵⁷⁸ Uzman şahsiyetlere danışmayan insanı şirk bataklığından kurtaracak tek kaynak ilahî iradenin lütfudur.⁵⁷⁹

Yüce Allah insanları eğitirken, sebep- sonuç ilişkisi içerisinde konuları yukarıda verdiğimiz ayetlerde olduğu gibi ele almaktadır. Allah insanlara hangi davranışın, hangi neticelere varacağının bilincini vererek sebep- sonuç ilişkisi içerisinde insanı eğitmektedir.⁵⁸⁰

Gerek En'am 6/74,100. gerek Meryem 19/44. ayetlerinin yorumunda; Bayraklı, satanist akımının, Hz. İbrahim'in babası Azer'e kadar dayandığını söylemiş olmakla birlikte Sebe suresi, 34/40. ayetin yorumunda "Tanrı fikrinin veya inancının olduğu yerde mutlaka kurban vardır, şeytan veya şeytanlar insana emir verip "arkadaşını veya herhangi birini öldür" deyip oda öldürüyorsa işte o şeytan onun tanrısı olmuştur. Çünkü tanrılar kurban isterler" demektedir.⁵⁸¹ Bizim kanaatimize göre de ilk satanist Ademin oğlu kabildir çünkü o, Şeytanın kışkırtmalarıyla kardeşi Habil'i öldürmüştür.⁵⁸²

Şeytanların, Peygamberlere bile musallat olmaya çalıştığını,⁵⁸³ hatta bazen başardığını,⁵⁸⁴ âlimleri saptırdığını,⁵⁸⁵ diğer insanları da saptırma gayreti içerisinde olduğunu,⁵⁸⁶ ve bunda da maalesef başarılı olduğunu, Kur'an'dan bilmekteyiz.

Yapılan araştırmalara göre 1988 yılından bu yana satanistlerin bu çarpık inançları sonucu, yaşları, (15-22) aralığında altı gencimiz, bu uğurda ölmüş ya da

⁵⁷⁸ İsra Suresi, 17/36; Hucurat Suresi, 49/6.

⁵⁷⁹ Nur Suresi, 24/10,14,20-21.

⁵⁸⁰ Emine Tuba Yılmaztürk, **Din Eğitimi Açısından Kur'an-ı Kerim'de Tâbi Olma Kavramı**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, SBE. Yüksek Lisans Tezi, 2007.

⁵⁸¹ Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, C. 15, s. 437.

⁵⁸² Mâide Suresi, 5/27-31.

⁵⁸³ Hac Suresi, 22/52.

⁵⁸⁴ Bakara Suresi, 2/36; A'raf Suresi, 7/20; Taha Suresi, 20/120; Enbiya Suresi, 21/87.

⁵⁸⁵ A'raf Suresi, 7/175-176.

⁵⁸⁶ Nisa Suresi, 4/60; Maide Suresi, 5/91.

öldürülmüştür.⁵⁸⁷ Peki gençlerin bu tuzaklardan kurtulması için neler yapabiliriz? Sorusunun cevabını yine Ahmet Güç'ün tespitleri ışığında verebiliriz.

- Bu konuda en önemli görev ebeveynidir. Onlar çocuklarının sadece maddi ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda manevî eğitimlerini de düşünmek zorundadırlar. Doğru yerlerden ve uzman kişilerden din eğitimini aldirmek zorundadırlar. Okuldaki arkadaş çevresini uzaktan da olsa takip etmek zorundadırlar.

- Aile hayatını iyi idame ettirme, anne-baba ve çocuklar arası ilişkileri sağlam temeller üzerine oturtmak durumundayız. Unutmayalım ki sokak çocukları üzerinde yapılan bütün araştırmalar, ailedeki dağınıklığı, mutsuzluğu, boşanan ve dağılan yuvaları işaret ediyor.

- Gençlerimizi, kötü akımlardan ve kötü alışkanlıklardan uyuşturucu ve alkollü içeceklerden, aşırı derecede internet bağımlılığından uzak tutmalıyız.

- Neslimize din eğitimini yaş gruplarına göre düzenlemeliyiz. Özellikle karakter eğitimini ebeveynin vermesi gerektiğini unutmamalıyız. Bunun için de ebeveynlerin, güçlü ve donanımlı olması kaçınılmazdır.

- Din eğitimini uzman kişiler vermeli, hatta bu eğitim devletin kontrolünde olmalıdır. Çünkü, birkaç eleman kazanacağım derken, yalan yanlış birçok hurafe ile gençlerimiz ziyan edilmektedir. Hormonlu ve uyduruk bir din eğitiminin dünya milletlerini ne hale getirdiği ortadadır.

- Ebeveyn den sonra en önemli görev din eğitimcisine düşmektedir. Din adamı alanında çok güçlü olmalı, Kur'an-sünnet bütünlüğünü, İslam tarihini, Dünya tarihini ve Türk medeniyet tarihini iyi bilmelidir. Aktüaliteyi takip etmeli, Sosyoloji ve Psikoloji alanlarında da yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Din eğitimcisi maddi olarak da güçlü olmalı, kimselere muhtaç olmamalıdır.

- Son olarak milletimize hiç de uymayan sapkın müzik türleri ilginç kıyafetler ve gençlerimizin doymak bilmeyen arzu ve istekleri de bu durumu tetikleyen başka bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸⁸

⁵⁸⁷ Ahmet Güç, **Satanizm**, II. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2004, s. 266.

⁵⁸⁸ Güç, **Satanizm**, s. 266-270.

Nefse tapınmak: Yüce Allah Kur'an'da bazı insanların nefislerine taptıkları yani nefislerini tanrı kabul ettiklerini gündeme getirmektedir. İlgili Âyetler şöyledir: “Nefsinin arzusunu tanrı edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?” (Furkan,24/43; Casiye, 45/23) Böylece insan nefsinin havasını tanrı edinerek hem nefis çevresini hem de gönül çevresini kirletmektedir. Bir bakıma bu insanlar nefislerini mabet, hevalarını da tanrı edinerek ona tapınırlar. Mabetleri ile tanrıları kendi içlerinde olması sebebi ile de bu tiplerle mücadele vermek oldukça zordur.

Bu tipler o kadar tehlikeli ki; Yüce Allah Kur'an'da “Eğer onların arzularına uyarsan, seni saptırırlar. Dikkat et...” (Maide 5/49) Hz. Peygamberi uyararak dikkatini çekmektedir.

Yüce Allah, bu ayetlerle müşriklerin, Hz. Peygamberle neden alay ettiklerini, geçmiş olgulardan neden ders almadıklarını, nefis denen tanrılarına aşırı derecede neden bağlandıklarını açıklayarak, onların psikolojik yapılarının analizini yapmaktadır. Sebep olarak da nefislerinin arzularını tanrı edindiklerini göstermektedir. Zaten nefis denen tanrıda insandan bunu beklemektedir. Tanrı olan yerde mutlaka tapınma vardır. Nefis tanrısı insanın içinde bir mabet oluşturarak, kötüyü, yanlış, batılı ve çirkini hayata geçirtmektedir.

Yüce Allah, Hz. Peygambere, dolayısı ile bize, nefsin tanrı edineni görmek istiyorsan, Furkan,30-42. ayetlerine bak demektedir. Ayrıca Hz. Peygamberin ve din eğitimcilerinin bu tip insanları korumaya gücümüz yetmeyebileceğini haber vermektedir. Hatta, nefsin tanrı edineni, bu dünyada kurtarsan bile ahirette onu kimsenin kurtaramayacağını (Nisa,4/107-109) haber vermektedir. Bu psikolojideki insanları, nefsin kulu olmaktan kurtarmak, onları şirkten korumak çok zor olduğu için koruyamayacağımız, inkâr sorusu ile gündeme getirilmektedir. Araf suresi, 7/175-176. ayetlerinde Allah'ın ayetlerinden sıyrılıp, nefsin tanrı edinenlerin, şeytanın takibine uğrayan ve neticede de köpeğe dönüşen bu insan tipi, Müddessir suresi, 74/49-51. ayetlerinde de aslandan korkup kaçan, yabanî eşeklere benzetilmektedir. Nefis denen put, maddî putlar benzemez. Çünkü o, insanın içindedir ve çok gizlidir. Dolayısı ile kendi içinde olan tanrıdan kurtulmak oldukça imkânsızdır. Bu tanrıdan kurtulmanın yolu, doğru Allah inancını bilmek ve O'na tam olarak güvenmekle mümkündür. Hac suresi, 9-13 ayetlerinde anlatıldığı gibi işine geldiği zaman dindar, işine gelmediğinde, yan çizen bir imanla, yani bir harf üzere olan imanla nefis denen tanrıdan öyle kolay

kurtulamaz insan. Sonuç olarak, bu tip insanların bu duruma nasıl düştüklerini en güzel şekilde anlatan şu ayetle bu konuyu bitirelim. “Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar.” (Furkan, 25/44)

O halde günümüz din eğitimcileri bu durumu göz önünde bulundurmalı, muhatabı olan İnsanı iyi tanımalı, kendisini iyi yetiştirip bu olumsuzlukları gidermelidir. Kur'an'ın tanıttığı (her şeye gücü yeten) Allah tasavvurunu iyi anlatmalıdır.

Aksi takdirde çıkış noktası arayan insanlık her zaman olduğu gibi zalimlerin, cahillerin, ruhbanların elinde perişan olacaktır. Yani bütün putları yıkıp tevhit ağacını gönüllere dikmek samimi ve donanımlı din eğitimcisinin işidir. Din eğitimcisi, ibadet ve duanın sadece Allah'a yapılacağını karşılığının sadece ondan bekleneceğini gerek Fatiha suresinden gerek İbrahim (as)'ın putperest kavmine dediği;

“(İbrahim dedi ki: İyi ama ister sizin ister önceki atalarınızın; neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü? İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur); Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren, içiren O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur. Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat.” Şuara, 26/75-83. ayetlerini iyi anlatmalıdır.

2.2.2. Peygamberlere İhanet

Allah'a ihanettten sonra O'nun vahyini insanlara tebliğ edip ilk uygulamacısı durumunda olan Peygamberlere ihanet etmek de konumuz yönünden oldukça hacimlidir. Peki Peygamberlere ihanet nasıl gerçekleşmektedir? Kur'an-da onlarca ayet, “Elçilerimiz onlara geldi de, onların ağızlarını kapatarak yani susturmaya çalışarak,⁵⁸⁹ onları yalanlayarak, alay konusu edinerek ve inkâr ederek, yoldan çıktılar, zalimlerden oldular, nankörlerden oldular, kaybedenlerden oldular, kalpleri mühürlendi, zulümleri yüzünden helak oldular, cezalandırıldılar, günahkârlardan

⁵⁸⁹ İbrahim Suresi, 14/9.

oldular, bozgunculardan oldular, ” ihanet durumunu haber vermektedir.⁵⁹⁰ ilgili ayetlerde, Peygamberleri yalanlamak, onları susturmaya çalışmak, onlarla alay etme ve onları inkâr etmek tespitlerimiz çerçevesinde birer ihanet sebebidir. Çünkü onlar hakkı ve gerçek olanı konuşuyorlardı. Ne diyorlardı toplumlarına? “Allah’a kul olun, onun sevgisini kaybetmekten sakının, onun gazabından sakının ve Allahtan başkasına kulluk etmeyin ve bizler onun elçileriyiz bize tabi olarak Allah’ın dosdoğru yolunda yürüyün.”⁵⁹¹ mealinde sözleri söylüyorlardı.

Peygamberlerin geldiği toplumlar nasıl cevap veriyordu Peygamberlere? Nuh Peygamberi kavmi yalanlayarak, sapık,⁵⁹² kıt görüşlü, alçak tabaka insanı, yalancı,⁵⁹³ düşük profilili insan⁵⁹⁴ olarak lanse ediyor ve onu taşıyarak yurtlarından çıkarmakla tehdit ediyorlardı.⁵⁹⁵ Hud Peygamber, beyinsiz ve yalancı,⁵⁹⁶ eskilerin masallarını okuyan,⁵⁹⁷ Putperestlerin ilahları tarafından çarpılacağı tehdidi alan,⁵⁹⁸ bir Peygamber olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili sure (A’raf, Hud, Enbiya ve Şuara) ve ayetlerde, Salih, Şuayb, İbrahim Lut ve Musa Peygamberler de yaklaşık aynı anlama gelecek istihza, hakaret ve tehditlere maruz kalmışlardır. Yukarıda verilen örnekler birer ihanet mesabesindedir. Özellikle ihanet kavramının geçtiği üç Peygamber vardır. Onlar da hanımları tarafından, yalanlanarak ihanet edilen Nuh as. Ve Lut as dır. Diğer bir Peygamber de Yusuf As dır. Bunun dışında bazı Peygamberlerin canına kıyılmış, bazılarının da canına kast edilmiştir. İlgili bölümlerde bunları dile getirdik. Bu kitabın, 51-58. sayfelerinde Kur’an’da ihanet örnekleri bölümünde gerekli bilgilendirmeyi yaptığımızdan burada daha detaya girmeyi gerekli görmüyoruz.

⁵⁹⁰ Maide Suresi, 5/32; A’raf Suresi, 7/101; Tevbe Suresi, 9/70; Yûnus Suresi, 10/13; İbrahim Suresi,14/13; Rum Suresi,30/9; Fatır Suresi, 35/25; Mü’min Suresi, 40/22-83; Teğabun Suresi, 64/6.

⁵⁹¹ Ali İmran Suresi, 3/50; Şuara Suresi, 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179; Zuhuf Suresi, 43/63.

⁵⁹² A’raf Suresi, 7/60.

⁵⁹³ Hud Suresi, 11/27.

⁵⁹⁴ Şuara Suresi, 26/111.

⁵⁹⁵ Şuara Suresi, 26/116

⁵⁹⁶ A’raf Suresi, 7/66.

⁵⁹⁷ Şuara Suresi,137.

⁵⁹⁸ Hud Suresi, 11/54.

2.2.3. Hurafe ve Bidatleri Din Edinerek İhanet

Hurafe, sözlükte saçma, uydurma, anlamsız, boş şey, gerçek olmayan söz, tutarsız düşünce, asılsız inanç ve masal anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise, eski dinlerden günümüze kadar gelen batıl inanç, garip hikâye ve söylentiler, hiçbir hakikate dayanmayan boş söz, inanç ve düşünceler, mitoloji, efsane, esatir, kült gibi kelimeler ile de ifade edilebilen batıl uygulamalardır.⁵⁹⁹ Dinin aslından olmayan şeyleri içermesi yönü ile bidat ile de ilişkili olduğunu söyleyebilirsek de insanların gelişimi ile ilgili birtakım yeniliklerin gereği bidatların tamamını kötü olarak algılamak doğru değildir. Yine de bidatlerden sakınmak gerekir. Hurafeler dinin özüne aykırı olduğu gibi, olumlu bir yönü de bulunmamaktadır.⁶⁰⁰

Peygamberlerin tebliğ ettiği din insanların tabiatına uygunluk arz etmektedir. Peygamberler büyük mücadeleler vererek gerçeği hâkim kılmaya çalışmışlardır. Peygamberlerin zamanlarında hurafeler ve isyanlar devam etmekle birlikte, özellikle Peygamberlerin yaşam çağından uzaklaştıkça insanlar eski adetlerine dinde olmayan, inanç, ayin, tören ve adet gibi şeyleri dine sokmuşlar zamanla din gibi algılanır olmuştur. İnsanların hurafelere dalmasının sebepleri olarak, bilgisizlik ve özellikle de insanların açık bir varlık olmasıdır.

Özellikle Müslümanlar, çeşitli kavim ve medeniyetlerin yaşadıkları coğrafyalara dağılarak, o bölge insanların bazı inanç ve adetlerinden etkilenmişlerdir. Bazen de yeni Müslüman olan o insanlar eski adetlerini İslam dinine taşımak istemişlerdir. Gerçekten de Müslümanların yaşadığı ve küçük Asya diye tabir edilen bölge içinde kalan coğrafi alan, Türk, Hint, İran, Mısır, Asur ve Helen kültürünün hâkim olduğu yerlerdir. Örneğin, yıldızların durumundan hüküm çıkartmak (müneccimlik) Asurlardan, türbelerde kandil yakma adeti Fenikelilerden, sihir ve falcılık Mısırlılardan, Kaf dağı ve Anka kuşu efsaneleri, İranlılardan, Baykuşun uğursuzluğu algısı, Romalılarından, kutsal sular olarak kabul edilen ayazmalar ve kutsal ağaçlar inancı, eski Türklerden geçmiştir.

⁵⁹⁹ İlyas Çelebi, **İslamda, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006, s. 824.

⁶⁰⁰ Çelebi, **İslamda, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 2, s. 824.

Menfaat, şöhret ve ihtiras gibi duygularla otaba çıkan kişilerin insanları baskı altında tutması ve çıkar ilişkisi sonucu karşılıklı etkileşim içerisinde hurafeler maalesef can bulmuştur. Elbette ki bazı örf ve adetler iyi olabilir lakin, din olarak algılanması yönü ile dine ihanet anlamını içermektedir. Bazı örnekler vererek konunun ne kadar vahim olduğu gerçeğini ortaya koyabilmek mümkündür.

Dünyanın öküzün boynuzu üzerinde, öküzün de balığın üzerinde olduğu, Ay ve Güneşin, Şeytanlar tarafından tutulduğu ve bu ilahi kanunlar gerçekleşince davul ve teneke çalarak şeytanları korkutma eylemi, merak ve tecessüs sonucu gelişen, falcılık, kehanet, uğur ve uğursuzluk gibi hurafeler, bazı zaman dilimlerinin uğursuzluğuna inanmak. Mesela; salı günü başlayan işin bitmeyeceği, cuma günü ev temizlemek ve dikiş dikmenin fakirlik getireceği, misafirin ardından ev süpürülmemesi, gece tırnak kesilmemesi, iki bayram arasında düğün yapılmaması gibi hurafeler genellikle Yahudi ve Hristiyanlardan İslam'a sokulmuş hurafelerdir. Çocuğu yaşamayan kadının yatıra gidip, kurban adaması ve bunu sana sattım diyerek doğacak çocuğun isminin satı veya satılmış konulması, evde kalmış kızların yatıra gitmesi, lohusa kadının yanında, soğan, sarımsak, iğne bulundurulması, gece üzerinde karga veya baykuş öten veya köpek ulayan evden cenaze çıkacağı anlamı, cenaze evinde ışık yakılırsa gelen ruhun odasını aydınlık bulacağı inancı, gece vakti bir evden başka bir eve, tencere, tava gibi şeylerin taşınmasının ölüm getireceği gibi hurafeler maalesef dini bir elbise giydirilerek yapılmaktadır.

Halbuki Kuran, her fırsatta insanı, hakka, doğruya, çalışmaya, üretmeye⁶⁰¹ ve samimiyete davet etmektedir. O halde her hurafeyi din gibi algılamak dine yapılan en büyük ihanettir. Kur'an'ın dile getirdiği ayetler serisinde, “onlara denilse ki, neden bu putlara tapıyorsunuz? Onların cevabı, babalarımızı bu yol üzere bulduk.” Argümanını Kur'an çok sert ifadelerle reddetmektedir.⁶⁰² İşin enteresan yönü, Kur'an bu düşünce içerisinde olanlara “eskilerin masallarına, kötü yollarına uymayın.” İfadesini kullanıyor iken, bizzat bu grup insanlar Kur'an'a “esatir-u-l evvelin” demektedirler.⁶⁰³

⁶⁰¹ İnşirah Suresi, 94/7.

⁶⁰² Bakara Suresi, 2/11, 91, 170; Nisa Suresi, 4/61; Maide Suresi, 5/104; Nahl Suresi, 16/35; Lokman Suresi, 31/21.

⁶⁰³ Nahl Suresi, 16/24.

Buradaki tartışma eskiden kalan güzel adetleri eleştirmek değil adetlerin din gibi algılanmasının önüne geçmektir. Aksi halde Hac suresi, 22/11. ayette aynı kökten gelen “harf” kavramında olduğu gibi, dini kendi çıkarlarımız, adetlerimiz üzere yaşamaya çalışırsak, menfaatimiz olduğunda dindar oluruz. Bize din uğrunda bir zarar dokunduğunda ise yan çizme durumunda kalırız. İşte o zamanda Allah’ın dünya ve ahirette vereceği cezalara katlanma durumu ortaya çıkar. Bu durumu şöyle dile getiriyor Kur’an “insanlardan öyleleri var ki, Allah’a inandık derler. Fakat Allah uğruna eziyete uğratıldıkları zaman, insanların işkencesini Allah’ın azabı gibi tutar. Fakat Rabbinden bir yardım gelince biz de sizinle beraberiz derler. İyi de Allah herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir? Allah, elbette O’na gönülden inananları da iki yüzlü münafıkları da en iyi bilendir.”⁶⁰⁴

Dikkat edilirse gerek Hac suresi 11, gerek Ankebut suresi 10 ve 11. ayetler, dinde samimi ve kitabi Müslüman olmayı bizden istemektedir. Dini ritüelleri kendi arzu ve isteklerine göre değiştirenlere, tezimizin can damarı olan maide suresi, 5/13. ayet hain demektedir. Bundan dolayı dini ritüellerden bahsederken, Allah’ın buyruklarını, Peygamberlere, Peygamber, sünnetini atalar kültürüne kurban edemeyiz. Edersek bunun adı din değil, dine ihanet anlamına da gelen hurafe olur.

2.2.4. Emanetlere İhanet

Kur’an-ı Kerim, müminlerin özelliklerini sayarken, mutlaka bir madde ile Emanet vurgusu yapar. “Müminler, emanetlerine ve ahitlerine özen gösterirler.” (Mu’minun suresi, 22/8, Me’aric suresi, 70/32)

Emanet; birisinin yanında bırakılan şey, ahd ise bir şeyi yapmak için verilen sözdür. Gerek Allah’a gerekse insanlara verilen sözde durmak İslam’ın temel prensiplerindendir. Allah’ın gönderdiği vahiy, vahyin içerdiği inanç ilkeleri, hayatımız, sağlığımız, ailemiz, vatanımız, bayrağımız, milletimiz, yetimler, yoksullar, yolda kalmışlar ve bizlere verilen başta akıl ve sağlık olmak üzere tüm nimetler hepsi birer emanettir. İnsanların bizlere emanet olarak bıraktığı eşyaları muhafaza etmek, kimsenin hakkını gizlememek, gördüğümüz olayları gerçekliği ile gerektiği zaman doğru olarak ortaya koymak, kimsenin hakkını gizlememek, bile bile yalancı şahitlik

⁶⁰⁴ Ankebut Suresi, 29/10,119.

ederek görüşümüze ihanet etmemek birer emanettir. Kuran’da bununla ilgili çok çarpıcı ayetler mevcuttur.

“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, anne, baba ve akrabanız aleyhinde de olsa, Allah için şahitlik eden kimseler olun. Haklarında şahitlik ettiğiniz kimseler, zengin de olsalar, fakir de olsalar Allah onlara sizden daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın. Şahitliği eğer, бүker ve bildiğiniz halde şahitlikten kaçınırsanız, biliniz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa suresi, 4/135) Maide suresi, 5/8. ayette bu minvaldedir. Orda da ek olarak, bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin emri gelmektedir.

Ahzab suresi, 33/72. ayette insanoğlunun Allah’tan aldığı emir ve yasaklara riayet etmemesi, Bakara suresi, 2/283 ve 284. ayetlerde insanların verdiği emanet eşyaların veya verdiği sözlerin eksiltilmesi veya gizlenmesi ile Allahtan sakınmamak ve kalbin büyük günah yüklenmesi, Enfal suresi, 8/27. ayette emanetleri sahibine veya ilgili olduğu devlet bütçesine veya kamu hukukuna arz etmemesi, Ali İmran suresi, 3/161. ayette yöneticilerin kamu malını zimmetine geçirmesi, Nisa suresi, 4/105-113. ayetlerde komşusunun malını çalıp, bir başkasının üzerine iftira atılması, yalan konuşması ve yalancı şahitler tutarak mahkemeyi yanıltmaya çalışması, Nisa suresi, 4/58. ayette emanetleri ehil olanlara değil de torpil yaparak, çıkar ilişkileri gözetilerek, kendi yandaşlarına verilmesi, Maide suresi, 6/13-15. ayetlerde Allah’ın ayetlerinin bile bile tahrif edilmesi, Enfal suresi, 8/55-58. ayetlerde her defasında yapılan antlaşmaların ve verilen sözlerin bozulması, Enfal suresi, 8/70 ve 71. ayetlerde gerçeğin bilgisini saklayarak yanıltmak, Yusuf suresi, 12/24, 25, 51, 52. ayetlerde çalışılan ev veya işyerinde gerek ev veya iş sahibinin, işine veya ailesine eksiklik yapmak eylemlerinin her biri, Allah’a, Peygambere, kamu hukukuna veya bireye, “emanete ihanet” olarak değerlendirilmektedir.

Bedir veya Uhud savaşı özelinde Mücahitler, Peygamberin şahsında uyarılarak, kamu malının özele alıkonması, görev yerlerini terk edip, ganimet peşine koşmanın emanete ihanet anlamı taşıyacağı ve her bireyin kıyamet günü, mahşer meydanına, çaldıkları (ğulul)⁶⁰⁵ ile geleceği ve hesabının tastamam görüleceği haber

⁶⁰⁵ Ali İmran Suresi, 3/161.

verilerek kamu malını gasp edenlerin cezalandırılacağı haber verilmektedir.⁶⁰⁶ Hz. Muhammed, yönetici olanların devletin bütçesinden temel ihtiyaçların karşılanabileceğini bunun ötesini arzulayanların ihanet içerisinde olacağını, devletin bütçesinden bir şeyler aşırıların o çaldıkları ile mahşerde yüklü geleceklerini, Hayber'in fethinden sonra Hz. Peygamberin azatlı kölesi, Zeyd oğlu Rifa'nın şehit olduğu halde devlet bütçesinden aşırıldığı bir gömleğin kendisini yaktığından bahisle kamu malından hak edilmeyen bir şeyin alınmasının veya habersiz alınmasının cazai müeyyide gerektiğini beyan etmişlerdir.⁶⁰⁷ Adı geçen hadisenin devamında Hz. Peygamber, kıyamet günü kişi, çaldığı deve, at, koyun, insan, elbise, altın ve gümüş maddelerini sayarak onlar ile huzura geleceğini ve kendisinden yardım talep edilmesi durumunda şu cevabı vereceğini beyan etmişlerdir. "Senin için yapabileceğim bir şey yoktur. Ben sana tebliğ etmişim derim."⁶⁰⁸

Emanete ihanetin ne kadar büyük bir ihanet olduğunu Hz. Peygamberin diğer uygulamalarından görmek mümkündür. Soyuna sopunu öne çıkararak kendisinden kamuda, görev isteyen iki kişiye, "biz işlerimizi, isteyenlere ve mevki düşkünlerine vermeyiz." buyurmuş olması, Kıyametin ne zaman kopacağını sorulması üzerine, "emanetin zayi olduğu zaman" buyurması ve emanet nasıl zayi olur ya Rasulellah? sorusu üzerine de "işlerin ehil olmayanların eline geçmesi" olarak cevaplaması, "sana emanet verenin emanetini öde, sana ihanet edene sen ihanet etme." buyurması, ayrıca, şehitliğin her günahı örtebileceği ancak emanetin bundan müstesna olacağı ve kıyamet gününde kişiye emanetin cehennemin dibinde gösterileceği, kişinin her defasında o emaneti oradan almak istedikçe emanetin ondan kaçacağı ve böylece cehennemin dibine kadar onu takip edeceği ve böylece cehennemde kalacağını işaret etmesi, emanete ihanet etmenin ne kadar çirkin ve kötü bir şey olduğunu gözler önüne sermektedir.⁶⁰⁹

Din eğitimcisi tüm bu örnekleri öğrencilerine titizlikle anlatmalıdır. Emanet bilincini, kamu hukukunu, birey hukukunu öğrencilerine küçük yaşlarda öğretmelidir.

⁶⁰⁶ Süleyman Ateş, **Kur'an Ansiklopedisi**, C. 1, s. 395.

⁶⁰⁷ Süleyman Ateş, **Kur'an Ansiklopedisi**, C. 1, s. 396-397.

⁶⁰⁸ Müslim, İman; Bab, 6, hadis, 24.

⁶⁰⁹ Süleyman Ateş, **Kur'an Ansiklopedisi**, C. 1, s. 398-401.

Bugün İslam aleminde belki de en önemli problemlerin başında işlerin, ehil olanlar eliyle değil de torpil ile kendi yandaşlarına verilerek yürütölmek istenmesi ve böylece, bir milletin geleceğinin tehlikeye atılması, toplumda kaos oluşturulması, güven duygusunun yok olması, alın terinin, göz nurunun, el emeğinin gasp edilerek, Kuran'ın tabiri ile "kendi elleriniz ile kendimizi tehlikeye atmayınız"⁶¹⁰ veya kendi kendinizi öldürmeyiniz."⁶¹¹ durumuna düşölmüş olması gerçekten çok vahim bir sonuçtur.

2.2.5. Allah'ın Kanunlarına, Doğaya ve Nesillere İhanet

Allah'ın koyduğu sınırları çiğnemek, Allah'ın güzel yarattığı doğayı bozmak, ekinleri ve nesilleri bozmak olarak algıladığımız bu başlıkta şu ayetler mihenk taşımız olmalıdır:

"İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi kimseler kalbinde olanın samimi olduğuna dair yeminler ederek Allah'ı da şahit tutar. Halbuki o, hasımların en yamanıdır. O, dönüp gitti mi yahut iş başına geçti mi, yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez. Böylesine, "Allah'tan kork" denilince benlik ve gurur kendisini günaha sevk eder. Ceza ve gazap olarak ona Cehennem yeter. O ne kötü yerdir." (Bakara suresi, 2/ 204-206)

"Onlara. Yeryüzünde fesat çıkarmayın denilince, "Biz ancak ıslah edicileriz derler. Şunu bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Lakin anlamazlar." (Bakara suresi, 2/11,12)

"Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a rahmetini umarak ve ondan korkarak dua edin. Muhakkak ki, iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır." (A'raf suresi, 7/56)

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın. İnsanların eşyalarını eksik vermeyin.

⁶¹⁰ Bakara Suresi, 2/195.

⁶¹¹ Nisa Suresi, 4/29.

Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.” (A’raf suresi, 7/85) Son olarak tüm bu bozgunculuğun adeta bir cezası olarak Yüce yaratıcının dile getirdiği şu ayet gerçekten de manidardır. “İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki, Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın. Belki de tuttıkları kötü yoldan dönerler.”⁶¹² Görüldüğü üzere bu ayette insanların başına gelen birçok musibet bizzat kendi ellerinin işledikleri yüzündendir.

Allah’ın koyduğu nizamı, yarattığı Ahenk’i ve tertemiz yarattığı nesilleri bozanlar kimlerdir? Bakara suresi, 11 ve 12. ayetlere göre münafıklar, Araf suresi, 85. ayete göre Medyen halkı, Araf suresi ve kasas suresindeki, ilgili ayetlere göre Firavun ve adamları, inananların erkek çocuklarını boğazlayarak yok ediyorlardı. Böylece nesilleri tüketiyorlardı. Bir bakıma soykırım yapıyorlardı. Bugün 21. yüzyılda, Suriye, Filistin, Bosna Hersek, Irak, doğu Türkistan’da durum pek farklı değildir. Müslümanların nesilleri yok edilmektedir. Ülkelerin tüm yer altı ve yer üstü kaynakları heba edilmekte adeta haritadan silinmektedir. Ekilen biçilen araziler kimyasal silahlarla adeta zehirlenmekte İslam toplumlarının geleceği ipotek altına alınmaktadır. Ayrıca tüm dünyada GDO’lu tohumlardan üretilen yapay ürünler ile tüm insanlığın genleri ile oynanmaktadır. Belki de Kur’an’ın işaret ettiği tam da bu durumdur.

Allah’ın koyduğu sınırları aşarak ihanet etmeye gelince, Kur’an bu durumu ifade etmek için tağa, ğava, a’sa ve beğa kavramlarını kullanmıştır. Genelde bu kimseler Allah’ın koyduğu sınırları aşarak Allah’a, Peygamberlere, topluma ve nesillere ihanet etmektedirler.

Öncelikle Tağa kavramının tahliline bakalım. Alak suresi, 96/6. ayete göre tüm insanlar kendini yeterli gördüğü için azgınlık eder ve başta Allah’ın hukuku olmak üzere tüm haklara tecavüz ederek ihanet eder. Taha suresi, 20/24, 43, 45, Naziat suresi, 79/17. ayetlere göre Firavun Hz. Musa Peygambere karşı azgınlık yapmıştır. Naziat suresi, 79/37. ayete göre Nefsine tapınan ve Cehennemi hak eden her birey haddi aşarak azgınlık yapmıştır. Necm suresi, 53/17. ayete göre Hz. Muhammed, Allahtan

⁶¹² Rum Suresi, 30/41.

aldığı vahyin dışında konuşmayarak azgınlık yapmamış ve haddi aşarak ihanet etmemiştir.

Ğava kavramı; Taha suresi, 20/121. ayete göre Yeryüzünde ilk haddini aşip yolunu şaşırın yani, yasak meyveden yiyerek, Allah'ın koyduğu sınırları aşan Hz. Âdem Peygamberdir. Kasas suresi, 28/18. ayete göre. Kıptı ile dövüşen ve Musa Peygamberden yardım isteyen hatta Musa Peygamberin adam öldürmesine sebep olan, ertesi gün aynı eylemi yapan İsrailoğullarından bir hak tanımaz ve başkalarını da kötü eylemlerine alet eden kişidir. Necm suresi, 53/2. ayete göre Hz. Muhammed Vahiy alırken vahyin dışında konuşmayarak haddi aşarak ihanet içerisinde olmamıştır.

A'sa kavramı; Bakara suresi, 2/61, ve Ali İmran suresi, 3/112. ayetlere göre, İsrailoğulları, Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankörlük, Allah'ın ayetlerini inkâr ve Peygamberleri öldürmeye teşebbüs ederek isyan ve ihanet ediyorlardı. Taha suresi, 20/21. ayete göre yeryüzünde ilk İsyan eden, yasak meyveyi yiyerek Hz. Âdem olmuştur. Müzzemmil suresi, 73/16, Naziat suresi, 79/21. ayetlere göre Firavunun Hz. Musa'ya isyan ederek ihaneti söz konusudur.

Özellikle Hz. Âdem Peygamberin isyanı azgınlığı veya haddi aşarak Cennetten kovulması, belki de bir darbe mesel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizim burada dikkatimizi çeken en önemli nokta, Araf suresinde şu ayettir. “Ey Âdemin evlatları! Şeytan, ana- babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak Cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizleri görürler. Şüphesiz biz şeytanları inanamayanların dostları kıldık.” (A'raf suresi, 7/27) Âdem ile Havva yasak meyveyi yani haram olan şeyi yediler. Ve cennetten kovuldular. Nisa suresi 105-113. ayetlerde ve Ali İmran suresi,3/161. ayette haram yiyenlere hain diyen Kur'an bu kıssada da haram yemenin cennetten kovulma sebebi olduğunu bizlere anlatarak, Hakkımız olmayan şeylere el uzatmamız, haram lokma yememiz adeta ayıp yerlerimizin ortaya çıkması ve hain olarak isimlendirilmemize sebep olabilir. O halde kamu malından, haramdan uzak durmak bir Müslümanın boynunun borcu olsa gerekir.

Bağa kavramının tahlilinde ise Kasas suresi, 28/76. ayete göre Karun kendisindeki zenginlikten dolayı şımararak kavmine karşı azınlık etti ve hazineleri ile birlikte yerle yeksan oldu. Sad suresi, 38/22 ve 24. ayetlere göre Davut Peygamberin kavminden iki kardeş birbirinin mallarını gasp etmek isteyerek azgınlık ve ihanet

ettiler. Hucurat suresi, 49/9. ayete göre iki Mü'min kavga eder de araya barıştırmak isteyen kişilere rağmen bir tarafın, Allah'ın barışa gelin teklifine muarız davranarak, saldırganlığa devam ederek ihanet etmesi söz konusudur.

Ayrıca Maide suresi, 5/13. ayete göre Allah'ın ayetlerini tahrif ederek haddi aşmak, Enfal suresi, 8/25. ayete göre Allah'ın ve Peygamberin buyruklarına muhalif işler yapmak ve emanetleri eksilterek veya sahip çıkmayarak ihanet etmek söz konusudur.

Kur'an, müminlerin özelliklerini sayarken, onların hatalarına tövbe ettiklerini, kulluğu ancak Allah'a yaptıklarını, akrabalık bağlarını gözettiklerini, rükû ve secde ettiklerini, iyiliği emredip kötülükten menettiklerinden bahisle onların Allah'ın koyduğu sınırları muhafaza ettiklerinden bahsetmektedir.⁶¹³ Ayrıca müminlerin, iyilikte ve takvada yarışması, günah işlemede ve düşmanlıkta yarışmaması gereğini emrederek haddi aşmamaları istenmektedir.⁶¹⁴ Bir başka ayetler serisinde ise Müminlerin, Allah ve onun elçisine düşmanlık ederek haddi aşamayacakları gibi Allah'a ve onun elçisine düşmanlık ederek haddi aşanlarla en yakınları bile olsa dost olamayacağını bildirmektedir.⁶¹⁵

Allah'ın koyduğu sınırlar ise Tevbe suresi 9/112. ayete göre, günahlarda ısrar etmek, akrabaları ile ilişkiyi kesmek, ibadetleri terk etmek, iyiliğe teşvikten vazgeçmek. Enam suresi, 7/151-153, İsra suresi, 17/22-39, Mümin'un suresi, 23/1-10, Furkan suresi, 25/68,73, Mearic suresi, 70/22-35. ayetlere göre; Allah'a ortaklar koşmamak, anneye babaya asi olmamak, çocukları öldürme anlamına gelen her türlü eylemden uzak durmak, haksız yere cana kıymamak, günah ifade eden her türlü eylemin gizli ve aşikare olanından uzak durmak, yetimin ve kamunun malını haksız yere yememek, ölçü ve tartıda hile yapmamak, başta Allah'a verilen sözler olmak üzere tüm meşru ahitlerde samimi olmak, yakınlar başta olmak üzere geçim sıkıntısı çekenlere yardımcı olmak, cimrilik edilemeyeceği gibi malını saçıp savurmamak, zinaya yaklaşmamak, ölçü ve tartıda hile yapmamak, namazı devamlı kılmak ve namazda verdiği söz gereği namazı tüm hayatına yansıtarak dürüş bir insan olmak, boş

⁶¹³ Tevbe Suresi, 9/112.

⁶¹⁴ Bakara Suresi, 2/147; Maide Suresi, 5/2.

⁶¹⁵ Tevbe Suresi, 9/23, 24; Mücadele Suresi, 58/5, 20, 22.

işlerden uzak durmak, doğru şahitlik yapmak ve emanetlere ihanet etmemek olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlgili ayetlere bakılınca aslında Kur'an' getirmek istediği genel ilkeler gereği İslam dininin ana maksatları olarak ifade edilen, Makasid-i diniye (zarurat-ı hamse/ diniyye) yani beş ana prensip göze çarpmaktadır. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin hadisleri incelendiği zaman görülecektir ki yukarıda ki ayetler serisinde İslam dininde hükümler beş gayeyle konulmuştur: canın muhafazası, malın muhafazası, dinin muhafazası, aklın muhafazası, neslin muhafazasıdır.

2.2.6. Vatana İhanet

Vatan, Arapça bir kavram olup, yerleşmek ikamet etmek, anlamında olan, v-t-n kök harflerinden türetilen bir isimdir.⁶¹⁶ Bir kimsenin doğduğu, yaşadığı, siyasal ve duygusal yönden bağlı olduğu toprak parçasını, ruhun özlem duyduğu asıl ve gerçek âlemi ifade eden sosyoloji, siyasî ve tasavvufi bir kavramı ifade eder.⁶¹⁷

Bu yer ister bir ev, bir arazi, bir mahalle, isterse bunların hepsini içine alan bir coğrafya parçası olsun her biri bir vatandır. Arapçada “dâr” da aynı anlama gelecek şekilde, insanların içinde çokça gezip dolaştığı, hareket edip durduğu bina, arazi, mahalle ve bunların hepsini ihtiva eden toprak parçasının, ülkenin ve ülkenin adıdır.⁶¹⁸

Daha geniş bir ifade ile vatan; millet, millî kültür, devlet, istiklal, hürriyet ve yurdu birlikte ifade eden bir terkinin adıdır. İnsanlığın en mukaddes, ulvi ve en meşhur ideallerinin adıdır vatan. İşte bu vatan idealine vatanseverlik denilir ki, tarihin her devrinde vatanseverlik her millet için en faziletli bir vasıf kabul edilmiştir. Vatana ihanet ise, tarihin her devrinde her millet için en çok kınadığı ve lanetlediği ve en ağır cezalar ile cezalandırdığı utanç verici bir suç olarak kabul edilmiştir.

Kuranda bu kavram; bir yerde, Bedir'de, Huneyn'de ve bu ikisi arasında Müslüman orduların karargâh olarak kullandıkları yerin adı olarak “mevatın”,⁶¹⁹ ülke

⁶¹⁶ Serdar Mutçalı, s. 992.

⁶¹⁷ Mustafa Çağrı, “Vatan”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, TDV Yayınları, C. 42, s. 563.

⁶¹⁸ İzzet Er, **İslamda, İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006, s. 2124.

⁶¹⁹ Tevbe Suresi, 9/25.

anlamında on dört yerde belde,⁶²⁰ beş yerde bilâd,⁶²¹ hem dünya hem de ahiret yurdu anlamında, dâr ve diyar yaklaşık yüz ayette geçmektedir. Bunların bazılarında haksızlıkla yurtlarından çıkarılanlardan bahsedilirken bazılarında da vatanlarına ve nimetlere nankörlük edenlerin ilahi bir ceza olarak, nasıl da vatansız kaldıklarından bahsedilmektedir. Sırf bu yönü ile bakılacak olsa bile İslam'da vatan kavramının mukaddes bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Mümtetine suresi, 60/1. ayet ile, Hac suresi, 22/40. ayetlerinde Hz. Peygamber ve İnananların yurtlarından çıkarılmalarını dile getirilmesi ve bu zalimlerle sonuna kadar vatan ve din için mücadele edilmesi istenmesi vatanın, mukaddes değerlerin yaşatılması için yegâne bir değer olduğu ve uğrunda savaşılması gerektiği anlaşılmaktadır.

“Allah şöyle bir ülkeyi örnek olarak veriyor. Orada emniyet var güven ve huzur var. Allah her taraftan oraya rızık yağdırıyor. Lakin o nimetlere nankörlük edenlere, yaptıkları bu nankörlükten dolayı, açlık ve korku elbisesi giydiriyor.”⁶²² Sebe kavminin emniyet ve güveni bolluk bereketinden ve ülkenin güzelliklerinden bahseden, Allah, o vatan sahiplerinin bu güven ortamını nasıl da bozduklarını, verilen nimetlere nasıl da nankörlük ettiklerinden bahisle, o beldelere de arim seli göndererek, vatana ihanetin yok olmakla eş değer olduğunu bizlere en çarpıcı şekilde anlatmaktadır.⁶²³

Kur'an'ın sıklıkla vurguladığı, Allah, yeryüzünü güzel ve ölçülü yarattı, sizleri farklı kabilelere ayırdı, düzeni bozmayın, bozgunculuğu arzulamayın, yeryüzünde fesat çıkarmayın demiş olması, bunları yapanlar ve cezalarını anlatan en final ayet olan Maide suresi, 5/33. ayet, Vatana, yurda ihanet edenlerin cezalandırılması gerektiği anlamındadır. Vatan kavramının kısaca tanımını yaptıktan sonra, vatana ihanet konusuna dönebiliriz.

Vatana ihanet özellikle son dönemlerde gündemde olan bir kavramdır. Vatana ihanetin hem dünya tarihi, İslam alemi tarihi ve hem de bizim tarihimiz açısından

⁶²⁰ Bakara Suresi, 2/126; Araf Suresi, 7/57, 58; İbrahim Suresi, 14/35; Nahl Suresi, 16/7; Furkan Suresi, 25/49; Neml Suresi, 27/91; Sebe Suresi, 34/15; Fatır Suresi, 35/9; Zuhuruf Suresi, 43/11; Kaf Suresi, 50/11; Beled Suresi, 90/1 ,2; Tin Suresi, 95/3.

⁶²¹ Ali İmran Suresi, 3/196; Mümin Suresi, 40/4; Kaf Suresi, 50/36; Fecr Suresi, 89/8 ,11.

⁶²² Nahl Suresi, 14/112.

⁶²³ Sebe Suresi, 34/15-20.

önemi büyüktür. “Vatana ihanet suçunun kökenleri üzerine bir inceleme” başlığı adı altında bir makale kaleme alan Rezzan İtişgen DÜLGER, şunları tespit etmektedir. Vatana ihanet kavramı, devletlerin hatta devletler öncesi toplulukların tarih sahnesine çıkması ile grup ya da devlet içerisindeki otoritenin sağlanması ve bu düzeni bozanların cezalandırılması gereği ortaya çıkmıştır. Bireylerin birbirine karşı işlenen suçların isimlendirilmesi ve ceza şekilleri belirlenme yoluna gidilmiş zamanla devlete karşı işlenen suçlar kapsamında “vatana ihanet kavramı” ortaya çıkmıştır. Klasik suç tipleri zaman içinde bazı ufak değişimler geçirmekle birlikte, devlete karşı işlenen suçlarda dönemin münhasır koşulları, modern devlet ve öncesi dönem, mutlak otorite düzenleri ya da anayasal devlet düzeni gibi faktörlere göre önemli farklılıklar yaşanmıştır. Siyaset bilimi, anayasa, ceza hukuku, hukuk felsefesi gibi birçok alanla doğrudan bağlantılı olan vatana ihanet kavramını açıklarken tüm zamanlarda ve mekanlarda geçerli olan bir tanıma, kodifiye edilmiş modern hukuk düzenleri nazara alındığında bile ulaşmak mümkün değildir. Vatana ihanet kavramının, tarihi süreçte ne anlama geldiğini, anlayabilmek için geçirdiği evreleri kısaca hatırlamakta fayda vardır.⁶²⁴

Kavramsal çerçevede altını çizdiğimiz gibi, vatana ihanet ihanetlerin en büyüğüdür. “Vatana ve ümmete (mille) ihanet etmek ise ihanetin en büyüğüdür ve cezası idamdır.”⁶²⁵ Bu vasıfları taşıyan kişiye ise hain denir.⁶²⁶

İslamiyet’te devlet aleyhine işlenen suçların taziren cezalandırılan suçlar olduğu yani bu gibi suçların içeriğinin İslam hukukunun metin halindeki kaynaklarında düzenlenmediği belirtilmektedir. Nitekim İslam hukukunun esas kaynağı Kur’an’a bakıldığında vatana ihanet kavramının açıkça geçmediğini, ancak muhtelif yerlerde ihanete ve mevcut düzene karşı koymaya ilişkin ifadelerle yer verildiği görülmektedir:

“Bir Peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz. Kim emanete (devlet malına) hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir.

⁶²⁴ Rezzan İtişgen Dülger, **Vatana İhanet Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, C. 23, S. 2, İstanbul, MÜHF Yayınları, 2017, s. 103-141.

⁶²⁵ Ahmed Muhtar Ömer, **El Mu’cem’u-l Lugatil Arabiyya**, s. 709.

⁶²⁶ Şeyh Ahmed Rıza, **El Mu’cem Metn’i-l Lugat**, s. 362.

Sonra herkese asla haksızlığa uğratılmaksızın kazandığı tastamam verilir.” (Ali İmran suresi, 3/161)

İlgili ayetin yorumlarında, Bedir veya Uhud savaşlarında Hz. Peygamber’in şahsında, ganimetlerden yani Devlet bütçesi anlamına gelen kamu mallarından izinsiz bir şey almamak hatırlatıldığı hatta bu durum üzere şehit olarak dahi ölünce cehenneme gidileceği, daha önceki bölümlerde anlatılmıştı.

Konu ile ilgili bir başka ayette ise Allah’a ve Peygamber’e karşı savaş açıp yeryüzünde bozgunculuk arzulayan ve bu yolda fesat çıkaranlar kınanmakta ve cezaları açıklanmaktadır. (Maide suresi, 5/33) buradaki Allah’a ve Peygambere karşı savaş açmak yeryüzünde bozgunculuk yapmak ve bunların cezaları konusunda çok farklı görüşler mevcuttur. Bizim kanaatimiz o yöndedir ki, buradaki Allah’a karşı savaşmak, Allah’a yukarıda saydığımız iftiralarda bulunmak, O’nun indirdiği halis dini bozmak, O’na ortaklar koşmak ve kendini yeryüzünün tanrısı konumunda koymaktır. Peygambere karşı savaş açmak ise Peygamberin demediklerini demek gerek hizada gerek seferde onun emirlerini hafife almak, gevşek davranmak, ona ve ailesine iftiralar atmak olarak değerlendirilmelidir. Yeryüzünde fesat çıkarmak ise; Allah’ın istediği ve Peygamberin yeryüzünde yürütmek istediği hak düzeni bozmaya çalışmak ve bütün haklara tecavüz etmektir.

Kur’an’ın ve Hz. Peygamberin sürekli dile getirdiği Cihat emri, tam da bu anlamda çok önemlidir. “Ey iman edenler! Toplu halde kafirler ile karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için güç toplama veya gelecek destek grubunu beklemek ve mevzi tutmak dışında kim öyle bir günde onlara arka çevirirse, muhakkak ki o, Allah’ın gazabını hak etmiş olarak döner. O’nun yeri Cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir.”⁶²⁷ “Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman, sebat edin ve Allah’ı ok anın ki, başarıya erişesiniz.”⁶²⁸ “Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet ve Cihat için beslenip bağlanan atlar hazırlayın. Onlarla Allah’ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınız ve sizin bilmediğiniz, Allah’ın bildiği düşmanlarınızı korkutursunuz. Allah yolunda ne

⁶²⁷Enfal Suresi, 8/ (15-16).

⁶²⁸ Enfal Suresi, 8/45.

harcarsanız, size eksiksiz ödenir. Siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.”⁶²⁹ “Allah, müminlerin mallarını ve canlarını, kendilerine verilecek Cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşır, öldürür ve ölürlür. Bu Tevrat, İncil ve Kur’an’da Allah’ın vadidir. Allah’tan başka verdiği sözde duran ve yerine getiren kim vardır? Öyleyse O’nun’la yapmış olduğunuz bu alışverişi sevinin. Gerçekten bu büyük bir başarıdır.”⁶³⁰ Daha birçok ayet Allah için, din için, Vatan için, Namus için savaşmak farz kılınmıştır.

Hiz. Peygamber de birçok hadislerinde Allah için, din için, namus için ve vatan için savaşmayı emretmiş ve hudutlarda nöbet tutmayı teşvik ederek övmüşlerdir. Birkaç hadisin mealini burada vererek değerlendirme imkânı bulalım.

“Allah’ın Resulüne, hangi amel daha faziletlidir” diye soruldu. “Allah’a ve Resulüne inanmak” diye cevap verdi. “Sonra hangi amel daha faziletlidir.” diye soruldu. “Allah yolunda cihat etmek” karşılığını verdi. “Sonra hangisi diye sorulunca, Makbul olan bir hacdır.” buyurdular.”⁶³¹

Başka bir hadislerinde, Allah’a imandan sonra cihat,⁶³² bir başka hadislerinde, Allah katında en üstün insan kim sorusuna, malları ile canları ile Allah yolunda cihat etmektir.⁶³³ Bir başka hadislerinde ise, iki göze ateş dokunmaz. Allah için göz yaşı döken göz ve hudutta nöbet tutan göz olarak nitelemesi,⁶³⁴ Allah yolunda bir gün nöbet tutulması diğer yerlerde tutulan bin günden daha faziletli olduğunu haber vermesi,⁶³⁵ vatan sathında allah için din için, namus için tutulan nöbetlerin ve vatanın korunmasının ne kadar da önemli olduğunu gözler önüne sermişlerdir.

Yukarıda verdiğimiz ve burada verme imkânı bulamadığımız onlarca ayet ve hadislerin varlığı bize gösteriyor ki, İslam dininin ana kaynaklarında devlet kurma, vatani savunma anlayışı mevcuttur hatta vatan sınırlarını korumak farzdır.

⁶²⁹ Enfal Suresi, 8/60.

⁶³⁰ Tevbe Suresi, 9/111.

⁶³¹ Buhari, İman, 18, Hac. 4, Tevhid, 47; Müslim, İman, 135; İmam Nevevi, 6/13.

⁶³² Buhari, İtk, 2, Keffaret, 6; Müslim İman, 136; İbni Mace, İtk, 4; İmam Nevevi, 6/14.

⁶³³ Buhari, Cihat, 2, Rikak, 34; Müslim, İmare, 122,123; Ebu Davut, Cihat, 5; İmam Nevevi, 6/18.

⁶³⁴ Tirmizi, Fezailul Cihat, 12.

⁶³⁵ Tirmizi, Fezailul Cihad, 26; Nesai, Cihad, 39; İmam Nevevî, 6/22.

Yukarıdaki hadislerde geçen, rıbat kavramı, hudutlarda nöbet tutmak anlamında kullanılmıştır. Hudutlarda nöbet tutan askerlere de Murabıt denilir.⁶³⁶ Kavramın bu anlamda kullanıldığını Enfal suresi, 8/60. ayette de görmek mümkündür.

Bir ülke için hudutlarının güvenliğini sağlamak, her zaman büyük önem taşımıştır. Hudutlarının korunması gereken toprak parçasına vatan denilir. Vatan hudutlarını ihlal etmek savaş sebebi olduğundan, o hudutları korurken ölenlere şehit, hayatta kalanlara gazi denilir. Ve İslam bunu emretmektedir. Onun için ilgili hadis ve ayetlerde, amaç sadece hududu korumak değil aynı zamanda dışardan gelecek diğer tehlikeleri de önlemek, o topraklar üzerinde yaşayan insanların dinini, canını, malını, ırz ve namusunu korumak ve milletin fertlerinin hürriyet içerisinde yaşamasını sağlamaktır.

İslam'ın ana kaynaklarında durum böyle iken, İslam hukukunda vatana ihanete benzer olarak bağı kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bağy suçu devlet başkanının otoritesine karşı güç kullanılarak isyan etmek demektir. İsyancılar, kendilerince haksız, adil olmayan veya gayri meşru bir hükümetin görevde bulunmasından dolayı hareket etmektedir. Yani burada bağy suçunu diğerlerinden ayıran en önemli motiflerden biri failin amacıdır. İsyancılar onu devirmek, değiştirmek ya da ayrı devlet kurmak ister ve yaptıklarının İslam'a uygun olduğunu düşünür. Fakat bağy suçunun da tam olarak vatana ihanet sayılıp sayılamayacağı hususu da kanımızca tartışmaya açıktır. Zira, bağy suçunun tek kişi tarafından işlenemeyeceği yani topluca işlenmesi gerektiği belirtilmektedir.⁶³⁷

Devlete ve Devlet Büyüklerine İhanet: Belirli bir toprak parçası üzerinde, egemenlik haklarını kullanabilecek biçimde örgütlenmiş bir iktidar tarafından yönetilen bir ulusun ya da farklı ulusların oluşturduğu siyasal yapıya Devlet denir.⁶³⁸ Hukuk dilinde, belli sınırlar (ülke) içindeki insan topluluğuna (Millet) ait

⁶³⁶ İmam nevevi, 6/22.

⁶³⁷ Melikşah Aydın, **İslam Hukukuna Göre İsyan (Bağy) Suçu ve Cezası**, C. 23, S. 2, Konya, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, s. 61.

⁶³⁸ Artun Altıparmak, C. 1, s. 206

teşkilatlanmış siyasi egemenliğin adıdır.⁶³⁹ Kur'an'da bu kavram, zafer ve zenginliğin el değiştirmesi anlamında kullanılmaktadır.⁶⁴⁰

Bir önceki madde de vatana ihaneti ve tarihi seyrini inceledik. Vatan toprakları içerisinde her millet, tüm vatandaşlarının hayatını idame ettireceği hukuk kurallarını geliştirir ve herkesin uymakla sorumlu olduğu genel ilkeleri ve normları koyar. Ülkenin yönetimine bu normları uygulayacak yöneticiler seçer. İslam tarihine baktığımızda, Hz. Peygamber, Mekke'den Medine'ye Hicret ettiklerinde ilk işlerinden birisi de orada bulunan tüm etnik ve dini gruplarla bir şehir sözleşmesi imzalamıştır. Medine vesikası⁶⁴¹ diye bilinen Medine sözleşmesi ile birlikte ilk İslam devletini böylece oluşturmuştur. Medine vesikasının yaklaşık maddeleri şöyledir:

- Bu vesika, Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli Müminler ve bunlara tâbi olanlarla sonradan onlara katılmış olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için düzenlenmiştir.
- Vesikayı imzalayanlar, bundan sorumlu tutulur diğer insan ve topluluklara karşı özel bir hukuka tabidir.
- Savaş esirlerinin fidyesini ödemedi, Kureyşliler, Afvoğulları, Hârisoğulları, Sâidoğulları, Cüşemoğulları, Neccaroğulları, Beni Amr b. Avf, Nebitoğulları, Evsoğulları ve Müminler makul katkılarla ortaklaşa ödeyecekler. Fidyeye gücü olmayan müminlerin bu görevini diğer müminler makul ölçüde paylaşarak ödeyecekler.

⁶³⁹ Ali Bardakoğlu, “Devlet”, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 1, s. 404.

⁶⁴⁰ Ali İmran Suresi, /140; Haşr Suresi, 59/7

⁶⁴¹ Mustafa Özkan, **Medine Vesikası**, Ek, 2. Cilt, Ankara, TDV Yay., 2019, s. 212-215, Medine'de yaşayan müslümanlar, yahudiler ve müşrik Araplar arasında hicretten kısa bir süre sonra Hz. Peygamber'in önderliğinde hazırlanan Medine vesikası orijinal metninde kitab ve sahife adlarıyla, kaynaklarda ise muvâdaa (موادعة) ve muâhede gibi isimlerle anılır. Türkçe literatürde “Medine vesikası, Medine sözleşmesi, Medine anayasası” şeklinde adlandırılmaktadır. Vesika klasik kaynaklardan İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si (II, 501-504), Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın *Kitâbü'l-Emvâl*'i (s. 193-196), İbn Seyyidünnâs'ın *'Uyûnü'l-eşer*'i (I, 197-198) ve İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-nihâye*'sinde (III, 224-226) tam metin halinde günümüze ulaşmıştır. Ayrıca birçok kaynakta belgeye atıfta bulunmaktadır (meselâ bk. İbn İshak, s. 295; Vâkîdî, I, 176; İbn Sa'd, II, 29; Taberî, II, 479; ayrıca bk. Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, s. 57-58). Bu sebeple vesikanın sıhhati konusunda şüphe yoktur. Metnin tenkitli neşri Muhammed Hamîdullah (*el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, s. 57-64) ve Michael Lecker (*The “Constitution of Medina” Muhammad's First Legal Document*, s. 5-31) tarafından gerçekleştirilmiş, Türkçe'ye, Urduca'ya ve çeşitli Batı dillerine çevrilmiştir (Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, s. 57

- Hiçbir mümin diğer müminin mevlâsı ile ondan habersiz bir anlaşma yapamayacaktır.
- Takvâ sahibi müminler saldırganlara, haksız bir fiil tasarlayanlara ve cürüm işleyenlere, bir hakka tecavüz edenlere, müminler arasında karışıklık çıkarmak isteyen kimselere karşı olacak ve bunlardan biri kendilerinden bir kişinin evlâdı bile olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
- Hiçbir mümin kâfir için bir mümini öldüremez ve mümin aleyhine kâfire yardım edemez.
- Devlette devamlılık esas olduğu ilkesi gereği, bir mümin yöneticinin verdiği bir teminat diğer müminleri de bağlar. Çünkü müminler kardeşlerdir. Mümin kardeşinin sözünü yerde koymaz.
- Yahudilerden vesikaya imza koyup sadık kalanla, tâbi olanlar, zulme uğradığında düşmanlarına karşılık onlara yardım edilecektir.
- Müminler arasında geçerli olan barış tektir. Hiçbir mümin Allah yolunda girilen bir savaşta diğer müminleri hariç tutarak bir anlaşma imzalayamaz; anlaşma ancak müminler arasında eşitlik ve adalet çerçevesinde yapılacaktır.
- Savaşa katılan bütün askerî birlikler nöbetleşe görev yapacaktır. Müminler birbirinin Allah yolunda akan kanlarının intikamını birlikte alacaktır.
- Takva sahibi müminler en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.
- Hiçbir müşrik bir Kureyşli'nin malını ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir müminin Kureyşliler'e müdahalesine engel olamaz.
- Bir kimsenin bir müminin ölümüne yol açtığı kesin delillerle sabit olur ve maktulün velisi diyete razı olmazsa o kimse kısas hükümlerine tâbi olur; bu takdirde bütün müminler öldürene karşı tavır alır. Bunlara sadece bu hükmün uygulanması için hareket etmek helâl olur.
- Mümini katledene yardım ve yataklık eden kimse kıyamet gününde Allah'ın gazabına uğrar.
- Üzerinde ihtilâfa düşülen konular Allah'a ve Resulü Muhammed'e arz edilecektir.
- Yahudiler müminler gibi savaş devam ettiği müddetçe savaş masraflarını kendileri karşılayacaktır.
- Avfoğulları, Neccârı, Benî Hari, Benî Sâide, Beni Evs ve Beni salebe Yahudileri ve bunları Mevlaları da müminlerle birlikte bir ümmet teşkil eder.

Buna Mevlaları da dahildir. Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri de kendilerinedir.

- Haksızlık yapan veya suç işleyen kimse yalnız kendine ve aile fertlerine zarar vermiş olacaktır. Haksız bir fiil işleyen kimse sadece kendine ve aile fertlerine zarar vermiş olacaktır.
- Yahudilere sığınmış olan kimseler bizzat Yahudiler gibi kabul edilecektir. Yahudilerden hiçbir kimse Hz. Muhammed'in izni olmadan -Müslümanlarla birlikte savaşa- katılamayacaktır.
- Medine'ye yönelik bir saldırı olması halinde, Yahudiler ve Müslümanlar kendi savaş masraflarını kendileri karşılayacak, savaş açanlara karşı yardımlaşacaktır. Onların arasında kötülük değil iyi niyet ve samimiyet hâkim olacaktır.
- Bu vesikadaki bütün kurallara muhakkak riayet edilecektir.
- Hiçbir kimse müttefiklerine karşı suç işleyemez; mazluma muhakkak yardım edilecektir.
- Yahudiler Müslümanların yanında savaştıkları müddetçe harcamalara katılacaklardır.
- Yesrib vadisi bu sahifede adı geçenler için mukaddes bir yerdir.
- Himaye altındaki kimse bizzat himaye eden gibidir. Ne zulmedilir ne de kendisi zulüm işleyebilir.
- Bu yazıda adı geçen kimseler arasında meydana gelmesinden endişe edilen anlaşmazlık ve öldürme vakalarının Allah'a ve resulü Muhammed'e arz edilmesi gerekir. Allah bu sahîfeye en iyi riayet edenlerle beraberdir.
- Kureyşliler ve onlara yardım edecek olanlar himaye altına alınmayacaktır.
- Bu vesikada zikredilen kişiler Yesrib'e saldıracak olanlara karşı yardımlaşacaktır.
- Eğer Yahudiler, Müslümanlar tarafından barış antlaşması yapmaya veya barış antlaşmasına katılmaya davet olunursa bunu kabul edip anlaşmaya iştirak edeceklerdir. Eğer Yahudiler Müslümanlara aynı şeyleri teklif edecek olursa müminler de aynı sorumlulukları yerine getireceklerdir.
- Din uğruna yapılacak savaşlar bu hükümlere tâbi değildir.
- Medine'deki her zümre şehrin savunmasında kendine ait bölgeden sorumludur.

- Bu sahîfede adı geçenler için konulan şartlar hem Evs Yahudilerine hem de onların Mevlalarına sahîfede adı geçen kimseler tarafından tâvizsiz bir şekilde uygulanır. Kurallara mutlaka uyulacak ve asla aykırı hareket edilmeyecektir. Haksız kazanç sağlayanlar sadece kendilerine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahîfede gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel şekilde riayet edenlerle beraberdir.
- Bu vesika haksız bir icraatta bulunan veya suç işleyenlere ayrıcalık sağlamaz yahut cezalandırılmasına engel olmaz. Savaş için yola çıkanlar da Medine’de kalanlar da emniyet içinde olacaktır. İyilik yapanlar ve sorumluluğunun bilincinde olanlar Allah ve resulünün himayesi altındadır.⁶⁴²

Hz. Peygamberden sonra yerine halife olarak geçen ilk dört halife devletin sınırlarını genişletmiş ve böylece İslam’ın devlet kurma ve yönetme modelleri ortaya çıkmıştır.⁶⁴³ İlk hicri asırlarda, Emevî, Abbasî, dönemlerinde siyasi iktidarların uygulamaları ve siyasi iktidarlara isyan çerçevesinde gelişen olaylar, Cemel ve Sıffin savaşlarında abartılı bulunmakla birlikte kaynaklarda 70.000⁶⁴⁴ civarında Müslümanın birbirlerini öldürmüş olması ve Cemel Vakasından sonra ikinci iç savaş olan Sıffin savaşlarının çıkmış olması İslâm toplumunun geleceğini en çok etkileyen olaylardan sayılır. Çünkü bu olaylar sırasında ve sonrasında murcie, haricilik ve şia’nın ayrışması ve kader konusundaki farklı görüşler İslam aleminin bugüne dek süregelen önemli problemlerdir. Tüm bu süreçte ihanet ile suçlanan gruplar ve kişiler olagelmıştır. Öte yandan bazı âlimler, İslâm’ın ilk döneminde vuku bulan söz konusu olayların üzücü sonuçlara yol açmakla beraber bazı faydalı fikrî hareketlere de vesile olduğunu söylemiştir. Nitekim bu suretle iman, küfür, fık ve şirk gibi kavramlar tanımlanmış, büyük günahlar ve bunları işleyenlerin durumu, kaza-kader, irade ve sorumluluk gibi konular üzerinde yararlı tartışmalar yapılmıştır.⁶⁴⁵

Görüldüğü gibi, İslam’ın devlet kurma gibi bir geleneği vardır ve bu devlete ihanet, Allah’a ve Peygambere karşı savaş sebebi sayılmaktadır. Devleti oluşturan tüm

⁶⁴² Mustafa Özkan, **Medine Vesikası**, s. 212.

⁶⁴³ Ali Bardakoğlu, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, 1/404.

⁶⁴⁴ İsmail Yiğit, “Sıffin Savaşı,” **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 37, 2009, s. 108.

⁶⁴⁵ İsmail Yiğit, “Sıffin Savaşı”, s. 108.

etnik gruplar devlete sadakatle bağı olmak zorundadır. Devletin sırlarını başkalarına satmak, savaş durumlarında savaştan kaçmak veya düşman güçlerine yardım etmek ihanet etmek anlamındadır ve cezası Maide suresi, 33. ayette sabittir. Her milletin bir devlet kurma geleneği ve bu devleti idame ettirmek için koydukları ilkeler vardır.

Kur'an-ı Kerime baktığımızda görülecektir ki Müminler ancak kardeştir.⁶⁴⁶ Müminlerin başına bir sıkıntı geldiğinde hep birlikte o sıkıntıyı gidermek durumundadırlar.⁶⁴⁷ Müminlerin yaşadığı ülke, güvenli, huzurlu ve emniyetlidir. Müminler, medine şehir devleti misali, devlet kurmak ve işlerini yürütmesi için, Allah adına değil kendilerini temsil edecek ve devleti yönetecek adil yöneticiler seçmek durumundadırlar. Müslümanların işlerini yani kamuyu yönetenlerin, devlet malından izinsiz veya izinli olsa bile ihtiyaçlarından fazlasını almaları ihanettir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi bu duruma düşen kimseler, velev ki şehit bile olsa, mahşer meydanına, kamudan çaldıkları ile gelecekler ve cezalarını çekeceklerdir. Müslümanların kurduğu devlet sırlarını yabancılara deşifre etmek, karışıklık çıkarmak, terör olaylarına karışmak ihanettir ve cezası, idam edilmek, çaprazlama el ve ayaklarını kesmek, hapsetmek veya sürgüne göndermektir.⁶⁴⁸

İhanet kavramının sözlük anlamlarından birisi de yaşadığı ülkenin sırlarını deşifre etmek, devleti yönetenleri o yolda yalnız bırakarak fersiz kalmasına sebep olmak ve bu şekilde iktidardan düşmesine sebep olmaktır. Tüm bunların ışığında diyebiliriz ki, devletin sırlarını ifşa etmek, devlet adamlarını desteklememek en nihayetinde sistemin çökmesini ve kaosu beraberinde getirir. Elbette ki devleti yönetenler de adaletli olmak zorundadır. Kamunun hukukunu iyi korumakla yükümlüdür. Devletteki görevlerinde ihmal ve istismar edenlerin İslam'daki cezası o görevden azledilmesi ve yaptığı hataların derecesine göre hapis, ellerinin kesilmesi, sürgün edilmesi ve idam edilmesi öngörülmektedir.

Adaleti Emreden İlim Adamlarına İhanet: “Âlimin ölümü, âlemin ölümü”⁶⁴⁹ deyimi ile dile getirilen âlimin değeri, bu bölüm için ana fikrimizi

⁶⁴⁶ Hucurat Suresi, 49/10.

⁶⁴⁷ Nisa Suresi, 4/75; Şûra Suresi, 42/39.

⁶⁴⁸ Maide Suresi, 5/33.

⁶⁴⁹ **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, C. 3, s. 298.

oluşturmada oldukça önemlidir. Kur'an-ı Kerimde, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?", "Allah'tan gereği gibi ancak alimler korkar.", ayetleri ile Ali İmran suresi, 3/7. ayetin bir bölümünde, "...Müşabih ayetlerinin te'vilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise o ayetlere inandık derler ve teslim olurlar. Veya bir başka yoruma göre ise Müşabih ayetlerin te'vilini ancak Allah ve İlimde yüksek payeye erişenler, yani ilimde derinleşenler bilir." buyurulmaktadır. Alimlerin değerini en çarpıcı bir şekilde dile getiren şu ayet ise alimlerin bir toplum için iyi ve kötü günde ne kadar da önemli olduğunu bize en çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır: "Onlara güven ve korkuya dair bir haber geldiğinde hemen onu yayarlar. Halbuki onu Resul'e veya aralarındaki yetki sahibi kimselere (Alimlere) götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve merhameti olmaydı, pek azınız müstesna, Şeytana uyup giderdiniz." (Nisa suresi, 4/83)

Kur'an-ı Kerimde, alimleri öven onlarca ayet vardır. Ama hepsinde direk olmasa da endirek "kendilerine ilim verilenler" derken ilim ile imanı kastettiğini anlamaktayız. Mesela, "Bir de kendilerine ilim verilenler, O'nun hakikaten rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar. Bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri doğru bir yola iletir." (Hac suresi, 22/54)

"Kendilerine ilim ve iman verilenler şöyle der; Ant olsun ki siz, Allah'ın yazısına göre, yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür. Fakat siz onu tanımıyordunuz." (Rum suresi, 30/56)⁶⁵⁰

Konu ile ilgili hadislere bakıldığında "Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler, yaptığından hoşnut oldukları için, ilim öğrenmek isteyenlerin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta sudaki balıklar bile alimler için Allahtan mağfiret dilerler. Âlim'in Âbid'e karşı üstünlüğü, Ay'ın diğer yıldızlara karşı üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki alimler, Peygamberlerin varisleridir. Peygamberler,

⁶⁵⁰ Ali İmran Suresi, 3/8; Nisa Suresi, 4/162; Nahl Suresi, 16/27; İsra Suresi, 17/107; Kasas Suresi, 28/80; Ankebut Suresi, 29/49, Secde Suresi, 34/6.

altın ve gümüşü miras bırakmazlar. Sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse bol nasip ve kısmet almış olur.” buyrulduğu görülür.⁶⁵¹

“Allah Teala ilmi, insanların kafasından silip unutturmak suretiyle değil fakat alimleri öldürmek suretiyle ilmi ortadan kaldırır. Neticede orada hiçbir alim bırakmaz. İnsanlar bir kısım cahilleri kendilerine lider edinirler. Onlara birtakım meseleler sorulur. Onlar da bilmedikleri halde fetva verirler. Neticede hem kendileri sapıtırlar hem de insanları saptırırlar.”⁶⁵² İlim insanların önemini anlatan nice ayet ve hadisler yazmak mümkündür. Lakin kapsamın dışına çıkmamak için biz burada birkaçını vermekle yetinmek zorundayız. Özellikle Nisa suresi, 4/83. ayet ve diğer argümanlarımızdan şu sonuçları çıkarabiliriz:

İlim adamları, Peygamberlerin varisleridir. Onlar gibi doğruyu tesis etmek için uğraşırlar. Tıpkı Peygamberler gibi Allah’ın insanlara bir lütfudur alimler. Alimler dünyalık biriktirmezler. Alimler hakkı ve sabrı tavsiye ederler. Alimler haksızlığa boyun eğmezler. Eğer alimler, yoldan çıkmış hahamlar ve papazlar gibi, insanların dini duygularını istismar ederek bizzat dindarlık ve din için kullanmak üzere halktan topladıkları paraları veya altın ve gümüşleri, kendi bankla hesaplarında veya kendi mensubu bulunduğu gruplara aktarır da halka ve hak yolunda harcamazlarsa, hainliğin en büyüğünü yapmış olurlar. Dünyada rezillik vardır onlara. Ahirette de kızgın ateşte, demir kamçılarla cezalandırılacaklardır.⁶⁵³

Eğer alimler ilmîni, imanını ve ferasetini, önceleri Hz. Musa’ya iman eden, sonraları kavmiyetçilik uğruna kavmi lehine kullanan Belam bin Barura gibi kullanırsa, hainliğin en büyüğünü yapmış olurlar. Cezaları dünyada şeklen ve ahlaken köpeğe dönüşmek ahirette ise acıklı ve sürekli azapta kalmaktır.⁶⁵⁴

Eğer alimler, Maide suresi, 5/42, 62, 63. ayetlerde eleştirilen alimler gibi insanları haram yemekten yalan söze kulak vermekten alıkoymazsa hatta onlar gibi aynı yola girerlerse hainlik yapmış olurlar ve Allah’ın gazabını hak ederler. Buraya

⁶⁵¹ Ebu Davud, İlim, 1, Tirmizî, İlim 19, Buhari, İlim 10.

⁶⁵² Buhari, İlim, 34, Müslim, İlim, 13.

⁶⁵³ Tevbe Suresi, 9/34.

⁶⁵⁴ A’raf Suresi, 7/175-177.

kadar saydıklarımız bizzat alimlerin dine, topluma ve kendilerine yaptıkları ihanet örnekleridir.

Alimlere ihaneti anlatan en önemli ayet ve delillerimiz, Ali İmran suresi, 3/21. ayette dile getirilen Peygamberleri ve adaleti emreden ilim adamlarıdır. İlgili ayette Allah Teala şöyle buyuruyor. “Allah’ın ayetlerini inkâr edenler, haksız yere Peygamberlerin canına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler yok mu? Onlara acıklı bir azabı müjdele.”

Yasin suresi, 36/ (13-29) ayetlerde dile getirilen, Ashab-ı karye kıssasında, Allah, o şehre peş peşe iki elçi gönderiyor. O elçiler inkâr ediliyor onlara zulüm ile mukabele ediliyordu. Allah üçüncü bir elçi ile onları destekliyor. Fakat inkarda direnen halka uzaklardan bir adam geliyor ve mealen şunları söylüyor. “Sizden hiçbir üret istemeyen bu kimselere tabi olun. Çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir. Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! oysaki, hepiniz ona döndürüleceksiniz. Ondan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse, o putların Şefaati bana fayda vermez. Beni kurtaramazlar. İşte o zaman ben apaçık bir sapıklık içine gömülmüş olurum. Şüphesiz ben Rabbinize inandım beni dinleyin.” deyince o imanlı alimi taşıyarak öldürdüler. Tam ölmek üzere iken o zatı muhtereme, şu sözler ile hitap edildi. “Gir Cennet’e denildi. “Keşke dedi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi.” Ve bu şekilde hakkı savunan o zatı muhterem katledilerek ihanet edildi. Bu hak aşığı, Peygamber bağlısı alim konusunda değişik rivayetler mevcuttur. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu kişi, Habîb bin Mûsâ, Habib bin İsrail veya Habib bin Merid dir. Başka mesleklerle uğraştığı söylene de bu kişinin marangozlukla uğraşan, cüzzam hastalığına yakalanarak uzlete çekilen, kazancının yarısını infak eden ve ömrünü ibadet ile geçirmeye çalışan Habib-i Neccar olduğu en kuvvetli görüştür.⁶⁵⁵

Bir başka örnek ise, Kasas suresi, 28/20 ile Ğafir suresi, 40/28-45. ayetlerde geçen ve Musa Peygambere yardım etmeye çalışan imanlı kişidir. Kanaatimize göre, Kasas suresinde Musa Peygamberin tutuklanma tehlikesi karşısında onu Mısır’dan kaçıran kişi ile Ğafir suresinde, Firavun ’un, Musa Peygamberi öldürmeye

⁶⁵⁵ Tefsiru İbn Kesir, C. 3, s. 159-160.

teşebbüsünde ayara girip onu savunan ve hakka davet eden kişi aynı kişidir. Firavun ‘un ailesinden Kıpti olan bu imanlı alim, daha sonra imanını da açığa vurarak, halkını hakka davet ediyor ve Musa Peygamberi savunuyordu. Ama maalesef o da diğer ilmi ile âmil âlimler gibi, sahip çıktığı Peygamber ile beraber istihzaya alınarak tolumun dışına itiliyordu.

Bunların hepsi Alimlere ihanet örnekleridir. Tarihi süreçte birçok alim, yalanlanarak, idam edilerek, hapse atılarak veya sürgüne gönderilerek cezalandırılmışlardır. Kur’an’da alime bakış yukarıdaki örneklerde olduğu gibidir. Her devirde iyiliği emreden kötülükten sakındıran, adaleti ayakta tutmaya çalışan ilim adamları olmuştur. Kur’an perspektifinden şu kriteri koyarak bu bölümü kapatalım. “İnsanları Allah’a çağıran, iyi iş yapan ve ben Müslümanlardanım diyenden, kimin sözü daha güzeldir?” Görüldüğü gibi, ilim adamı, kendine değil Allah’a davet etmekle mükelleftir.

Kamu Hukukunda İhanet: Kamu hukuku devletin bireyler ve toplulukları ile olan ilişkilerini veya devletin diğer devletler ve uluslararası kuruluşlar ile kurduğu ilişkileri düzenleme konusu yapar. Kamu hukuku ilişkilerinde devlet kamu yararının temsilcisi ve savunucusu olup kamu gücünü elinde bulundurduğundan bu ilişkinin diğer tarafını oluşturan bireyler ve topluluklarına nazaran üstün taraf konumundadır. Bu nedenle kamu hukuku ilişkilerinde taraflar arasında eşitsizlik söz konusudur. Yine kamu gücünü elinde bulunduran taraf olan devlet iradesini karşı tarafa dayatma ve zorla kabul ettirme imkânına da sahiptir. Diğer bir deyişle kamu hukuku ilişkilerinde üstün tarafı oluşturan devlet tek taraflı iradesi ile bu ilişkileri kurar ve içeriğini belirler.

Kamu hukuku kendi içinde çeşitli dallara ayrılmaktadır. Bunlar arasında, Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Ceza Hukuku, Yargılama Hukuku, İcra ve İflas Hukuku, Devletler Hukuku (Uluslararası Hukuk), Genel Kamu Hukuku gibi hukuk dalları yer almaktadır.

Genel kamu hukuku, soyut olarak devletin oluşumunu, devlet otoritesinin kaynağını, kişilerin özgürlüklerini, hukuki, felsefi, tarihi ve sosyolojik açılardan inceler. Genel kamu hukuku, anayasa hukuku ile yakın olmakla birlikte, her iki hukuk dalı konuları ele alış tarzı bakımından farklılık gösterirler. Anayasa hukuku, somut, belli bir devleti incelerken, genel kamu hukuku insan hak ve hürriyetlerini belli bir ülkeyle sınırlı olmaksızın soyut ve genel olarak ele alır. Devletin ortaya çıkışı, devletin

ortaya çıkışında etkili olan düşünceler, devletin şekli ve türleri, insan hak ve hürriyetlerinin ortaya çıkışı vb. konular genel kamu hukukunu ilgilendirir. Genel olarak kabul edildiği üzere devlet, ikisi maddi ve biri manevi olmak üzere üç ögeden oluşur. Bunlar, millet ve halk denilen insan topluluğu ile sınırları belli bir ülke (maddi öge); egemenlik ya da hâkimiyet denilen kuvvet veya kudrettir (manevi öge)

Hukukun en yaygın kullanılan ayırımlarından olan Özel Hukuk–Kamu Hukuku ayrımı köken itibariyle Roma hukukuna dayanmaktadır. Romanın ünlü hukukçusu Ulpianus, devletin yapısını ilgilendiren hukuka “kamu hukuku” (jus publicum), bireylerin çıkarlarını ilgilendiren hukuka ise özel hukuk (jus privatum) adını vermiştir. Kamu hukuku ve özel hukuk ayrımı daha çok Kıta Avrupası Hukuk Sistemi’nde geçerli bir ayrım olup, bu hukuk sistemine dahil olan Türk Hukuku açısından da geçerlidir. Kamu hukuku en genel tanımı ile yöneten (devlet) ile yönetilenler (kişiler ve toplulukları) arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kolu olup, bu hukuk kolu devlet ile diğer kamu tüzel kişilerinin teşkilatlanışı ile işleyişine ve devlet ile kişiler arasındaki ilişkiler ile devletin diğer devletlerle ilişkilerine dair kurallar bütününden oluşur. Özel hukuku ise kişilerin birbirleriyle ve toplulukları ile olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları oluşturur. Görüldüğü üzere kamu hukuku devlet ile millet arasında gerçekleşen haklar bütünüdür. Devletin kurallarını belirlediği kamu hukukunu gözetme ve ortak kullanım alanındaki para, mal veya taşınmaz değerlerin o ülkedeki yaşayan tüm halkın ortak kazanımlarıdır. Bahsi geçen bu varlıkları yönetmede başta devleti yöneten brokratlar ve memurlar gerek yönetim bazında gerekse bu varlıkları harcama bazında adil davranmakla dinen ve sosyal hayat bakımından zorunludurlar ve sorumludurlar.

Bizim burada Kamu hukukundan kastettiğimiz, bir ülkede yaşayan insanların ortak kullanımına sunulan, hizmetlerdir. Kapsam çok geniş olmakla beraber, biz burada şu ayet ve hadislerin anlamını vererek konuyu anlaşılır hale getirmeye çalışacağız.

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurması ateş yemiş oluyorlar. Ve zaten onlar çılgın bir ateşe (Cehenneme) gireceklerdir.” (Nisa suresi, 4/10)

“Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için, onları hakimlere rüşvet olarak vermeyin.” (Bakara suresi, 2/188)

“Ey iman edenler! Mallarınızı batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaret ile olursa o başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.” (Nisa suresi, 4/29)

“Allah size, Emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor. Ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adalet ile hükmetmenizi emrediyor. Şüphesiz Allah bununla size, ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten, hakkıyla görendir.” (Nisa suresi, 4/58)

Nisa suresi 10. ayette yetimlerin mallarını haksız yollarla yiyenler karınlarına ateş dolduruyorlar denmiş olması, özelde yetimlerin sahipleri birinci belki ikinci derecede akrabaları olmakla birlikte hüküm itibari ile bir toplumu ilgilendirmektedir. Tüm kamu ortak kullanım alanlarında aynı zamanda yetimin, yoksulun, garibin, gureba'nın hakları vardır. Bakara suresi, 188 ile Nisa suresi, 29. ayetler de ise malları aranızda batıl yollarla haksız yollarla yemeyin ve bu şekilde kendinizi öldürmeyin denilirken, hüküm yine evrenseldir. Bu iki ayetten de bizler gerek kendi tasarrufumuzda olan değerleri gerekse kamuya ait değerleri, amacı dışında ve haksız yollarla tüketemeyiz. Ali İmran suresi 161. ayette Hz. Peygamberin şahsında, tüm insanlığa kamu malından herhangi bir şeyi haksız yolla yiyenlerin hain olduğunu ve huzuru mahşerde bu ihaneti ile geleceğini ve bedelinin çok ağır ödeyeceğinin dile getirilmiş olması kamu hukukuna riayetsizliğin ne kadar büyük bir vebal olduğunu gözler önüne sermektedir.

Nisa suresi 58. ayette ise kamuyu yönetecek kişilerin adil olması gereği ve işin ehil olanlara verilmesi emredilerek konu iyice anlaşılır hale getirilmektedir. İlgili ayet her ne kadar Mekke'nin fethi günü Kabe'nin anahtarlarının ehil olanlara verilmesi konusunda nazil olmuşsa da hükmü tüm Kamu alanlarını ilgilendirmekte ve alemi İslam'ın öteden beri örnek aldığı yegâne ayet ve düsturdur. Ama ne kadar riayet edildiği tartışmaya açık bir konudur.

Yukarıdaki ilgili bölümlerde emanete ihanet konusunda Hz. Peygamber ve sahabenin ne kadar hassas davrandığını dile getirmiştik. Onun için devleti ve kamuyu yönetmede torpil, iltimas, adamına göre iş vs. kamu hukukuna yapılan en büyük

iharetlerdir. Ve bedeli dünyada geri kalmışlık, adaletsizlik, güven kaybı gibi sonuçlar doğururken ahirette şiddetli azap edileceği haber verilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHANET EDENLERİN VASIFLARI VE İHANETİN KARŞILIĞI

3.1. İhanet Edenlerin Nitelikleri ve Eylemleri

3.1.1. Sapıklık ve Doğru Yolu Tercih Etmemek

İhanet kelimesinin bütün anlamları, eksikliğe ve hak yoldan sapıklığa delalet eder. Hain hidayete yani doğruluğa ve doğru yolda yürümeye ehil değildir. Allah Teala şöyle buyuruyor. “Allah hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmaz.” yani sonuçsuz bırakır. İnfaz etmez, gerçekleştirmez. Hedefine ulaştırmaz. Aksine onu iptal eder batıl hale getirir ve onu yok eder.

Allah’ın sünneti, kâinatta batılları bütün çeşitleriyle yok etmesidir. Her ne kadar batıl ilk bakışta revaçta olsa da muvaffak olması mümkün değildir. Zulüm ile abad olunmayacağı ifadesi bunu desteklemektedir. Allah’ın hainlere hidayet etmemesi, kurdukları tuzakları neticesiz bırakması anlamındadır. Yani burada kurdukları tuzaklara değil hainlerin hainliklerini sonuçsuz bırakması olarak anlamalıyız. Neticede tuzak cansız bir varlıktır. Asıl olan o tuzağı kuranların kurgularını bozmasıdır.⁶⁵⁶

3.1.2. Gizlice Tuzak Kurmak ve Hile Yapmak

Allah, hainlerin gizlice tuzak kurduklarını ancak onların tuzaklarının sonuçsuz bırakıldığını (Yusuf suresi, 12/52) bildirmiştir. Nisa suresindeki ilgili ayette Allah hainlerden razı olmadığını, onları sevmediğini buyurarak, onların tuzaklarının iç yüzünü (Kemâine mekruhum) Peygamberine bildirerek onları savunmamasını istemiştir. (Nisa suresi, 4/107,108)

⁶⁵⁶ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi‘ li-ahkâmî'l-Şur‘ân*, C. 9, Beyrut, (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî vd.), 1427/2006, s. 209.

İlgili ayetlerde hainlerin hainliklerini insanlardan gizleyip de Allah'tan gizleme gereği duymamaları, onların insanlardan utanmaları veya kötü nam ile anılmaktan korkmaları veya bizzat insanlardan korkmalarıdır. Oysa korkulmaya ve tazim edilmeye en layık Allah'tır.

Aslında insanlar Allah'tan gizleme gereğini belki de Allah'ın mühlet vermesi ve onun engin merhametinin bilinmesi de olabilir. Oysa Allah imkân verir ama asla ihmal etmez. Onun adaleti mutlaklıdır. Aynı ayette Allah onların bütün kurgularını kuşatıcıdır. Yani her hallerinden haberdardır. Örneğin onların bir suçsuza iftira atmaları, yalan yere yemin etmeleri, yalan yere şahitlik etmeleri, başkalarını bu ihanetlerine alet etmeleri, mahkemeyi yanıltmaları vs. her alanda Allah onları kuşattığını buyurmaktadır. Ve böylece bu ayetler onlar için bir tehdittir.⁶⁵⁷

3.1.3. İnsanlık İçin Kötü Eylemde Bulunmak

Hız. Peygamber ihanet ehlinin ahdini ve emanete ihanet edenleri bu şekilde tanımlamıştır. Abdullah ibni amr'dan gelen bir rivayette Hız. Peygamber, “Şu zamanda sizler ne yapacaksınız?” buyurmuştur. Yani, yakında öyle bir zaman gelecektir ki, insanları eleyecektir. Elemek anlamında bu hadiste “ğerbeleh” kavramı kullanılmıştır. Bu kavram elek, elekten geçmek, kalbur, kalburdan geçmek anlamındadır. Yani öyle bir zaman gelecek ki insanların süprüntüleri kalacaktır. En aşağılıkları kalacaktır. Güvenirlikler, güvenli işler, (mericet) ahitler allak bullak olacaktır. Büyük ayrılıklar yaşanacaktır. Bunun üzerine orada bulunanlar biz o zamanı görürsek ne yapalım diye sormaları üzerine: “Bildiğiniz şeyleri alırsınız. Bilmediğiniz, tanımadığınız şeyleri bırakınız, sizi ilgilendiren şeylere yöneliniz ve diğer insanların, genelin yaptığı şeyleri bırakınız.” buyurmuşlardır.

Hız. Peygamber, bu olayı anlatırken parmaklarını kenetleyerek anlatması şu anlamlarda yorumlanmıştır; o zamanda, “işlerin birbirine nasıl karışacağını, iyinin kötüye, fesadın salaha, ihanet eden ile güvenilir olan birbirine, facir olan ile Salih olan birbirine karışır ve ayırt edilemez hale gelir.

⁶⁵⁷ el-Bağdâdî, Câmî' u'l-Beyân Fî Tefsîri'l-Şur'ân, C. 9, Beyrut, 1984, s. 191.

3.2. İhanetin Karşılığı

3.2.1. Allah'ın Müminlerin Eli ile İhanet Edeni Cezalandırması

“Eğer sana hainlik etmek isterlerse, üzülme, çünkü daha önce Allah’a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti. Allah bilendir, hikmet sahibidir.”⁶⁵⁸

Bu ayetin nüzul sebebi Bedir Savaşıdır. Bilindiği gibi Müslümanlar, Bütün mal varlıklarını Mekke’de bırakarak Medine’ye hicret etmek zorunda bırakılmışlardı ve gerçekten çok müşkül duruma düşmüşlerdi. Hicretin ikinci yılında, Hz. Peygamber, Ebu Süfyan’ın büyük bir ticaret kervanı ile Suriye’den Bedir üzeri Mekke’ye dönmekte olduğunu, bir nebze olsun bu kervana ve üzerindeki yüklere el koyarak Müslümanların Mekke’de bırakmış oldukları mal varlıklarının belki de bir kısmını karşılamak için bu kervana el koymak için 305 kişi ile Bedir’e hareket etti. Durumdan haberdar olan Ebu Süfyan, Müşriklerle haber göndererek yardım istedi. Ebu Cehil’in kumandasındaki 1000 kişilik Müşrik ordusu, Ebu Süfyan’ın kervanını kurtarmak ve Müslümanlara ağır bir yenilgi tattırmak için yola çıktı. Ebu Süfyan’ın kervanının kurtulduğu haberini alsalar da savaştan vazgeçmediler. Neticede savaş başladı. Müşriklerden 70 kişi öldürüldü. 70 kişi de esir alındı. Müslümanlar ise toplamda 14 Şehit verdiler. Bedir savaşı müşriklerin ilk ve ağır yenilgisi, Müslümanların ise ilk ve İslam tarihi açısından önemli bir zaferdir.⁶⁵⁹

İşte bu vakiya atıfta bulunan Allah, bu ayetle aslında şunu demek istemiştir. Ey Muhammed, o hainler daha önce inkâr ederek veya ortaklar koşarak Allah’a ihanet ediyorlardı. Peygamberi ve inananları yurtlarından çıkararak ihanet etmişlerdi. Allah da onlara müddet vermiş ve adeta bu ihanetlerini ihanet ettiklerinin müminlerin ile cezalandırmıştır.

Bu durumu Kur’an’ın muhtelif yerlerinde görmek mümkündür. Örneğin, "Ehli Kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkararak o’dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah’tan

⁶⁵⁸ Enfal Suresi, 8/71.

⁶⁵⁹ Mustafa Fayda, “Bedir Savaşı”, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İstanbul, MİFAV Yayınları, C.1, 2006, s. 229, 231.

koruyacaklarını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleri ile hem de Müminlerin elleri ile harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri ibret alın.”⁶⁶⁰

Aynı şekilde Hudeybiye’de yapılan barış anlaşmasını ve anlaşmanın diğer ilgili maddelerini bozan müşrikler ve onlara arka planda destek veren Yahudi ve Münafıklarla ilgili nazil olan şu ayette de Allah önce mühlet verir sonra kendisinin de yardımı ile İnananların elleri ile anlaşmaları ihlal ve ihanet edenlerden intikamını aldığı aşikardır.

“Onlarla savaşın ki Allah, sizin ellerinizle onları cezalandırsın. Onları rezil etsin. Sizi onlara galip kılsın ve mümin toplumun kalplerini ferahlatsın. Ve müminlerin kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tövbesini kabul eder. Allah bilendir ve hikmet sahibidir.”⁶⁶¹ Muhammed suresi, 47/4 ve 7. ayetlerde bu minval üzeredir. Yani Allah kendi inayeti ile inanalar elleri ile ihanet edenlere önce mühlet verir sonra cezalandırır.

3.2.2. Allah'ın Düşmanlarını İhanet Edenlere Musallat Etmesi

Hiz. Peygamber bu durumu şu iki hadiste şöyle dile getirmişlerdir: “Bir kavim yaptığı ahdi eğer bozacak olursa, Allah onların düşmanlarını onlara musallat eder.”⁶⁶²

“Bir kavim bir anlaşmayı bozduğu takdirde, Allah onların aralarında öldürme olaylarını artırır.”⁶⁶³ Allah, başta kendisine verilen sözlere bozanları sonra da toplumdaki meşru anlaşmaları bozanları böyle cezalandırır. Bunları uydurdukları

⁶⁶⁰ Haşr Suresi, 59/2. Bu meselenin iç yüzü; Hiz. Peygamber Medine’ye hicret ettiklerinde, Yahudilerden Nadir oğulları ile tarafsız kalmaları konusunda ir anlaşma yapmıştı. İslam ordusu Bedir de galip gelince Yahudiler; “Bu kendisine zafer vaat edilen Peygamberdir” dediler. Ama Uhud savaşından sonra değiştiler ve kâb bin Eşref 40 kişilik bir süvari ile Mekke’ye gidip Müslümanlar aleyhine Müşriklerle ittifak yaparak yapılan anlaşmaya ihanet etti. Bu durumu haber alan Hiz. Peygamber, bir kıta asker ile Nadir oğullarının yurdunu kuşattı. Yurtlarını bırakıp gitmelerini istedi. Anlaşma yapmak istemeleri sonucu kuşatma kaldırıldı. Birçokları Şam’a, Eriha’ya, Ezreat’a, Hire’ye, birkaç aile de Hayber’e gittiler. Böylece, kendilerine verilen imkânı, Müslümanları arkadan dolanarak ihanet ettiler. Allah’ın yardımı ile Müslümanların elleri ile sürgüne gönderildiler.

⁶⁶¹ Tevbe Suresi, 9/14-15.

⁶⁶² Taberânî, **el-Mu‘cemü’l-Kebîr**, Nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, C. 11, Beyrut, 1403/1983, s. 45.

⁶⁶³ Hâkim en-Nîsâbüri, **El Müstedrek**, Çev. M. Beşir Eryarsoy, C. 2. İstanbul, Konevi Yayınları, 2013, s. 136.

dinleri aldatmıştır. Ali İmran suresi, 3/24 ve En'am suresi, 6/137. ayet bu duruma işaret etmektedir. Uydurdukları dinleri veya dinlerine, şirk, hurafe katmışlar, ayetleri tahrif etmişler ve bununla birlikte her defasında yaptıkları anlaşmaları bozmuşlar. Bunların neticesinde, yersiz yurtsuz kalmışlardır. İn eğitimsi ilgili örnekler eşliğinde, sözünde durmayanların dinlerine giydirmeler, eksiltmeler yapanların, dinlerini hurafelere boğanların, mutlaka dünya ve ahirette yaptırımlarla karşılaşacağına dikkatleri çekmelidir.

3.2.3. İhanet Edenlerin Kıyamette Karşılık Görmesi

Cihat için seferde olanların aileleri cihada çıkmayanlara emanet olması, mücahitlerin aileleri o topluma adeta kendi hanımları kendi aileleri gibidir. Eğer ihanet edilirse bu emanetlere, Hz. Peygamberin bildirdiğine göre Kıyamet gününde mücahit bu hainlerden davacı olur. Ta ki o hainlerin hiçbir hasenatı kalmayınca kadar hakkını alır.⁶⁶⁴

Bu durumu bildirdikten sonra Hz. Peygamber; ne düşünüyorsunuz bu konuda buyurarak dikkatleri cihat için seferde olanların namusunun ve aile geçiminin Müslüman topluma emanet olduğu konusuna ve bu emanetlere ihanet edenlerin mahşerde düşeceği çok müşkül duruma dikkatleri çekmişlerdir.

Benzer biçimde kamu malı da kamuyu yönetenlere, öğrenci öğretmene, vatan güvenlik güçlerine ve devleti yönetenlere, aile, aile reislerine, işçi-işveren birbirlerine karşı, komşu komşuya emanettir. İhanet eden taraf mahşerde mutlaka hesabını verecektir. Hatta ihanet ettiği şey boynuna asılı olarak huzura gelecek, herkesin görebileceği şekilde bir ihanet direği dikilecektir hain için. Konu ile ilgili hadisi şerifi, bir alt başlıkta verdik.

3.2.4. İhanet Edenlerin Kıyamet Gününde Rezil Duruma Düşmesi

İhanet edenler ve sözlerinden cayanlar, rezil duruma düşeceklerdir. Bir hadisi şerifte Hz. Peygamber, “Kıyamet gününde Allah, öncekileri ve sonrakileri bir araya getirecektir. Verdiği sözü bozup ihanet eden kişiler için bir sancak dikilecektir. Ve

⁶⁶⁴ Müslim, Hadis nu: 1897.

denilecektir ki, bu falan oğlu filanın ihanetidir.”⁶⁶⁵ buyurmak suretiyle hainler, şahitler huzurunda teşhir edilmek sûretiyle rezil edilecek ve azap ile cezalandırılacaklardır. Buradaki ihanet, Kur'an ve hadislerde geçen tüm ihanet çeşitlerini ifade etmekle beraber daha ziyade sorumluluğu altındaki başta ailesi olmak üzere tüm emanetlerdir. Bu hadisten şunu da anlamalıyız. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi Allah hainlere mühlet verir sonra mutlaka dünyada cezalandırır. Lakin bazı ihanetleri ahirette teşhir ederek daha acıklı bir duruma düşürebilir. Onun için kişi yaptığı ihanetin yanında kâr kalacağını sanmamalı. Bu işin bir de ahiret boyutunun olduğunu iyi düşünmelidir.

3.2.5. Allah'ın Kıyamet Gününde Hainlerin Hasımı Olması

Esasen Allah, tüm zalimlerin hasmıdır lakin bazı zalimlere daha şiddetli hasım olacaktır. Ve onları daha şiddetli ceza ile cezalandıracaktır. İşte bunların içerisinde en şiddetli azaba uğrayacaklar, ihanet eden hainlerdir. Bir hadisi kutside Allah şöyle buyuruyor:

“Üç sınıf insan var. Ben onların kıyamet günü hasımıyım. Benim ismimi kullanıp da sözünden dönen, hür bir kişiyi satıp parasını yiyen ve bir işçi tutup da hakkıyla çalıştırdığı halde ücretini tam ödemeyen kimselerdir.”⁶⁶⁶

Benim ismimi kullandı demek, benim adıma yemin etti, benim ismimi kullanarak güvence verdi yahut benim dinde koyduğum bir kural ile güvence verdi ve bütün bunları, ihanet etmeyeceğine dair garanti verdi. Fakat sözünde durmadı. Bu durumda Allah onun hasmıdır. Çünkü yaptığı anlaşmaya, takındığı tutuma, Allah'ı kefil yapmıştı. Bu durumda bu kişi, Allah'a ve Peygambere ihanet etmiştir. Çünkü Peygamber Allah'ı ve onun halis dinini tebliğ edendi. Peygamber ve onun temsilcisi İslam önderleri ve tüm Müslümanlar haine bu dünyada hesap sorar. Allah ise Mahşerde kefil kılınan kulunun adına hainden hesap sorar.⁶⁶⁷

⁶⁶⁵ Buhari, Hadis nu: 3016; Mslim, Cihad, 1735.

⁶⁶⁶ Buhari, Hadis nu: 2114.

⁶⁶⁷ İbnu'l Hacer El- Heytemi, *Şerhu'l Mişkat*, C. 7, s. 2210.

3.2.6. İhanet Edenlerin Cennete Girememesi

Müslümanları aldatan ve onlara ihanet eden, Allah'ın kendisine verdiği emanetlere ihanet etmiş olur. Kesinlikle Cennete ilk girenlerle birlikte olmayacaktır. Bir hadisi şerifte, “Allah bir kişiyi bir gruptan veya herhangi bir işten sorumlu tutarsa, o kişide sorumluluğunda bulunan emanete ihanet eder de o halde ölürse, Allah ona cenneti haram kılar.”⁶⁶⁸

Bu hadisten şu sonuçları çıkarmak mümkündür: Müslüman Allah adına aldığı sorumluluklara dikkat etmek zorundadır. Aldıkları maslahatları korumakla yükümlüdür. Veya kendisine emanet edilen şeye ihanet etse o şeyin hukukunu yerine getirmese veya tahrifatta bulunsu yahut sınırlarını ihmal edecek olsa, düşmana karşı ihmalkâr davranacak olsa veya adaletten ayrılrsa tüm bunlar ihanet kapsamında değerlendirilmelidir.

Allah ona cenneti haram kılar sözünden şunu anlamalıyız: Her kim kendisine emanet edilenlere özen göstermez, ihmalkâr davranarak veya önemsemeyerek ihanet ederse ilk cennete girenlerden olmaz. Lakin yaptığı ihaneti meşru görerek yani bilerek ve isteyerek yaparsa ebedi cennete giremez anlamında düşünmeliyiz.⁶⁶⁹

Bir başka hadiste Hz. Peygamber cehennem ehlinin beş grup olduğundan bahisle, “Namusuna sahip çıkamayacak kadar şehvetine düşkünlük derecesinde zayıf kimse, aile hayatına uzak, asalak bir hayat yaşayan ve hiçbir sorumluluk alamayan adam,⁶⁷⁰ kapısını çalsan yani her hangi bir şey danışsan veya bir yardım talep etsen veya kendisine emanet bırakma gereği duyduğun, namusun ve malın konusunda her an ihanet etmesi muhtemel hain, ailen ve malın konusunda sürekli seni aldatmaya çalışan adam, aşırı cimrilik içerisinde olan adam, yalancılığı huy edinmiş adam ve kötü huylu küfürbaz adam.”⁶⁷¹ Bu hadisteki kişinin en önemli ve yegâne vasfı, her şeye tamahkâr olduğu ve sezilmeyecek şekilde hasetçi ve hain olduğu göze çarpmaktadır.⁶⁷²

⁶⁶⁸ Buhari, Hadis nu: 7151; Müslim, Hadis nu: 142.

⁶⁶⁹ Ebü'l-Hüseyin El-Kuşeyri En-Nisaburi Müslim, b. El-Hacâc, **Sahihi Müslim**, C. 1, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008, s.446.

⁶⁷⁰ İbnu'l Hacer El-Heytemi, **Şerhu'l Mişkat**, C. 10, Hadis nu: 3179.

⁶⁷¹ Müslim, Hadis nu: 2865.

⁶⁷² İbnu'l Hacer El- Heytemi, **Şerhu'l Mişkat**, C. 10, 3180.

Tezimizin de aslında ana fikri bu hastalıklı kişi ile mücadele etmenin yollarını göstermektir.

Ayrıca bu hadisteki özellikleri sayılan kişi şehvetine düşkün maddesi hariç, Kalem suresinin ilk on ayetinde anlatılmaktadır.

3.3. Mü'minlerle İhanet Edenlerin İlişkileri

Mü'minler hainleri savunamaz: Nisa suresi, 4/105-113. ayetlerde söz konusu edilen Zafer kabilesinden Tum'e nin, hırsızlık yapıp o suçu komşusu Yahudi'nin üzerine atması, kabilesini ve şahitleri lehine şahitlik etmeye zorlaması, Bu hırsızlığını Allahtan saklama gereği duymayıp insanlardan saklaması ve en nihayetinde mahkemeyi yani Allah'ın elçisini de bu kötü işine alet etmeye çalışması neticesinde Allah, bu kişiye ve bu gibi davranışları sergileyenlere hain diyor ve asla bu hainlerin savunulmamasını ve onlardan sebep tartışmaya bile girilmemesini emrederek, İhanet edenlerle iş tutmayıp onlardan uzak durulmasını emrediyor.

Müminler hainlerden ve ihanetten uzak durmalıdır: Hz. Peygamber, güven ve emanet ehlini övmüş, önemli işlerde güvenilir insanları seçmiş ve onların iş başına geçmelerini tavsiye etmiştir. Huzeyfetu'l Yemani'den nakledilen bir hadiste, Hz. Peygamber bu duruma örnek teşkil edecek bir uygulama yapmıştır.

“Necran ehli, Hz. Peygamberden kendilerine adaletle hükmeden bir insan göndermesini talep ettiklerinde, orada bulunanlar hemen ileri atılarak bu göreve talip olunca, Hz. Peygamber; “Size hakkıyla emin, hakkıyla emin bir zat göndereceğim” buyurarak, Ubeyde bin Cerrah'ı bu göreve layık gördüler.”⁶⁷³

Bir başka hadislerinde Hz. Peygamber: “Kıyametin yaklaşmasının alameti, güven ve ihanettir. Öyle ki, güvenilir kişinin ihanet ile suçlanmasıdır. Buyurarak, öyle bir zaman gelecek ki, doğruyu söyleyenler yalanlanacak, yalancılar ise doğrulanacaktır. Güvenilen kimse hain sayılacak hainlere ise güvenilecektir. O zamanda, “Ruveybidah” söz sahibi olur. Denildi ki; “Ruveybidah” kimdir ya Resulallah! Buyurdular ki, sefih kimse genelin hakkında konuşur.”⁶⁷⁴

⁶⁷³ Müslim, Hadis nu: 2420.

⁶⁷⁴ Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/338 ve Hadis nu: 8440; İbni Mace, Fiten, Hadis nu: 4036.

Bir başka hadiste ise; “Nefsimi elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, fuhuş yaygın hale gelmediği sürece veya fuhuş sözlü olarak yaygın ifade şekline gelmediği sürece, sıla-ı rahim kesilmediği sürece, güvenilir insanın ihanet etmediği, ihanet edenin güvenilir hale gelmediği sürece kıyamet kopmaz.”⁶⁷⁵ Bu bölümde de görüleceği üzere günümüzde kimlerin güvenli kimlerin hain olduğu oldukça komplike bir hale gelmiştir. Kimse kimseye itimat edememektedir. Fetö’cüler suçsuz insanları, kendilerini kamufle etmek için Fetö’cülükle suçlayıp yargılamaları sulandırmaktadır. Bu durumda, Kur’an ve Sünnetin koyduğu genel kriterler devreye sokulmalıdır. Kişinin suçu sabit oluncaya kadar masum kabul edilmelidir. Suçu sabit olan hainlere acıma olmamalıdır. Kur’an’ın tabiri ile öyle cezalar verilmelidir ki bundan sonra ihanete kalkışmak isteyenler dersler almalıdır.

Hainlerin şahitliği kabul edilmez: Kur’an ve sünnetten de bilindiği gibi şahitliğin olmazsa olmazı, istikamet ve adalet sahibi olmaktır. İhanet eden kimse ister kadın ister erkek olsun şahitliği asla kabul edilmez. Bir Hadis’i şerifte;

“Kadın veya erkek olsun, ihanet edenin şahitliği asla kabul edilmez.”⁶⁷⁶ Velew ki, bu ihanet, Allah’a karşı hususlarda olsun veya insan hukukuyla ve emanetle ilgili olsun.”⁶⁷⁷

Konu ile ilgili, Nisa suresi, 4/135, Maide suresi, 5/8, Mearic suresi, 70/33 doğru şahitliği, Nur suresi, 24/4 ise yalancılığın bir ihanet, ihanet edenin hain, hainin ise şahitliğinin asla kabul edilmemesine delalet ediyor.

Mümin ihanete, ihanet ile karşılık veremez: Mümin ihanete, ihanet ile karşılık veremez. Bunun da delili, Hz. Peygamberin şu sözüdür, “Sana emanet edileni olduğu gibi koru ve iade et. Fakat sana yapılan ihanete ihanet ile karşılık verme.”⁶⁷⁸

Bunu şöyle de anlamak mümkündür, arkadaşın sana ihanet ettiği zaman onun ihanetini sen cezalandırma ona iyilikle karşılık ver bu iyilik de kötülüğü iyilikle def

⁶⁷⁵ Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/192, Hadis nu: 6514; Hâkim, Müstedrek, 4/558, Hadis nu: 8566.

⁶⁷⁶ Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/181, Hadis nu: 6698; Ebu Davud, Hadis nu: 3600. İbni Mace, El ahkam, Hadis nu: 2366; Tirmizi, Şehadat, Hadis nu: 2298.

⁶⁷⁷ İbnu’l Hacer El- Heytemi, Şerhu’l Mişkât, C.8, Hadis nu: 2620.

⁶⁷⁸ Ebu Davud, Hadis nu: 3535, Tirmizi, Hadis nu: 126.

etmek babındandır. Malı inkâr edenden kendi hakkını almak ihanet etmek değildir düşmanlık etmek de değildir. Asıl düşmanlık haine, hainlik etmektir.⁶⁷⁹

Burada şu soru aklımıza gelebilir. Allah Enfal suresinde; Hz. Peygambere hitaben, Hainler her defa antlaşmaları bozarsa sen de aynısı ile mukabele et demektedir. Bizler bu durumu nasıl algılamalıyız? İlgili ayetler serisi Tevbe suresinde de mevcuttur. Ordaki mesele savaş esnasında veya bir milletin geleceğini ilgilendiren ve devleti veya toplumu yönetenlerin vazifeleridir. Bireysel anlamda herkes hakkını kendi almaya kalkarsa toplumda kaos olur. Mutlaka işi bilenlere bazı önemli meselelere arz etmek daha elzemdir. Bu demek değildir ki, haklarımızdan vazgeçeceğiz. Meşhur bir hadisi şerifte, “La Darare vela Dırar” anı İslam’da zarara karşılık zarar ile karşılık vermek yoktur. Bu durumu iyi düşünmeliyiz. Haine ihanet ile karşılık vermek olamayacağı gibi onunla barışık bir hayat da yaşanmamalıdır. İlgili mercilere hainler bildirilmeli, yüce inimizin değerleri ile artık oynamalarına müsaade edilmemelidir. Ayrıca vatanın selameti için hainlerle sonuna kadar mücadele edilmelidir.

⁶⁷⁹ İbnu’l Hacer El- Heytemi, **Şerhu’l Mişkat**, C. 7, Hadis Nu: 2185, 2186.

IV. BÖLÜM

İHANET OLARAK DİN İSTİSMARI VE DİN EĞİTİMİNİN ROLÜ

4.1. İstismar ve Din İstismarı

Arapça bir isim olup s-m-r kök harflerinden türemiş olan istismar, bir şeyin ürününü devşirmek ve üründen istifade etmek demektir.⁶⁸⁰ Bundan başka anlamlara da gelmektedir. İşletmek, faydalanma, sömürme anlamlarında kullanılmaktadır.⁶⁸¹ Yararlanmak, birinin iyi niyetini kötüye kullanmak,⁶⁸² bir kişinin ya da kişilerin iyi niyetini kötüye kullanarak bir düşüncüyü kötüye kullanarak zarar vermeyi hedeflemek, karşısındakinin kendi rızası olmadan ve iradesini dikkate almadan sömürmek gibi anlamları içerir. İstismarlar her toplumda, her kurumda ve her koşulda mümkündür. Ahlâk kurallarına ters ve çoğunlukla da yasa dışı olarak değerlendirilir. Genelde gücü ya da erki (ekonomik, sosyal, siyasal ya da cinsel) elinde bulunduranların başkalarına yönelik sû-i istimalleri ve keyfi yönelimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Burada bireylerin kişisel mahremiyetleri ve temel hak ve özgürlükleri açık bir şekilde ihlal edilmiş olmakta; cinsel istismarlardan tecavüze, zorbalıktan işkenceye kadar uzanan bir yelpazede istismarlar kişilerde ruhsal ve fiziksel bozukluklara ve hatta can kayıplarına neden olmaktadır.

Din istismarı ise din sömürüsü yapmak, dine dair kavramlar ve değerler yoluyla insanları aldatarak, maddî veya manevî çıkar elde etmek yani kendi menfaatleri için dini kullanmak demektir.⁶⁸³

⁶⁸⁰ İbni Manzur, *Lisanu'l Arab*, "smr", C. 1, s. 699-700.

⁶⁸¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 14. Baskı, Ankara, Aydın Kitapevi Yayınları, 1997, s. 463.

⁶⁸² <https://sozluk.gov.tr/> "istismar", Erişim tarihi, 12. 11. 2020.

⁶⁸³ Diyanet İşleri Başkanlığı, *FETÖ, Din İstismarının Arkasında Gizlenen Terör Örgütü*, II. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2018, s. 5.

Dindarlar, yıllarca Karl Marx'ın "Din, halkın afyonudur" sözünü en şiddetli şekilde eleştirmiş olsa da gerek İslâm tarihine gerek günümüzde gelişen istismar, din istismarı ve ihanet hareketlerinin birçoğunun dini referanslı olduğunu görmek hem çok incitici hem de düşündürücüdür. Konu ile ilgili akla gelen en önemli oluşumlar: Hariciler, Haşhaşi'ler, Kadiyani'ler, Gulat ve Galiyye gibi sıfatlarla anılan Şii fırkalar,⁶⁸⁴ Muğiriyye,⁶⁸⁵ Babailik, Bahailik, Durzilik ve Deaş⁶⁸⁶ bunlardan belli başlılarıdır. Emevî-Abbâsî hanedanı arasında siyasi bir rekabet ve hesaplaşma olarak ortaya çıkan ve itikadı bir duruma dönüşen daha sonra Mehdilik- Mesihlik meselesi⁶⁸⁷ ile bugüne kadar sirayet eden din istismarına çok çarpıcı örneklerdir. Biz bu bölümde Haricilik, Haşhaşilik ve kadiyaniliği vererek diğerlerini anlamaya çalışacağız.

⁶⁸⁴ Mustafa Öz, "Galiyye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 13, 1996, s. 333-337. Sözlükte "haddi aşmak" mânasına gelen gulûv kökünden çoğul anlamında bir nisbet ismi olup "itidal çizgisini aşanlar" demektir. Bu kökten türeyen gulât ile ehlü'l-gulûv, ashâbü'l-gulûv terkipleri de aynı mânada kullanılır. Mezhepler tarihiyle ilgili olarak eser yazan Sünnî ve Şîî müellifleri, gâliyye terimini genellikle imâmet konusunda aşırı görüşler benimseyen ve Şîa'ya bağlılık (teşeyyu) iddia eden gruplar için kullanmışlardır. Bunun yanında bu grupların özellikle âhireti inkâr edip tenâsüh inancını benimsediklerine de dikkat çekmişlerdi.

⁶⁸⁵ Mustafa Öz, "Galiyye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 13, 1996, s. 333-337. muğiriyye: Muğîre b. Saîd el-İclî'nin (ö. 119/737) görüşlerini benimseyen aşırı Şîî fırkası. Muğîre b. Saîd el-İclî, kendisinin Peygamber olduğunu iddia etmiştir. Galiyye gruplarından en etkin olan Muğîriyye için, DİA. İlgili maddesi şunları dile getirmektedir: İmâmiyye (İsnâaşeriyye). İmâmiyye ortak adıyla anılan fırkalar arasında tarihte ve günümüzde aşırı telakkiler benimseyen gruplar mevcuttur. Bunların başta gelenlerinden biri, Muğîre b. Saîd el-İclî'ye (el-Becelî) mensup olan Muğîriyye'dir. Hâlid el-Kasrî'nin yahut Becile kabilesinin âzâtlısı ve Muhammed el-Bâkır'ın çağdaşı olan İran asıllı Muğîre, Ebû Bekir ile Ömer'den teberrî düşüncesini ilk defa ortaya koymuş, onları açıktan lânetlemiştir. Aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm ayetlerini gnostik tarzda ilk te'vil edenlerden olan Muğîre, Ali'nin ölümleri dirilttiğini, kör bir adamın gözlerine elini sürdüğünde gözlerinin açıldığını, dileseydi Âd ve Semûd gibi nesilleri tükenmiş kavimleri de hayata döndürebileceğini ileri sürmüştür. Gaybın bilinmesi, teşbih, tecsîm, nübüvvet ve ilâhlık iddiası gibi aşırılıklar İslâm mezhepleri tarihiyle ilgili eserlerde Muğîre'ye atfedilen hususlardandır (Eş'arî, s. 6-9; Ebû Hâtîm er-Râzî, s. 302; Kâdî en-Nu'mân, s. 49).

⁶⁸⁶ Irak ve Şam İslam Devleti (kısaca İŞİD) Arapça: الدولة الإسلامية في العراق والشام 2014'ten beri kullandığı resmî isimle İslam Devleti. Ağırlıklı olarak Irak ve Suriye'de etkinlik gösteren, bu bölgede hilâfet devleti kurmak amacıyla güvenlik güçlerine ve sivillere karşı eylemler yapan yasa dışı, silahlı ve ele geçirdiği topraklardaki meşruluğu hiçbir ülke tarafından devlet olarak tanınmayan Selefi cihatçı örgüttür. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler ile aralarında ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Kanada'nın da bulunduğu pek çok ülke ve kuruluş tarafından terör örgütü olarak tanınmaktadır. Erişim tarihi, 02.03. 2021.

⁶⁸⁷ Mustafa Öztürk, **Din İstismarı ve Fetö Gerçeği**, İstanbul, DİB Yayınları, 2018, s. 24-25. Tarih boyunca toplumun güvenliğini tehdit eden, mehdici-mesihçi ve hurufî-batınî karakter arz eden pek çok fitne ve fesat hareketleri ortaya çıkmıştır. Sır, gizem, adanmışlık, karizmatik kişilik, takiyyecilik bu hareketlerin en bariz özellikleri olmuştur. Günümüz modern dünyasında bu hareketler, Uluslararası güçlerin kullandığı tehlikeli örgütler haline dönüşmüşlerdir.

Din istismarının ilk örneklerden birisi ve belki de en önemlisi Sıffin savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Bu savaşta Hz. Ali ile Hz. Muaviye taraftarları savaşılmaktadır. Hz. Ali, cuma sabahı son darbeyi indirmeye hazırlanırken, Hz. Muaviye'nin danışmanı, Abdullah bin Amr bin As, iki tarafı Kur'an'ın hükmüne çağırarak, Hz. Muaviye de askerlerine, Kur'an yapraklarının kılıçlarının ucuna takmalarını ve karşı tarafı Kur'an'ın hükmüne çağırma emretmiştir. Suriyeli Muaviye taraftarı askerlerin bu teklifi karşısında, Hz. Ali'nin Iraklı askerleri arasında ihtilaf çıkmış, içlerinde Kurra denilen bir grup, savaşa son vermede ısrar edince, Hz. Ali bunun bir savaş hilesi olduğunu dile getirirse de Savaşa son verilmemesi durumunda, kendisini bile öldürebilecekleri tehdidinde bulunmuşlardır. Ve böylece ilk fitne ve şiddet hareketi olan haricilik ortaya çıkmıştır.

Bu gruba, Ümmetin ittifak ettiği, Hz. Ali'den veya cemaatten ayrıldıkları için *havaric*, kendileri bu ismi Kafirlerden ayrılma anlamında kullanır ve kabul ederler.⁶⁸⁸ Muhallifleri tarafından verilen ve dinden çıkma anlamında, *mârika*, Tevbe suresi 111. ayeti kendi leyhlerine kullanarak, Allah yolunda savaşanlar, o uğurda ölenler ve öldürenler, Cennet karşılığında Canlarını Allah'a satanlar anlamında *şurât*, hakem olayını reddetmelerinden dolayı, *muhakkime*, Hz. Ali'den ayrıldıktan sonra ilk toplandıkları yer olan harura'dan dolayı, *haruriyye* ve ilk reisleri, Abdullah bin Vehb er-Rasibi'ye nisbetle de kendilerine, *vehbiyye* denilmiştir. Kaynaklar iyi incelendiğine görülecektir ki, hariciler durup dururken sadece bir tahkim olayından ortaya çıkmamışlardır. Hz. Osman'ın şehadetinde de hep bir ağızdan, “*Onu biz öldürdük.*” Demeleri, bizlere bazı ipuçları vermektedir.

Hariciler bu olaydan sonra gerek Hz. Ali döneminde gerek emeviler döneminde onlarca kanlı olaylara ve ifsat hareketlerine katılmışlardır. Kur'an-ı Kerim'in asla yorumlanamayacağından bahisle hâkem ancak Allah'tır tezini ileri sürmelerine rağmen kendileri birçok konuda kendi yorumlarını öne çıkararak kanlı olaylara karışmışlardır. Yüzlerce sahabeyi hatta hamile kadınları bile şehit etmişlerdir. İmamet meselesi,⁶⁸⁹ Cemal ve Sıffin savaşlarına sebep olan tüm hak dışı uygulamalar ve

⁶⁸⁸ Mustafa Öz, “Galiyye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, s. 333.

⁶⁸⁹ Hz. Peygamberden sonra yerine kimin geçeceği meselesidir. Şia İlahî tayin gereği Hz. Ali'nin birinci halife olması gerektiği ve dolayısı ile Hz. Ali'nin hakkının gasp edildiği gerekçesi ile bu durumu Kelam kitaplarına sokarak meseleyi Usuli'd-din haline dönüştürürken, Ehli sünnet ekolleri de Şiaya karşılık

sahabe arasındaki bu kanlı savaşlar, İslâm'ın temel ilkelerine karşı yapılan birer ihanettir. Kur'an'ın, kılıçların uçlarına takılması, hakem heyetinin kararlarının istismar edilmesi, Kur'an'ın bazı ayetlerinin kendi çıkarları doğrultusunda te'vil edilmesi başlı başına birer ihanet örnekleridir.

Cemel ve Sıffin savaşlarında kaynaklara göre 70 bin⁶⁹⁰ sahabenin birbirini şehit etmeleri, İslâm ana kaynakları Kur'an ve sünnete göre çok büyük bir problemdir. Çünkü Kur'an-da "mü'minler ancak kardeşir."⁶⁹¹ Bir mümini bilerek öldürmenin cezası ebedi cehennemdir.⁶⁹² Hadis'i şeriflerde geçen mü'minler kardeşir, Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Müslüman elinden ve dilinden başkalarının zarar görmediği kimsedir. Müminler, malı, canı ve kanı konusunda emniyet bulunacağı kimselerdir, gibi hükümler çerçevesinden bakılacak olursa, yukarıda anılan savaşlar ve doğurduğu sonuçlar, bugün nesillerimize anlatamadığımız konulardır. İslam tarihinde genel olarak din, özel olarak da Kur'an'ın istismar edilmesi anılan bu fitne hareketlerinden başlayarak günümüze kadar varlığını sürdüren dîni temelli istismar, mehdi, seçilmiş imam, kurtarılmış grup veya cemaat sayıları yüzlerce türemiştir. Fetö bu durumu bütün çıplaklığı ile bir kez daha ortaya koymuştur.

Bahsi geçen savaşlarda her iki taraf da kendilerinin haklı olduğunu ayetler ile delil getirme yoluna gitmişler ve kendilerinin haklı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hz. Alin'in aracılık için gönderdiği elçilere; "Onlarla Kuran ayetlerini delil göstererek değil sünnetten deliller getirerek tartışın zira Kur'an ayetleri farklı anlamlara gelmekte ve herkes kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaktadır."⁶⁹³ Sözünden de anlaşılacağı üzere Allah, indirdiği kitap ile Müslümanların sosyal, kültürel ve ekonomik olarak nasıl yaşaması gerektiğinin temel ilkelerini koymuştur. Bunlar: Hak, adalet, dürüstlük, şeffaflık, helal olma, hijyen olma, kaliteli olma ve meşru olma gibi ilkelerdir. Kur'an, insanlara kendi yöneticilerini nasıl seçmesi gerektiğini anlatırken,

Hiz. Ebu Bekir'in Hilafetini Kuran'dan temellendirme girişiminde bulunmuşlardır. İlk fitne hareketlerinin baş gösterdiği bu durum, Mehdilik, İmamet, seçilmişlik iddialarını günümüze kadar taşımaktadır. Onlarca farklı grup, yüzlerce mehdi üretmiştir İslam dünyasında, son örneği de Fetö'dür.

⁶⁹⁰ İsmail Yiğit, "Sıffin Savaşı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 37, 2009, s. 107-108.

⁶⁹¹ Hucurat Suresi, 49/10.

⁶⁹² Nisa Suresi, 4/93.

⁶⁹³ Mustafa Öztürk, **Din İstismarı Ve Fetö Gerçeği "Geçmişten Günümüze, Din İstismarı"**, İstanbul, DİB Yayınları, 2018, s. 22.

adalet ve işin ehli olma kriterlerini getirmektedir. Ötesi insanların kendi sorumluluklarındadır.

İslam alemini perişan duruma getiren, tembellik, akıl edememe, iç çekişmeler, hazırı tüketme, bedavadan geçinme durumu, mehdi ve Mesih beklentisini beraberinde getirmiştir. Bu durumu istismar eden yüzlerce kişi çıkmış ve İslam alemini içinden çıkılmaz belalara sürüklemiştir.

Özellikle son dönemde adından sıkça söz edilen Haşhaşileri de bu bölümde zikretmek yerinde olacaktır. Sözlükte, kuru ot anlamına gelen haşîşiyye kavramı, Hint kenevirinden yapılan ve uyuşturucu özelliği bulunan esrar anlamında kullanılmış olup, Orta Çağ'da Suriye'deki Nizarî İsmaililer için kullanılan aşağılayıcı bir terim ve esrar içenler anlamında da kullanılmaktadır. İran'daki İsmaililer için Bâtını ve Suriye'deki kolu için Haşhaşî olarak isimlendirdirilen Haşhaşiler, Fatimî Halifesi, Müstansır-Billah'ın ölümünün ardından (1094) yerine geçemeyen büyük oğlu Nizar'ın İmametliğini savunan Hasan Sabbah, 483/1090 yılında başta Alamut kalesi olmak üzere birçok yerde teşkilatlanmayı başarmış, XII. Yüzyılın başlarında, Selçukluların hakimiyetinde bulunan Suriye de başta Masyaf, Baniyas, Havâbî ve Kehf olmak üzere, Cebeli Ensariye'nin bütün kaleleri Nizarîler tarafından ele geçirilmiştir.

Şeyhu'l Cebel de denilen liderleri Hasan Sabbahın emriyle, özenle seçtikleri onlarca devlet ve din adamını suikast ile öldürmüşlerdir. Bu eylemleri yaparken esrar içtikleri böylece vecd halinde korkusuzca ölüme gittikleri ve dünyada iken Cennete girme heyulalarına kapıldıkları söylenmektedir. Bu eylemlerinin büyük bir bölümünü Sünnilerden seçmişlerdir. Yahudi, Hristiyan ve Şiîlere hiç sataşmamışlardır. İran'dan gelip Suriye'ye yerleşmeleri 1130 yıllarını bulmuştur. Bu süreçte Selçuklu hükümdarları ile iyi ilişkiler kurmaya ve süreci tekamüle erdirmeye çalışmışlardır. Güçlendikleri andan itibaren, Hasan Sabbah'ın ve daha sonra seleflerinin emri ile, Humus emiri, Cenabu'd-devle'yi, ulu camide katlettiler. Rakiplerine karşı kullanmak için maalesef ilk Büyük Selçuklu hükümdarları bunlara taviz verdi.

Halep Selçuklu Meliki Rıdvan'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Alpaslan el-Ahras, Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın emri ile, Haşhaşilerin liderlerini öldürttü ve birçoğunu da hapse attırdı. Haşhaşiler ile Fatimî halifeleri ve Haşhaşilerle Büyük Selçuklu mücadelesi yıllarca sürdü. Bu süreçte Haşhaşiler Haçlılar ile önemli ittifaklar kurdular. Bunlara karşılık Büyük Selçuklu bir taraftan idari

tedbirler alırken diğer taraftan da önemli medreseler kuruyor halkı din konusunda aydınlatmaya çalışıyordu. Haşhaşiler, bağlılarını sıkı bir eğitime tabi tutuyor gizli bir yapılanma içerisinde kendilerini kamufle etmeyi başarıyorlardı. Haşhaşiler 1256 yılında Moğol imparatoru Hülagu tarafından yok edildi. Suriye’deki Haşhaşileri ise Memluk sultanı Baybars 1273 yılında imha etti. Bu tarihten itibaren Suriye ve İran Haşhaşileri iyice bölündüler, kimileri kendini gizledi kimileri farklı İmamlar takip ettiler isimler değiştirerek uzun yıllar kendilerini sakladılar. Ama onlardan kalan kötü alışkanlık ve din istismarları bugünde devam etmektedir.⁶⁹⁴

Bir diğer ihanet örneği de Mirza Gulam Ahmedin kurduğu *Kadiyanilik*’tir.⁶⁹⁵ Hindistan’ın Pencap eyaletinin, Gurdaspur bölgesinde küçük bir kasaba olan, Kadiyan’da, 1839 yılında dünyaya genel Mirza Gulam Ahmet Kadiyanî, 1900 yılında yayımladığı bir bildiriyle Mezhebinin adını, Hz. Peygamberi çağrıştıran, “*Ahmediyye*” koymuş olsa da günümüzde doğduğu yere nispetle “*kadiyanî*” ismi daha meşhur olmuştur.

Mirza Gulam Murteza’nın oğlu olan Gulam Ahmet’in ailesi, 1526 da Babürlü devletini kuran, Babür ile birlikte 1530 yılında Hindistan’a gelen Hacı Barlas soyundandır. İlk tahsilini babasından alan Gulam Ahmet, daha sonra Kur’an, Arapça ve diğer İslam ilimleri ile temayüz etmiştir. İngilizlerle olan barışıkları yüzünden kendilerine verilen topraklarda tarım ile uğraşmışlardır. 1857 tarihinde tamamen İngiliz hakimiyetine giren Hindistan’da, Hindulara ve Hristiyanlara karşı önemli reddiyeler yazarak, İslam’ı savunmuştur.

Hindulara ve Hristiyanlara karşı elli ciltlik Reddiyeler yazacağını duyurmasına rağmen, “Berâhimî Ahmediyye” ismini verdiği eser’den 5 cilt yazabilmiştir. İlk iki cildinde, İslamiyet, diğer dinlere karşı İslam’ı savunma yolları, Kerametler, İlhamlar ve kehanetler savunulmuştur. İlgili bölümlerde, geleceğine dair ipuçları görülmüştür. III. ve IV. ciltlerde vahyin kesilmediğini, kesilmemesi gerektiğini, Hz. Peygambere tam bağlı olan birisinin, Hz. Peygamber’e verilen zahiri ve bâtinî bilgilere sahip olabileceğini savunmuştur. V. cildin mukaddimesinde, beş ile

⁶⁹⁴ Mustafa Öz, “Haşîşîyye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 16, s. 418-419.

⁶⁹⁵ Ethem Ruhi Fırlı, “Kadiyânîlik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 24, 2001, s. 137-139.

elli arasında sadece bir sıfır farkı olduğunu ve amacın hasıl olduğunu belirterek eserine son vermiştir. İngilizlerin Hindistan’a hakimiyeti ile İngiliz Hükümeti’ni överek silahla mücadele yerine, ilimle mücadelenin cihat sayılacağını savunmuştur. 1885 tarihinde, kendisinin hicri XIV. Yüzyılın müceddidi olduğunu, 1888’de Allah’ın emri ile kendi taraftarlarının kendisinden biat almasını ve yeni bir cemaat oluşturması emrini aldığını, 1891 yılında biraz daha ileri giderek, aldığı Vahiy ve ilhamlar ile Meryem oğlu İsa’nın normal ölüm ile öldüğünü ve Allah’ın kendisini, Hristiyanların ve Müslümanların beklediği mehdi ve Mesih olduğunu ilan etmiştir. Tüm bu hezeyanlarını destekler nitelikte, şu eserleri kaleme almıştır. “*Fethi İslam, Tavzihi Meram, İzale-i evham*” Bu eserlerinde iddialarını daha öteye taşıyarak, kendisinin, hem Hz. Muhammed’in hem de Hz. İsa’nın ruhunu taşıdığını ve mücadeleyi barışçı yollarla yapacağını ve kendisine inanılmasının zorunlu olduğunu ilan etmiştir. Bu görüşlerinin ortaya çıkması sonucu, daha önce kendisini destekleyen bir kısım ulama kendisini eleştirmeye başlamışlardır. Muhaliflerinin bu tutumuna karşılık arka arkaya kaleme aldığı Arapça eserlerle, kendisine muhalif olan alimlerin kötü akıbetlerini dile getirerek onları tehdit etmiştir. Diğer taraftan da Hinduların 1896 yılında düzenlediği, “*dinler konferansı’na*” katılmıştır. Bu toplantıdan sonra, “*İslâmî Uşûl ke Felâsifi*” adlı eserini kaleme almıştır. Hemen ardından İngiliz Kraliyet ailesini ve Kraliçeyi överek iyilik meleği olarak görmüş, Kraliçenin duacısı olduğunu ve iki eser “*Tuhfe-i kayseriyye ve Sitare-i Kayseriyye*” ile bu durumu dile getirmiştir. Kendi taraftarlarından Mevlevî Abdul kerim onun için, nebî ve resul kavramlarını kullanmış, buna itirazlar olunca kendisi bu durumu şöyle savunmuştur: Kendisinin bir kitabı olmadığını, nübüvvetinin, Allah’ın has ve seçilmiş bir kulu olduğu şeklinde anlaşılması gerektiğini, bu noktada nebilîğinin, velayet nuruna sahip olması münasebeti ile “*Zillî ve Buruzî*” (gölge ve yeniden belirme)) olarak anlaşılması gerektiğini ve ayrıca Allah’tan kendisine ilhamlar geldiğinden bahisle kendisine “*muhaddes*” denmesi gerektiğini savunmuştur. Burada görüleceği üzere Peygamberliğini bir anlamda ilan etmiştir. Bu tarihten sonra taraftarları ikiye bölündüler. Lahor grubu yukarıda zikredilen tüm sıfatları reddederek kendisinin sadece bir müceddid olabileceğini savundular.

Gulam Ahmet ısrarla kendisinin, Hristiyanlar ve Müslümanlar için beklenen mesih ve mehdi, Hindular için de Vedalar döneminde Tanrı Vişnu’nun iki şahsiyetten biri ve insanın Tanrısı tanımanın aracı olan, Krişna-Avatar olduğunu iddia etti. 26

Mayıs 1908 de Lahor’da katıldığı bir toplantıda aniden ölümü ile daha önce vasiyet ettiği kadiyan’da hazır bulunanların seçimi ile Hâkim Nureddin, Mesih Kadiyani’nin birinci Halifesi oldu. Pakistan’ın kurulması ile Pakistan’da önemli mevkilere gelen Kadiyaniler, ülkede zaman zaman önemli karışıklıklar çıkarmışlardır en sonunda anayasaya madde konularak bundan sonra hiç kimse Peygamberlik ve mehdilik iddiasına kalkışmaması yönünde madde eklenmiştir. Günümüzde Pakistan’da iki milyon civarında Kadiyani yaşamaktadır. Diğerleri, Avrupa, Asya, pasifik, Amerika ve kısmen de Afrika’da faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Her iki grubunda gelirleri, müntesiplerinden Beytül mal olarak adlandırdıkları kuruma, ödedikleri zekatlar, her ay ödemeleri gereken ve mecburi tuttukları kazançlarının 1/16 ödemeleri, mali durumu iyi olanların kazancının 1/10 ile 1/3 arasında ödemeleri ve ölen bir Kadiyani’nin malından 1/10 oranında Kadiyani mezhebine pay ayırmasıdır.⁶⁹⁶ Öyle anlaşılmaktadır ki Fetö ve benzeri yapılar durup dururken ortaya çıkmamıştır. Bu tür ifsad hareketlerinin son bulması için teklifimiz, bu tür kirli şahsiyetlere ve gruplara gönlünü, beynini ve ruhunu kaptırmamak, en azından maddi destek vermemektir.

4.2. Din Eğitiminde İhanetle Mücadelede Kullanılması Gereken Metodlar

Bu bölümde Din eğitiminin ihanetle nasıl ve hangi metotlarla mücadele etmesi gerektiği üzerinde tartışacak ve bunu yaparken evrensel metotlardan kopmadan, Kuran, Hadis, oluşan İslam literatürü ışığında meseleyi temellendirmeye çalışacağız. İslam aleminde ihanet kavramı neden sıklıkla gündeme gelmektedir? İslam’ın ana kaynakları Kur’an ve Sünnette bu kötü alışkanlıklar son derece yerilmiş ve lanetlenmiş olmasına rağmen neden bu belalardan kurtulamıyoruz? Neden hep hain üretiyoruz? Gelecek nesillerimizi bu çirkin alışkanlıklardan nasıl kurtarabiliriz? Veya din eğitimi bu alanda nasıl başarılı olabilir? Tüm bu soruların cevabını aşağıda sıralayacağımız metot ve tekliflerle kurgulamaya çalışacağız.

⁶⁹⁶ Fıglalı, “Kadiyânîlik”, s. 137-139.

4.2.1. Mukayese Metodu

Kur'an-ı Kerim, Allah'a kulluk eden ve böylece özgür birey ve kendi ayaklarının üstünde duran ile gücü ve şerefi Allah'tan başkasına hasreden ve böylece kendi özgürlüğüne ipotek koyduran adeta köle ruhlu bir insan modelini sıklıkla gündeme getirmektedir.

Peygamberlerin Kavimlerinin Elebaşları ile Diyalogu:

a. Hz. İbrahim as. Örneği

Bu konuda akla ilk gelen İbrahim Peygamberin, Nemrut veya Firavun ile olan mücadelesidir. Bu mukayesede, Nemrut veya Firavun kendisine verilen saltanat ile şımararak, yaşatan ve öldüren benim deyince, İbrahim Peygamber de kendisine, “Benim Rabbim güneşi doğudan doğduruyor. Gücün yetiyor ise en de onu batıdan doğdur.” deyince kafir apışıp kaldı.⁶⁹⁷ Bu kıssa da Hz. İbrahim'e verilen söz ile yani hüccet ile düşmanı mağlup etme yeteneği verilmiştir. Din eğitimcisi de söz söyleme yeteneğini geliştirmek ve ikna edici konuşmak sorumluluğunda olmalıdır.

İbrahim Peygamberin, putlara tapınma,⁶⁹⁸ Ay Güneş ve yıldızlara tapınma ile ezeli ve ebedi Allah'a kulluk etme mukayesesine⁶⁹⁹ ve en sonunda, “ben yüzümü Hanif olarak yeri göğü yoktan yaratana çevirdim. Ben ortak koşanlardan olamam.” Ortak koşmaktan korkarım demiş olması. Bu seri ayetlerde Allah'a ortaklar koşmanın, fâni olanlara kulluk etmenin ihanet anlamına geleceği aşıkardır.

b. Hz. Muhammed as. Örneği

Hz. Muhammed'in, Münafıklar ile olan tebliğ metodu, “Allah'ın indirdiğine ve resule gelin hüküm verelim”⁷⁰⁰ denildiği zaman, onların Tağut⁷⁰¹

⁶⁹⁷ Bakara Suresi, 2/258.

⁶⁹⁸ Meryem Suresi, 19/41-50.

⁶⁹⁹ Enam Suresi, 6/74-81.

⁷⁰⁰ Nisa Suresi, 4/60-64.

⁷⁰¹ Nisa Suresi 60. ayetten önceki seride genelde İslam'ın bilgi kaynakları olan, Kitap, Sünnet, İcma ve kıyas metotlarını sunmuş. Buna rağmen bir münafığın hasmına, Hz. Peygambere başvurma yerine, Kâb bin el- Eşref'e başvuralım demesi üzerine nazil olan bu ayetler her daim ve her zeminde Münafık tipli insanlarla mücadelede söz konusudur. Tağut ise hakkı tanımayıp azan her kişi ve güce verilen isimdir. Şeytana da bu yüzden Tağut denilmiştir.

önünde hakemleşmek istemesi ve böylece Münafıklıklarının ortaya çıkması. Burada da Hz. Muhammed'in, Hak ile batıl olan Tağutlar'ın mukayesesi söz konusudur. Aynı zamanda ilerleyen ayetlerde inananlar Allah için savaşır Münafıklar ise Tağutlar yani Şeytan ve yandaşlarının kışkırtmaları sonucu batıl yollarda savaşır ve ömrünü tüketir anlamında ifadeler yer almaktadır.⁷⁰² Din eğitimcisi bu gibi mukayeseleri çok etkili kullanmalı ve Allah'tan başkasına kulluk etmenin insanı ne kadar aşağılık duruma düşüreceği fikrini, öğrencilerine vermelidir.

Hz. Muhammed'e Kible olarak Kâbe'ye dön emri gelince, Yahudi ve Münafıkların yan çizdiği dile getirilerek; "Yemin olsun ki, sen her türlü mucizeyi ehli-i kitaba getirsen de onlar senin kiblene dönmezler. Sen de onların kiblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kiblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyarsan, işte o zaman zalimlerden olursun." (Bakara suresi, 2/145, Hz. Peygambere candan dost gözükenler bu ayetlerden sonra Kur'an-ın tabiri ile ökçelerinin üzerine⁷⁰³ dönüp gitmişlerdir.) Bu karşılaştırmada da inananların kiblesi Kâbe ile inanmayanların döneceği yön mukayese edilmiştir.

Aslında burada söz konusu edilen kibleden maksat Yüce İslam dini müntesipler'inin yönünü nereye dönecekleri kalbindeki sevgisini kimlere akıtacakları, dostluklarını kimlere gösterecekleri ve sırlarını kimlere açacakları bir bakıma ima edilmiş Maide suresi, 5/54-58, Tevbe suresi, 9/16 ve Mümtehine suresi, 60/1. ayetlerde açıklanmıştır. Bu ayetlere göre, kiblesi Kâbe olanın, yönü, kalbindeki sevgisi ve sırları, Allah'a, Hz. Muhammed'e ve inananlara olmalıdır. Tüm bu yazdıklarımızın özeti aslında Kafirun suresinde özlü olarak dile getirilmiştir. Bu mukayeseyi de din eğitimcisi iyi anlamalı ve örnekleri ile öğrencilerine vermelidir.

c. Hz. Nuh, Salih, Şuayb, Lut Peygamberler Örneği

Araf suresi, 7/59-171, Hud suresi, 11/25-99 ve Şuara suresi, 26/10-191. ayetler serisinde, Nuh, Hud, Salih, Şuayb, Lut ve Musa Peygamberlerin, Hak olan Allah ile batıl olan fanilere kulluk etmenin mukayeselerini yaparak kavimlerini ve özellikle elebaşlarını hak olana davet etmeleri.

⁷⁰² Nisa Suresi, 4/76.

⁷⁰³ Bakara Suresi, 2/143.

d. Yusuf as. Örneği

Kıssaların en güzeli olarak isimlendirilen⁷⁰⁴ Yusuf suresi baştan sona sadece Yusuf Peygamber ve kardeşlerini anlatır. Yusuf Peygamber zindanda kendi başının derdine düşeceğine, kendisinden rüya yorumu yapmasını isteyen hapisteki arkadaşlarına, bir ve gücüne karşı konulmayan Allah ile onun dışında hiçbir gücü olmayan batıl varlıkların mukayesesini yaparak müthiş bir din eğitimi örneği vermektedir.

e. Musa as. Örneği

Musa Peygamber, inanan İsrailoğullarını, Firavunun zulmünden kurtarmış bir mucize olarak kızıl denizi karşıya geçirmesinden hemen sonra, oracıkta putlara tapınan kavme rastlamaları ve kavminin ondan benzeri puttan bir ilah istemeleri neticesinde, Musa Peygamberin Putlara tapınma ile en hayırlı olan Allah’a tapınma arasındaki müthiş mukayesesini. Burada müthiş bir nankörlük ve ihanet vardır.⁷⁰⁵ Aynı şekilde, söz konusu inanan İsrailoğulları daha önce kendilerine verilen kudret helvası ve bıldırcın eti gibi büyük nimetlere nankörlük ve ihanet ederek, soğan, sarımsak ve mercimek istemişlerdi. Musa Peygamber ise onlara “daha kötüyü daha iyi ile mi değiştirmek istiyorsunuz?” diyerek iyi ile kötü yolun mukayesesini vermiştir. Böylece İsrailoğullarının, ihanet edip, haddi aşmaları sebebi ile aşağılık ve yoksulluk damgası ile damgalandıkları ve Allah’ın gazabına uğradıkları anlatılmaktadır.⁷⁰⁶

f. İlyas as. Örneği

İlyas Peygamberin kavmine hitaben, “Allah’tan sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan sizin de rabbiniz sizden öncekilerinde rabbi olan Allah’ı bırakıp da Ba’l’e mi tapınıyorsunuz?” diyerek putlara tapınma ile Hak olan Allah’a tapınma mukayesesini yaparak müthiş bir eğitim örneği sergilemiş olması.⁷⁰⁷ Yukarıda sıralanan tüm mukayese metotlarında, Allah’tan başkasına kulluk ederek Allah’a ihanet, Peygamberlere ihanet ve emanete ihanet söz konusudur. Din eğitimi tarihi

⁷⁰⁴ Yusuf Suresi, 12/3.

⁷⁰⁵ Araf Suresi, 7/138-140.

⁷⁰⁶ Bakara Suresi, 2/61.

⁷⁰⁷ Saffat Suresi, 37/124-126.

süreçte, yaptıkları yüzünden helak olan kavimlerin mukayesesini iyi tahlil ederek gelecek nesilleri İbrahim'i hanif dindar ve muvahhit olarak yetiştirmeye gayret etmelidir. Böylece Allah'tan başkasına kul köle olmayan, ona buna boyun eğmeyen kulluğunu sadece Allah'a yapan nesiller yetiştirmelidir.

Allah'a Kulluk Edenlerle, Ondan Başkasına Kulluk Edenlerin Mukayesesi

Ra'd suresi, 13/ 14-19. ayetlerde dile getirilen kulluğu Allah'a yapan ve ancak ona dua edip ancak ondan yardım bekleyen ile ondan başkasına kulluk edip ondan başkasından isteklerde bulunanların mukayesesi; ilgili ayetlerde şu mukayeseleri görmek mümkündür: Allah'a kulluk edenle, Allah'tan başkasına kulluk edenlerin durumu, Duası makbul olan ile yağmurlu havada susuz kalan batıl dua sahibi, gökyüzünün ve yer yüzünün Malikine kulluk eden ile hiçbir şeye gücü yetmeyenlere kulluk edenlerin durumu, gören ile kör, aydınlık ile karanlık, yaratana kulluk eden ile hiçbir şey yaratmayanlara kulluk edenlerin durumu, nehirlerin taşıyıp biriktirdiği faydalı madenler ile atılıp giden faydasız köpüğün durumu ve en nihayetinde, hakka inanıp aydınlıkta kalanlar ile batılın peşinden giden âma olanların durumu mukayese edilmektedir. Bu mukayeselerde nankör ve en nihayetinde ihanet içerisinde olan bir insan modeli sergilenmektedir.

Neml suresi, 27/60-64. ayetlerdeki mukayeseler. İlgili ayetlerde, Allah'a kulluk edenler ile Allah'tan başkasına güç atfedenlerin durumu. Allah Teala bu ayetlerde kendi kudretini şöyle izah ediyor; gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip onunla yer yüzünü canlandıran ve her türlü bitkiyi bitiren, yeryüzünü oturmaya ve yaşamaya elverişli kılan, nehirler akıtan ve sarsmaması için yer yüzüne sabit dağlar koyan, denizler yaratıp karışmaması için aralarında engel koyan, dara düşüp kendisine yönelenlerin duasını kabul eden, denizin karanlıklarında yol bulduran, yağmurdan önce bulutları sürükleyici rüzgarları sevk eden ve en nihayetinde yoktan yaratan ve yaratmaya devam eden. Bu ayetlerin öncesinde, Musa Peygamber'in dokuz mucizesini gördükleri ve gerçeğin bilgisine şahit oldukları halde zulüm ve kibirlerinden ötürü helak olan firavun ve adamları, güneşe secde eden ve verilen güzel nimetlere ve yurda nankörlük ederek ihanet eden Sebe kavminin, yurtlarını arim seli basması ve Belkıs'ın sarayları ile Süleyman peygambere teslim olup inanması, Salih Peygamberin kavmi Semud'un Salih peygambere ve mucizevî devesine tuzak kurup helak olması ve Lut

peygamberin hanımının ihaneti ve kavminin eşcinsellik yaparak taş yağmuru ile helak olması anlatılırken, ilgili kıyas ayetlerinden sonra da kıyamete kadar bu tür insanların var olacağı, bilgisizce konuşacağı, ortaklar koşmaya devam edeceği ve ahiret yurduna inanmadıkları için çürümüş kemiklerin yaratılmasının mümkün olmayacağı heyulasından hareketle bu tür insanların, Nuh kavminden kıyamete kadar var olacağı ima edilmektedir. Hak olan ve gücüne karşı konulmaz Allah'a ortaklar koşulacağı ve bunları yapanların, ihanet içerisinde oldukları, müşrik, kıt akıllı, kafir ve sapıklıkta devam eden bir grup olarak tanımlanmaktadır.

Yûnus suresi, 10/31,35. ayetlerdeki mukayeseler; ilgili ayetler'de Gökten rızık yağdıran, kulaklar, gözler veren, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran ve bütün işleri sevk ve idare eden, hakka ileten mi daha hayırlı yoksa kendisi iletilmedikçe doğru yolu bulamayanlar mı mukayesesi yapılarak, inanmayanların Allah demelerine rağmen kötü hüküm verdikleri dile getirilmektedir.

Zümer suresi, 39/8, 9, 19 ve 24. ayetteki mukayese; ilgili ayetlerde, dara düştüğünde Allah'tan yardım isteyen, isteği yerine gelince, sanki hiç Allah'tan yardım istememiş gibi yan çizip nankörlük ve ihanet eden ile gece vaktinde kıyamda ve secdede ahiretteki hesaptan korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak dua eden mukayesesi yapılarak, nankör insan tipi ile Allah'a ihlas ile kulluk eden insan anlatılmaktadır.

Mülk suresi, 67/22. ayet. Yüz üstü sürünen insan tipi ile dosdoğru bir yolda yürüyen mukayesesi ile tevhid akidesi üzere sadece Allah'a kulluk eden ile ondan başkasına kul köle olanlar mukayese edilmiştir.

En'am suresi, 6/125 ile Zümer suresi, 39/22. ayetlerde, kalbi İslam'a açılan ve bununla mutlu olan insan ile kalbi Allah'ın ayetlerine kapalı ve bu yüzden daralan ve kaskatı kalpli insan tipi mukayese edilmektedir.

Secde suresi, 32/ (18-20.) ayetlerde, Mümin ile fasık (yoldan çıkan) mukayesesi yapılarak, inananın Me'va Cennetine Fasıklar'ın ise ebedi olarak Cehennem ateşinde olacağı belirtilmektedir.

Tevbe suresi, 9/ (107-109.) ayetlerde, Allah'ın mescitlerini Tava üzere kurup idame ettirenler ile tuzak kurmak, Müslümanları parçalamak, Allah'a ve Peygambere savaş açmak üzere Mescid'i Dırar kuranlar karşılaştırması yapılarak, Takva

mescidinde namaz kılınması gereğini ve orda adam gibi adamların bulunduğunu, dırar Mescid’i kuranların, evlerini her an yıkılıp yok olmaya mahkum, uçurumun kenarında kurdukları anlatılarak, müminleri içten yıkmaya çalışan münafık hainlerin her daim olacağı gerçeği işlenmektedir.

4.2.2. Kıssa ile Eğitim Metodu

Kıssa; Kur’an’da tarihî kişilerle, olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden bir ilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlükte, bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek, bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek, bir kimseye yahut bir şeye ait haberlerin adım adım takip edilerek anlatılması anlamlarına gelir.⁷⁰⁸

Bayraklı, Bakara 2/178. ayetinin yorumunda bu kavramı şöyle yorumlamaktadır. Anlatmak (Yûsuf, 12/5; Nahl, 16/118, Mü’min, 40/118; Kasas, 28/25) açıklamak, (Nahl, 16/64; Neml, 27/79) izlemek, (Kasas, 28/11; Kehf,18/64) hikâye, (Yûsuf, 12/111 eşitlik kanunu, (Bakara, 2/178)⁷⁰⁹ Kur’an’da bu kıssaların anlatılmasındaki amaç tarihî olayları anlatmak değil, onlardan ibret alınmasını sağlamaktır. Bir başka deyişle, bu metotla, geçmişteki olayları iyi analiz edip, iyi olanlar gibi olmaya çalışmak, kötü olanlardan ise ibret alıp uzak durmaya çalışmaktır.

Demek ki insanın, kıssa ile eğitilmeye ihtiyacı vardır. Çünkü Kur’an ve sünnette buna önem verildiğini görüyoruz. Kıssa ile eğitim metodunun tefekkürü geliştirmesi, insanın aklının hadiselerden ibret alma, hidayeti arama, inkâr ve zulümden uzak durma düşüncesine sevk etmesi mümkün olabiliyor.⁷¹⁰

Kıssa ile eğitme metodunun konumuz olan ihanet ile mücadelesinde olacak katkıları Kuran ve sünnette yadsınamayacak kadar örnekleri vardır. Nisa suresi, 4/ 105-113. ayetlerde, hırsızlık yapan, iftira atan, yaptığı hırsızlığı, insanlardan saklayıp da Allah’tan saklamayan, akrabalarını, toplumu ve Hz. Peygamberi yalanlarına alet etmeye çalışan ve en nihayetinde dünyalık uğruna ahiretini satan hain şahsiyet. Peygamberler kıssalarında; Peygamberler kavimlerinin iyiliği için onlara tek Allah’a

⁷⁰⁸ İdris Şengül, “Kıssa”, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, TDV Yayınları, 2002, C. 25, s. 498.

⁷⁰⁹ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, C. 2, s. 402-404.

⁷¹⁰ Abdülaziz Yeniyoğlu, *Din Eğitimi Açısından Kur’an’da Zulüm Kavramı*, İstanbul, Yüksek lisans Tezi, 1997, s. 9.

inanmaya davet ederken, onların Peygamberleri yalanlamaları, onları susturmaya çalışmaları, onlara, deli, büyücü, alçak görüşlü demeleri ve onlarla istihza etmeleri ve en nihayetinde canlarına kast etmeye çalışmaları veya öldürmeleri. İlk ihanetti kardeşini kıskançlık sonucu öldüren Kabilin kıssası. Nuh Peygamber ile Lut Peygamberin hanımlarının iman etmeyerek, istihza ederek ve Peygamberlerin ve inananların sırlarını kafirlere vererek yaptıkları ihanetler. Mısır Kralının hanımı, Züleyha'nın, Hz. Yusuf'tan murat almak isteme pahasına kocasına ihanet etme teşebbüsü. Musa Peygamberin en yakınındaki ilim adamı ve ağzı dualı yani duası makbul bir din adamı olan Belam bin Barura'nın, asabiyet uğruna Kavmi lehine dua etmesi ve Musa Peygamber ve inananların sırlarını satması ve köpeğe dönüşerek ihanet etmesi örneği. Sıraladığımız kıssalardan dersler çıkararak, Peygamberlere saygısızlıktan, onlar hakkında ileri geri konuşmaktan uzak durmak, zinadan, iftiradan uzak durmak, Müslümanların sırlarını ifşa etmemek, İlmi ile amel olmak, münafıklıktan ve riyadan uzak durmak ve Müslümanların canına kast etmemek kıssalardan alınacak en önemli derslerdir.

Darbı mesel Kuran'ın kullandığı önemli bir eğitim metodudur. Eskiden söylenen ve hikmeti içeren söz anlamına gelen bir tabir olup Türkçe karşılığı ata sözüdür. Buna Hadis usulünde, Emsalü'l hadis, Tefsir usulünde ise Emsalü'l Kur'an denilir. Hadisteki darb'ı mesel veya mesel içeren hadis kitaplarına, Emsalü'l hadis denir. Konunun anlaşılmasını ve sürekliliğini sağlamak amacı güden bu hadisler, temsili anlatım özelliğine sahiptir. Örneğin, bir hadiste Allah'ın koyduğu sınırları korumaya çalışanlarla bu sınırları ihlal edenlerin durumu, bir gemi yolculuğunda, geminin kamarasında oturanların, geminin güvertesinde oturanları rahatsız etmemek adına su ihtiyaçlarını karşılamak için gemiyi delmeleri ve böylece birlikte batmaları,⁷¹¹evinin önünden akan bir nehirde günde beş kez yıkananın üzerinde nasıl ki, kirden bir iz kalmayacaksa, günde beş vakit abdest alıp beş vakit namaz kılanlarda günahattan bir eser kalmaması meseli bu türden mesellerdir.

Emsalü'l Kur'an-da ise emsal, Kur'an'ın meselleri anlamına gelir. Tabirde geçen emsal, mesel kavramının çoğuludur. Mesel: benzer ve delil demektir. Kur'an-da, meseller vardır. Var olmasının sebebi, düşündürme, hatırlatma, öğüt verme,

⁷¹¹ Buhari, Şehadat, 30, Tirmizi, Fiten, 12.

duygulandırma, ibret verme ve böylece insanları iyiye, doğruya ve güzel olana yönlendirmedir.

“Andolsun biz Kur’an-da insanlara öğüt almaları için her türlü misali anlattık.” (Zümer suresi, 39/27) “Biz bu misalleri insanlara anlatıyoruz ama onları alimlerden başkası düşünüp anlamaz.”(Ankebut suresi, 29/43)

Meseller, Tahrim suresi, 66/11-12. ayetlerinde, anlatılan ve ihanet içerisinde olan Nuh Peygamberin ve Lut Peygamberin hanımı ile en büyük azgınlardan olan Firavun’un imanlı hanımı Asiye ve Meryem (as)’ın karşılaştırmalı misali gibi açık ve sarıh olabileceği ile A’raf suresi, 7/58. ayetindeki, mü ‘minin verimli toprağa, münafığın ize çorak ve verimsiz toprağa benzetilmesi gibi gizli, remiz’li ve imalı olabilir.

Kur’an-da bunlar gibi onlarca mesel ifade eden ayetler mevcuttur. Kur’an’ın vahiy sırasına göre ilk mesel Kalem suresindeki,⁷¹² cömert ve malının zekatını her hasat mevsiminde veren bir babanın, öldükten sonra mirasçısı olan üç oğlu söz konusu edilmektedir. Bu çocukların büyük ve küçüğü, babalarından kalan bu güzel hasleti reddederek, hasatlarının zekatını vermemekten yana tavır koydular. Fakir fukarayı aşağıladılar ve hakir gördüler. Ortancasının ise babalarından kalan bu güzel davranışın devam ettirilmesi yönündeki tavsiyesi övülmektedir. Netice olarak cimrilik ve fakirleri aşağılama sonucu çer-çöp haline dönüşen bahçeleri anlatmaktadır. Bu meselde, atadan kalan güzel adetlerin devam ettirilmesi, malın zekatının verilmesi gereği, cimrilik edilmemesi, fakir fukaranın haklarının gasp edilmemesi dersleri çıkartılmalıdır. Zaten meselin sonunda iki kardeş hatalarını itiraf ederek hata yaptıklarını, azgınlık ettiklerini itiraf etmektedirler.

Kehf suresi ilgili ayetlerde,⁷¹³ Allah’ın kendisine bağlar bahçeler lütfettiği, bağında pınarların ve nehirlerin fışkırdığı, bol bol ürün aldığı ve aile efradının oldukça kalabalık olduğu ve tüm bu varlıklarla övünen hatta “ahiret yurdu yok ama eğer olursa orda da senden daha iyi bir konumda olacağım.” diyerek, tüm bu imkanlardan yoksun olan arkadaşını hakir gören iki arkadaşın meseli anlatılmaktadır. Bu meselde ise malı

⁷¹² Kalem Suresi, 68/17-33.

⁷¹³ Kehf Suresi, 18/ 32-44.

ile övünmenin nankörlük ve helak sebebi olacağı anlatılarak, Mülkün sahibi ve hükümrânlığın Allah’a ait olduğu tezi savunulmaktadır. Bu meselde de ihanetin tüm bileşenlerini görmek mümkündür.

Nahl suresi, 16/112. ayetteki meselde, emniyetli, huzur dolu, güven dolu ve her türlü rızıkın bol bol verildiği bir memleket ve böyle bir memlekette yaşayanların tüm bu nimetlere nankörlük ve dolayısı ile vatana ve verilen nimetlere ihanet etmesi sonucu açlık ve korku elbisesi giyerek zelil olmaları anlatılmaktadır.

Rum suresi, 30/28. ayette, dile getirilen, kişinin kendi mülkünü elinin altında çalışan işçileri ile ortaklaşa yarı yarıya bölüp veremeyeceğinden bahisle öyleyse Allah’a nasılda ortaklar koşulduğu anlatılırken, Zümer suresi, 39/29. ayette ise başka çarapıcı bir mesel verilerek, huzur dolu bir ortamda tek patron ile çalışan mutlu bir işçi ile, birden çok ortakların olduğu ve durmadan kaos ve çekişme olan bir işyeri ve birbiri hakkına tecavüz eden ortaklar anlatılarak, Allah’a ortaklar koşan müşrik ve tevhit akidesini gönülden yaşayan ve dünya ve ahiretinde mutlu olan muvahhit misali dile getirilmektedir. Bu meselde de bir olan Allah ve tevhit akidesine ihanet söz konusudur.

Kehf suresi, 18/ (60-82.) ayetler serisinde dile getirilen meselde, Hz. Musa ve onun yolcu arkadaşının yolculuğundaki, üç mesele. Bunlardan birincisinde, elinin altındaki fakir fukaranın malına ve ekmek teknelerine göz diken zalim hükümdar, ikincisinde, anne babasına asi olan çocuk ve üçüncüsünde ise yetimlerin malına göz diken köy halkı dile getirilmekte her üç durumda da çok çirkin bir durum ortaya konulmaktadır. Pek tabidir ki biz alanımızla ilgili bu mesele yaklaştık. Başka alanları inceleyenler bu meselden başka dersleri çıkarması mümkündür. Her üç durumda da ihanet söz konusudur.

Kur’an-da geçen bir başka meseller alanı da dünya hayatı ile ahiret hayatının karşılaştırılmasıdır. Dünya hayatının, bir oyun, bir eğlence, mal ve evlat yarışına girme, gökten inen bir su ile yer yüzünün her türlü bitkiyi vermesi, ama Allah rızasının dışında kullanılırsa çer çöp haline geleceği, mal ve evlatların fayda sağlayamayacağı, baki olan ahiret yurdunun olduğu, onun için dünya malına aldanılmaması gereği

anlatılarak, verilen nimetlere nankörlük edilerek ihanet içerisinde olunmaması gereği özlü bir şekilde vurgulanmıştır.⁷¹⁴

Kur'an'da bunlardan başka da meseller de vardır son bir tespitte bulunarak bu bölümü kapatabiliriz. Kur'an-da meselleri ibret için anlattığını dile getiren Allah, bakara suresinde meseller ile ilgili şöyle buyurmaktadır:

“Şüphesiz Allah, hakkı açıklamak için, sivri sinek ve onun da ötesinde bir varlığı misal getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kâfir olanlara gelince, “Allah böyle misal vermekle ne murat eder?” derler. Allah o misallerle birçok kimseyi saptırır ve birçok kimseyi de doğru yola yöneltir. Verdiği misaller ile Allah ancak fasıklar'ı saptırır.” (Bakara suresi, 2/26)

Allah'a, onun verdiği nimetlere, emanetlere nankörlük, elimizin altındakilerin ve yetimlerin mallarına göz dikmek dünya malına ve ailemizin çokluğu ile aldanıp şırmamak ve kudurmak birer ihanet sebebidir. Ve sonucu zelil ve rezil olmaktır.

4.2.3. Soru-Cevap Metodu

Soru-cevap gerçeğe yönelmeyi sağlar ve en önemlisi de düşünme kabiliyetini geliştirir.⁷¹⁵ Bu sorular genellikle, “Onlara sor, yeryüzünü, gökyüzünü ve ikisi arasındakileri kim yarattı, ölümünden sonra onları kim diriltir, rızkı her taraftan kim veriyor, Ondan başka yaratan var mıdır, kıyametin kopmasını ondan başka kim biliyor, her şeye kimin gücü yetiyor? Vs.” sorularının cevabında bazen insanları konuşturan Allah, bazen de kendisi cevap vererek, “Pek tabii ki Allah'tır” diyor. Müşrikler de “tabii ki Allah diye cevap veriyorlar.” Allah, Peygamberleri vasıtasıyla “De ki o halde nasıl döndürülüyorsunuz?”

⁷¹⁴ Kehf Suresi, 18/45,46; Hadid Suresi, 5//20,21.

⁷¹⁵ Bayraklı, s. 39-40.

“Nasıl da haktan yüz çeviriyorsunuz?”⁷¹⁶ “Nasıl da haktan yüz çeviriyorlar?”⁷¹⁷ “Nasıl da döndürülüyorsunuz?”⁷¹⁸ “Nasıl da döndürülüyorlar?”⁷¹⁹ İlgili ayetlere bakıldığında görülecektir ki, döndürülenler veya haktan yüz çevirenler; inkarcılar, kafirler, mücrimler, nankörler, münafıklardır. Peki ne yapmıştır bunlar? Her şeyi yoktan var eden var ettiğini yöneten, gökten su indirip yer yüzünde her türlü nimetleri vereni bırakıp onun yanında ortaklar icat etmişlerdir. Bunlar, Enfal suresi, 8/27. ayete göre Hak olan Allah’a ihanettir. Nimetlere nankörlük etmişlerdir. Bu ise başlı başına ihanet sebepleri arasında saydığımız hainlerin özelliklerindendir. İki yüzlü davranarak münafıklık etmişlerdir. Münafıklık zaten başlı başına ihanetin dini ritüelleri bozma anlamında en büyük ihanet şeklidir.

Din eğitimcisi insanlarda var olan iyi ve kötü yönleri iyi bilerek Kur’an’ın kullandığı bu metodu iyi kullanmaları gerekmektedir. Din eğitimcisi yukarıdaki soruları güncelleyerek aktüel hale getirmelidir. Örneğin; neden İslam aleminde hain ve ihanet kavramları ile sıklıkla karşılaşyoruz? Günümüzde hain denilince aklımıza neler ve kimler gelmektedir? Devletler ihanetten bir zaman sonra kendini koruma adına kanunlar çıkartıp hainlerle hesaplaşma yoluna gidebilir. Peki en büyük ihanet dinde tahrifat yapan hainlerle kim ve nasıl mücadele etmelidir? Bu vb. sorular ile konuyu aktüel ederek işlemek mukayese metodundan da faydalanarak, ihanet ile mücadele etmek din eğitiminin görevleri arasındadır.

4.2.4. Öğüt Vererek Anlatma Metodu

Öğüt, birine nasihat edip, kalbini yumuşatacak ve Allah’ın azabından korkutacak, rahmetinin genişliğini hatırlatacak nasihatlerin tümü dür. Yani sadece ikab yönüyle değil, sevap ve mükafat yönüyle de yapılmalı, hatta rahmet yönü biraz daha önde olmalıdır. Bir başka deyişle öğüt, vaaz ve nasihatle kalbi yumuşatma, güzel

⁷¹⁶ En’am Suresi, 6/95; Yunus Suresi, 10/34; Fatır Suresi, 35/3; Mü’min Suresi, 40/62.

⁷¹⁷ Maide Suresi, 5/75; Tevbe Suresi, 9/30; Ankebut Suresi, 29/61; Rum Suresi, 30/55; Zuhurf Suresi, 43/87, Münafıkun Suresi, 63/4.

⁷¹⁸ Yunus Suresi, 10/32; Zümer Suresi, 39/6.

⁷¹⁹ Mü’min Suresi, 40/69.

amele teşvik etme, kötü ve çirkini zemmetme, iyi, doğru ve güzel olanı hatırlatma ve onlara yöneltmedir.⁷²⁰

Hiz. Peygamberin bir hadislerinde, “Din nasihatten ibarettir.”⁷²¹ buyurmuş olması, hatta bazı hadislerde öğüt vermenin, kelime-i şehadet, namaz ve zekât gibi temel ibadetler ile zikredilmiş olması,⁷²² İslam dininde öğüt vermenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kur’an-ı Kerimde Peygamberlerin birer nasihat verici olarak gönderildikleri aşıkardır.⁷²³

Kur’an-ı Kerim’e bakılınca, Kur’an’ın bizzat kendisi öğüt vermek üzere nazil olduğu görülecektir. İlgili ayetlerden birinde “Bu Kur’an, insanlar için bir açıklama, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür.” (Alı İmran suresi, 3/138) ⁷²⁴ buyrulmaktadır.

Allah bizzat kendisinin de öğüt verdiğini şu ayetlerde görmek mümkündür. Hud suresi, 11/ (36-489 ayetlerde geçen Nuh kıssasında, Nuh Peygamber oğlunun kurtulması için dua edince, Allah, “daha önce sana, oğlun dahi olsa, zalimler konusunda benden bir şey isteme diye öğüt vermemiş miydim.” Bir başka örnekte ise, Hiz. Aişe’ye, yapılan zina iftirasında onlarca müminin bu iftirayı ağızdan ağıza hiç düşünmeden dolaştırmaları neticesinde Allah, müminleri uyararak, “Eğer inanmış kimseler iseniz, Allah bir daha buna benzer bir durumu tekrarlamamanız için size öğüt veriyor.” ayetlerinde görüldüğü üzere, çirkin işlerden vazgeçirmek öğüt vermek din eğitimcisinin görevleri arasındadır.

Hiz. Musa ve kardeşi Hiz. Harun’a hitaben, azgınlıkta en ileri aşamayı yaşayan Firavuna karşı şöyle tebliğ metodu uygulamalarını istemektedir.

“Firavun’a git. Çünkü o, iyice azdı.” (Taha uresi, 20/24) “Sen ve kardeşin Firavuna benim ayetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin. Firavun’a gidin

⁷²⁰ Hayati Hökelekli, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, “Nasihat”, İstanbul, MİFAV Yayınları, C. 3, 2006, s. 1529.

⁷²¹ Müslim, İman, 95.

⁷²² Müslim, İman, 97, 98, 99.

⁷²³ A’raf Suresi, 7/62, 8, 79.

⁷²⁴ Bakara Suresi, 2/66, 275; Maide Suresi, 5/46; A’raf Suresi, 7/145; Yunus Suresi, 10/57; Hud Suresi, 11/120; Nahl Suresi, 16/125; Nur Suresi, 24/34.

Çünkü o iyice azdı. O’na yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.” (Taha suresi, 20/42, 43, 44)

Hiz. Muhammed’e hitaben; “Resulüm! Sen rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle ağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. Ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.” (Nahl suresi, 16/125)

Ali İmran suresi, 3/159 ve A’raf suresi, 7/199. ayetlerinde Hiz. Muhammed’in vazı nasihatte, işleri danışarak yaptığını, yumuşak davrandığını af yolunu tuttuğunu iyiliğı gzellekle emrettiğini, kaba ve katı yürekli ve asık suratlı olmadığını bildiren Kur’an-ı Kerim din eğıtımında öğüt vermenin ipuçlarını vermektedir.

Oluşan İşlam kültüründe, meşhur olan 32 farzdan hemen sonra zikredilen, “Emr-i bil ma’ruf nehy-i ani-l- münker” (iyiliğı teşvik kötülükten sakındırma) metodu anlamına da gelen öğüt verme, Kur’an-da sıklıkla gündeme getirilerek,⁷²⁵ “Sizden her daima iyiliğı teşvik kötülükten sakındırıcı bir grup olsun.”⁷²⁶ yetleri ile Hiz. Muhammed’in en önemli görevleri arasında sayılması,⁷²⁷ aksi halde görevini yapmamış olacağı⁷²⁸ ve görevini terk edip denizin karanlıklarına atılan Hut sahibi (Yunus Peygamber) gibi olacağı bildirilmesi bu durumun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Peygamberlerin varisleri konumundaki din eğıtım-cileri, bu görevi icra ederlerken nasıl bir yol izlemelidirler? Musa Peygamber-Firavun kıssasında olduğu gibi, din eğıtım-cisinin kalbi ferah, sözü anlaşılır, içinde kolay olanı tercih etmesi, alanında donanımlı olması, diksiyonu düzgün, gayet sabırlı, etrafında yardımcıları olan, bir o kadarda tehlikelere karşı temkinli olmalıdır. Öğretmen ğrenci münasebetleri açısından da gayet sevgi dolu ve denetlenebilir herkese açık mekanlarda olmalıdır.⁷²⁹

⁷²⁵ Ali İmran Suresi, 3/110, 114; Tevbe Suresi, 9/71, 112, Hac Suresi, 22/41; Lokman Suresi, 31/17.

⁷²⁶ Ali İmran Suresi, 3/104.

⁷²⁷ A’raf Suresi, 7/157.

⁷²⁸ Maide Suresi, 5/67.

⁷²⁹ Taha Suresi, 20/ (25-39).

Din eğitiminin dili, Kur'an ve sünnetin belirlediği; “Kavlen Ma'rufa” (güzel söz),⁷³⁰ “kavlen sedida” (doğru söz),⁷³¹ “kavlen beliğa” (tesirli söz),⁷³² “Kavlen kerima” (gönül alıcı, lütüfkâr, güzel söz),⁷³³ “kavlen meysura” (gönül alıcı söz),⁷³⁴ “kavlen leyyina” (yumuşak söz),⁷³⁵ “kavlen sekila” (ağır söz, yüklü söz, çok anlam ifade eden değerli söz),⁷³⁶ ayrıca Allah'ın da hoşuna giden bir dil, “Radiye lehü kavla”⁷³⁷ olmalıdır.

İhanetle mücadelede öğüt vererek anlatma metodunda ise ilgili ihanet ayetleri tahlil ederek durumu görelim. Ramazan gecelerinde, eşi ile birleşip sonrada oruç tutma eyleminde bulunanlara, artık bu durumun meşru olduğu, namazlara münafıklar gibi riyakarca durulmayacağı, infak ibadetini gösteriş için ve en kötüsünden verilemeyeceği ve dolayısı ile ibadetlerde şüpheli davranışlardan uzak durulması gereğini delilleri ile anlatarak.

Hırsızlık eyleminde bulunanları kıyamet gününde kimselerin savunamayacağı, Kamu malından aşırıların kıyamet gününde ihanet ederek çaldıkları ile mahşer meydanına getirileceği bilgisini vererek.

Allah'ın ayetleri ile istihza edenlerin, Allah'ın demediği halde kelimelerin yerlerini değiştirip arzu ve istekleri doğrultusunda dine ekleme veya eksiltme yapanların hain olduklarını bildirerek. Gerekirse bunlara biraz fırsat verip belki de düzelmelerine veya sonunda daha rezil duruma düşmelerini beklemek. (Maide suresi, 5/13) ilgili ayetin yorumunda bedir savaşında müşriklere verilen yerleşme imkânı örnek gösterilmektedir. Sonuçta mağlup olmaları anlatılmaktadır.

Enfal suresindeki ihanet ile ilgili ayetler gereği, yapılan antlaşmaları bozmanın ihanet olduğu, ihanet edip antlaşmaları bozanlar ile aynı şekilde mukabele edileceği

⁷³⁰ Nisa Suresi, 4/5, 8; Ahzab Suresi, 33/32 (Hz. Peygamberin hanımlarının söylemesi gereken söz)

⁷³¹ Nisa Suresi, 4/9, Ahzab Suresi, 33/70.

⁷³² Nisa Suresi, 4/63 (tağutların önünde muhakeleşmek isteyen münafıklara söylenmesi gereken söz).

⁷³³ İsra Suresi, 17/23 (anne babaya da söylenmesi gereken söz).

⁷³⁴ İsra Suresi, 17/28 (samimi arkadaşlara da söylenmesi gereken bir tarz).

⁷³⁵ Taha Suresi, 20/44.

⁷³⁶ Müzzemmil Suresi, 73/5.

⁷³⁷ Taha Suresi, 20/109.

onların ve arkasında kimler varsa yok edilinceye kadar mücadele edilmesi gereği bilgisi verilerek.

Yusuf kıssasındaki ilgili ayetler gereği, ekmeğini yediğimiz işyerine veya patrona ihanet edip mülkünün saçıp savrulamayacağı, evin hanımefendilerine hain gözler ile bakılamayacağı, nikahı altında bulunanların aldatılması ihanetlerin en çirkini olduğu bilgisini vererek.

Hac suresindeki ilgili ayet gereği, kıyamet gününde hainlerin asla savunucusu olamayacağı, ihanet ve ihaneti çağrıştıran durumlardan uzak duranların Allah'ın korumasında olacağı bilgisi verilerek.

Ğafir suresi, 40/19. ayette belirtilen kalplerde saklanan kötü duyguların gözlere yansıyan hain bakışlar sonucu, iffetini korumaya çalışan iffetli hanımlar hakkında ileri geri konuşan belki de onları fuhşa zorlayan veya taciz eden münafık ve hainlerin cezasının, Ahzab suresi, 33/59-61.) ayetlere göre cezalarının ya sürgün ya da yakalanıp ölümle cezalandırılacağı öğütlerini vererek.

Tahrim suresi ilgili ayetler gereği, Peygamberin en yakınları da olsa, müminlerin sırlarını ifşa edenlerin hain olduğu ve ebedi Cehennemde kalacakları bilgisi verilerek ihanet ile mücadele anlatılmalıdır.

Bunları yapabilmek için din eğitimcisi kendisi kamu malına karşı çok hassas olması ve yukarıda sayılan kötü alışkanlıklardan uzak olması gerekmektedir. Çünkü Allah, “Ey İman edenler niçin yapmayacaklarınızı söylüyorsunuz. Oysa yapamayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük nefretle karşılanır.” (Saf suresi, 61/2, 3) buyurmaktadır.

4.2.5. Örnek Olay Metodu

Bilgi edinme yollarına baktığımızda, herkes aynı şekilde öğrenemez. Durumları, olayları, bilgileri farklı şekillerde algılar. Bilindiği üzere, bilgi edinme organları, göz, kulak, burun, deri ve dildir. Bilgiye ulaşmak için gözümüzü kullanıyorsak algı kanalımız göz hem göz hem de kulağımızı kullanarak bilgiye ulaşıyorsak algı kanalımız kulak olur. Kısaca hangi organımızı kullanıyorsak o alanda bilgi edinme kanalımız o olur. Lakin görerek ve tecrübe ederek öğrenme yapılan tüm

araştırmalara göre en önemli bilgi edinme kanalıdır. Roz Townsend, algı kanallarını şöyle sınıflandırmaktadır.⁷³⁸

%1 tat alarak öğrenme

%1,5 dokunarak öğrenme

%3,5 koklayarak öğrenme

%11 işiterek öğrenme

%83 görerek öğrenme

Bir başka yönü ile insan, okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin, %30'unu hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %80'ini, hem söyleyip hem de eyleme dönüştürdüklerinin %90'ını hatırlamaktadır.⁷³⁹ Her iki araştırmada da görüldüğü üzere görerek tecrübe etmenin öğrenmede önemi kaçınılmazdır. Nitekim “İnsanoğlu nisyan ile malumdur.” yani insanoğlu unutma ile meşhurdur ilkesi gereğince sürekli hatırlatmada fayda mülahaza edilmelidir.

Konu ile ilgili İslam literatürüne giren önemli bir kavram vardır. Yakîn; sözlükte, sağlam bilgi, ilim ve kesin olarak bilme anlamına gelen yakîn, akaid dilinde, gerçeğe uygun olmak şartıyla sabit ve kesin inanç diye tanımlanır. Bu tanımda geçen “gerçeğe uygun” kaydıyla bilgisizlik, “sabit” kaydıyla taklit, “kesin inanç kaydı ile de zan, şek ve vehim yakîn kavramı kapsamının dışında kalır. Kuran’ın ifade ettiği aklı selim ve kalbi selim kimseler için kesinlik ifade eden yakîn kavramı zayıftan kuvvetliye doğru şöyle sıralanır.

- a- İlme’l yakîn: aklın ve naklîn, düşünce ve haberin ifade ettiği kesin bilgidir. Bu bilgiye ilim elde etme ile ulaşılır.
- b- Ayne’l yakîn: dış tecrübe ve duyuların verdiği bilgidir. İlme’l yakîn’den daha güçlü bilgidir. Çünkü insan, görerek ve müşahade ederek bilgidен daha çok tatmin olur. Bu durumu Kur’an-dan şöyle örneklemek mümkündür.

⁷³⁸ Tuğba Demiröz, **Algı Kanalı, Duyarak, Görerek, Hissederek Öğrenmek**, Tavsiye ediyorum.com, Erişim tarihi, 24. 04. 2021, Yayın yılı, 2011.

⁷³⁹ Tuğba Demiröz, Okulweb.meb.gov.tr/34/06/965226/rehberlik/sizinogrenmeniz.doc.

Hiz. İbrahim'in Allah'a, "Ey rabbim! Nasıl öldürüp nasıl dirilttiğini görmek istiyorum." sorusuna Allah, "Ne o, ey İbrahim inanmıyor musun?" cevabına karşılık Hiz. İbrahim, "İnanıyorum ama kalbim mutmain olsun isterim."⁷⁴⁰ demesi ve Allah'ın ona öldükten sonra dirilmenin nasıl olacağını anlatması önemli tecrübe ile görerek bilgi edinme örnekleri arasındadır.

Aynı şekilde ilk insan ilk Peygamber Âdem kısasında da Meleklerin, Âdeme secde etmek istememeleri sonucunda, Hiz. Âdemin yeryüzü isimlerini saymasını gören Meleklerin bilgi karşısında susması ve Âdeme secde etmeleri,⁷⁴¹ görerek öğrenme metotlarından etkili bir örnektir. Ayrıca Hiz. Peygamber, "haber gözle görmeye benzemez."⁷⁴² buyurmak sureti ile görerek tecrübe etmenin önemine dikkat çekmişlerdir.

- c- Hakka'1 yakîn: İç duyu ve iç tecrübenin verdiği, insanın bizzat içinde duyduğu bilgidir. "Tatmayan bilemez." şeklinde ifade edilen söz bunu ifade eder. Modern psikoloji ve felsefe akımları iç sezgiye dayanan bu bilgi türünü destekler niteliktedir.

Buraya kadar desteklemeye çalıştığımız görerek öğrenmenin insan çevresinden örnekler vererek öğretme metodunun ihanet ile mücadelesi yadsınamayacak kadar çoktur. Elbette ki İslam tarihinde onlarca ihanet örnekleri vardır ama günümüz insanına bunları anlatmak çok da kolay olmayabilir. Onun için yakın çevresinde ve yakın geçmişinden örnekler vererek konuyu anlaşılır hale getirmenin önemi büyüktür. Bundan dolayı en yakın olaylardan örnekler vermek gerekirse FETÖ ile DAESH örneği bu metot için oldukça etkileyici olacaktır.

Bu iki örgütün de kullandıkları argümanlar aynıdır. Her ikisi de dini duyguları kullanarak, Müslümanların zekatlarını, kurbanlarını, sadakalarını himmet adı altında topladılar. Özellikle FETÖ terör örgütü ülkemizde iki şey yaptı. Milletin zeki çocuklarını yurtlarında ve ders hanelerinde yetiştirerek ülkenin en önemli noktalarına yerleştirdiler. Diğer taraftan zekatlarını toplayarak ekonomik olarak çok güçlü konuma

⁷⁴⁰ Bakara Suresi, 2/260.

⁷⁴¹ Bakara Suresi, 2/ (30-379).

⁷⁴² Müsned, 1, 125, 271. Nolu hadisler.

geldiler. Allah dediler ve Allah adına insanları etkilediler. Ama aldıkları bu destekle güçlendiler ve bu gücü millete silah olarak doğrulttular. Ülkenin ekonomisini zayıflattılar. Vatanın mahrem sırlarını alarak değişik batılı ülkelere göturdüler. Toplumda güven kaybına neden oldular. İslam literatüründe önemli kavramlar olan, himmet, abi, abla, sadaka, cemaat, tarikat, sohbet gibi kavramları itibarsız hale getirdiler. Dini literatürü ve itikadı inançları istismar etmek hem ihanet hem de münafıklıktır.

DAEŞ ise Bugün Suriye ve Irak'ta binlerce Müslümanı katletti. Kendilerini o konuma getirenlerin maşası olarak İslam tarihinde çok önemli yeri olan şehirleri talan ettiler. Allah diyerek Allah adına Müslümanları katlettiler. Tabi bunların hepsinin arka boyutları çok vahim olmakla beraber biz bu iki terör örgütünü gençlerimize iyi anlatarak gelecekte bu tür taşeron örgütlerin ellerinde nesillerimizin heba olmasını nasıl engelleyebiliriz'in derdinde olmalıyız. Din eğitimi bu metodu ve bu fırsatları, milletimizin ve kadim İslam medeniyetinin lehine çevirmeyi başarmalıdır.

4.2.6. Gezi-Gözlem Metodu

Allah Teâlâ, gezip görmeyi, bakıp düşünmeyi, düşünüp ibret almayı, bizlere tavsiye ederek, geçmiş milletlerin Şirk, ihanet, nankörlük, azgınlık, vs. Ahlâkî olmayan yaşam tarzlarından dolayı helak olduklarını haber verirken diğer taraftan da yeryüzünü, gökyüzünü ve ikisinin arasında bulunanları yaratan kudretli ve aşkın varlığın kim olduğunu sorarak geçmişteki azgınlıkların nelere sebep olacağını adeta beyinlerimize kazımaktadır.

“De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi.” (Rûm,30/42)⁷⁴³

“Sizden önce nice (milletler hakkında) ilâhî kanunlar gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da (Allah'ın ayetlerini) yalan sayanların akıbeti ne olmuş, görün!” (Ali imran,3/137)⁷⁴⁴

⁷⁴³ Ayrıca, En'am Suresi, 6/11; Neml Suresi, 27/69; Ankebut Suresi, 29/20.

⁷⁴⁴ Ayrıca, Nahl Suresi, 16/36.

“Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.” (Nahl,16/79)⁷⁴⁵

“Allah'ın, yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu (nasıl) tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.” (Ankebut,29/19)⁷⁴⁶

“Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenktar olarak nasıl yaratmış!” (Nuh,71/15)⁷⁴⁷ “Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?” (Fil,105/1)⁷⁴⁸

“De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.” (Ahkaf,46/10)⁷⁴⁹

“Yine O'nun delillerindendir ki, size korku ve ümit vermek üzere şimşeği gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklını kullanan bir kavim için (alınacak) dersler vardır.” (Rûm,30/24)⁷⁵⁰

Buna benzer ayetleri din eğitimcisi muhataplarına çok iyi anlatmalı, tebliğini klasik eğitim metotlarının dışına çıkarak, fizik kimya derslerinde laboratuvarında işlenen deneyler gibi muhataplarını bazen seyahat ettirip, Dünyanın diğer taraflarında bulunan diğer inanç gruplarıyla tanıştırmalı, geçmiş kavimlerin helak olduğu yerleri onlara gösterebilmelidir. Örneğin Firavunun cesedini, Lut gölünü, Mısır piramitlerini, vs. Din eğitimcisi, gözlem metodunun en önemli boyutu olan, gökyüzünün, yeryüzünün, ayın, güneşin ve yıldızların, yaratılış hikmetlerinden tutun da bal arısının, balı nasıl yaptığına, dışkıların içerisinden gelip, bembeyaz akan süte, gece ile gündüzün arka

⁷⁴⁵ En'am Suresi, 6/6; A'raf Suresi, 7/148; Neml Suresi, 27/86; Yasin Suresi, 36/31.

⁷⁴⁶ Rad Suresi, 13/41; İsrâ Suresi, 17/99; Şuara Suresi, 26/7; Ankebut Suresi, 29/67; Rum Suresi, 30/17; Secde Suresi, 32/27; Yasin Suresi, 36/71; Fussilet Suresi, 41/15; Ahkâf Suresi, 46/33; Mülk Suresi, 67/19.

⁷⁴⁷ Lokman Suresi, 31/20.

⁷⁴⁸ Görmedin mi? sorusu ile başlayan ifade, Kur'an-da 33 defa tekrarlanmış olup, ilk geçtiği yer, Bakara Suresi, 2/243. ayettir. Sorgulamayı, düşünmeyi ve akıl etmeyi çağırıştırır.

⁷⁴⁹ Âyetin benzerleri Kur'an-da bundan başka, 22 yerde daha geçmektedir. İlk geçtiği yer En'am 6/40. ayettir. Durmadan hile yapanları uyarmakta ve uzaktan yakına baktırıp düşünmeyi çağırştırmaktadır.

⁷⁵⁰ Âyetin kuranda 38 adet tekrarı vardır ve ilk geçtiği yer, 2/73. ayettir. Uzaktan yakına, geçmişten bugüne baktırarak akıl etmeyi çağırştırmaktadır.

sıra gelmesine, nice canlıların, özellikle kuşların rızkını yanında taşımadığı halde, her gittiği yerde rızıklandırıldığına, vs. bütün ibretli meseleleri, Kur'an merkezli muhataplarına aktarmalıdır.

Bu gözlem metotlarından bir kısmı, yakından, uzağa,⁷⁵¹ bir kısımda, uzaktan yakına metotunu içermektedir.⁷⁵² Biz burada sadece birkaç misal verdik. Kur'an bu konu ile ilgili ayetlerle doludur. Önemli olan din eğitimcisi bu örnekleri iyi kullanabilmesidir.

Konuya ihanet alanından bakacak olursak, Irak, Suriye, Libya, gibi ülke halklarının bir Arap baharı safsatası ile nasıl da kandırıldıklarını, ülkelerini nasılda yabancılara inanarak peşkeş çektiklerini, onlarca terör örgütünün ülkelerinin içerisine sızdırıldığını iyi anlamaları gerekmektedir. Anılan bu ülkeler, tarihi, dini, kültürel olarak, İslam tarihi açısından önem arz etmektedir. Öğrencilere bu durum çok çarpıcı bir şekilde anlatılmalıdır. Belki de bizzat yerinde gidip incelemeler ve gözlemler yapmak gerekmektedir. DAEŞ, YPG, PYD VE PKK gibi kanlı terör örgütlerinin buralarda nasılda kök saldığı, insanların, kanına, malına ve ırzına nasılda pervasızca saldırdıkları gelecek nesillere iyi anlatılmalıdır. Dünyanın her tarafından ve değişik dinlere ve ırklara mensup insanların katıldığı bu örgütün binlerce Müslümanı din adına nasıl katlettikleri yerinde anlatılarak tahlil edilmelidir.

4.2.7. Takrirle Anlatma Metodu

Kur'an'ın bir adı da “mesânî” dir. Mesanî, ikili anlatım, ikili kılınan, tekrarlanan şey demektir. Bir şeyi eğip ona ikincisini kattığında, o şeyi ikiledim sözü de bu anlamdadır. Hayvanın diz kapaklarına ve dirseklerine de katlandıklarından dolayı bu isim verilir. Ayrıca, Vadi'nin dönemeçlerine de “mesânî” denilir.⁷⁵³ Bu mana dan hareket edersek, biz bu kavrama ikili anlatım diyebiliriz.

Bir başka deyişle, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren anlamındaki mesna veya musanna kelimesinin çoğulu olup sözlükte ikili ikili ve tekrar tekrar anlamında kullanıldığını görmek mümkündür. Öyle gelişigüzel bir tekrar değil aynı zamanda

⁷⁵¹ Zariyat, 51/20-23.

⁷⁵² Fussilet, 41/53.

⁷⁵³ Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, C. 16, s. 366.

sözlerin en güzeliyle ve her tekrarlandığında, derileri ve kalbi harekete geçirip titreten, uyumlu, adaletli, okuyucusuna ibretler veren ve yol gösteren tekrarlardır bunlar. Nedir Kur'an'daki ikili anlatımlar? sorusunun cevabını şöyle verebiliriz: Melek-şeytan, vaat (müjde)-vaîd (tehdit), korku-ümit, yaratıcı-yaratılan, Karanlık-aydınlık, erkek-dişi, gece-gündüz, helaller-haramlar, ödül-ceza, Cennet-Cehennem, genel-özel, nankör-kadirşinas, doğru-yanlış, dünya-ahiret, yeryüzü-gökyüzü, zengin-fakir, güzel-çirkin, karanlık-aydınlık, bilen-bilmeyen, aklını kullanan-aklını kullanmayan, hak-batıl ve konumuzla direk ilgisi olan, emin- hain olarak karşımıza çıkmaktadır. Demek ki Kuran meseleleri iyice kavratılabilmek için onları hep karşılaştırmalı olarak vermiştir. Bundan dolayı da onun bir adı da “mesani”dir. Mesani'nin bir başka anlamı da tekrarlanan demektir.⁷⁵⁴ Yani Kur'an bir olayı değişik boyutlarıyla tekrar tekrar anlatarak onu canlı tutar.

Ayrıca bu kavram, Hicr,15/87 de “Seb’ul-Mesânî” (tekrarlanan yedi ayet) ve Zümer, 39/23’te ise “Kitaben Müteşabihen Mesânî” (birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap) anlamlarına geldiğini düşünürsek, bu iki ayeti birlikte değerlendirip, şöyle bir tespitte bulunmamız yerinde olacaktır:

Kur'an, bütün meseleleri, sebep ve sonuçlarıyla bir bütünlük içerisinde veren, birbiri ile asla çelişmeyen ve her okunduğunda yeni yeni ufuklar açan, okunduğu zaman kişiyi mutlu eden canlı bir organizma gibi insanı hep canlı tutan bir kitaptır.

Şimdi bizim alanımızı ilgilendiren yönüne dönebiliriz. Diğer alanlarda olduğu gibi Kur'an sıklıkla ihanet ile emaneti ve hain ile emin kişiyi, dünya ve ahiretteki durumları ile ilgili karşılaştırmış, müminin dünya ve ahirette yegâne dostunun Allah, hainliğin tüm bileşenlerini taşıyan nankör ve inkârcı kişinin ise dünyada bazı kazanımlar elde etmiş olsa bile ahirette dostu olmayacağını,⁷⁵⁵ Ahirette emin kişinin savunucusunun Allah, hainin ise savunucusunun olmayacağını,⁷⁵⁶ hatta Hz. Peygambere hitaben “hainleri dünyada savunsan bile ahirette onu Allah’a karşı kim

⁷⁵⁴ Yazır, **Hak Dini Kuran Dili**, C. 6, s. 543; Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, C. 10, s. 407

⁷⁵⁵ Muhammed Suresi, 47/11.

⁷⁵⁶ Hac Suresi, 22/38.

savunacak.”⁷⁵⁷ Tehdidinde bulunarak hainlerin akıbetinin ne kadar da vahim olduğunu ortaya koymaktadır. Tekrar etme metodu bir yönü ile de mukayese metodunu da içinde barındırmaktadır.

Ayrıca Kur'an'da yaklaşık 360 kez emanet, 18 kez ihanet kavramlarının uyumlu bir şekilde tekrar edilmiş olması, tekrar etme metodunun din eğitimi açısından ihanet ile mücadelede ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Peygamber efendimizin, her Ramazan ayında Cebrail as ile birlikte Kur'an'ı karşılıklı tekrar etmeleri ve Peygamberimizin çok önemli gördüğü konuları üç defa tekrar etmesi, kendisine, “Ey Allah'ın Resülü iyilik etmedeki önceliğim kimin içindir? sorusuna üç defa annendir. Daha sonra Baban, sonra yakından uzağa akrabandır.” buyurması sanırım bu metodun ne kadar önemli olduğu konusunda bize ipucu vermektedir.

Din eğitimcisi de bu metodu iyi kullanarak, haine, dünyada yaptıklarının Ahirette nasıl karşılık bulacağını hatırlatmalıdır.

SONUÇ

İhanet kavramı, Kur'an'da, değişik kalıplarda 8 surede 11 ayette 16 kez tekrarlanmıştır. İlgili ayetlerin sıbak ve siyakına bakıldığında Allah'ın hain olarak nitelendirdiği insan tiplerinin diğer tüm olumsuz kavramlarla ilişkili olduğu

⁷⁵⁷ Nisa Suresi, 4/ (106-109).

görülmektedir. İnsanoğlunun bu duruma düşmesinin, yegâne sebepleri arasında, nankörlük, doyumsuzluk, kanaatsizlik, inançsızlık, yaratıcısına karşı düşman kesilmesi, tuzak kurma isteği, kendini yeterli görmek, güç elde etme isteği gibi konular dikkat çekmektedir. “İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o, açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur.” (Yâsîn suresi 77.) “İnsanı bir damla sudan yarattı; fakat görürsün ki o, yaratıcısına apaçık bir muhalif olup çıkmıştır!” (Nahl suresi 4.) “Ey insan! Sen rabbine karşı, çaba üstüne çaba içindesin; sonunda kuşkusuz O’na kavuşacaksın.” (İnşikâk suresi 6.) “Ey insan! Seni yaratıp ve seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?” (İnfitar suresi 6-8.) “Hayır! Gerçek şu ki insan, kendini kendine yeterli görerek çizgiyi aşar.” (Alak suresi 6-7.)

İnsanoğlu, yaratılış aşamalarını bilmesine rağmen Rabbine karşı gerçekten çok nankör davranmaktadır. Rabbine karşı nankör davranan insanoğlu, kâinatın diğer yaratılmışlarına karşı da nankör davranmaktan geri durmamaktadır. Kur’an’ın bizzat hain dediği insan; zihni bulanık, gönlü kirlenmiş, zalim, müşrik, münafık, kâfir, nankör, fâcir, müfsit, müsrif, emanetleri korumayan, verilen sözleri ve anlaşmaları bozan, vatanın selametini tehlikeye düşüren, sırları ifşa eden, ayetleri tahrif eden, namusa göz diken, Allah’ı ve peygamberini inkâr edip alay eden, peygamberleri öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden, müstekbir, mütekebbir, müstağni, azgın, âsim ve kâzib gibi kavramlarla sıkı ilişki içerisinde. Bu durumu ilgili ihanet ayetlerinin siyak ve sibakından ve Kur’an’ın genelinde görmek mümkündür.

İhanet kavramı nifak gibi ikiyüzlülük anlamına gelir. Ancak ihanet, aht ve emanete karşı ikiyüzlülük nifak ise, din hakkında ikiyüzlülüktür. Bu iki kavram birbirini içerisine girmiş ve birbirini yerine kullanılagelmiştir. Maide suresinin 13. ayetinde ifade edildiği gibi, hainler hem sosyal hayatı hem de dini hayatı tahrip etmektedir.

İhanet kavramının, İslam’ın ruhuna aykırılık arz eden tüm olumsuz kavramlarla ilişki içerisinde olduğuna dikkat çekmeye çalıştık. Kur’an’ın ele aldığı ihaneti, dünyevî ve uhrevî sonuçlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- Allah, hainlerin tuzaklarını mutlaka sonuçsuz bırakır. (Yusuf suresi, 52.)
- Allah, inananları sever ve kıyamet günü onları savunur. Lakin hainleri ve nankörleri sevmez ve savunmaz. (Hac Suresi 38)

- Allah, kendisine, topluma, emanetlere ihanet edenleri ve yalanları ve yalancı şahitleri ile, mahkemeyi yanıltmaya çalışanları Peygamber başta olmak üzere hiç kimsenin savunamayacağını bildirmektedir. (Nisa Suresi 98-107)
- Yeryüzünün en şerlileri, verdikleri sözden dönerek ihanet eden kâfirlerdir ve artık doğru yola girmeleri imkânsızdır. (Enfal Suresi 56)
- Hainlerin anlaşmasına ve sözüne asla güven olmaz. Çünkü her defasında bozacaklardır. (Enfal Suresi 57)
- Hainlerle mücadelede acıma duygusu olmamalı ve onlarla sonuna kadar savaşılmalı ki, bundan sonra hainliğe yeltenenler cesaret edememelidir. (Enfal Suresi 58)
- Anlaşmaları ve verdikleri sözlerini bozan hainlere, aynı şekilde mukabele edilmelidir. (Enfal Suresi 58) Allah, Hudeybiye anlaşmasını, bozup, Hüzaa kabilesi mensuplarını Mekke’de öldürerek anlaşmayı bozan ve daha önce de Hz. Peygamberi haksız yere yurdundan çıkaran Mekkeli müşriklere hain diyor ve onlarla savaşılması gereğini emrediyor.
- Kur’an, Mekke müşriklerinin şahsında, kıyamet gününe kadar anlaşmalarını bozup saldırganlık yapanlara hain diyor ve kesinlikle etkisiz hale getirilinceye kadar mücadele edilmesini emrediyor.
- Hz. Peygamber, davalı iki kardeş veya iki arkadaşın davası hakemliğinde, “ben de sizin gibi bir beşerim. Her kime kardeşinin hakkını vermiş olursan bilsin ki, ona ateşten bir kor parçası vermiş olurum” buyurmak sureti ile hakların korunması gereğini, dünya malı için yalan konuşmanın, yalancı şahitlik yapmanın ve mahkemeleri yanıltmanın hainlikle eşdeğer olduğunu ve mahşerde mutlaka hak sahibinin hakkını alacağını beyan etmiştir.
- Allah, Mü’minun suresi 8. ve Me’âric suresi 32. ayetlerde, emanet ve ahd kavramlarını birlikte vererek gerek emanetin gerek verilen sözlerin korunmasını emretmiştir. Müslümanların, emanet ve ahde vefa konusunda titiz davranmaları gereği, dikkatlere sunulmuştur. Bu durumu Bakara suresi 283. Âyeti de teyit etmektedir.

- Enfal suresi 27. ayet, kamu mallarının birer emanet mesabesinde olduğunu ve bu emanetleri özel mülke geçirmenin, Allah’a, elçisine ve kamuya yapılmış ihanet sayılacağını dikkatlere sunmuştur.
- Ali İmran suresi 161. ayette, Uhud savaşında, okçuların, elde edilen ganimetlerin, bir an evvel kendileri tarafından özel mülklerine geçirilme niyetleri ve Hz. Peygamber’in talimatına aykırı davranışları eleştirilerek, izinsiz alıkonulan malın hırsızlık, hırsızlığın ise emanete ihanet olduğu dile getirilmektedir. Son iki maddede kamu hukukunu zaafa uğratmanın ihanetle eşdeğer olduğu, Kamu malını haksız yere zimmetine geçirmenin ise Allah’a ihanet etmek olarak kabul edildiği dikkatlere sunulmaktadır.
- Kamu hukukuna ihanet etme ile ilgili onlarca hadis mevcuttur. Özellikle kamu hukukunu yöneten yöneticiler, kendi ihtiraslarını ve egolarını tatmin yoluna gitmemeleri ve kamu malını kendi özel mülküne katmamaları gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, kamu malını özel mülküne katanlar kıyamet günü o aşırıdıkları emanetlerle huzura geleceklerdir. Konu ile ilgili Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: “Bizim işimizi yönetmek için atanan kimse, evi yoksa ev alsın, bekâr ise evlensin, hizmetçisi yoksa hizmetçi edinsin, bineği yoksa binek alsın. Bundan başka (devlet malından) bir şey alan kimse ihanet etmiş olur.” Ahmed bin Hanbel, valilere ve tahsildarlara verilen hediyeleri de bir hadis’i şerife dayandırarak hırsızlık saymış ve ihanet kapsamında değerlendirmiştir.
- Hz. Peygamber, Muaz bin Cebel’i Yemen’e vali tayin ettiğinde, kendisinin izni olmadan devlet malından bir şey almanın hırsızlık oluşunu ve kıyamet günü kişi çaldıkları ile mahşer meydanına geleceğini bildirmesi, vergi toplama memurlarına hitaben, toplanan vergilerin ve verilen hediyelerin azının ve çoğunun devlet bütçesine getirmeleri talimatları, kendisinin malını korumakla görevli “Kerkere” adlı bir kişinin kendisinden habersiz bir Âba aşırıldığı ve öldüğü haberini alınca, “O ateştedir” buyurması, emanetin ne kadar hassas olduğunu vurgulamaktadır.

- Nisa suresi 58. ayetinde Allah, Kamu hukukunu yönetenlerin liyakatlı kişiler ile yönetilmesi gereğini yani işlerin ehil olanlara tevdi edilmesi gereğini emretmektedir. Ayrıca emanetlerin hak sahiplerine eksiksiz iade edilmesini, insanlar arası hükümler verilirken adaletli olunması gereğini emretmektedir. İbni kesir ayeti değerlendirirken, ayetin umum ifade ettiğini, hak sahiplerinin hakkının iade edilmesi, bütün feraiz ve sosyal hayattaki tüm emanetleri kapsadığını söylemekle beraber, ayetin ikinci yarısından anlaşılacağı üzere daha ziyade kamu hukukunu yönetenleri ve hüküm veren hakimleri işaret ettiğini, insanlar arası fark gözetmeden adaletle hükmeden hâkimin verdiği bir adil kararın kırk yıllık ibadete denk geldiğini değerlendirmiştir. (İbni Kesir, 1/405-406.)
- Kıyametin ne zaman kopacağı sorusu üzerine Hz. Peygamberimiz, “Emanet zayi olduğu zaman”. “Peki emanet nasıl zayi olur” sorusu üzerine de “İşler ehil olmayanların eline geçerse kıyameti bekleyin.” buyurmuşlardır.
- Hz. Peygamber’in, emanetlerin eksiksiz sahibine iade edilmesi, İhanet edene ihanet ile karşılık verilemeyeceği, mahşer gününde boynuzsuz koyunun bile boynuzlu koyundan hakkını alacağını bildirmiş olması emanetlere ihanetin, nasıl sonuçlar doğuracağı konusunda oldukça aydınlatıcıdır.

Burada zikredilen ayet ve hadislerden hareketle Müslümanım diyen kimseye gerek dini alanda gerek sosyal alanda ihanet etmenin yakışmadığını söylemek gerekir. Çünkü hakkı gizlemek, emanete ihanet etmek aynı zamanda münafıklık alametidir. Hz. Peygamber, Münafıkların özelliklerini sayarken, “konuştuğunda, yalan konuşur, verdiği sözde durma, emanete ihanet eder, düşmanlıkta aşırı gider.” (Müslim, İman, b. 25, h, 106.) şeklinde yorumlamıştır. Müslüman ve Mümin’i anlatan meşhur hadislerden birisi ve belki de en önemlisi, Müslüman, insanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mümin ise, İnsanların canları ve malları konusunda emin olduğu kimsedir.” şeklinde tanımlanmış olması, tüm dünyada güven bunalımının en üst düzeyde yaşandığı çağımızda en güzel bir çıkış noktasıdır. Din eğitimi bu hadisleri merkeze oturarak, dine ve dindarlara olan güveni yeniden tesis etmenin derdinde olmalıdır.

Sonuç olarak, ihanet-nifak kavramları birbirinden ayrılmaz ikili gibidir. Her iki kavram da gerek dini hayatı gerek sosyal hayatı bozma konusunda tarihten günümüze kadar toplumu perişan eden ve çürümesine sebep olan kötü hasletlerdir. Bugün toplumda güven bunalımı devam ediyorsa, hainlerin ve münafıkların bunda büyük rolü vardır. Her iki insan tipi de yukarıda sıraladığımız gibi, Kur'an'ın yerdiği gönlü kirli modellerle irtibat halindedir. Din eğitimcisi özellikle bu iki insan tipi ile azami derecede mücadele etmek zorundadır.

Din, ezoterik kılıklara bürünen, sanki kendisinde gaybî bir bilgi veya olağan üstü hallerle donatılı olduğu ve oturduğu yerden dünyayı yöneteceğini, sıra dışı keramet ve mucize gösterdiğini iddia edenlere sert bir şekilde cevap vermektedir.

İhanete dönüşen bir başka kavram da zulüm kavramıdır. Sözlükte “Bir şeyi, kendine mahsus bir yerden başka bir yere koymak, noksan yapmak, sınırı aşmak, doğru yoldan sapmak, “meyletmek, hakkını eksiltmek, hakkını vermemek, menetmek, yapılmaması gereken bir davranışta bulunmak anlamlarına gelir. Zulüm kavramını ihanet ile ilişkilendirmeyi şöyle temellendirmek mümkündür:

Son FETÖ örneğinde de görüldü ki, dini duyguları kullanarak büyüyüp, gelişenler, maalesef hala kendilerinin seçilmiş olduklarını, Mehdi, Mesih, kâinat imamı, şeyh ve evliya olduklarını iddia ederek büyük kitleleri peşlerinden sürüklemekte ve bir noktadan sonra artık önleri alınamaz hale gelmektedir. Bu tip kişi ve gruplar, dinin temel kavramlarının içinin boşaltılması konusunda vicdanları sızlamamaktadır. Onlar için, amaca giden yolda her yol mubahtır. Kur'an'ın, üzerine durduğu ve en zalim karakterlerin, Allah'ı ve O'nun ayetlerini yalanlayanlar ve O'nun dini ile alay edenler olduğunu on dört ayette dile getirmiştir.

Gaybi bilgilerle donatıldığını iddia eden, kıyamet saati ile ilgili, kehanetler, cifır hesapları vb. uydurmalarla insanları kandıran onlarca Mesih ve mehdi türemiştir. Oysa Allah gaybi bilgilerin ancak kendi katında olduğunu açıklamaktır. Hz. Peygamber de kehanetle uğraşanları lanetlemektedir. Gayba dair nihai bilgilerin ve kıyamet saati bilgisinin ancak Allah tarafından bilinebileceğini ısrarla vurgulayan Kur'an, kıyamet saatinin ansızın geleceğini, bir göz kırpması hatta göz kırpmasından da yakın olduğunu haber vermektedir. Din eğitimcileri bu durumu iyi anlatarak kesin bir şekilde bu istismar yolunu bir daha açılmamak üzere kapatmalıdırlar.

Kur'an'ın haber verdiği diğer bir istismar yolu da Ruhbanlıktır. İslâm dini ruhbanlığı temelden yasaklamaktadır. Bunların dışında Kur'an, tıpkı Yahudi ve Hristiyanların yaptığı gibi, kitaptan anlaşılсын diye her konuya dini kisve giydirilmesini ve Allah'ın emriymiş gibi anlatmaya çalışılmasını yasaklamaktadır. Dini çıkarları doğrultusunda kullanıp ihanet edenleri Allah, çok şiddetli şekilde uyarmakta ve onlarla kıyamet gününde konuşmayacağını, onlara bakmayacağını, onları temize çıkarmayacağını ve onların kurtuluşu için bir durum yaratmayacağını haber vermektedir.

Kur'an ve onun öngördüğü hayat tarzında; nifak, ihanet, kula kulluk, aklı ve gönlü kiraya verme, yalan, yalancı şahitlik, adam kayırma, haksızlık karşısında susma, ruhbanlık, gayıptan haber verme, ikiyüzlülük, zulüm, şirk, istismar, tuzak kurma, yoktur. Kur'an'da; Haniflik, halislik, hasbîlik, rabbanîlik, ihsan, înâb, ihbat, (gönülden Allah'a boyun eğmek) îsâr (Mümin kardeşimin olsun benim olmasa da olur duygusu) vardır. Hak, hukuk, adalet, emanet, çalışma ve dürüstlük vardır. Alın teri, göz nuru, el emeği vardır. Bizzat kendilik, şahsiyetli, onurlu, şerefli insan modeli vardır. Din eğitimi bu ayrıntıyı iyi görmeli, Müminleri, bir binanın tuğlaları gibi kenetlenmiş ve kardeş etmenin derdinde olmalıdır.

İhanetle mücadelede konusundaki teklif ve görüşleri şöyle sıralamak mümkündür:

- İnsanın gücünün sınırlı olduğunu, Allah insanlara gücünün yetmeyeceği yükleri yüklediğini iyi anlatmamız ve bu şekilde dini yaşamda ufak tefek hatta büyük kabahatler işeyen insanları istismarcı kişilerin veya grupların eline düşmekten kurtarmalıyız.
- Allah'ın gönderdiği dinde, günahlardan bağışlamanın yalnızca O'na ait olduğu ve tövbe kapısının son nefese kadar mümkün olduğu bilgisi verilerek insanları başka kapılardan medet bekler duruma düşmekten kurtarmalıyız.
- Gaybi bilgiler, cifir hesapları, büyü, kehanet, rüya hatta keramet kavramları ile insanları istismar edenlere karşılık, gaybi bilgilerin nihai bilgisinin, Allah tarafından bilindiğini, anlatarak dini hayatı hurafelerden ve hurafecilerden kurtarmalıyız.

- Gerek dünyada gerek ahiret yurdunda karşılık bulmanın bizzat insanın kendi yaptıkları ile karşılık bulacağını ve değer kazanacağını iyi anlatmalı ve böylece, alın teri, el emeği ve göz nuru yani emek sarf etmenin kutsallığına dikkat çekmeliyiz. Konu ile ilgili Necm suresi ilgili ayetler, dikkatlere arz edilmelidir. “Gerçekten hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenemez. Bilsin ki insan için kendi çalışmasından bir şey yoktur; Ve çalışması da ileride görülecektir. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir.”
- Dini konularda konuşmak için gerek genel bilgi gerek alan bilgisi ile donanımlı olunmalı. Cehalet İslâm’ın en çok mücadele ettiği alandır. Kur’an, “ilimden yoksun ve ilimden kısıntı dahi olmadığı” gerekçesi ile tüm hezeyan çağrıştıran görüşleri reddeder.
- Özellikle kamu alanında işbaşına getirilenlerde kesinlikle liyakat aranmalıdır. Torpil, iltimas, adam kayırma olmamalıdır. Hz. Peygamberin, Ebu Zer el- Gıfariye, devlet işlerini yönetmek ateşten bir parçadır.” tavsiyesi dikkatlere arz edilmelidir.
- İslâm tarihine bakılacak olursa, Din istismarcıları, Mehdi-Masih-Masumiyet ve seçilmişlik argümanları ile kitleleri kandırarak ihanet etmişler ve böylece İslâm dinine olan itibarı zedelemişlerdir. Onun için bir an evvel ilgili kavramlar yerli yerine oturtulmalıdır. Bunun için en üst perdeden Mehdinin gelip gelmeyeceği artık netleştirilmelidir. 15 Temmuz ihanet kalkışmasından sonra Gülen ile ilgili kaleme alınan eserlerde ve yapılan konuşmalarda, Fethullah Gülen için “sahte Mesih” ifadesini kullandıklarını görmekteyiz. Eğer bu sahteyse gerçeği gelecek demektir.
- Diğer bir istismar yolu da “vesile” edinmek kavramıdır. Maide suresi 35. ayetteki, Allah’a giden yolda “vesile” edinmeyi, Fatır suresi 10. ayet ile açıklamalı ve böylece Allah’a giden yolda vesile edinmenin, kişinin bizzat yapacağı hayırlı ve salih ameller olduğunu anlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ahmed En Nesefi: **Tefsir'u-n- Nesefi, (Medarik'u-t-tenzil ve hakaik'u-t-tevil)**, Beyrut, Dar An-Nafaes, 2006.
- Akgündüz, Ahmet: **Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Diyarbakır, 1986.
- Albayrak, Kadir: Uluslararası İznik Sempozyumu, İznik, 2005.
- Altın Gülova, Asena; Güç Zehirlenmesine Kavramsal Bir Bakış, Celal Bayar
Türesin Tetik, Üniversitesi, **İİBF Yayınları**, Manisa, 2019.
- Hilmiye; Dirik, Deniz:
- Altındal, Aytunç: **Gül ve Haç Kardeşliği**, 24. Baskı, İstanbul, Alfa yayınları, 2017.
- Altıntaş, Hayrani: **Erzurumlu İbrahim Hakkı**, M.E.B., İstanbul, 1997.
- Âsım efendi : **Kamus Tercümesi**, Cemal Efendi Matbaası, C. IV, İstanbul, 1305.
- Ateş, Süleyman: **Kur'an Ansiklopedisi**, Kuba (Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı) Yayınları, C. 1, ty.
- Ateş, Süleyman: **Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali**, Ankara, Kılıç Kitabevi, 1980.
- Ay, Mehmet Emin: **Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza**, İzmir, Nil Yayınları, 1994.
- Aydın, Melikşah: İslam Hukukuna Göre İsyan (Bağy) Suçu ve Cezası, C. 23, S. 2, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Konya, 2015.
- Bağdatlı, İsmail: **Din Öğretimi Yöntemleri**, [http: // xn-ismailbadatl-kyb0x.com. tr.ogretimyontemleri](http://xn-ismailbadatl-kyb0x.com.tr/ogretimyontemleri).
- Balkan, Fatih; Balıkçı, **Hak Din'in Batıl Yorumları**, 4. Baskı, İstanbul, Misvak
Selçuk; Mesci, Ömer Neşriyat, 2014.
- Faruk:
- Bardakoğlu, Ali: **İslamda, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, Ed. İbrahim Kâfi Dönmez, İstanbul, MÜİFV Yayınları, C. 4, 2006.
- Bardakoğlu, Ali: "Hırsızlık", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 17, 1998.

- Bayındır, Abdulaziz: **Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 2006.
- Bayındır, Abdulaziz: **Kur'an Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, III. Baskı İstanbul, 2010.
- Bayındır, Abdulaziz: **Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, VI. Baskı, İstanbul, 2010.
- Bayraklı, Bayraktar: **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsir'i**, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Bayraklı, Bayraktar : **Kur'an'da İçsel-Sosyal-Maddî Çevre Kavramları**, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Bayraktar, M. Faruk: **İslâm Eğitiminde, Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri**, 6. Baskı, İstanbul, MÜİV Yayınları, 2007.
- Bıyık, Mustafa: “Moon Tarikatı”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 30, s, 276, İstanbul, TDV Yayınları, 2005.
- Bilgin, Muhammed: **Kur'an'a Göre Şirk ve Müşrikler**, Uludağ Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Bursa, 1992.
- Bilmen, Ömer Nasuhi: **Hukuku İslamiye ve Istılahat'ı Fıkhiye Kamus'u**, C. 4, İstanbul, Bilmen Yayınları, 1990.
- Bulut, Ali: **Kur'an'da Emanet Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Isparta, 2002.
- Ceyhan, Semihİ: “Yakaza”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, c. 43, 2013.
- Çağrııcı, Mustafa: “Haset”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, 1997.
- Çamdibi, H. Mahmut: **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2003.
- Çamdibi, H. Mahmut: **Din Eğitiminin Temel Meseleleri**, İstanbul, MÜİFV Yayınları, 1994.
- Çamdibi, H. Mahmut: **Eğitim İlkeleri ve Rehberlik**, II. Baskı, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2007.
- Çamdibi, H.Mahmut: **Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi**, III. Baskı, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2008.

- Çantay, H. Basri: **Kur'an-ı Hâkim ve Meali Kerîm**, Yay. Haz. Yekta Saraç, İstanbul, Risale Yayınları, 2009.
- Çelebi, İlyas: **İslamda, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Demir, Selim: **Kelam İlmi Açısından, Kur'an Ve Sünnette Kibir**, Yüksek Lisans Tezi, SBE, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2010
- Demirci, Ahmet: **Kur'an'a Göre Din Eğitiminde Şirk Kavramı**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek lisans Tez'i, İstanbul, 2011.
- Develioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 14. Baskı, Ankara, Aydın Kitapevi Yayınları, 1997.
- Miras, Kâmil& Babanzade Ahmet: **İmam Buhari, Tecrid'i Sarih**, C. 12, Ankara, DİB Yayınları, 1989.
- Naim: **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, İstanbul, MÜİFV Yayınları, 1996.
- Dodurgalı, Abdurrahman: **Uslûb Ve Semantik Açısından Kur'an Ve Şefaât**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2008.
- Düzenli, Yaşar: **el-Câmi' u's-sahîh**, İstanbul, 1315.
- El-Buhârî: **Edebu'l Müfred**, Tercüme ve Şerh, A. Fikri Yavuz, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1981.
- El-Buhârî: **Câmi' u'l-Beyân Fî Tefsîri'l-Kur'ân**, C. 9, Beyrut, 1984.
- Tirmizi: **Süneni Tirmizi**, C. 5, İstanbul, Çağ Yayınları, 1992.
- El-Kuşeyrî: **Sahih'i Müslim**, Dar'ul- Kütübu'l İlmiye, Beyrut, 2015.
- Et-Taberânî: **El-Mu'cemü'l-Kebîr** (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), c. 11/45, Beyrut, 1403/1983.
- El-Münzirî: **Et-Terğib Ve't-Terhib**, C. 2, Muhtasar, Nşr. Mustafa Dîb el-Bugâ-Muhammed İsâm Arrâr, Beyrut, 1411/1991.
- Er, İzzet: **"Vatan", İslamda, İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Erbaş, Ali; Özervarlı, M. Sait: **"Melek", TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, C. 29, 2004.

- Erdoğan, Mehmet: **Fıkıh Ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005.
- Er-rağb el- İsfehani: **Müfredat’u Elfazı’l Kur’an**, Thk. Safvan, Adnan Davud, Beyrut, Dâru’l Kalem, 1992.
- Fayda, Mustafa: “Bedir Savaşı”, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Fazlur Rahman: **İslam ve Çağdaşlık**, Çeviren: Alpaslan Açıkgeç, M. Hayri Kırbaşoğlu, 8. Baskı, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Fığlalı, Ethem Ruhi: “Kadiyânîlik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 24, 2001.
- Güç, Ahmet: **Satanizm**, İlmî Eserler Serisi/87, II. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2004.
- Gürkan, Menderes: “İntihar”, **Günlük Yaşayış İslam Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Hâkim en-Nîsâbü’rî: **El Müstedrek**, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy, C. 2, İstanbul, Konevi Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Faruk: “Put”, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Hökelekli, Hayati : “Nasihat”, **Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- İbn Faris : **Mu‘cemü Meğâyîsi’l-Luğa**, Nşr. Abdüsselâm M. Hârûn, C. 5, Kahire, 1991.
- İbn Manzur: **Lisânü’l-Arab**, Çev. Yûsuf Hayyât; Nedim Mar’aşlı, Beyrut, 1970.
- İbnu’l Hacer El-Şerhu’l Mişkat, C. 7, 2210.
- Heytemi:
- İmam Gazali : **İhya’u Ulumi’d-Din**, Terc. Ali Fikri Yavuz, İstanbul, Tuğra Neşriyat, 1993.

- İmam Nevevî: **Riyazü's-Sâlihîn**, Terc. Ve Şerh: Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, İstanbul, Erkam Yayınları, 1999.
- İsfahânî, Rağîb: **Müfredat'ü Elfazı'l Kur'an**, (Müfredat/Kur'an İstılahları Sözlüğü), "h-v-n", Thk. (Safvan, Adnan Davudi, Dimaşk), Beyrut, Darü's-Şamiyye Yayınları, 1992.
- İtişgen, Dülger Rezzan: **Vatana İhanet Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, C. 23, İstanbul, MÜHF Yayınları, 2017.
- Kandemir, M. Yaşar: **Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 16, 1997.
- Karaca, C. Merziye: **Günümüzde Tasavvuf ve Tarikat Anlayışı**, Hayat Yayın Grubu, İstanbul, 2010.
- Karagöz, İsmail: **Dini Kavramlar Sözlüğü**, 6. Baskı, Ankara, DİB Yayınları 2015.
- Karagöz, İsmail: **Peygamberimiz ve Güven Toplumu**, Ankara, TDV Yayınları, 2017.
- Karaman, Hayreddin; Çağrııcı, Mustafa; Kâfi Dönmez, İbrahim; Gümüş, Sadrettin: **Kur'an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir**, Ankara, DİB Yayınları, 2008.
- Kılavuz, A. Saim: **Ana Hatları İle İslam Akaidi Ve Kelama Giriş**, 28. Baskı, İstanbul, Ensar Yayınları, 2017.
- Kırkkılıç, Ahmet: **Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1996.
- Koç, Ahmet: "Cehalet Ve Tezahürlerine Karşı Din Eğitiminin Hedefleri", **MÜİF Yayınları Dergisi**, 5. Sayı, ss. 99-123, İstanbul, 1998.
- Koç, Ahmet: "Din Eğitimi Açısından Kur'an'da Tebşir Kavramı", **MÜİF Yayınları**, 4. Sayı, ss. 159-184, İstanbul, 1997.
- Kutub, Muhammed: **İslâm İnancı**, Çeviren: Nurettin Yıldız, 2. Baskı, İstanbul, Risale Yayınları, 2005.

- Luvîs Ma'lûf el- **El Müncid Fil Lugat**, Beyrut, 1967.
- Yesûî:
- Muhammed b. Ahmed **Li-Aḥkâmi'l-Ḳur'ân**, Nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-el-Kurtubî, El-Câmi': Türkî v.dğr., C.9, Beyrut, 1427/2006.
- Muhammed **Tefsir'u Fahr'u Er- Razi**, Mefatihü'l Gayb, Beyrut, 2005.
- Fahraddin er- Razi:
- Mûrad, Said: "Malik Bin Nebî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 27, İstanbul, TDV Yayınları, 2003.
- Mutçalı, Serdar: **Arapça Türkçe Sözlük**, (El mu'cem'ul arab-il hadis) İstanbul, Dağarcık Yayınları, 1995.
- Nasiruddin Al **Tefsir'u Beydavi**, (Envar'u-T- Tenzil Ve Esrar'u Et-Te'vil), Beyrut, 2006.
- Baydavi:
- Öcal, Mustafa: **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar**, Ankara, TDV Yayınları, 2005.
- Öğüt, Salim: "Tağüt", **İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul, MİFAV Yayınları, 2006.
- Ömer, Ahmed **El Mu'cem'u-l Lugatil Arabiyya**, C.1, Kahire, 2008.
- Muhtar:
- Öz, Mustafa: "Galiyye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 13, 1996.
- Özervarlı, M. Sait: "Hârikulâde" , **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 16, 2016.
- Özkan, Mustafa: "Medine Vesikası", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ek, 2. Cilt, ss. 212-215, Ankara, TDV Yayınları, 2019.
- Özsoy, Ömer; Güler, **Konularına Göre Kur'an**, (Semantik Kur'an Fihristi), İlhami: Ankara, Fecr Yayınları, 2006.
- Öztürk, Mustafa: **Din İstismarı Ve Fetö Gerçeği**, Geçmişten Günümüze, Din İstismarı, İstanbul, DİB Yayınları, 2018.
- Sabuni, Muhammed **Muhtasar, Tefsir'u İbni Kesir**, İhtisar Ve Tahkik, Beyrut, Ali: 1981.
- Sâid, Mûrad: "Malik Bin Nebî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 27, 2003.

- Şahin, M. Süreyya; Kılavuz Ahmet Saim: “Cin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 8, 1993.
- Şanver, Mehmet: **Kur’an’da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2001.
- Şeyh, Ahmed Rıza: **El Mu’cem Metn’i-l Lugat**, Beyrut, 1958.
- Toksarı, Ali; Aktan, Hamza: “Emanet”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul, TDV Yayınları, 1999.
- Tosyalıoğlu, Betül: **Emanet Risaleleri Ve Tasavvufta Emanet Anlayışı**, Yüksek Lisans Tezi, SBE, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- Tümer, Günay: “Cizvitler”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 8, 1993.
- Yazır, Muhammed Hamdi : **Hak Dini Kur’an Dil’i**, Sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, İstanbul, Azim Yayınları, 1992.
- Yeğin, Abdullah: **Yeni Lugat**, İstanbul, Hizmet Vakfı Yayıncılık, 1997.
- Yeniyol, Abdülaziz: **Din Eğitimi Açısından Kur’an-ı Kerim’de Zulüm Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, SBE, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1997.
- Yılmaztürk, Emine Tuba: **Din Eğitimi Açısından Kur’an-ı Kerimde Tabi olma Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, SBE, İstanbul, 2007.
- Yiğit, İsmail: “Sıffin Savaşı”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 37, İstanbul, TDV Yayınları, 2009.
- Yücel, Mustafa: **İslam Hukukunda Emanet**, Yüksek Lisans Tezi, SBE, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 1996.

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimi kendi köyünde tamamladı. 1980 yılında Kaptan Paşa Kur'an Kursunda hafızlığını tamamladı. 1986- 87 öğretim yılında Rize İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 1996 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda İmam Hatip olarak göreve başladı. 2007 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2004-2008 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açmış olduğu Aşere-Takrib-Tayyibe kursunu tamamlayarak Kurra oldu. 2011 yılında Marmara Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi alanında, "Din Eğitimi Açısından Kur'an'da Şirk Kavramı" adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. Edirne İl Müftülüğü, Kadıköy ve Beşiktaş İlçe Müftülüklerinde Din Hizmetleri Uzmanı olarak görev yaptı. 2004 yılında din görevlisi olarak üç ay Paris'te bulundu. 2010-2015 yılları arasında Almanya'nın Essen Eyaletinde din görevlisi olarak çalıştı. 2018 yılında din görevlisi olarak gittiği Almanya-Münih'te halen din görevlisi olarak çalışmaktadır. Almanca ve Arapça bilmektedir. Evli ve 3 çocuk sahibidir.

AHMET DEMİRCİ